

RIKSDAGENS PROTOKOLL

Nr 28

FÖRSTA KAMMAREN

1968

28 maj

Debatter m. m.

Tisdagen den 28 maj

Sid.

Svar på interpellationer:

av herr Ahlmark (fp) ang. civilt överljudsflyg	3
av herr Olsson, Johan, (cp) ang. betydelsen för landet i dess helhet av regionplaneringen för stockholmstrakten, m. m. ..	8
av herr Bengtson (cp) ang. nedläggningen av järnvägsstationer	17
Hyreslagstiftningen	20

Det svenska biståndet till u-länderna:

Det statliga utvecklingsbiståndet, m. m.	67
Biståndsvägar och samordning	155
Biståndets medel och metoder	155
Biståndets ämnes- och länderinriktning	156
Biståndets omfattning	157
Organisatoriska frågor	160
Anslag till fältverksamhet	162
Anslag till multilateralt finansiellt utvecklingsbistånd	165
Investeringsgarantier	167

Om åtgärder på beskattningsområdet för att stimulera svenska in- vesteringar i u-länderna	169
--	-----

Sekretesskydd för innehållet i polisregister	170
--	-----

Samtliga avgjorda ärenden

Tisdagen den 28 maj	Sid.
Tredje lagutskottets utlåtande nr 50, ang. ändring i lagen om hyresreglering m. m. och om fortsatt giltighet av lagen, m. m. . .	20
Statsutskottets utlåtande nr 130, ang. ändring i lagen om hyresreglering m. m. och om fortsatt giltighet av lagen, m. m.	67
— nr 128, ang. långtidsplan för det statliga utvecklingsbiståndet, m. m. samt ang. ytterligare svenska bidrag till Internationella utvecklingsfonden (IDA)	67
Bevillningsutskottets betänkande nr 41, ang. det svenska biståndet till u-länderna m. m.	169
Konstitutionsutskottets memorial nr 19, ang. uppskov med behandlingen av vissa ärenden	170
— utlåtande nr 21, ang. ändring i lagen om polisregister	170
— nr 22, ang. ändring i lagen om inskränkningar i rätten att utbekomma allmänna handlingar	174

Tisdagen den 28 maj förmiddagen

Kammaren sammanträdde kl. 10.30.

Herr *Gillström* anmälde, att han åter infunnit sig vid riksdagen.

Anmälades och godkändes bevillningsutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 278, till Konungen i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om ändring i tulltaxan den 12 januari 1968 (nr 25), m. m. jämte motioner.

Anmälades och godkändes konstitutionsutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 279, till Konungen i anledning av proposition med förslag till partiell författningsreform m. m.

Ang. civilt överljudsflyg

Ordet lämnades till herr statsrådet och chefen för kommunikationsdepartementet **LUNDKVIST**, som tillkännagivit, att han hade för avsikt att vid detta sammanträde besvara herr *Ahlmarks* (fp) interpellation angående civilt överljudsflyg, och nu yttrade:

Herr talman! Herr Ahlmark har frågat mig *dels* i vilka former jag anser att forskning och studier i Sverige om det civila överljudsflyget bör bedrivas, *dels* om regeringen kommer att genom direktiv och anslag göra det möjligt för flygtekniska försöksanstalten att fortsätta sina undersökningar om problemen vid SST-trafik, *dels* hur jag tänker utnyttja förre generaldirektören Bo Lundbergs erfarenhet och kunskaper beträffande studier av problem förknippade med civilt överljudsflyg.

I ett interpellationssvar förra våren till herr Ahlmark lämnade min företrädare statsrådet Palme en redogörelse för den svenska regeringens inställning till de betydande problem av olika slag som trafiken med överljudsplan kommer att föra med sig. Han berörde också utförligt de insatser som från svensk sida gjorts i flera internationella sammanhang för att få till stånd en intensifiering av olika utredningar kring dessa problem och för att få fram konkreta handlingsprogram för att möta de olägenheter som trafiken med SST-plan befaras komma att medföra. I den efterföljande debatten påpekades emellertid också att man från regeringens sida bedömde det klokt — eftersom vi i Sverige inte producerar civila överljudsplan — att visa en viss försiktighet i det internationella uppträdandet för att vinna bästa gehör för de svenska ståndpunkterna.

Det sist sagda innebär dock inte att de svenska insatserna när det gäller problemen kring överljudsrafiken avmattats eller ändrat karaktär. Svenska representanter har sålunda aktualiserat olika åtgärder på detta område inom såväl OECD och WHO som ICAO och den europeiska luftfartsorganisationen, ECAC. En särskild arbetsgrupp inom OECD arbetar f. n. efter svenskt initiativ med ett förslag till test- och mätprogram för ljudknalleffekter. Programförslaget kommer att läggas fram inom kort. Syftet med programmet är i första hand att få fram ett underlag för bedömanden av bl. a. de villkor man bör ställa upp i olika hänseenden för eventuell trafik med civila överljudsplan.

Från svensk sida har man vidare i olika sammanhang sökt påverka inter-

Ang. civilt överljudsflyg

nationella bullerbekämpningsorganisationer att ansluta sig till WHO för att kunna där bevaka behandlingen av bullerstörningar från SST-plan som sanitär olägenhet. Vad gäller ICAO, slutligen, vill jag erinra om en rekommendation antagen av organisationen redan år 1962, i vilken bl. a. krävdes åtgärder för att garantera att trafik med överljudsplan inte kommer att skapa icke godtagbara situationer för berörda befolkningar. Eftersom resultaten från senare försök och forskningsinsatser visar att överljudsproblemen fordrar en skärpt uppmärksamhet, har frågan om ytterligare åtgärder från ICAO:s sida tagits upp av flera länder, bl. a. Sverige. Sverige har i samråd med ett flertal andra europeiska länder utarbetat ett resolutionsförslag avsett att föreläggas ICAO:s generalförsamling vid dess möte i höst. Förslaget, som efter kontakt med våra nordiska grannländer har behandlats inom ECAC, innebär bl. a. att ICAO skall vidta nödvändiga åtgärder för att uppnå internationella överenskommelser om metoder för mätning av sådant buller samt om kvantitets- och kvalitetsgränser som inte får överskridas. Vidare föreslås att ICAO skall uppmana alla stater som direkt sysslar med utveckling av överljudsplan att så snart som möjligt lämna information om de åtgärder man ämnar vidta för att uppfylla ICAO:s krav.

Förre generaldirektören Bo Lundberg har deltagit vid de överläggningar som föregått utformningen av resolutionsförslaget. På regeringens önskan har han även förklarat sig villig att ingå som expert i den svenska delegation som skall delta i behandlingen av dessa frågor i ICAO.

Jag vill än en gång understryka att den svenska regeringen inte kommer att tillåta trafik med SST-flygplan över Sverige om den medför hälsovådliga förhållanden t. ex. i form av regelmässiga sömnstörningar eller om det orsakar skador på byggnader. I den mån det uppkommer olägenheter som inte

kan accepteras, får naturligtvis överljudstrafiken liksom annan verksamhet finna sig i åtgärder från det allmännas sida som kan innebära inskränkningar eller förbud.

Med denna redogörelse har jag önskat visa att man från svensk sida intensivt och aktivt deltar i det internationella arbetet på detta område. Hur forskningsarbetet inom landet skall bedrivas för att bästa möjliga resultat skall uppnås bör bedömas i de enskilda fallen med hänsyn till bl. a. de forsknings- och undersökningsprogram som nu övervägs i internationella sammanhang.

Herr AHLMARK (fp):

Herr talman! Om några månader kommer troligen det första exemplaret av Concorde att lämna startplattan. Detta fransk-engelska projekt blir då det första som låter ett stort, civilt överljudsplan föras ut från verkstad och hangar för att provas i luften. Den civila lufttrafiken går då kanske in i en ny epok.

Samtidigt vet vi att det sovjetiska projektet Tu-144 snart kan komma att testas på samma sätt. Långtgående planer finns också i Förenta staterna att låta Boeing bygga ett överljudsplan som blir ännu större, ännu snabbare och ännu dyrare än Concorde.

För ett år sedan diskuterade vi den här frågan i kammaren för första gången i riksdagen. Statsrådet Lundkvists företrädare som kommunikationsminister, herr Palme, gav ett interpellations-svar som på vissa punkter präglades av samma värderingar som min interpellation. De nya bullerstörningar som blir följden av de civila överljudsplanen kan bli av väldig omfattning och oerhörd intensitet. Vi kommer inte, sades det i interpellationssvaret — herr Lundkvist upprepar det i dag — »att tillåta trafik med SST-plan över Sverige om det medför hälsovådliga förhållanden t. ex. i form av regelmässiga sömnstör-

Ang. civilt överljudsflyg

ningar». Regeringen hade därmed för första gången tagit ställning till dessa problem i samband med det civila överljudsflyget. Det fanns skäl att tro att forskning och studier beträffande SST-trafik nu skulle fullföljas och intensifieras i vårt land.

Jag tackar kommunikationsministern för svaret på min nya interpellation. Svaret förvånar mig åtskilligt. Jag har frågat statsrådet Lundkvist om de forskning och studier som bedrivs i *Sverige*. Jag förklarade mina frågor i interpellationen. De gällde undersökningar som görs, inte i internationella organisationer utan i *vårt eget land*.

Men statsrådet Lundkvist uppehåller sig i sitt svar nästan enbart med våra relationer till vissa mellanstatliga organ. Det är i och för sig av intresse. Men nu har jag interPELLERAT om en annan sak, nämligen den självständiga svenska forskningen i ämnet. Och jag håller mig till den saken.

Därmed påstår jag inte att det helt saknas samband mellan internationell forskning och svensk forskning. Naturligtvis inte. Men det intressanta med framtötarna i OECD och i ICAO är att de ännu inte har lett särskilt långt, att det går väldigt trögt att få fram planer och program, att det t. ex. i ICAO har tagit flera år att producera några ganska tunna promemorior. Den aktiviteten kan inte rimligen vara ett skäl *mot* svensk, självständig forskning.

Och tyvärr är det så att våra egna studier i frågan har minskat på samma gång som problemet blivit alltmer akut och brännande. Så länge som Bo Lundberg var chef för flygtekniska försöksanstalten bedrevs en ganska omfattande forskning på området. Två—tre personer, ibland mer, var sysselsatta nära nog på heltid under flera år med beräkningar, sammanställningar och studier. Det ledde till att den information som då utgick från flygtekniska försöksanstalten kom att vinna internationell ryktbarhet och präglade mycket av debatten i andra länder.

Men sedan Bo Lundberg lämnat chefskapet för FFA förra året, så tycks dessa studier radikalt ha begränsats. Den nuvarande chefen har sagt mig att det mesta som gjordes förut har stannat av och att det som sker i dag bara är en efter-skörd. Jag vill inte kritisera FFA eller dess chef för den saken. FFA har ju varit inne i en period av organisatorisk förändring och ekonomiska svårigheter.

Men vad som förvånar mig är att regeringen låtit den här nedskärningen av SST-studierna ske utan att ta kontakt med FFA för att diskutera hur den skulle kunna undvikas och hur forskningarna skulle kunna fullföljas. Det som nu skett är ju att ett forskningslag på FFA för de här frågorna har splittats upp, att det lagarbete och det samlade vetande som en sådan grupp utgör inte längre kan nyttiggöras forskningen på samma sätt som tidigare. Det är förluster för oss och för andra länder, som varit så starkt beroende av deras tidigare arbete.

Och det finns också en hel rad problem som måste undersökas vidare. Det gäller t. ex. bangförstärkningen i det hästskoformade bullerområdet som formas när ett SST-plan går in i överljuds-fart. Det gäller problem förknippade med flygning över hav med SST-plan och farorna för fartyg. Men framför allt gäller det en del mycket utförliga undersökningar som gjorts främst i USA och redovisats med stor öppenhet men där *utvärderingen* av resultaten inte har varit tillfredsställande. Det fordras mycket ingående och tidskrävande analyser för att överföra sådana undersökningar till praktiska slutsatser.

Studier av det slaget bedrivs alltså inte längre i nämnvärd omfattning på FFA. Men ingen skall tro att vi lugnt kan vänta på motsvarande analyser i andra länder eller genom mellanstatlig samverkan. Flera nationer är direkt inblandade i SST-projekten. De har satsat hundratals miljoner på dem, och de är inte särskilt intresserade av att deras framtida bullerstörningar blir belysta

Ang. civilt överljudsflyg

inför världsoptionen. Sverige behöver därför kunna handla på grundval av färsk fakta och nya undersökningar om vi skall kunna vara aktiva och effektiva i internationella överläggningar om överljudstrafikens framtid.

Eftersom sådan forskning inte skett det senaste året vill jag ställa följande fråga till statsrådet Lundkvist: Av vilket skäl har de svenska studierna och analyserna av civilt överljudsflyg radikalt minskat samtidigt som problemen förknippade med SST-trafik blivit alltmer akuta?

Herr statsrådet LUNDKVIST:

Herr talman! Till en början konstaterar jag med tillfredsställelse att herr Ahlmark och jag i och för sig är helt överens när det gäller själva intentionerna för det väsentliga arbete som måste utföras i de här sammanhangen och det forskningsarbete som dessa intentioner måste vila på. Jag betraktar alltså herr Ahlmarks uppträdande i de här debatterna som ett stöd för de intentioner regeringen har.

Men det är väl också uppenbart att vi måste försöka bedöma våra möjligheter att göra en insats på detta område både mot bakgrunden av den position som vi här har och med utgångspunkt från att vi är angelägna om att vinna gehör för de insatser vi vill göra i samband med förslag till önskvärda åtgärder.

Vi är inte producenter av de ifrågasvarande planen. Våra möjligheter på forskningens område bör samordnas med de internationella insatser i det här avseendet som vi önskar stimulera till. Flygtekniska anstalten utnyttjas för närvarande i det internationella forskningsarbetet. Hur våra resurser i fortsättningen skall brukas här måste bedömas med hänsyn till bl. a. de forsknings- och undersökningsprogram som nu prövas och övervägs i de internationella sammanhangen. Det får vara vår uppgift att samordna de insatser vi vill

göra med de internationella insatser som vi själva önskar stimulera till.

Herr AHLMARK (fp):

Herr talman! Jag är glad över att statsrådet Lundkvist betraktar mig som ett »stöd» för sina allmänna ansträngningar i den här frågan. Får jag då bara uttrycka den förhoppningen att också mina ansträngningar i dag kommer att fattas som ett stöd under de kommande veckorna när, som jag utgår från, statsrådet Lundkvist går tillbaka till departementet och försöker sätta i gång och fullfölja den svenska självständiga forskningen beträffande SST-trafik.

Ty vad som har hänt är något ganska allvarligt. En framstående forskargrupp av fyra—fem vetenskapsmän har splittrats. Deras samlade vetande och kunskande kan inte längre nyttjas effektivt. Samtidigt kommer problemen med SST-trafik att öka under de kommande månaderna och åren. Men Sverige kan inte längre bidra på samma effektiva sätt som tidigare till den debatten, eftersom forskningen i stort sett har avstannat.

Det enda svar som statsrådet Lundkvist då ger mig på frågan om varför forskningen avstannat samtidigt som problemen blivit viktigare är att vi skall samordna vår egen forskning med de internationella undersökningar som pågår eller som planeras. Nu förhåller det sig på det sättet att det inte har skett någon forskning i internationell, mellanstatlig regi värd namnet. Man har i OECD gjort en trevande början och för några månader sedan anställt en konsult som skall undersöka, om det går att lägga upp ett program. ICAO bedriver ingen egen forskningsverksamhet på området utan sammanställer fakta.

Det finns därför inga som helst skäl att bara avvakta den internationella forskningen och under tiden lägga ner de svenska studier, som har betytt så oerhört mycket på 1960-talet för opinionsbildningen i de här frågorna. Sverige har delvis varit ledande när det

Ang. civilt överljudsflyg

gäller att producera material beträffande de framtida konsekvenserna av SST-trafik. Vi är inte längre ledande på detta område, och jag är ledsen över detta.

Jag hoppas alltså att statsrådet Lundkvist, när han går tillbaka till departementet, skall fortsätta att betrakta mig som ett stöd i ansträngningarna att återigen göra Sverige till en ledande nation i studierna av SST-problemen.

Herr statsrådet LUNDKVIST:

Herr talman! Det gäller väl i dessa som i alla andra sammanhang att ha åtminstone litet grand sinne för proportioner. Herr Ahlmark säger att det inte har pågått någon forskning värd namnet utanför Sveriges gränser på detta område. Jag skall gärna överlämna till herr Ahlmark en sammanfattning av den forskning som har pågått värd namnet och i vilken Sverige har deltagit.

Det är klart att vi, om vi verkligen skall kunna nå fram till en lösning av dessa problem, kanske inte kan få göra anspråk på att det forskningsarbete, beträffande vilket vi skall samarbeta med andra länder, skall bedrivas med utgångspunkt ifrån hur vi vill organisera detta arbete från våra institutioner. Jag tror att det är viktigt att konstatera att vi i dag, när vi är intresserade av att stimulera till ett gemensamt arbete på det internationella planet, också bör vara öppna för en diskussion om vilken arbetsfördelning länderna emellan det skall vara med hänsyn till de resurser som kan stå till förfogande för ändamålet i olika länder.

Herr Ahlmarks stöd i detta sammanhang blir ytterligt mera värdefullt, om han kombinerar sitt resonemang med sinne för proportioner när det gäller Sveriges möjligheter att göra insatser och på vilka vägar vi har möjlighet att göra oss gällande.

Herr AHLMARK (fp):

Herr talman! Statsrådet Lundkvist vet mycket väl att de framstötter, som jag har gjort beträffande Sveriges hållning till överljudsflyget, visst inte varit ensidigt koncentrerade till svensk självständig forskning. Jag tycker tvärtom att det är bra att vi tar initiativ i internationella sammanhang. Jag hoppas t. ex. att OECD kommer att lägga upp ett forskningsprogram, men detta har ännu ej skett.

Men vad jag inte kan förstå är att man *skär ned* de svenska självständiga studierna, samtidigt som problemen med SST-trafiken blir allt större och något internationellt mellanstatligt forskningsprogram ännu inte har lagts upp.

Det är dessutom så med all forskning att om man vill påverka den internationella mellanstatliga forskningen, som på detta område befinner sig i sin linda, är det mycket bättre att vara väl rustad själv. Vi bör då söka behärska problemen, ha ett eget forskningsprogram på dessa områden så att vi systematiskt följer och utvärderar de undersökningar, som görs i t. ex. Förenta staterna. Där har man producerat ganska mycket varje år och det har redovisats med stor öppenhet. Men resultaten är inte utvärderade på ett tillfredsställande sätt.

Jag tycker att det är beklagligt att vi i avvaktan på internationell forskning i stort sett har lagt ner vårt eget forskningsprogram.

Herr statsrådet LUNDKVIST:

Herr talman! Jag tror nog att när herr Ahlmark har funderat litet mera på dessa frågor förstår han att vi kommer in i en helt ny fas när det gäller den internationella forskningen på detta område och att det blir fråga om en prioritering av resurserna. Frågan gäller då hur dessa resurser skall sättas in och på vilket sätt man genom olika länder skall kunna göra de mest värdefulla

Ang. betydelsen för landet i dess helhet av regionplaneringen för stockholmstrakten, m. m.

insatserna för det gemensamma arbete som skall utföras.

Överläggningen ansågs härmed slutad.

Ang. betydelsen för landet i dess helhet av regionplaneringen för stockholmstrakten, m. m.

Herr statsrådet och chefen för kommunikationsdepartementet **LUND-KVIST**, som meddelat, att han ämnade vid detta sammanträde besvara jämväl herr *Johan Olssons* (cp) interpellation angående betydelsen för landet i dess helhet av regionplaneringen för stockholmstrakten, m. m., erhöll ånyo ordet och anförde:

Herr talman! Herr Johan Olsson har ställt vissa frågor till mig angående de samhällsekonomiska och miljömässiga verkningarna för landet i dess helhet av regionplaneringen för stockholmstrakten.

Herr Olsson avser med sina frågor uppenbarligen den skiss till reviderad regionplan för stockholmstrakten som Regionplaneförbundet nyligen färdigställt och som utsänts för yttrande till berörda kommuner samt vissa statliga och enskilda intressenter.

Gällande regionplan för stockholmområdet fastställdes år 1960. En sådan revision och utökning av planen som nu pågår står i full överensstämmelse med vad som förutsattes vid byggnadslagens tillkomst, nämligen att regionplanerna genom återkommande översyner skulle anpassas till utvecklingen. Efter vad jag har mig bekant är det förbundets avsikt att med beaktande av synpunkter som kan komma att lämnas av remissinstanserna färdigställa och anta planen samt därefter underställa den Kungl. Maj:t för prövning och fastställelse.

Då jag inte finner det lämpligt att föregripa denna prövning är jag icke

beredd att nu ta ställning till de med regionplaneringen sammanhängande frågor som herr Olsson riktat till mig.

Herr OLSSON, JOHAN, (cp):

Herr talman! Jag ber att få tacka kommunikationsministern för svaret på min interpellation — men tyvärr var det inte ett svar på de framställda frågorna.

Anledningen till interpellationen är bl. a. den oro inför den här pågående samhällsplaneringen och inför den därav följande samhällsutvecklingen som många känner, inte minst de som bor inom storstockholmsområdet och som drabbas av trängsel, köer, bostadsbrist och miljöproblem och som haft förväntningar på förbättringar inom rimlig tid. Men jag vill också uttrycka den oro man ute i landsorten känner inför de planer på långtgående koncentration som diskuteras inom stockholmområdet. Jag har den uppfattningen att en sådan regionplan som vi här diskuterar verkar styrande på samhällsutvecklingen redan innan den är beslutad. Av erfarenheten att döma tar såväl kommunalplanerande myndigheter som industriella företag m. fl. i mycket stor utsträckning hänsyn till de tankar som framförs i en sådan här planering.

Jag anser det också angeläget att man får debattera dessa frågor innan planerna fastställs, alltså under den tid då remissinstanserna har planen för yttrande. Jag beklagar därför att kommunikationsministern här inte ville gå in på en diskussion av de gjorda frågeställningarna.

Enligt vad jag har anfört i interpellationen planerar man för en befolkning på 2,2 miljoner personer vid planeringsperiodens slut, alltså om drygt 30 år. Det innebär att hälften av den beräknade befolkningsökningen i landet skulle tillföras stockholmregionen. Enligt de grunder som tillämpas i regionplane-

Ang. betydelsen för landet i dess helhet av regionplaneringen för stockholms-trakten, m. m.

skissen erfordras år 2000 en bostads-volym som är tre gånger större än den nuvarande, om man räknar i rumsenheter och tillgodoser den högre standard som anses skälig vid den tiden. Det är alltså fråga om en *utbyggnad* som enbart med dagens standard skulle rymma en stad med 2 miljoner invånare — eller 2,5 gånger den nuvarande staden Stockholms storlek.

Det är inte otänkbart att man kommer till dessa siffror om man beräknar den trend som varit rådande under några år av 1960-talet. Men man frågar sig om denna trend utan vidare skall vara styrande på sikt i en så utomordentligt viktig samhällsfråga. Man måste fråga efter de sakliga motiven för denna planerade befolkningskoncentration och om dessa motiv verkligen väges under en total samhällsekonomisk bedömning. Visserligen ligger det en drivkraft i att man alltid vill bli större oavsett i vilket storleksläge man än befinner sig. Regeln att stillestånd är tillbakagång tillämpas tydligen, även om det i detta fall skulle innebära tillfälle till återhämtning och stabilisering om vi finge en period av stillestånd. Invånarna inom storstockholmsområdet frågar efter skälen till denna stora och snabba koncentration. Vad som även för dessa talar mot befolkningskoncentrationen är bl. a. den ökade trängseln — trängseln i köerna, trängseln i trafiken, trängseln till serviceanordningarna, till sjukhusen och de kulturella institutionerna. Risken för ytterligare miljöförstöring är också stor.

Regionplanen redovisar givetvis ett program som skulle komma till rätta med här nämnda problem, men all erfarenhet visar att vid en så snabb koncentration kommer varken ekonomiska eller praktiska resurser att räcka till. Det blir en eftersläpning där miljö, kultur och service får stå tillbaka.

Ytterligare faktorer som gör att man blir betänksam är de ökade resorna och restiderna till arbetsplatserna. Alltför

många har redan sett hur arbetstidsförkortningarna slukats av restider. Detta är ett problem där det behövs stora ansträngningar för en minskning av restiderna i stället för att riskera en ökning.

Behovet av rekreations- och fritidsområden utanför stenstaden ökar också i hög grad, men i ett tätande storstadsområde blir det allt längre till friheten i naturen — allt längre tid av den dyrbara fritiden måste ägnas åt resor för att nå de eftersträlvade rekreationsmöjligheterna. Trängseln på vägarna vid veckoskiftena kommer ytterligare att öka.

Landsorten ser på diskussionen om storstockholmsregionen som en konkurrens om människor, om kapital, om näringsliv. Den folkökning vi har att räkna med skall delas mellan dels ytterligare två storstadsområden i landet, dels ett stort antal större residensstäder. Dessutom har vi ett mycket stort antal mindre och medelstora städer och tätorter, vilka var och en är livsviktig för sitt område. Inte heller dessa vill godvilligt släppa ifrån sig sin andel av den totala befolkningsökningen eller ge avkall på en strävan att åtminstone behålla befolkningstalet. Det är en i högsta grad angelägen insats som dessa orter gör. En alltför stark storstadskoncentration motverkar dessa orters arbete, en vettig länsplanering och en aktiv lokaliseringspolitik. Den undergräver framtidstron och försvagar ambitionen att bygga upp balanserade och trivsamma regioner.

Man har på senare tid fått upp ögonen för miljöns betydelse för människans trivsel, och man har kommit underfund med att ett av våra stora problem är vatten- och luftföroreningarna. Detta skulle i och för sig vara skäl nog att dröja med förverkligandet av den storstadsdröm som här tydligen försvävar regionplanerarna. Men det finns andra frågeställningar.

Vad kommer denna samhällsomvand-

Ang. betydelsen för landet i dess helhet av regionplaneringen för stockholms-trakten, m. m.

ling att kosta? Finns det någon lönsamhetskalkyl bakom skisserna? Är det inte redan med nuvarande befolkningskoncentration tillräckligt med stora brister att klara av, utan att förvärra den? Vilket underlag finns som motiv för att vi i detta land med den stora arealen och den jämförelsevis ringa folkmängden skall ha så stora befolkningskoncentrationer? Hur rimmar denna utveckling med möjligheterna att över huvud taget upprätthålla ett försvar? Vad säger försvarsmyndigheterna om en sådan utveckling?

Vad man tycker sig sakna är en totalplanering där de samhällsekonomiska faktorerna sammanvägs. Nu synes man endast bedöma den mera begränsade planeringen utan tanke på helheten. Konsekvenserna i flera avseenden lämnas åt andra att lösa. Allvaret i situationen belyses med önskvärd tydlighet av en artikel i tidningen Veckans Affärer under rubrikerna »Tätorter faller som korthus», »Spököpningar nästa akt i glesbygdsskramat». Den första akten var när hemman och gårdar lämnades åt sitt öde. Nu rör det sig om mindre eller medelstora tätorter, som inte längre har tillräckligt stor inflyttning för att kompensera avflyttningen till storstäderna. Näringslivet tonar ned, byggenskapen avstannar och det blir till stor del åldringar kvar.

Det är uppenbart att storstadsproblemen och glesbygdsfrågorna måste tas upp och lösas i ett sammanhang. Jag beklagar att kommunikationsministern inte ville uttala sig över de ställda frågorna. Det hade inte behövt innebära några ställningstaganden i detalj. Många frågar sig vilken inställning departementschefen har till dessa problem. Planeringsfrågorna ligger dock inom kommunikationsdepartementet.

Det finns andra medlemmar av regeringen som för inte så länge sedan uttalat åsikter om dessa ting. Jag vill erinra om vad finansministern sade i en interpellationsdebatt i denna kammare

den 25 april. Herr Torsten Andersson hade uttryckt sina tvivel om t. ex. den nya regionplaneskissen och dess värde. Finansministern anförde att det låg klokskap i herr Torsten Anderssons kommentarer och medgav att han rent allmänt delade interpellantens uppfattning. Finansministern sade till slut: »Jag kan försäkra herr interpellanten, att om herr interpellanten gör vad han kan — och det är ju en hel del — på sitt område, skall jag försöka göra vad jag kan på mitt område! Då kanske det samlade resultatet ändå kan bli en liten ljusning i denna, som också jag anser, olyckliga och allt starkare koncentration till Stockholm och stockholmsområdet.»

Inrikesministern svarade den 17 maj i andra kammaren på en interpellation av herr Jansson. Man kan i stort sett instämma i vad inrikesministern anförde, men jag vill citera ett litet avsnitt: »Vi får överväga om vi inte måste omlokalisera vissa företag och då inte bara de industriella. Det gäller också att påverka nyetableringen av företag, så att den sker till områden utanför storstadsregionen. Härvidlag rör det sig nu och framdeles inte bara om industrier, utan det som blir väsentligt för den framtida sysselsättningen är tjänstesektorn, det kommersiella livet, administrationen osv. Inom dessa områden kommer efterfrågan att stiga oavbrutet enligt alla de prognoser som gjorts. Tendensen är alldeles klar. Vi får överväga, om vi inte för att klara undersysselsättningen i vissa delar av landet får lov att flytta ut en del av administrationen eller också bygga upp delar av den nya, tillväxande administrationen i andra delar av landet utanför storstadsregionen.»

Jag vill fråga om statsrådet Lundkvist delar dessa synpunkter som förts fram av andra statsråd.

Det har inom kommunikationsdepartementet tillsatts en arbetsgrupp för att utarbeta ett förslag till riksplanering.

Ang. betydelsen för landet i dess helhet av regionplaneringen för stockholms-
trakten, m. m.

Vi efterlyser resultat av denna. Det finns också andra pågående utredningar kring de aktualiserade problemen. Vi har t. ex. expertgruppen för regional utredningsverksamhet, som arbetar med såväl speciella storstadsproblem som glesbygdsfrågor. Kan kommunikationsministern lämna några upplysningar om hur arbetet fortskrider i dessa arbetsgrupper? Kan man påräkna att resultatet av utredningsarbetet avvaktas innan Kungl. Maj:t upptar regionplanen för storstockholmsområdet till prövning och fastställande?

Herr NILSSON, FERDINAND, (cp):

Herr talman! Om de förhållanden som här har varit på tal väcker bekymmer i trakten av Järvsö, hur mycket naturligare är det inte då att vi som bor närmare Stockholm — vi som bor i Mälardalen — med en viss undran avvaktar vad som skall komma ut av regionplaneringen för stockholmstrakten? Jag går inte så mycket in på förhållandena inom den rena stockholmsregionen, ehuru jag är bosatt inom den. Kungsängen hör ju till den stockholmska samarbetsorganisationen och är också anslutet dit för lösande av vissa praktiska frågor.

Jag ser problemet mera ur Uppsala läns synvinkel och vill där göra några konstateranden.

Innan jag det gör, vill jag, herr talman, understryka det ansvar som statsmakterna har i detta fall. Den första lokaliseringsmotion som väcktes här i riksdagen var, om jag inte misstar mig, den som vi utarbetade på våren 1942 och som i denna kammare framfördes av herr Heiding och i andra kammaren av herr Norup. I denna motion tog man upp det inflytande som staten redan då hade på byggnadstillstånd och byggnadskrediter och pekade på att detta konstituerade ett ansvar för hur planeringen utformades. Jag understryker att detta ansvar kvarstår och kvarstår med ökad styrka.

Vi har i Sverige en statligt dirigerad arbetsmarknadspolitik, en statligt dirigerad kreditpolitik och en bostadsförsörjningspolitik, som staten tagit ett betydande ansvar för utan att därför ha lyckats alltför väl.

Det avgörande för oss i Stockholms grannskap är naturligtvis, att det här är fråga om en smittsam åkomma. Om vi går till dessa planerare och frågar vad som skall hända år 2000, får vi till svar att det har de väldigt klart för sig. Även vad som skall hända om tio år vet de ganska bra. Men frågar man dem vad som skall hända om ett eller ett par år, får man väldigt suddiga svar. Vad de i det fallet kunde ha förutsagt inträffar ju snart, och då kan man konstatera att spåmannen har så att säga fötter av lera. Förutsägelserna grundar sig på ganska svaga antaganden.

Att de statliga myndigheterna engageras för dessa planeringar minskar inte det allmännas ansvar. Jag vill ge några fakta. Uppsala stad skall så småningom byggas ut för 200 000 invånare. I Knivsta spekuleras det om 75 000 invånare, i Kungsängen om 40 000—45 000 och i Bålsta om 42 000. Man förstår att det är fråga om en smittsam åkomma. De statliga myndigheternas sätt att agera driver fram att projekterandet och planerandet går i höjden. Man räknar med att det, om man kan lägga upp ett stort och intressant problem, skall väcka intresse på högsta håll. Då skall det finnas en möjlighet att få resurser för att åstadkomma någonting.

Det är naturligt att kommunalmännen säger sig att det är dyrt att bygga upp ett samhälle med moderna lösningar på vatten- och avloppsproblem samt kommunikations-, väg- och gatuproblem. Det drar betydande kostnader. Därför har vi i Stockholms grannkommuner varit tvungna att försöka få dit folk som vill dela kostnaderna och förstärka skatteunderlaget i de kommuner som kommer i brännpunkten. Det ligger dock en fara i detta, ty ju mera samhället växer ut,

Ang. betydelsen för landet i dess helhet av regionplaneringen för stockholms-trakten, m. m.

desto större blir anspråken. Då råkar man ut för ett perpetuum mobile, en maskinell utveckling där det ena drar det andra med sig. Jag befärar att det till slut blir staten — kanske kommunikationsministern — som får säga: Hit men inte vidare. Det kan ju ändå inte gå så, att alla människor skall församlas i storstadsregionerna, inte bara stockholmsregionen utan även den kring Göteborg och den kring Malmö. Det måste få bli några människor kvar även i de övriga delarna av landet. Vi kan i detta fall inte bara lita på invandringen, då närmast ifrån våra nordiska grannländer. När staten har ansvaret för bostäder och krediter, när den har möjligheterna att stödja etablerandet av industrier och anpassa arbetskraften efter förhållandena, då har staten också i sin hand alla de resurser som behövs för att bromsa upp en icke önskad utveckling.

Kanske är det en litet hårdhänt operation som inte kommer att mötas med entusiasm av alla som förälskat sig i de stora planerna. Men å andra sidan står det klart att vi på detta område måste fogas in i en sammanhängande bedömning av hur resurserna skall fördelas. Vi får inte satsa så mycket på vissa landsdelar att till slut ingen smula blir kvar för de sist födda, för de stora bygder som koloniserades i slutet av 1800-talet. Glesbygderna måste få möjlighet att existera, människorna där skall kunna leva vidare och utvecklas.

Det är inte bara fördelar med denna jätteanhopning till den ena stora tätorten efter den andra, och den företeelsen är som sagt en smittsam åkomma. Jag har velat beröra detta.

Herr statsrådet LUNDKVIST:

Herr talman! Eftersom herr Olsson ställde frågan till mig utgick jag från att det var en värdering av den föreliggande regionplaneskissen som han ville att jag skulle göra. Då har jag svarat

att eftersom denna skiss förmodligen kommer att i form av en antagen plan så småningom underställas Kungl. Maj:ts prövning har jag inte funnit det lämpligt att föregripa den prövningen genom att nu göra någon värdering. Planen är under arbete, remissinstanserna skall yttra sig över den, så småningom underställs den Kungl. Maj:ts prövning, och det är då som bl. a. alla dessa bedömningar och värderingar skall komma in i bilden.

Nu förstår jag att herr Olsson har avsett att diskutera någonting annat, nämligen lokaliseringspolitiken över huvud taget. Då borde han rimligen i stället ha interPELLERAT inrikesministern.

Herr Olsson säger nu att han tidigare fått höra av både finansministern och inrikesministern vilken inställning de i stort har. Då är det tydligen så att herr Olsson antingen är djupt orolig för att jag skulle ha en annan inställning eller också anser att han, i likhet med herr Torsten Andersson, förtjänar ett visst beröm för sin klokskap från något statsråd; herr Andersson hade ju fått ett sådant beröm av finansministern. Jag vill omedelbart säga att jag instämmer i de värderingar när det gäller utvecklingen i stort som både inrikesministern och finansministern gett uttryck åt. Vi är — som herr Olsson och även herr Ferdinand Nilsson vet — inbegripna i ett intensivt arbete för att söka åstadkomma bättre instrument för vår samhällsplanering. Vi arbetar med den regionala utvecklingsplaneringen, som inrikesdepartementet tog initiativet till i samband med beslutet kring lokaliseringspolitiken. När det gäller den fysiska planeringen söker vi skapa bättre instrument bl. a. genom den nu pågående översynen av byggnadslagstiftningen. Vi har också satt i gång en översyn av lokaliseringspolitiken i stort. Hela det problem som herrar Olsson och Nilsson egentligen vill diskutera är alltså föremål för en intensiv bearbetning, och vi är medvetna om de konsekvenser som

Ang. betydelsen för landet i dess helhet av regionplaneringen för stockholms-
trakten, m. m.

kan följa av alla hastiga förändringar i vårt samhälle.

Det är inte alls så som herr Olsson säger, att man å regionplaneskissen planerar för att åstadkomma en koncentration. Vad är det man gör? Jo, man skriver fram utvecklingen hitintills och säger sig att om ingenting väsentligt nytt inträffar får vi en utveckling, bl. a. till följd av förändringarna inom näringslivet, som kommer att innebära en koncentration av det här slaget.

Herr Johan Olsson säger nu: »Vi vill ha en total planering som är betydligt effektivare.» Då räcker det emellertid inte, herr Olsson, att tala om den offentliga sektorn, utan då kommer också det enskilda näringslivet in i bilden. Vi är intresserade av att diskutera effektivare former för planeringen, där också det enskilda näringslivet på ett bättre sätt än hittills är med i diskussionen och där samhället behöver ett större inflytande över planeringen i stort än vi hittills har haft. Men det skall bli intressant, herr Olsson, att se på vilket sätt det kommer att finnas utrymme för herr Olssons krav på så att säga hårdare möjligheter för samhället att kunna dirigera planeringen i förhållande till näringslivet i det samarbete som herr Olsson förbereder med bl. a. högerpartiet. Det skall bli intressant att se vilket utrymme för den sortens samhällsplanering det kommer att finnas i den sortens samarbete!

Herr Johan Olsson säger i dag att hans parti efterlyser riksplanering och efterfrågar denna bättre planering. Jag behöver väl bara erinra om hur det lät när vi började ta initiativ till denna form av planering. Både när vi diskuterade riksplaneringen på det fysiska området och när vi diskuterade frågan om den regionala utvecklingsplaneringen stod centerpartisterna upp på löpande band och sade att nu försöker samhället inkräkta på den kommunala självstyrelsen och centraldirigera så hårt, att den kommunala självstyrelsen inte får det

svängrum som man vill ha ute i kommunerna. Jag har en stark känsla av att jag hade en diskussion med herr Ferdinand Nilsson på den punkten.

Det är dags att herrarna i centerpartiet bestämmer sig för vad de verkligen vill. Vill man ha effektivare former för samhällsplanering — former som kanske också kommer att inkludera möjligheterna att samordna den offentliga sektorns planerande med det enskilda näringslivets planering — eller är det så att man bara pratar om detta för att försöka framställa sig som speciella företrädare för exempelvis glesbygdens intressen men i verkligheten icke är beredd att sätta den kraft bakom orden som måste till, om den utveckling som jag vill att vi skall befrämja, som inrikesministern har talat för och som finansministern har talat för skall kunna komma till stånd.

Herr OLSSON, JOHAN, (cp):

Herr talman! Kommunikationsministern säger att vi vill diskutera något annat än regionplanen för storstockholmsområdet. Så är inte fallet, ty lokaliseringspolitik och planering för storstockholmsområdet hör intimt samman; det är två delar av samma fråga. Det är ett faktum att om storstockholmsområdet får växa hur mycket som helst — jag har i interpellationen skissat hastigheten i tillväxten — då kommer lokaliseringspolitiken att få rätta sig efter den utvecklingen, och möjligheterna att nå en önskvärd balans för de olika regionerna begränsas.

Jag anser att det borde vara omöjligt för kommunikationsministern att stå likgiltig inför vad som sker i stockholmsområdet, ty planeringen där är ju i hög grad styrande för lokaliseringspolitiken och för länsplaneringen. Planen är inte bara en framskrivning av befolkningsunderlaget. Av regionplaneskissen framgår tydligt att det är fråga om en allvarligt menad planering för hur Stor-

**Ang. betydelsen för landet i dess helhet av regionplaneringen för stockholms-
trakten, m. m.**

stockholm skall växa ut. Man skisserar också vissa motiv till att man vill ha en så stor stad. Skälet är inte att folk vill flytta in till Storstockholm, utan bl. a. det att man vill skapa en så stor stad att man kan ta upp konkurrensen med storstäderna ute i Europa. Man lägger fram flera olika motiv för att man måste ha en så stor stadsbildning här, så visst är det något mer än en befolkningsframskrivning!

Jag anser att man över huvud taget inte kan planera storstockholmsområdet framöver efter en trend av några få års koncentrerad befolkningsanhopning, som ju kunnat bero på många olika förhållanden, inte minst brist på arbetsmöjligheter ute i landet och brist på lokaliseringspolitik i ett tidigare skede.

Kommunikationsministern tar också upp litet storpolitik, som jag inte tänker gå in på. Jag har inte någon anledning att här diskutera hur högern kommer att ställa sig i dessa frågor på sikt. Jag tror att högern måste finna sig i utvecklingen och rätta sig efter det politiska läge som kommer att råda. Det enskilda näringslivet påverkas givetvis av trenden i utvecklingen. Om man vet att de statliga myndigheterna medger stark koncentration av befolkningen på ett enda ställe, kommer det enskilda näringslivet, liksom de kommunala myndigheterna, att spekulera i denna tillväxt. Det blir då en stark påspädning på trycket mot storstäderna. Man måste i stället, anser jag, finna generella metoder som gör att det kan vara lika attraktivt för industrin och de kommunala myndigheterna att planera på orter utanför stockholmsområdet. Det är den linje som jag tror centerpartiet vill företräda.

Motivet för min interpellation är inte ensidigt lokaliseringspolitiskt. Den syftar i lika hög grad till att få en diskussion om stockholmsområdet som sådant. Vi syftar till en planering som leder till väl fungerande regioner och

en väl fungerande huvudstad. Visst skall vi ta upp tävlan med europeiska storstäder, men det kan vi kanske göra bättre genom att hejda befolkningsinflyttningen till storstockholmsområdet och planera Storstockholm som en stad som har miljöpolitiska och andra förutsättningar att verkligen erbjuda folk som reser hit från utlandet en fin miljö. Det vinner man inte genom en alltför stark koncentration, som ställer miljöfrågorna i bakgrunden.

Det är anmärkningsvärt att ambitionsgraden i den nu diskuterade regionplanen stegrats så mycket i förhållande till den tidigare fastställda. År 1960 fastställdes en regionplan, som siktede på ungefär 1 400 000 invånare år 1990. Nu har man ökat kravet. Kurvan som lutade i 45 grader tidigare när man drog ut trenden går nu nästan lodrätt. Varför? Vad är motivet till att man stegrat koncentrationsanspråken så hårt i den nu diskuterade regionplanen? Jag vill efterlysa alternativa planer där man söker ge utrymme för arbete och utkomst också på andra orter, där man diskuterar olika vägar att gå, olika storleksordningar på regionplanen.

Till sist vill jag uttala önskemålet att man verkligen påskyndar arbetet med riksplaneringen. Innan vi får en riksplanering på detta område kan vi inte heller komma till rätta med de problem som jag aktualiserat i min interpellation.

Herr NILSSON, FERDINAND, (cp):

Herr talman! Jag skall följa talmanens önskan och fatta mig mycket kort.

Jag vill fastslå att vi tog ställning till frågan om möjligheterna för det allmänna att inverka på näringslivet redan i vår motion år 1942, som gällde industriell lokalisering i samband med byggnadstillstånd, alltså för förläggning av vissa verksamheter.

Jag konstaterar också att det som staten tillsammans med Stockholms stad

Ang. betydelsen för landet i dess helhet av regionplaneringen för stockholms-trakten, m. m.

åstadkommit varit mycket verkningsfullt. Att t. ex. Stockholms stad har misslyckats med sin bostadspolitik är kanske det väsentligaste som hänt den staden ur lokaliseringssynpunkt, ty det spärrade faktiskt inflyttning till Stockholm. Det blev ett problem att flytta ut arbetstillfällena till andra delar av vårt land i stället för att i Stockholm bygga bostäder i en utsträckning som man där inte orkade med. Stockholm är ju för närvarande landets största utflyttningsskommun.

Till sist vill jag bara slå fast, att hur man än gör i detta fall kommer det till sist att bli glesbygderna som får satsa invånarna i dessa storstadsregioner. Där skapas problem, som sannerligen inte blir billiga för landet.

Herr statsrådet LUNDKVIST:

Herr talman! Jag står alls inte likgiltigt inför de problem som herr Olsson ville diskutera. Men inte ens herr Olsson skall väl kunna begära, att jag skall ingripa i det regionplanearbete som nu befinner sig på skisstadiet och utöva de befogenheter som jag skall få möjligheter till när skissen har varit på remiss och när planen underställs regeringen. Den ordningen kan ändå inte ens herr Olsson mena att vi skall tillämpa i det här sammanhanget.

I den viktiga frågan om den allmänna inriktningen av vår politik försöker herr Olsson fortfarande — med utgångspunkt från att jag formellt inte kan kasta mig över regionplaneskissen — misstänkliggöra mig till skillnad från mina statsrådskolleger när det gäller den allmänna inställningen om vilken politik som bör bedrivas mot bakgrunden av de målsättningar vi bör ha för inriktningen.

Jag kan bara upprepa och slå fast att vi är ense om dessa problem och att vi arbetar intensivt på att skapa bättre former för planering för att kunna möta den utveckling som vi här ser de

konsekvenser av, vilka bl. a. Johan Olsson har belyst. Men jag har anledning att vara misstänksam mot herr Olsson och hans parti, därför att ni står inför uppgiften att genomföra dessa intentioner i samarbete med bl. a. högern i en situation, där ni själva kräver en *total* planering över hela samhället och dit måste vi ju ändå inkludera också det enskilda näringslivet. Skall vi ändå se på vad som är orsak och verkan här, herr Olsson, så är det förändringarna inom näringslivet som ligger till grund för befolkningsomflyttningen, förändringar inom näringslivet som herr Olsson närstående skulle kunna berätta mera om orsakerna till än jag behöver ta upp kammarens tid för att göra i dag.

Titta också på jordbrukets egen för eningsverksamhet så upplever ni vad det är för slags förändringar inom näringslivet som har nödvändiggjort att edra verksamheter har tvingats till en viss koncentration. Resonera inte bort det här! Men skall vi påverka näringslivet då behöver vi andra instrument för planering än vi har i dag. Och jag tror att den bästa garantin för att de instrumenten kommer att finnas är i varje fall inte att herr Olssons partivänner i samarbete med högern får ansvaret för att utveckla dessa planeringsformer.

Herr OLSSON, JOHAN, (cp):

Herr talman! Högern får finna sig i att ta ställning i det politiska läge, som råder när man skall fastställa dessa planer.

Jag vill också säga att jag är klar över att det förekommer en koncentration inom näringslivet liksom inom förvaltningen. Men det finns ingenting som talar för att den koncentrationen ovillkorligen skall ske i huvudsak till stockholmsområdet och att man alltså inte tar hänsyn till landet i övrigt när det gäller konsekvenserna av en sådan utveckling.

Ang. betydelsen för landet i dess helhet av regionplaneringen för stockholms-trakten, m. m.

Vad jag har velat är att åtminstone kommunikationsministern skulle kunna uttala med adress till regionplanerarna, att man bör dröja med koncentrationen i stockholmsområdet till dess man får fram resultat av pågående utredningar och forskning, som kommunikationsministern har talat om.

Herr statsrådet LUNDKVIST:

Herr talman! Jag behöver inte ytterligare uttala vad som är min allmänna inställning och inriktning i dessa frågor, det har jag gjort i mina två tidigare inlägg.

Men, herr Olsson, vi kan ändå inte avstå från att planera, att försöka prognosmässigt bedöma vilken utveckling vi kan stå inför samt försöka göra klart för oss vilka konsekvenser en sådan utveckling kan ha. Sedan beror det på vilka medel vi vill sätta in för att motverka en ogynnsam utveckling. På den punkten delar jag herr Olssons uppfattning att det sannerligen inte är nödvändigt att allting koncentreras till huvudstaden.

Herr OLSSON, JOHAN, (cp):

Herr talman! Jag hoppas att denna interpellationsdebatt ändå skall ha gett sådana anvisningar, att den befolkningsframräkning som regionplanen redovisar inte skall gå i verkställighet.

Herr ANDERSON, CARL ALBERT, (s):

Herr talman! Jag begärde ordet närmast för att konstatera, att denna debatt ger en skrämmande återblick på förhållandena i Hitlertyskland under den tid han härskade där nere. Där fanns en jordbruksminister som hette Darré, för övrigt av svensk härstamning, som lade fram förslag om att inflyttning till tätorterna inte skulle kunna äga rum, utan man band befolkningen vid den torva där man var född och uppvuxen.

Här föreligger ett försök att återföra tankegångarna till den tiden, vilket jag reagerar emot.

Jag vill säga herr Olsson, att det i stockholmsregionen *inte* görs några försök att dra hit folk från landsbygden. Vad som görs är att bereda möjlighet för dem som är här att få leva under drägliga förhållanden.

Herr NILSSON, FERDINAND, (cp):

Herr talman! Jag har velat slå fast, att det ändock är den bostadspolitik som förts i Stockholm som utgjort den effektiva spärren. För hindrandet av att människorna kan flytta in i staden har praktiskt utförts av stockholmarna själva med hjälp av kanslihuset i Stockholm.

Herr OLSSON, JOHAN, (cp):

Herr talman! Jag tror att det framgår av mina tidigare inlägg, att vi vill medverka till att göra Stockholm till en vänlig stad, men det gör man inte genom att fördubbla invånarantalet på 30 år. Då kommer lösningarna av de miljöpolitiska, bostadspolitiska, trafikekonomiska och andra problemen på efterkälken.

Om det blir en lugnare utveckling kanske Stockholms stad har möjlighet att bli den fina stad, som vi alla önskar.

Herr ANDERSON, CARL ALBERT, (s):

Herr talman! Jag är mycket tacksam för denna vänliga omtanke om Stockholms stad! Jag tror emellertid inte att stockholmarna lider så mycket av förhållandena här, men däremot en del tillfälliga gäster i Stockholm.

Överläggningen förklarades härmed avslutad.

Ang. nedläggningen av järnvägsstationer

Ordet gavs ännu en gång till herr statsrådet och chefen för kommunikationsdepartementet LUNDKVIST, som förklarar sig ämna vid detta sammanträde besvara även herr Bengtsons (cp) interpellation angående nedläggningen av järnvägsstationer, och nu yttrade:

Herr talman! Herr Bengtson har frågat mig

dels om jag vill redogöra för de nedläggningar av järnvägsstationer som företagits i samband med den nyligen företagna tidtabellsändringen vid statens järnvägar,

dels om jag anser att dessa stationsnedläggningar står i god överensstämmelse med den mening som uttalades av statsutskottet i dess av riksdagen godkända utlåtande 1968: 9, vad avser nedläggningar av stationer,

dels ock vilka åtgärder jag avser vidta för att riksdagens intentioner angående nedläggning av järnvägsstationer skall förverkligas.

Vid tidtabellskiftet den 12 maj 1968 avbemannade SJ ett antal stationer och lade ned ett antal redan obemannade håll- och lastplatser.

Avbemanning skedde vid 42 stationer, varav 6 vid en järnvägslinje där persontrafiken lagts ned. I fråga om resterande 36 stationer gäller följande.

Befintlig persontrafik drogs in vid endast 4 stationer. Återstående stationer fick antingen behålla persontrafiken på järnväg eller fick ersättning i form av busstrafik.

Vidare har 120 obemannade hållplatser och 6 obemannade lastplatser lagts ned. Vid huvuddelen av dessa platser upprätthålls persontrafiken efter tidtabellskiftet med bussar.

I prop. 1967:1 (bil. 8 s. 176—177) lämnades en sammanfattande redogörelse för den långsiktiga rationaliseringen inom SJ. Beträffande resandefrafiken redovisades att en arbetsgrupp gjort en översyn av tidtabellen för resandetåg i syfte att i frekventa relationer få kon-

kurrenskraftigt förbindelsetäthet och reshastighet samtidigt som insatsen av personal och rullande materiel minimerades samt att förslaget efter detaljbehandling beräknades bli genomfört delvis sommaren 1967 men i huvudsak tidigast till sommaren 1968. I anslutning här till erinrades om nödvändigheten av att vissa resandetåg med regionala trafikuppgifter dras in eller ersätts med buss samt att resandefrafiken på en del järnvägslinjer helt överförs till landsväg. Det framhölls att sådan ersättningstrafik på landsväg kan ge många områden en i avgörande hänseenden bättre service än den nuvarande järnvägsrafiken genom att busstrafik på landsväg kan bättre anpassas efter varje områdes speciella behov av service. Det redovisades vidare att ett successivt realiserande av planerna på den regionala persontrafikens omdaning bedömdes komma att omfatta en tidrymd av 5—10 år och att under denna tid den befintliga motorvagnsmaterielen ännu är tjänstduglig. För godstransportområdet lämnades en motsvarande redogörelse för det långsiktiga rationaliseringsprogrammets inriktning. Redogörelserna har inte föranlett någon erinran från riksdagen.

I fråga om formen för beslut om indragning av stationer har emellertid årets riksdag uttalat att Kungl. Maj:t bör närmare överväga härmed sammanhängande frågor samt för riksdagen framlägga därav föranledda förslag. I fråga om konsekvenserna av stationsindragningar för berörda bygder delar jag den uppfattning som statsutskottet i detta sammanhang anför. Jag avser föreslå Kungl. Maj:t att uppdra åt SJ att inkomma med förslag i anledning av riksdagens uttalande.

Herr BENGTON (cp):

Herr talman! Jag tackar chefen för kommunikationsdepartementet, statsrådet Lundkvist, för svaret på min interpellation.

Den innehåller tre olika frågor. Svaren på första och tredje frågan anser

Ang. nedläggningen av järnvägsstationer

jag fullt tillfredsställande. Den första gällde en redogörelse för vilka nedläggningar som har förekommit. Dessa är ju avsevärda. Svaret på den tredje frågan om vad riksdagen sagt om nedläggning av järnvägsstationer anser jag mycket betydelsefullt. I fråga om konsekvensen av stationsindragningar för berörda bygder säger sig statsrådet dela den uppfattning, som statsutskottet i detta sammanhang anfört. Han säger vidare att han avser att föreslå Kungl. Maj:t att uppdra åt SJ att inkomma med förslag i anledning av riksdagens uttalande.

Vid början av årets riksdag lämnades en stor mängd motioner i fråga om nedläggningen av järnvägsstationer. De speglade den stora oro, som finns i bygderna för att järnvägsstationer skulle läggas ned. Man bör vid nedläggningar som planeras också beakta de svåra konsekvenser, som kommer att uppstå för de människor som bor kvar i bygden. Därvid får man inte endast anlägga räntabilitetssynpunkter utan bör också beakta lokaliseringspolitiska och sociala synpunkter. Bilismen är visserligen mycket utvecklad. Det finns dock många som fortfarande inte har någon bil och som anlitat järnvägen för sina transporter. För dessa innebär det ett svårt avbräck i deras tillvaro att de inte längre kan anlita järnvägen.

Av nedläggningarna bör man inte bara observera de 42 stationer som lagts ned, av vilka sex stationer fanns vid järnvägslinjer med nedlagd persontrafik, utan också att 120 obemannade hållplatser lagts ned. Även en hel del av dessa hållplatser har betydelse — det kan säkerligen vålla svårigheter för den bygd som drabbas av nedläggning av en sådan hållplats. Det är i fråga om dessa båda saker som jag anser svaret fullt tillfredsställande.

När det gäller statsutskottets uttalande — som jag anser mycket värdefullt — och överensstämmelsen däremellan och SJ:s stora nedläggning av järnvägsstationer finner jag däremot svaret inte

tillfredsställande. Det torde kunna påstås, att SJ sannolikt hade planerat en stor mängd nedläggningar av stationer när riksdagen fattade sitt beslut. Men riksdagen sade mycket bestämt ifrån och gick så långt, att när järnvägsstationer i fortsättningen skall läggas ned skall frågan efter framställning från kommunen prövas av Kungl. Maj:t. Då skall man inte bara beakta räntabilitetssynpunkter. Ty har en station ur lokaliseringssynpunkt eller andra synpunkter så stor betydelse för bygden att den bör vara kvar, skall man också se till att medel eventuellt tillskjuts så att statens järnvägars ekonomi inte blir lidande.

Jag tycker då att det är anmärkningsvärt att ett så stort antal stationer efter detta beslut har indragits den 12 maj. Det finns ju inte när det gäller de stationer som nu är nedlagda någon möjlighet att gå den väg, som riksdagen har avsett, dvs. att man får göra en framställning till Kungl. Maj:t om prövning av frågan om stationens nedläggning. Detta blir endast möjligt i framtiden. Jag ansåg därför att det var värdefullt, att denna fråga nu diskuterades.

Jag tycker att det viktigaste är det potisiva svar som statsrådet har gett på frågan om hur framtiden kommer att gestalta sig i detta avseende. Jag hoppas då att framför allt lokaliseringspolitiska och även socialpolitiska synpunkter i framtiden skall kunna beaktas vid behandlingen av frågor om nedläggning av järnvägsstationer.

Herr statsrådet LUNDKVIST:

Herr talman! Jag konstaterar att vi i de avseenden det här gäller är eniga. Vi bör ändå erinra oss den mycket bestämda ståndpunkt, som riksdagen intog år 1963. Riksdagen gav då uttryck åt den ståndpunkten, att man var medveten om att vissa inskränkningar i järnvägsdriften i framtiden liksom dittills utgjorde ett led i en av den allmänna utvecklingen framtvungad omdaningspro-

cess, vars förhinderande eller uppskjutande riksdagen inte var beredd att ta de ekonomiska konsekvenserna av.

Med utgångspunkt från detta uttalande har SJ lagt upp en rationaliseringsplan på längre sikt, som bl. a. innebar att man framför allt tog sikte på att göra en genomgripande översyn av tidtabellerna som skulle genomföras till sin huvudsakliga del under våren 1968. Detta har redovisats både i 1967 års statsverksproposition och i 1968 års statsverksproposition. Det är naturligtvis här fråga om ett flerårigt arbete, som kräver betydande insatser från SJ:s sida och som inte utan vidare kan plötsligt avbrytas.

Varken herr Bengtson eller någon annan kan begära att den nya ordning för nedläggandet av enskilda järnvägsstationer, som riksdagen nu har uttalat sig för och som enligt min uppfattning bör övervägas, skulle ha kunnat börja tillämpas redan vid uppgörandet av den tidtabell som trädde i kraft den 12 maj. Det är ju, som jag sagt, här fråga om en sedan länge förberedd omläggning, som två år i följd har redovisats för riksdagen utan erinran. Därefter har nödvändiga dispositioner vidtagits och nödvändiga organisatoriska förändringar genomförts. Det var helt enkelt inte möjligt att genomföra någon ny ordning beträffande handläggningen före den 12 maj. Jag tror att alla på den punkten inser, att man haft att behandla frågor-na på det sätt som skett.

Jag tror också att man, om man vill överblicka konsekvenserna av de förändringar som har gjorts den 12 maj, skall finna att betydande förbättringar har genomförts från SJ:s sida, förbättringar som betyder mycket för våra möjligheter att även i fortsättningen låta SJ vara den viktiga del av vår transportförsörjning som vi önskar.

Vi kommer alltså att med de signaler som gavs av riksdagen så snabbt som möjligt försöka få till stånd former för en prövning av frågorna om nedläggning av enskilda stationer. Vi kommer,

Ang. nedläggningen av järnvägsstationer
som jag många gånger har deklarerat, att i fortsättningen även på allt sätt söka sörja för att det vid prövningen av frågor om förändringar till följd av nedläggningar osv. av enskilda bandelar tas all den hänsyn som vi är överens om bör tas till lokaliseringspolitiska och andra synpunkter, som utan tvekan bör beaktas i detta sammanhang.

Herr BENGTON (cp):

Herr talman! Jag är fullt medveten om att det naturligtvis måste ske nödvändiga rationaliseringar vid statens järnvägar. Jag vill bara tillägga, att dessa dock hade skett i en sådan takt att det skapat mycket stor oro — vilket ju det stora antalet motioner vid årets riksdag vittnade om — och kanske ännu större oro för vad som kan komma att ske i framtiden.

Motionerna kom vid årets början, och statsutskottets förslag, som antogs av riksdagen, framlades också innan man visste någonting om tidtabellsändringarna den 12 maj. Det var därför jag ville understryka att det har rätt stor oro i denna fråga. Vi får hoppas att bygdens befolkning i varje särskilt fall skall kunna få yttra sig om sådana här nedläggningar och att man även kan ta hänsyn till lokaliseringspolitiska synpunkter.

Herr statsrådet LUNDKVIST:

Herr talman! Jag tror vi måste vara överens om att vi här i riksdagen har tagit ställning till denna utveckling utan att rikta några invändningar mot den. Det var väl först sedan SJ i höstas lämnade ifrån sig det långsiktiga programmet, som den verkliga oron uppstod. Det var då man började fundera över vad den här utvecklingen på sikt kunde komma att innebära för olika bygder. Jag syftar på den arbetshypotes som SJ redovisade och som avsåg utvecklingen fram till 1975. Det var väl den oro man då kände som gav anledning till de debatter som vi sedan dess haft.

Ang. hyreslagstiftningen

I och för sig har nedläggningstakten under förra året och i år i stort sett inte varit högre än tidigare. Det ger oss emellertid inte mindre anledning att med uppmärksamhet följa vad som sker på detta område.

Överläggningen ansågs härmed slutad.

Föredrogos och bordlades ånyo utrikesutskottets memorial nr 10, statsutskottets utlåtanden nr 132 och 133, bevillningsutskottets betänkanden nr 44, 45 och 47 samt bankoutskottets utlåtanden nr 43, 47, 48 och 52.

Ang. hyreslagstiftningen

Föredrogs ånyo tredje lagutskottets utlåtande nr 50, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändring i lagen den 19 juni 1942 (nr 429) om hyresreglering m. m. och om fortsatt giltighet av lagen, m. m., dels motioner i ämnet, dels och motioner om hyreshöjning på grund av standardförbättring, m. m., om införande i hyreslagstiftningen av bestämmelser om bytesrätt och reparationsskyldighet, angående besittningsskyddet för hyresgäst, om successiv avveckling av hyresregleringen, om avveckling av hyresregleringen beträffande en- och tvåfamiljsvillor, angående effektivare åtgärder mot vanvård av fastighet samt om översyn av de nuvarande hyressättningsnormerna.

Genom en den 29 mars 1968 dagtecknad proposition, nr 91, vilken hänvisats till lagutskott och behandlats av tredje lagutskottet, hade Kungl. Maj:t, under återopande av utdrag av statsrådsprotokollet över justitieärenden och lagrådets protokoll, föreslagit riksdagen att

dels antaga vid propositionen fogade förslag till

1) lag angående ändring i lagen den 19 juni 1942 (nr 429) om hyresreglering m. m. och om fortsatt giltighet av lagen,

2) lag om ändrad lydelse av 2 § lagen den 7 december 1956 (nr 567) med vissa bestämmelser, som skola iakttagas sedan hyresregleringen upphört,

3) lag angående ändring i lagen den 14 juni 1907 (nr 36 s. 1) om nyttjanderätt till fast egendom,

4) lag angående ändrad lydelse av 1 § lagen den 22 juni 1928 (nr 253) om kollektivavtal,

5) lag om ändrad lydelse av 10 kap. 10 och 17 §§ rättegångsbalken,

6) lag om hyresnämnder,
dels bifalla de förslag i övrigt, om vilkas avlåtande till riksdagen föredragande departementschefen hemställt.

Propositionen hade hänvisats till lagutskott och tilldelats tredje lagutskottet såvitt avsåge lagförslagen samt i övrigt hänvisats till statsutskottet.

I propositionen hade föreslagits, att nuvarande hyreslag skulle ersättas med en ny hyreslag — liksom den nuvarande infogad som 3 kap. i lagen om nyttjanderätt till fast egendom — samt att en ny organisation bestående av statliga regionala hyresnämnder skulle inrättas för handläggningen av hyrestvister. Vidare föresloges, att giltighetstiden för hyresregleringslagen skulle förlängas till utgången av år 1971 och att lagen skulle ändras i vissa hänseenden.

Förslaget till ny hyreslag var med något undantag likalydande med det förslag, som framlades i propositionen 1967: 141. Detta innebär, att de tidigare föreslagna bestämmelserna om förstärkt besittningsskydd och lagstadgad bytesrätt för bostadshyresgäst, om förbättrat rättsskydd för hyresgäst när lägenhet upplätes i anslutning till anställning, om vidgad rätt för hyresgäst att överlåta hyresrätten och upplåta lägenheten i andra hand och om vidgad skyldighet för hyresvärd att underhålla bo-

Ang. hyreslagstiftningen

stadslägenhet föreslagits bli införda i den för hela landet gällande hyreslagen. Det nya förslaget skilde sig från det tidigare endast genom att den lagstadgade bytesrätten nu föreslagits gälla även orter utan påtaglig bostadsbrist.

Förslaget innebar vidare, att hyresregleringen skulle behållas både i fråga om bostadslägenheter och lokaler på de orter, där regleringen nu gällde. På sådan ort kunde alltså det allmänna hyresläget icke ändras i annan mån än som följde av hyresregleringslagens bestämmelser om kompensation för ökade omkostnader för fastighetsförvaltningen. Det vore vidare även i fortsättningen förbjudet för hyresvärden att taga emot, träffa avtal om eller begära högre hyra än den fastställda. För bostadslägenheter föresloges att den nya hyreslagens besittningsskyddsregler skulle gälla. För lokaler skulle besittningsskyddet behållas enligt hyresregleringslagen.

För att anpassa hyresregleringen till hyreslagens nya bestämmelser föresloges vissa begränsade reformer inom hyresregleringens ram. Sålunda öppnades möjlighet för hyresvärd och hyresgäst att, liksom för närvarande gällde i fråga om ersättning för bränsle-, vatten- och avloppskostnader, träffa avtal om ersättning för förbättringsarbeten, inbegripet underhåll. Om avtal icke kunde träffas, hade hyresvärden rätt att vända sig till hyresnämnden för att få ersättningen godkänd. Hade avtal träffats om ersättning för förbättringsarbeten, kunde hyresgästen få skäligheten av ersättningen prövad av hyresnämnd.

Lägenheter som färdigställdes efter utgången av år 1968 skulle undantagas från hyresregleringen. Hyrorna i dessa lägenheter komme som följd härav icke att bestämmas med hänsyn till de faktiska produktionskostnaderna utan efter jämförelse med hyresläget i likvärdiga lägenheter. Genom att en sådan jämfö-

relse som regel komme att göras med ett stort bistånd av lägenheter, där de allmännyttiga bostadsföretagen vore prisledande, funnes förutsättningar att kravet på rimliga hyror i nyproducerade lägenheter bleve bättre tillgodosett än för närvarande.

Hyresnämnd skulle vidare på begäran av hyresvärd eller hyresgäst kunna förordna att hyresregleringen skulle upphöra att gälla för hus, vilka hade undergått omfattande ombyggnad som avslutats efter utgången av år 1968. En sådan regel avsåg att främja underhåll och förbättring av det äldre fastighetsbeståndet samtidigt som kontrollen över detta bestånd i övrigt behölles.

I syfte att förenkla den nuvarande omständliga och svåröverskådliga proceduren med generella hyreshöjningar hade föreslagits en nollställning av hyrorna per den 31 december 1968. Den då utgående grundhyran jämte generell hyreshöjning komme enligt förslaget att — under den nya beteckningen bashyra — i princip utgöra grundvalen för eventuell kommande generell kompensation för ökade förvaltningsomkostnader.

Beträffande förfarandet i hyresmål föresloges, att statliga, regionala hyresnämnder skulle inrättas i överensstämmelse med vad som föreslagits i propositionerna 1967:141 och 171 samt att dessa nämnder skulle övertaga de nuvarande kommunala nämndernas arbetsuppgifter. De kommunala nämnderna föresloges dock bestå under en övergångstid för att pröva redan anhängiggjorda ärenden. Hyresrådet skulle behållas som besvärinstans i fråga om ärenden enligt hyresregleringslagen. Rådet föresloges också få till uppgift att utfärda anvisningar för hyresnämnderna och att fullgöra vissa administrativa uppgifter.

Den nya lagstiftningen hade föreslagits träda i kraft den 1 januari 1969.

Ang. hyreslagstiftningen

I samband med propositionen hade utskottet behandlat följande i anledning av propositionen väckta motioner, nämligen

1. de likalydande motionerna I: 862, av herr *Dahlberg* och fru *Landberg*, samt II: 1117, av herr *Svenning m. fl.*, i vilka motioner hemställts, att riksdagen måtte besluta om följande lydelse av 45 § femte stycket: »Har hyresvärden och hyresgästen, sedan hyresförhållandet varat längre än nio månader i följd, i särskilt upprättad handling överenskommit att hyresrätten icke skall vara förenad med rätt till förlängning, är överenskommelsen gällande endast om den godkänts av hyresnämnden»;

2. de likalydande motionerna I: 880, av herr *Dahlberg* och fru *Lundblad*, samt II: 1135, av herr *Svenning m. fl.*;

3. de likalydande motionerna I: 887, av herr *Bengtson m. fl.* samt II: 1147, av herr *Hedlund m. fl.*, i vilka motioner anhållits,

att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte uttala sig för att den regionala utvecklingen av hyresregleringen borde fortsätta, samt

att riksdagen måtte besluta om en sådan utformning av bestämmelserna för besittningsskydd, att lokalhyresgäst erhöles ett lika starkt direkt besittningsskydd som i propositionen föreslagits för bostadshyresgäst;

4. de likalydande motionerna I: 888, av herr *Holmberg m. fl.*, samt II: 1146, av herr *Bohman m. fl.*, i vilka motioner yrkats, att riksdagen med avslag å Kungl. Maj:ts proposition nr 91, såvitt avsåge hemställan under 2 och 5, skulle antaga

A. de vid propositionen fogade förslagen till

a) lag angående ändring i lagen den 19 juni 1942 (nr 429) om hyresreglering m. m. och om fortsatt giltighet av lagen med den ändringen, att lagen skulle gälla till och med den 31 december 1969,

b) lag angående ändring i lagen den

17 juni 1907 (nr 36, s. 1) om nyttjanderätt till fast egendom med den ändringen, att övergångsbestämmelserna erhöles i motionerna angiven lydelse,

c) lag angående ändrad lydelse av 1 § lagen den 22 juni 1928 (nr 253) om kollektivavtal med den ändringen, att lagen trädde i kraft den 1 januari 1970,

d) lag om hyresnämnder med den ändringen, att lagen trädde i kraft den 1 januari 1970,

B. de till proposition nr 141/1967 fogade förslagen till

a) lag angående fortsatt giltighet av lagen den 19 juni 1942 (nr 430) om kontroll av upplåtelse och överlåtelse av bostadsrätt m. m. med den ändringen, att lagen skulle äga fortsatt giltighet till och med den 31 december 1969,

b) lag angående fortsatt giltighet av lagen den 7 december 1956 (nr 568) om rätt i vissa fall för hyresgäst till nytt hyresavtal med den ändringen, att lagen skulle äga fortsatt giltighet till och med den 31 december 1969,

c) lag angående fortsatt giltighet av lagen den 15 maj 1959 (nr 157) med särskilda bestämmelser om makars gemensamma bostad med den ändringen, att lagen skulle äga fortsatt giltighet till och med den 31 december 1970,

d) lag om ändrad lydelse av 10 kap. 10 och 17 §§ rättegångsbalken med den ändringen, att lagen skulle träda i kraft den 1 januari 1970;

5. de likalydande motionerna I: 889, av herr *Lundberg*, samt II: 1143, av herr *Bengtson* i Solna, i vilka motioner föreslagits, att riksdagen skulle besluta följande tillägg till punkten 6 i övergångsbestämmelserna: »Dock skall bestämmelserna även tillämpas på alla arbeten påbörjade efter den 31/5 1968»;

6. de likalydande motionerna I: 890, av herr *Lundberg*, samt II: 1145, av herr *Bengtson* i Solna m. fl.;

7. de likalydande motionerna I: 891, av herr *Lundberg*, samt II: 1144, av herr *Bengtson* i Solna m. fl., i vilka motioner hemställts, att riksdagen vid behandling av proposition nr 91 måtte besluta,

Ang. hyreslagstiftningen

a) att hyresnämnds befattning med den föreslagna hyreslagstiftningen skulle begränsas till medlande verksamhet,

b) att talan enligt 73 § skulle fullföljas till hovrätt i de fall, där underrätt enligt förslaget vore sista instans samt i övrigt till högsta domstolen i enlighet med de allmänna principer, som gällde för sådan fullföljd;

8. de likalydande motionerna I: 892, av herr *Lundberg*, samt II: 1152, av fröken *Ljungberg m. fl.*;

9. de likalydande motionerna I: 893, av herr *Lundberg*, samt II: 1151, av fröken *Ljungberg*;

10. de likalydande motionerna I: 894, av herr *Lundberg*, samt II: 1155, av fru *Sundberg*, i vilka motioner anhållits, att riksdagen vid behandling av proposition nr 91 måtte besluta, att lagen av den 19 juni 1942 (nr 429) om hyresreglering m. m. skulle äga fortsatt giltighet till och med den 31 december 1970;

11. de likalydande motionerna I: 895, av herrar *Stefanson* och *Tistad*, samt II: 1154, av herr *Nyberg m. fl.*, i vilka motioner yrkats,

att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t skulle uttala sig för, att den regionala avvecklingen av hyresregleringen borde fortsätta,

att riksdagen skulle besluta om en sådan utformning av bestämmelserna för besittningsskydd, att lokalhyresgäst erhöle ett lika starkt direkt besittningsskydd som i propositionen förslagit för bostadshyresgäst, samt

att riksdagen skulle besluta om i motionerna angivna ändringar i 72 och 73 §§ nyttjanderättslagens 3 kapitel samt avslå förslaget till ändringar i rättegångsbalken;

12. de likalydande motionerna I: 896, av herr *Werner*, samt II: 1149, av herr *Karlsson* i Huddinge *m. fl.*, i vilka motioner förslagits, att riksdagen i anledning av propositionen nr 91 skulle besluta

att antaga de i bilaga 1 till motionerna föreslagna ändringarna i försla-

get till lag angående ändring i lagen den 14 juni 1907 (nr 36 s. 1) om nyttjanderätt till fast egendom,

att med de i bilaga 2 till motionerna föreslagna ändringarna bifalla förslaget om förlängning av lagen den 19 juni 1942 (nr 429) om hyresreglering m. m.,

att avslå under punkt 6 i propositionen nr 91 framställt förslag till lag om hyresnämnder samt

att i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om en översyn av lagen om nyttjanderätt till fast egendom 3 kap. angående hyresnämnder i enlighet med vad i motionerna anförts och till 1968 års höstriktsdag framlägga förslag till lag om hyresnämnder;

13. motionen II: 1148, av fru *Holmqvist m. fl.*;

14. motionen II: 1150, av herrar *Lindkvist* och *Kellgren*, såvitt nu vore i fråga; ävensom

15. motionen II: 1153, av herr *Nordgren* och fröken *Ljungberg*.

I samband med propositionen hade utskottet även behandlat följande fristående motioner, nämligen

1. de likalydande motionerna I: 143, av herr *Lundberg*, samt II: 126, av herr *Werner*, i vilka motioner hemställts, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla om förslag till sådan ändring i hyresregleringslagen,

I. att kostnader för standardhöjande förbättringsarbeten finge kompenseras genom hyreshöjning med 15 procent av den totala arbetskostnaden,

II. att ombyggnadsarbeten uppgående till minst 1/4 av taxeringsvärdet för byggnad skulle för fastigheter med grundhyra fastställd per den 1/1 1942 medföra helt ny hyressättning baserad på bruksvärde, såsom det definierats i propositionen 141/1967, varvid utgångspunkten skulle vara hyrorna i den allmännyttiga nyproduktionen med skälig reducering och med hänsyn till den lägre standarden;

2. de likalydande motionerna I: 281, av herr *Dahlberg m. fl.*, samt II: 354,

Ang. hyreslagstiftningen

av herr *Svenning m. fl.*, i vilka motioner yrkats, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t skulle anhålla om skyndsamt utredning rörande lagstadgad bytesrätt och utvidgad reparationsskyldighet vid en kommande översyn av nuvarande hyreslagstiftning;

3. de likalydande motionerna I: 417, av herr *Bengtson m. fl.*, samt II: 523, av herr *Gustafsson* i Skellefteå *m. fl.*, i vilka motioner anhållits, att riksdagen måtte besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t begära,

att förslag om ny hyreslag, innehållande de skydd för hyresgästerna som behandlats i motionernas motivering, utan dröjsmål skulle föreläggas riksdagen,

att den avbrutna regionala avvecklingen av hyresregleringen skulle återupptagas sedan den nya hyreslagen trätt i kraft, samt

att frågan om ändring av lagen om hyresreglering, innebärande viss rätt för hyresvärd att efter företagen grundlig reparation få hyran prövad av hyresnämnd skulle bli föremål för Kungl. Maj:ts prövning;

4. de likalydande motionerna I: 487, av herrar *Enarsson* och *Lundberg*, samt II: 614, av fröken *Ljungberg m. fl.*, i vilka motioner föreslagits, att riksdagen skulle i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om förslag till hyresregleringens successiva avveckling;

5. de likalydande motionerna I: 703, av herr *Åkerlund*, samt II: 897, av herr *Åkerlind*,

6. motionen II: 40, av herr *Sjönell*; ävensom

7. motionen II: 887, av herr *Bengtson* i Solna.

Utskottet hade i det nu ifrågavarande utlåtandet på åberopade grunder hemställt,

A. att riksdagen *dels*, med avslag på motionerna I: 888 och II: 1146 samt I: 894 och II: 1155, såvitt avsåge ingressen till förslaget till lag angående ändring i lagen den 19 juni 1942 (nr 429)

om hyresreglering m. m. och om fortsatt giltighet av lagen, måtte bifalla propositionen i denna del, *dels*, med avslag på förstnämnda motionspar, såvitt avsåge det under 2 i propositionen angivna lagförslaget samt ikraftträdande- och övergångsbestämmelserna till lagen angående ändring i lagen den 14 juni 1907 (nr 36 s. 1) om nyttjanderätt till fast egendom, måtte bifalla propositionen i denna del;

B. att riksdagen med avslag på motionerna I: 893 och II: 1151 samt I: 896 och II: 1149, såvitt avsåge 3 och 4 §§ hyresregleringslagen, måtte bifalla propositionen i denna del;

C. att riksdagen med avslag på motionerna I: 893 och II: 1151, såvitt avsåge 5 och 6 §§ hyresregleringslagen, måtte bifalla propositionen i denna del;

D. att riksdagen, med avslag på motionerna I: 896 och II: 1149, såvitt avsåge 7, 8 a, 13, 17, 18, 20 och 26 §§ hyresregleringslagen samt 3 kap. 48, 69, 71 och 74 §§ lagen den 14 juni 1907 (nr 36 s. 1) om nyttjanderätt till fast egendom (hyreslagen), måtte bifalla propositionen i denna del;

E. att riksdagen med avslag på motionerna I: 889 och II: 1143, såvitt avsåge punkt 6 i övergångsbestämmelserna till lagen angående ändring i hyresregleringslagen m. m. och om fortsatt giltighet av lagen, måtte bifalla propositionen i denna del;

F. att riksdagen i anledning av motionerna I: 417 och II: 523, I: 487 och II: 614, I: 887 och II: 1147 samt I: 895 och II: 1154 i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte giva till känna vad utskottet anfört angående successiv avveckling av hyresregleringen;

G. att riksdagen med avslag på motionerna I: 862 och II: 1117 samt I: 896 och II: 1149, såvitt avsåge 45 § hyreslagen, måtte bifalla propositionen i denna del;

H. att riksdagen i anledning av motionen II: 1150 måtte bemyndiga Kungl. Maj:t att utfärda erforderliga föreskrifter rörande skyldighet för hyresvärd att

Ang. hyreslagstiftningen

till hyresnämnd anmäla vissa överenskommelser i enlighet med vad utskottet anfört;

I. att riksdagen med avslag på motionerna I: 890 och II: 1145, såvitt avsåge 46 § första stycket punkt 8 hyreslagen, måtte bifalla propositionen i denna del;

K. att riksdagen med avslag på yrkandet i motionen II: 1148 att skälighetsprövningen av hyressättningen skulle gälla även för inackorderingsrum m. m. måtte bifalla propositionen i denna del;

L. att riksdagen med avslag å motionerna I: 891 och II: 1144 samt I: 896 och II: 1149, alla såvitt avsåge 70 § hyreslagen, måtte bifalla propositionen i denna del;

M. att riksdagen med avslag på motionerna I: 895 och II: 1154 samt I: 896 och II: 1149, alla såvitt avsåge 72 § hyreslagen, måtte bifalla propositionen i denna del;

N. att riksdagen med avslag på motionerna I: 895 och II: 1154, såvitt däri yrkats avslag på förslaget till lag angående ändring i rättegångsbalken, och med avslag på motionerna I: 888 och II: 1146, såvitt däri yrkats ändrad tid för ikraftträdande av denna lag, måtte antaga nämnda lagförslag;

O. att riksdagen med avslag på motionerna I: 891 och II: 1144, I: 895 och II: 1154 samt I: 896 och II: 1149, alla såvitt avsåge 73 § hyreslagen, måtte bifalla propositionen i denna del;

P. att riksdagen med avslag på dels motionerna I: 896 och II: 1149, såvitt däri yrkats avslag på förslaget till lag om hyresnämnder, dels motionerna I: 888 och II: 1146 i hithörande del, dels motionerna I: 892 och II: 1152 måtte bifalla propositionen, såvitt avsåge förslaget till lag om hyresnämnder;

R. att riksdagen måtte avslå motionerna I: 896 och II: 1149, såvitt däri yrkats översyn av hyreslagens bestämmelser om hyresnämnder och nytt förslag till lag angående dessa nämnder;

S. att riksdagen med avslag på följande motioner, nämligen

- a) I: 887 och II: 1147;
- b) I: 888 och II: 1146;
- c) I: 895 och II: 1154 samt
- d) II: 1150,

måtte bifalla propositionen i de delar, som ej omfattades av vad utskottet i utlåtandet hemställt; samt

T. att följande motioner, nämligen

a) I: 417 och II: 523, såvitt avsåge frågan om införande av ett direkt besittningsskydd även beträffande annan lägenhet än bostadslägenhet;

- b) I: 887 och II: 1147 samt
- c) I: 895 och II: 1154,

i vad de ej kunde anses besvarade genom vad utskottet i utlåtandet anfört och hemställt icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd;

U. att följande motioner, nämligen

- a) I: 143 och II: 126;
- b) I: 281 och II: 354;
- c) I: 417 och II: 523;
- d) I: 703 och II: 897;
- e) I: 880 och II: 1135;
- f) I: 888 och II: 1146;
- g) I: 890 och II: 1145;
- h) II: 40;
- i) II: 887 samt
- k) II: 1153,

i vad de ej kunde anses besvarade genom vad utskottet i utlåtandet anfört och hemställt, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservationer hade avgivits

vid A i utskottets hemställan

I. av herr *Lidgard* (h) och herr *Bengtson* i Solna (h), vilka ansett, att utskottets yttrande bort i viss angiven del hava den lydelse, denna reservation visade, samt att utskottet bort under A hemställa, att riksdagen — med förklaring att propositionen icke kunnat oförändrad bifallas — i anledning av motionerna I: 888 och II: 1146 samt I: 894 och II: 1155 dels måtte förordna, att lagen den 19 juni 1942 om hyresreglering m. m. skulle äga fortsatt gil-

Ang. hyreslagstiftningen

tighet till och med den 31 december 1969, dels måtte avslå propositionen, såvitt avsåge det under 2 däri angivna lagförslaget, dels måtte besluta, att ikraftträdande- och övergångsbestämmelserna till lagen angående ändring i lagen den 14 juni 1907 (nr 36 s. 1) om nyttjanderätt till fast egendom skulle hava samma lydelse som de bestämmelser härutinnan, som fogats vid det i propositionen 1967:141 under 1 angivna lagförslaget;

vid B—C i utskottets hemställan

II. av herr *Lidgard* (h) och herr *Bengtson* i Solna (h), vilka ansett, att utskottets yttrande i viss del bort erhålla den lydelse, som i reservationen angivits;

vid E i utskottets hemställan

III. av herrar *Alexanderson* (fp), *Ernulf* (fp), *Lidgard* (h) och *Bengtson* i Solna (h), vilka ansett, att utskottets yttrande bort i viss angiven del lyda så, som reservationen visade, samt att utskottet bort under E hemställa, att riksdagen — med förklaring att propositionen icke kunnat oförändrad bifallas — i anledning av motionerna I: 889 och II: 1143, såvitt avsåge övergångsbestämmelserna till lagen angående ändring i hyresregleringslagen m. m. och om fortsatt giltighet av lagen, måtte för sin del beträffande punkt 6 i nämnda bestämmelser antaga det förslag, som i reservationen angivits;

vid F i utskottets hemställan

IV. av herrar *Göran Karlsson* (s), *Svante Kristiansson* (s), *Knut Johansson* (s), *Svenning* (s), *Ekström* i Iggesund (s), *Hammarberg* (s) och *Hugosson* (s), vilka ansett, att utskottets yttrande i viss del bort hava den lydelse, som i denna reservation angivits, samt att utskottet bort under F hemställa, att motionerna I: 417 och II: 523, I: 887 och II: 1147 samt I: 895 och II: 1154, alla såvitt nu vore i fråga, ävensom motionerna I: 487 och II: 614 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd;

vid G i utskottets hemställan

V. av herrar *Hansson* (s) och *Svenning* (s), vilka ansett, att utskottets yttrande i viss angiven del bort lyda så, som denna reservation visade, samt att utskottet bort under G hemställa, att riksdagen i anledning av motionerna I: 862 och II: 1117 samt I: 896 och II: 1149 — med förklaring att viss ändring borde göras i det framlagda förslaget till hyreslag — för sin del måtte antaga i reservationen angiven lydelse av 45 § nämnda lag;

vid H i utskottets hemställan

VI. av herrar *Hansson* (s) och *Svenning* (s), vilka ansett, att utskottets yttrande bort i viss del erhålla den avfattning, som i reservationen angivits, samt att utskottet bort under H hemställa, att motionen II: 1150 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd;

VII. av herrar *Alexanderson* (fp), *Ernulf* (fp), *Lidgard* (h), *Nyberg* (fp) och *Bengtson* i Solna (h), vilka ansett, att utskottets yttrande i viss angiven del bort erhålla den lydelse, denna reservation visade, samt att utskottet bort under H hemställa, att motionen II: 1150 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd;

vid K i utskottets hemställan

VIII. av herr *Hugosson* (s), utan angiven mening;

vid L i utskottets hemställan

IX. av herr *Lidgard* (h) och herr *Bengtson* i Solna (h), vilka ansett, att utskottets yttrande bort i viss del hava den ändrade lydelse, som i reservationen angivits, samt att utskottet bort under L hemställa, att riksdagen — med förklaring att förslaget till hyreslag icke kunnat oförändrat bifallas — med bifall till motionerna I: 891 och II: 1144 och med avslag på motionerna I: 896 och II: 1149, alla såvitt avsåge 70 § hyreslagen, för sin del måtte bifalla propositionen i denna del med den ändringen, att orden »samt att pröva frågor

enligt 49 och 55 §§ och övriga frågor som enligt detta kapitel ankommer på nämnden» utginge;

vid M i utskottets hemställan

X. av herrar *Alexanderson* (fp), *Ernulf* (fp), *Nyberg* (fp) och *From* (fp), vilka ansett, att utskottets yttrande i viss angiven del bort lyda så, som reservationen visade, samt att utskottet bort under M hemställa, att riksdagen — med förklaring att förslaget till hyreslag icke kunnat oförändrat antagas — i anledning av motionerna I: 895 och II: 1154 och med avslag på motionerna I: 896 och II: 1149, alla såvitt avsåge 72 § hyreslagen, för sin del måtte besluta, dels att nämnda paragraf skulle utgå, dels att numreringen av de två efterföljande paragraferna skulle ändras i enlighet härmed;

vid N i utskottets hemställan

XI. av herrar *Alexanderson* (fp), *Ernulf* (fp), *Nyberg* (fp) och *From* (fp), vilka ansett, att utskottets yttrande bort i viss del hava den avfattning, som i denna reservation angivits, samt att utskottet bort under N hemställa, att riksdagen — under förutsättning av bifall till reservationen X — med bifall till motionerna I: 895 och II: 1154, såvitt däri yrkats avslag på förslaget till lag angående ändring i rättegångsbalken, och med avslag på motionerna I: 888 och II: 1146, såvitt däri yrkats ändrad tid för ikraftträdande av denna lag, måtte avslå propositionen i vad avsåge nämnda lagförslag;

vid O i utskottets hemställan

XII. av herrar *Alexanderson* (fp), *Lidgard* (h), *Ernulf* (fp), *Nyberg* (fp), *Bengtson* i Solna (h) och *From* (fp), vilka ansett, att utskottets yttrande i viss del bort hava i reservationen angiven lydelse samt att utskottet bort under O hemställa, att riksdagen — med förklaring att förslaget till hyreslag icke kunnat oförändrat antagas — i anledning av motionerna I: 891 och II:

Ang. hyreslagstiftningen

1144 samt I: 895 och II: 1154 och med avslag på motionerna I: 896 och II: 1149, alla såvitt avsåge 73 § hyreslagen, måtte antaga i reservationen angiven lydelse av nämnda paragraf;

vid P i utskottets hemställan

XIII. av herr *Bengtson* i Solna (h), utan angiven mening; ävensom

vid T i utskottets hemställan

XIV. av herrar *Nils-Eric Gustafsson* (cp), *Ernulf* (fp), *Nyberg* (fp) och *Grebäck* (cp), vilka ansett, att utskottets yttrande bort i viss del erhålla den ändrade lydelse, som reservationen visade, samt att utskottet bort under T hemställa, att riksdagen i anledning av motionerna I: 417 och II: 523, I: 887 och II: 1147 samt I: 895 och II: 1154 i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte begära förslag till 1968 års höstriksdag till införande av ett direkt besittningsskydd även beträffande annan lägenhet än bostadslägenhet.

Herr talmannen yttrade, att överläggningen vid förevarande utlåtande jämväl finge beröra statsutskottets utlåtande nr 130.

Herr ALEXANDERSON (fp):

Herr talman! När vi nu efter ett halvt års uppskov åter har tillfälle att debattera en reformering av hyreslagstiftningen, vill jag först uttrycka en uppriktig tillfredsställelse över att vi nu trots de egendomliga fram- och återgående rörelserna från regeringens sida får tillfälle att i god enighet genomföra en för permanent bruk avsedd hyreslagstiftning, som är avpassad efter den samhälleliga bostadspolitiken och som svarar mot en modern syn på bostadsproblemets sociala nyckelställning.

Den har varit länge efterlängtd och har slutligen mognat fram genom rimliga hänsynstaganden och kompromisser från de grupper och organisationer som har sin verksamhet på bostadsområdet. Viktiga nyheter kommer härigenom att bli lagfästa, framför allt ett skydd för

Ang. hyreslagstiftningen

den privata bostaden som under bostadskrisens långa år kommit att framstå som naturlig och nu kommer att föras med — hoppas vi — bättre rätts-säkerhetsgarantier än vad det nuvarande improviserade systemet erbjuder. Bytesrätten betraktas i dag som ovärderlig, men man kan hoppas att den i framtiden kommer att spela en betydligt mindre framträdande roll.

Vi vill inte misströsta om att det skall bli möjligt att återfå en så balanserad hyresmarknad, att var och en skall få möjlighet att utvälja en mot sina egna speciella önskemål svarande bostad utan att använda sig av den invecklade apparat, som för närvarande är nödvändig men ändå inte alltid leder till önskat resultat.

Som en viktig fördel med den nya lagstiftningen kan vidare noteras att den i princip är baserad på avtalsfrihetens grund och därför ägnad att åtminstone på längre sikt leda till en bättre balansering av hyresmarknaden än vi för närvarande har. De säkerhetsventiler mot en otillfredsställande utveckling av hyresnivån, som är inbyggda i systemet, är så konstruerade att de inte i längden skall verka som en egentlig prisreglering och därigenom förorsaka eller konservera en olycklig snedvridning av relationerna mellan hyrorna för olika lägenheter och lägenhetstyper.

Den fråga där meningarna framför allt gick isär vid höstens behandling i detta ärende var reglerna för övergången till den nya ordningen. Mittenpartierna ville här garantera en mjukare övergång till den nya ordningen genom en något längre anpassningstid. Detta förslag föranledde som bekant regeringen att dra tillbaka propositionen, och nu har man presterat en märklig kovändning. I stället för den ursprungligen föreslagna ganska tvära övergången föreslås i årets proposition att hyresregleringen skall bibehållas för en obestämmd framtid såvitt gäller de äldre lägenheterna i nu hyresreglerade orter.

Härigenom undergräver man emellertid det nya systemets möjligheter att verka för en mera balanserad hyresmarknad och för att våra resurser på bostadsområdet skall komma till den mest adekvata användningen. Vi kommer att ännu länge få ha kvar svarta-börsmarknaden, där hyreshajarna kan göra sig goda förtjänster och där många bostadskonsumenter får dela upp sina bostadskostnader i dels en relativt låg årlig hyra och dels ett stort kapitalbelopp för att komma i åtnjutande av denna förmån. Den sistnämnda investeringen kan ofta visa sig vara hasardad och i varje fall svår att realisera vid flyttning.

Från mittenpartiernas sida har i en motion, som avlämnades redan under den allmänna motionstiden i januari, påyrkats att den successiva avvecklingen av hyresregleringen, vilken avbröts med tanke på ett totalt och definitivt upphävande av denna reglering, nu skall fortsätta. Genom det nu föreliggande förslaget om en reformerad permanent hyreslagstiftning har förutsättningarna för en sådan fortsatt avveckling blivit starkt förbättrade. Det är ju just brister i den permanenta lagstiftningen, som anförts som skäl för att vi fortfarande har kvar en så krisbetonad lagstiftning som hyresregleringen utgör.

I propositionen sägs emellertid, att en fortsatt successiv avveckling saknar aktualitet. Utskottet har nu, låt vara endast med den borgerliga halvans röster, förordat att den successiva avvecklingen skall fortsätta. Härigenom bör det bli möjligt att på ett smidigt sätt och med beaktande av att alltför starka och brådstörtade förändringar icke bör drabba de boende efter hand åstadkomma en sådan fungerande bostadsmarknad som är avsedd med den nya hyreslagen.

Enligt propositionen skall alla hus, som färdigställs efter innevarande års utgång, liksom vissa hus och lägenheter, som blir föremål för genomgripande ombyggnad, undantas från hyresreg-

leringen. Detta är ett steg i rätt riktning som icke i nämnvärd mån föranlett erinringar. Det hittills gällande systemet, som innebär att bostadsproducenterna tillåtit att inom regleringens ram betinga sig en skäligen förräntning av samtliga redovisade kostnader för husens uppförande, har inte stimulerat till att hålla produktionskostnaderna nere. Producenterna har blivit mera intresserade av att iaktta och utnyttja de regler, som uppställts för regleringens tillämpning, än att se till det verkliga intresset hos konsumenterna, ty dessa har genom bristsituationen blivit satta ur spel som marknadsfaktor.

Resultatet har blivit, att produktionskostnaderna år efter år rakat i höjden på ett sätt, som icke skulle ha varit möjligt vid en normalt fungerande bostadsmarknad. Det mest alarmerande inslaget i den aktuella bostadssituationen är också, att en stor del av nyproduktionen har en utformning och ligger i ett kostnadsläge, som icke motsvarar det stora flertalet bostadssökandes önsknings eller ens deras möjligheter att acceptera bostaden. Trots bestående bostadsbrist föreligger sålunda svårigheter att hyra ut nyproducerade lägenheter, och detta gäller även bostäder, som uppförts inom den statliga bostadspolitikens ram.

Det återstår att se, om den nu föreslagna åtgärden att helt slopa hyresregleringen för de nyproducerade lägenheterna kan undanröja detta missförhållande. I varje fall på längre sikt bör den emellertid verka för sundare förhållanden på bostadsmarknaden genom att hyrorna får bestämmas efter vad lägenheterna erbjuder konsumenterna och icke efter vad de kostat att uppföra. Den som på ett rationellt och vettigt och därigenom billigt sätt kan uppföra bostäder så som konsumenterna verkligen vill ha dem kommer då att premieras, men de stora vinsterna kommer att, i jämförelse med nuvarande system, tillfalla bostadskonsumenter. Deras önskemål och behov i oli-

Ang. hyreslagstiftningen

ka avseenden kommer att bli beaktade på ett helt annat sätt än för närvarande.

Om det nya systemet, vilket man hoppas, kommer att verka på detta sätt, innebär det emellertid en skarp belysning av de olyckliga konsekvenser som den nuvarande regleringen — såvitt det gäller nyproduktionen — haft för vår bostadsfråga. Det är verkligen på tiden att denna reglering avskaffas, och det är angeläget att avvecklingen inte begränsas till nyproduktionen utan att den så snart det visar sig möjligt utsträcker att gälla över hela fältet.

Jag har nu uppehållit mig vid de viktigaste och mera principiella delarna av reformen. De meningsskiljaktigheter, som i dessa delar framkommit inom utskottet, är inte alltför framträdande. De hänför sig huvudsakligen till takten för avvecklingen av hyresregleringen och har föranlett reservationer från såväl höger- som vänsterhåll.

Därjämte föreligger emellertid även reservationer i en del detaljfrågor, och jag skall här i korthet redovisa dessa i den mån mitt namn förekommer där.

En av nyheterna i förslaget är att hyreshöjning kan medges för lägenhet, vars värde ökats genom omfattande förbättringsarbeten, även om det är fråga om vad som kan betecknas som underhållsarbete. Denna bestämmelse är emellertid försedd med en övergångsklausul som utan rimlig anledning inskränker dess tillämpningsområde. I detta avseende finns en reservation som jag biträtt, men eftersom en annan reservant senare kommer att ta upp denna fråga, går jag inte närmare in på den.

Frågan om i vilken mån hyresgäst och hyresvärd skall kunna genom uttryckligt avtal överenskomma att en viss upplåtelse inte skall vara förenad med besittningsskydd har föranlett flera reservationer. Propositionens ståndpunkt är att en dylik överenskommelse skall kunna träffas men att den om detta sker innan hyresförhållandet varat

Ang. hyreslagstiftningen

nio månader kräver godkännande av hyresnämnden för att bli giltig.

Häremot har i motioner och i avslutning därtill avgiven reservation yrkats, att sådan överenskommelse icke alls skall bli giltig om den slutits innan hyresförhållandet varat nio månader och att den därefter kräver nämndens godkännande. En mellanståndpunkt, som har vunnit utskottets tillstyrkan, godtar propositionens lagförslag men förordar en anmälningsskyldighet för att frågans utveckling skall kunna följas närmare.

För egen del vill jag i detta avseende helt ansluta mig till propositionens förslag. Det räcker att såsom motivering härför framhålla, att det ofta inträffar att en person, t. ex. i anledning av en utlandsvistelse eller tidsbegränsad arbetsanställning på annan plats i Sverige, kan hyra ut sin bostad men vågar göra det endast om han kan vara säker på att återfå bostaden då han kommer hem igen. Det är då nödvändigt att en överenskommelse av nämnda slag, som träffas i själva uthyrningen, kan bli giltig, ty eljest skulle en sådan bostad säkerligen inte ställas till bostadsmarknadens förfogande utan få stå tom. På motsvarande sätt är det viktigt att det, då tvist uppkommer om avflyttning eller förlängning av visst hyresförhållande, skall vara möjligt att träffa bindande avtal om en viss begränsad förlängning.

Vad beträffar yrkandet om anmälningsskyldighet anser jag att denna fråga är för tidigt väckt. Det torde inte föreligga några svårigheter att genom hyresnämnder, domstolar och organisationer på bostadsmarknaden utan någon betungande anmälningsskyldighet följa, hur förhållandena på detta område utvecklar sig. Därigenom kan man få material för att bedöma om några åtgärder är behövliga. Ytterligare må anmärkas att vederbörande uppenbarligen skulle kunna fullgöra sin anmälningsskyldighet först då det blir aktuellt att åberopa överenskommelsen

om avsägelse från besittningsskydd. Jag ber därför att i denna del få yrka bifall till reservation VII, som innebär bifall till propositionen.

Slutligen föreligger några reservationer beträffande själva förfarandet, särskilt vid handläggning inför domstol. Dessa frågor tas emellertid upp av en annan reservant, varför jag förbigår dem här.

Med detta, herr talman, ber jag att få yrka bifall till utskottets hemställan utom beträffande de delar som avses med reservationerna III, VII och X—XII, där jag yrkar bifall till nämnda reservationer.

Herr HANSSON (s):

Herr talman! Det är med tillfredsställelse man hälsar den nya hyreslag som har förelagts årets riksdag. De meningskiljaktigheter som föranledde återtagandet av propositionen i fjol kvarstår med all tydlighet fortfarande, och därför får man se förslaget att tills vidare behålla hyresregleringen i vissa områden som den enda tänkbara utvägen. Men dessa frågor lär utskottets talesman ta upp, och jag skall därför inskränka mig här till att bara beröra två reservationer, som är framställda av herr Svenning i andra kammaren och av mig i denna kammare.

I fjol togs frågan om anmälningsskyldigheten, som herr Alexanderson berörde i sitt inlägg, upp i så måtto att det förelåg två motioner, en av herr Svenning m. fl. och en av herr Lindkvist m. fl., där den senare motionen med viss utförlig motivering hänvisade till klämman i herr Svennings motion.

Det var emellertid här inte fråga om den begränsade skyldighet, som utskottet i år har stannat för, utan det var fråga om en oundgänglig skyldighet att få sådana avtal som träffats senare än nio månader efter hyresfrågans uppkomst godkända av hyresnämnden. Denna tankegång finns redan hos hyreslagstiftningssakkunniga och är utförligt re-

Ang. hyreslagstiftningen

dovisad i motionen. Det heter i den att frågan om denna rätt att avtala bort besittningsskyddet utförligt har behandlats av dessa sakkunniga, som fann att en sådan möjlighet »måste omges med mycket noggranna skyddsbestämmelser för att hindra missbruk och 'olyckor'». De sakkunniga fann att även med olika skyddsregler »är det dock svårt att hindra att en möjlighet att fritt avtala om besittningsskyddets avstående kan leda till att man från skyddet undantar hyresavtal som rätteligen borde vara bibehållna vid skyddet».

Jag vill faktiskt understryka vad herr Alexanderson sagt i sitt inlägg. Frågan om anmälningskyldighet i den av utskottet förordade formen är för tidigt väckt — av de skäl som herr Alexanderson anfört kommer verkningarna inte att bli de som motionärerna i år varit ute efter.

I anledning av årets proposition har herr Svenning m. fl. återigen tagit upp frågan om hyresnämndernas godkännande av sådana avtal. En del av motionärerna i fjol har däremot återkommit med en uppmjukad skrivning, och det är den som utskottet nu faller tillbaka på i sitt förslag om framställning till Kungl. Maj:t.

Jag vill bara i korthet peka på de risken som kan ligga i detta bortskrivande av besittningsskyddet. Vi kan inte blunda för den möjligheten att många hyresgäster känsломässigt är i en ganska stark beroendeställning till hyresvärdarna. Innebörden av denna nya lagstiftning kommer troligen inte att i alla sina detaljer kunna tränga ut till samtliga som det har varit meningen att skydda. Därtill kommer att bortskrivandet av besittningsrätten kan bli en förhandlingsfråga — hyresvärden förklarar sig kanske beredd att göra en större reparation eller liknande och begär som motprestation att hyresgästen skriver bort sin besittningsrätt; många hyresgäster har inte sina faktiska rättigheter klara för sig utan kan falla för den övertalningen.

Det är alltså en ganska betänklig väg som utskottet i detta fall är inne på. Därför vill jag, herrn talman, yrka bifall till reservation V vid tredje lagutskottets utlåtande nr 50 och även till följdreservationen nr VI.

Herr **WERNER** (vpk):

Herr talman! För kort tid sedan debatterades i riksdagen det höga kostnadsläget i nyproduktionen och de åtgärder som måste vidtagas för att komma till rätta med det. Ett uppmärksammat TV-program har också riktat ett starkt strålkastarsken på det fullkomligt orimliga förhållandet att det finns tomma, outhyrda lägenheter men samtidigt människor som inte har förmåga och råd att hyra dessa.

Jag skall inte återigen uppehålla mig vid hur vårt parti ser på frågan om åtgärder ägnade att angripa kostnadsproblemet och åstadkomma lägre hyror; det har vi som sagt nyligen debatterat och får säkert även anledning att återkomma till.

Ett faktum är emellertid att man på borgerligt håll gärna vill utnyttja de höga hyrorna i nyproduktionen som motiv för vad man kallar en friare hyresmarknad och en fri hyressättning i det äldre bostadsbeståndet. Omskrivet betyder det slopande av hyreskontrollen eller väsentlig uppluckring av densamma med höjda hyror som resultat. Det är s. k. marknadshyror man vill uppnå. I högerens partimotion till den föreliggande propositionen nr 91 betecknas det som asocialt och orättvist att en del medborgare i förhållande till andra har en rymlig, god och billig bostad.

Vi har sagt det tidigare, och jag vill upprepa det: hyrorna i nyproduktionen och de relativt nyuppförda lägenheterna blir inte billigare, om man höjer hyrorna i de äldre husen. Vår ståndpunkt är att såväl angripa problemet om det höga hyresläget i nyproduktionen som att vända oss emot sakligt omotiverade hyreshöjningar i det äldre bostadsbe-

Ang. hyreslagstiftningen

ståndet. Vi kan inte godkänna att bostaden skall betraktas som en marknadsvara. En bostadspolitik med ett socialt innehåll förutsätter att samhället både kontrollerar och påverkar hyresnivån.

Regeringen drog som bekant tillbaka sin proposition nr 141 förra året, och nu återkommer man med en ny proposition.

Herr talman! Jag skall inte bestrida eller förringa värdet av de förbättringar som det nu föreliggande regeringsförslaget har. I motionsparet I: 896 och II: 1149 noterar vi också dessa förbättringar. Men fortfarande utan att förringa värdet av bytesrätt gällande hela landet och ett förbättrat rättsskydd för hyresgäst, som hyr s. k. tjänstebostad, rätt för hyresgäst att överlåta bytesrätten osv. tycker jag, att dessa förbättringar är periferiska jämfört med enligt vår mening den centrala frågan om reglerna för hyressättningen. I det avseendet återkommer regeringen med precis samma förslag som utsattes för mycket hård kritik också från de egna leden, för att nu inte tala om den folktopartimotion i höstas som ville ha både förlängd övergångstid för hyresregleringens avveckling och en generösare tolkning av uttrycket i 48:e § om att hyrorna inte »väsentligen finge överskrida hyran för lägenheter som med hänsyn till bruksvärdet är likvärdiga» etc.

Nu återkommer regeringen med exakt samma förslag till regler för hyressättningen, men folktopartiet sitter nöjt. Nöjd tycks också högern vara, som i sin partimotion I: 888 och II: 1146 betygsätter regeringsförslaget. Jag citerar: »Å andra sidan innebär Kungl. Maj:ts proposition — — — betydande lättnader i regleringen ägnade att underlätta en övergång till de fria förhållanden som utgör förutsättning för balans på bostadsmarknaden.»

Den tillfredsställelsen över regeringsförslaget är enligt vårt sätt att se ett dåligt tecken, sett ur hyresgästernas synpunkt.

Det nya i regeringsförslaget jämfört med i fjol höst är att hyresregleringen föreslås förlängd på bristorterna under en period av tre år. Om detta skulle betyda att den nuvarande hyreskontrollen och förfarandet bibehölls, skulle det betyda ett förlängt skydd mot hyresstegringar, åtminstone i huvudsak. Men här ligger det enligt vår mening helt förkastliga i att hyresregleringen uppluckras, så att fastighetsägarna ges möjlighet att på ett sätt som de redan nu har praktiserat — men hädanefter helt legaliserat — genomföra sin hyresstegringslinje.

Låt mig erinra om en reportageserie i Dagens Nyheter i december i fjol, som tidningen kallade »Tidsbild från hyresnämnderna». Exempel gavs på fall där hyran tredubblats genom s. k. standardförbättringar, medan själva underhållet — målning och tapetsering — fått bekostas av hyresgästerna själva. Moderniseringar kan ha bestått i en marmordiskbänks ersättande med en rostfri diskbänk, utbyte av spis eller dylikt, medan underhållet varit eftersatt. Hyresgästföreningarna i landet kunde för övriga ge massor av belysande exempel på detta.

Nu skall hyresregleringen, som alltså i sin nuvarande lydelse medgivit sådant förfarande, uppmjukas eller försämrats genom vad man kallar omfattande ombyggnad. I sådant fall upphör hyresregleringen att gälla, och i dess ställe kommer systemet med lägenheternas bruksvärde och jämförelsehyror enligt nya hyreslagens så starkt kritiserade paragrafer att träda i funktion. Mot bakgrunden av den praxis, som bl. a. Dagens Nyheter i sin studie av hyresgästsmål kunde omvittna, kan man vara förvissad om att metoden kommer att praktiseras i rätt vidsträckt omfattning.

Det är självfallet bra att lägenheter förbättras. Det är ingenting att säga om en sakligt motiverad och grundad hyreshöjning. Men det är någonting annat

Ang. hyreslagstiftningen

man kommer att tillåta enligt det föreliggande lagförslaget. Enligt vår mening blir det fritt fram för hyresstegringar.

Hyresgästföreningen i Storstockholm antog vid sitt årsmöte i slutet av april följande uttalande: »Det måste också resas starka betänkligheter mot att hyresvärdar på hyresreglerade orter skall ha rätt att överenskomma med sina hyresgäster om ersättning vid sidan av bashyran för standardförbättringar och reparationer. Riskerna för missbruk är uppenbara.»

Det kan tilläggas att detta uttalande underströks vid Hyresgästernas riksförbunds kongress för någon vecka sedan. Men utskottet tycker att de farhågor som vi uttryckt i denna riktning i vår motion är överdrivna.

Situationen blir i praktiken den att eftersom skrivningen i propositionen genomgående uttalat ett berättigande för hyreshöjningar t. o. m. i fall, som inte direkt höjer lägenhetens värde utan avser reparation av fastighetens tak, fasader, rörsystem, grundförhållanden etc., så har verkligen fastighetsägarna ett gynnsamt förhandlingsläge då de tar initiativ till att »fritt förhandla om höjd hyra» med anledning av sådana reparationer. Jag föreställer mig livligt att hyresnämnderna — efter antagande av detta förslag — också kommer att anse sig ha fått riktlinjer om de grunder efter vilka de har att bedöma hyresärendena.

Herr talman! Vi upprepar i våra motioner I: 896 och II: 1149 förslaget till annan lydelse av hyressättningsparagrafen än den regeringen för sin del upprepar.

Hyresgäströrelsen i vårt land har, som jag nyss sade, kongressat och kan redovisa i runt tal en halv miljon medlemmar. Förbundet har en förhandlingsordning med de allmännyttiga bostadsföretagen om att avtala om hyrorna. Vi anser för vår del, att det mycket väl kunde tänkas att man utsträcker detta förfarande till att gälla även det pri-

vata fastighetsbeståndet i högre eller lägre grad.

I den mån en sådan överenskommelse inte träffats mellan partorganisationerna skall enligt vårt förslag hyran fastställas av hyresnämnd. Vårt förslag har den utformningen, att här avses endast orter med mer än 10 000 invånare. Detta betyder att vid fastställandet av hyrorna måste bestämda regler för hyressättningen ligga till grund för beslutet.

Medan vi i vårt förslag uttryckt att hyran skall »utgå från fastighetens drifts- och självkostnader samt att hyran med hänsyn till standard och bostadsmiljö ej får överstiga» — observera *ej får överstiga* — »hyresnivån för jämförliga lägenheter eller eljest är obilliga», så anger regeringsförslagets lydelse i samma paragraf, att hyran skall anses som oskälig bara om den väsentligen överstiger hyran för likvärdiga lägenheter.

Utgående från den linje som vi utvecklat för bibehållandet och förbättringen av samhällets kontroll över att inga sakligt omotiverade, d. v. s. oskäliga, hyresstegringar inträffar, anser vi att de nuvarande hyresnämnderna måste bibehållas. I princip *en* hyresnämnd för varje län anser vi vara otillräckligt. Statens hyresråd bör bibehållas med i sak motsvarande uppgifter som nu.

Det framgår av det anförda och av vår motion att vi avvisar uppluckringen av hyresregleringslagens 3, 4 och 26 §§.

Låt mig avslutningsvis återknyta till de principiella frågeställningarna. Regeringsförslagets förbättringar jämfört med fjolårets ändrar inte omdömet att det är helt otillfredsställande. Därmed är också sagt att det avlägsnar sig från vad som enligt vår mening måste vara det väsentliga, nämligen det *sociala* innehållet i bostadspolitiken. Varje finger, varje eftergift åt linjen om »marknadshyror» representerar sådana avsteg. Effektivare priskontroll — inte en av-

Ang. hyreslagstiftningen

byggd sådan — måste alltfört vara riktgivande. De privata biintressena måste skyndsammast möjligt kopplas bort från bostadsmarknaden.

Det gäller också produktionen av bostäderna och produktionen av byggnadsmaterial — men även ägandet och förvaltandet av bostäderna.

Vi har flera gånger — senast i vår motion nr I: 882 och II: 1092 förra hösten — erinrat om den linjen i arbetarrörelsens efterkrigsprogram som Stockholms-Tidningen förfäktade för ett och ett halvt år sedan. Det var inriktningen på att successivt överföra flerfamiljshyreshus i samhällets ägo. Tillsammans med det förut anförda om de privata vinstintressenas frikoppling från bostadspolitiken bildar denna linje huvudingredienserna i en socialistisk bostadspolitik. Det är en sådan linje som vi anser måste fullföljas.

Herr talman! Jag vill med det anförda yrka bifall till motionsparet I: 896 och II: 1149.

Herr GUSTAFSSON, NILS-ERIC, (cp):

Herr talman! Jag vill först till den ärade föregående talaren framföra mina gratulationer. Det är väl alldeles uppenbart att förekomsten av herr Werners parti har spelat en roll i den här frågans behandling, inte minst under december månad förra året.

Efter herr Alexandersons anförande kan jag fatta mig mycket kort, och i valda delar kan jag också instämma med vad herr Alexanderson yttrade.

Tredje lagutskottets utlåtande nr 50 behandlar en fråga som vi under december månad 1967 sysslade rätt mycket med. Regeringspartiet, som vid det tillfället valde att återta en framlagd proposition, visar — om man ser till utskottsutlåtandet — i dag ungefär samma oenighet om hur hyreslagstiftningen egentligen skall vara utformad som då. Flera av de reservationer som är fogade till utskottsutlåtandet är avgivna av socialdemokrater, och det är ju

ganska talande. Jag skall inte i denna vårens tid fortsätta den debatt som vi förde här i den mörka december månad. Men det är ett par avsnitt i utskottets utlåtande som jag vill beröra.

Låt mig emellertid först få säga att proposition nr 91 som ligger till grund för detta utlåtande innehåller en hel del positiva ting av betydelse för hyresgästerna. Besittningsskyddet blir fastare, reparationsskyldigheten blir fastställd på ett helt annat sätt än som nu är fallet, bytesrätten får en vettig utformning, hyresnämnderna får viktiga uppgifter osv.

Regeringen har emellertid frångått sin tidigare uttalade uppfattning att hyresregleringens avveckling utgör ett mycket betydelsefullt inslag inom bostadspolitiken i stort, vilket bl. a. inrikesministern uttalade i samband med behandlingen av det stora bostadspaketet. Där har man alltså ändrat uppfattning, och det styrks av propositionen som inte alls talar om vad som kommer att hända efter de år med vilka lagen föreslås förlängd. Man får också en mycket klar bild av var regeringen står, när man ser på den reservation som avgivits av herr Göran Karlsson m. fl. och som inte ens vill gå in på frågorna om den fortsatta regionala avvecklingen.

I centermotionerna har vi framhållit att det skulle vara av värde om man vid detta tillfälle när man ändå gör betydande ingrepp i hela lagkomplexet också kunde göra ett uttalande som innebär att den regionala avvecklingen av hyresregleringen fick fortsätta. Det skulle ge möjligheter till en smidigare anpassning.

Vi har i detta stycke yrkat på en skrivelse från riksdagen till Kungl. Maj:t med begäran om detta. Det har socialdemokraterna motsatt sig. Den successiva avvecklingen av denna föräldrade hyresreglering är en punkt som vi fäster stort avseende vid, och jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan i denna del.

Vad sedan gäller besittningsskyddet

för hyresgäster har vi i motioner velat ha ett direkt och lika starkt besittningsskydd för dem som hyr lokaler för affärer, hantverk osv. som vad som föreslås gälla för bostäder. Det finns starka skäl för detta, och vi har i reservationen sagt att rätten till verkstadslokaler, butiker etc. för många företagare, speciellt sådana som äger mindre och medelstora företag, skall vara att betrakta på samma sätt som rätten till bostaden.

Vi har också pekat på att det indirekta besittningsskydd för lokaler som föreslås i propositionen även har klara nackdelar. En företagare måste sålunda räkna med att han när som helst kan bli uppsagd från den förhyrda lokalen, och det kan få till följd att hans intresse för nyttiga initiativ i mera långsiktiga investeringar och arrangemang minskar. Kreditgivarna, som de flesta företagare, inte minst de mindre, är mycket beroende av, anser det också betydelsefullt att besittningen till lokalen är tryggad.

Vi tror också att det indirekta besittningsskyddet kan tänkas framkalla en överprisbildning eftersom hyresgästen under hot om uppsägning kan väntas acceptera hyreshöjningar som inte skulle vara genomförbara vid ett direkt besittningsskydd.

De regler som i propositionen föreslås för skydd mot oföfogade uppsägningar blir aldrig fullt effektiva. Bl. a. kommer hyresgästen att få bevisbördan för sina krav på ersättning, och det kan leda till att ett eventuellt krav som i och för sig är berättigat inte kan tillgodoses. Höga rättegångskostnader kan också leda till att dessa lokalhyresgäster många gånger tvekar att öppna en process angående ersättningsskyldighet. Det indirekta besittningsskyddet och den därmed förenade ersättningsrätten kan med hänsyn till vad jag här sagt lätt bli illusoriska.

I reservationen anses att det bör finnas ett direkt besittningsskydd för de här lokalerna på samma sätt som gäl-

ler för bostäderna. Eftersom den närmare utformningen av lagtexten emellertid synes kräva en viss utredning och vissa överväganden — som vi i utskottet inte har kunnat göra — föreslår centerpartiledamöterna jämte två folktoparter att man hos Kungl. Maj:t begär förslag till lagstiftning i ämnet till 1968 års höstriksdag.

Herr talman! Låt mig få sluta med att citera följande:

»Formen för övergång till friare hyresmarknad är en fråga av stor betydelse. Det bör eftersträvas att övergången äger rum under former som främjar successiv och smidig anpassning till avtalsfrihet utan språng i hyresutvecklingen och därav föranledda inte önskvärda effekter på inkomstfördelningen.

Övergången till en ny hyreslag kräver särskilda åtgärder för att i orter med mera betydande lägenhetsunderskott minska riskerna för en inte önskvärd hyresutveckling och därav följande ogynnsamma effekter på inkomstfördelningen. Övergångsregler bör gälla för stadsregionerna och orter med mer än 30 000 invånare.»

Detta citat är icke hämtat ur en centerpartistisk motion, om någon till äventyrs hade kunnat tro det. Det är ett citat ur den socialdemokratiska parti styrelsens program för mark- och bostadspolitiken som presenterades före valet 1966. Lyssnaren-läsaren kan sammanställa dessa ord med de taktiska uppvisningar som socialdemokraterna har hängett sig åt framför allt under föregående års sista månad.

Hyresregleringens verkningar genom bl. a. hyressplittringens konservering kommer av allt att döma att fortsätta. Tyvärr! — Låginkomstgrupper och bostadslösa bör uppmärksammas detta förhållande, vilket regeringspartiet ensamt med hjälp av herr Werners parti har ansvaret för.

Herr talman, med detta ber jag att få yrka bifall till reservation XIV och i övrigt bifall till utskottets hemställan.

Ang. hyreslagstiftningen

Herr **LIDGARD** (h):

Herr talman! Jag skall utan alltför många krumbukter ansluta mig till vad herr Alexanderson sade om det värdefulla i det förslag till ny lagstiftning som vi har fått. Det finns ju några reservationer som knyter an direkt till själva hyreslagen, och precis som herr Alexanderson sade berör de inte de vitala problemen. Jag skall inte heller gå in på dem utan helt enkelt för att spara tid be att få hänvisa till de motive- ringar som finns i de reservationer vilka jag anslutit mig till i detta sammanhang — alltså de som gäller hyreslagen — och yrka bifall till reservationerna VII, IX och XII.

Men det här ärendet innehåller också andra moment där man inte känner sig riktigt lika fridsam. Vi står nu inför en ny förlängning av hyresregleringslagstiftningen. Majoriteten har bestämt sig för att vi skall behålla den i fråga om både bostadslägenheter och lokaler på de orter där regleringen för närvarande gäller. Utskottsutlåtandet går här tillbaka på propositionen där departementschefen ger sin syn på decemberhändelserna här i riksdagen i denna fråga.

Nu konstaterar han, att tiden då tydligen inte var mogen för att genomföra en avveckling av hyresregleringen, därför att man inte kunde uppnå, som han sade, den långtgående enighet i riksdagen som framstod som önskvärd. På den punkten har förhållandena tydligen inte ändrat sig för justitieministern, ty han har inte kunnat ta mod till sig att lägga fram en proposition som följer huvuddragen, grundtankarna i vad som har sagts vara reformeringen av hyreslagstiftningen: att avveckla hyresregleringen och att ersätta den med avtalsfrihet mellan hyresvärd och hyresgäst.

I den socialdemokratiska reservation som avgivits vid utskottsutlåtandet uttrycker man sig ännu mera lapidariskt. Man nöjer sig med ett obevisat påstående att förutsättningar saknas för en total avveckling av hyresregleringen.

Både justitieministerns uttalande och den socialdemokratiska reservationen är ingenting annat än prydliga verbala omskrivningar för att regeringen och regeringspartiet inte vågar och inte har kraft nog att genomföra förändringar som kanske på kort sikt och även på sina håll skulle medföra mindre behagliga konsekvenser men som syftar till ett för bostadskonsumenten gott, riktigt och eftersträvänsvärt resultat. Det är denna brist på vilja att regera som medför att nu i regeringens hägn kommer att ytterligare en del år florera hela den undervegetation av otrevliga följd- företeelser till hyresregleringslagstiftningen som vi alla så väl känner till. Socialdemokraterna tycker uppenbarligen att det är bättre och riktigt att svarta pengar för lägenhetsöverlåtelser skall rinna till i hyreshajarnas fickor än att det skapas rimliga förutsättningar för en fri hyresmarknad. De tycker tydligen också av någon helt obegriplig anledning att den splittrade hyresmarknaden inte spelar någon roll i dagens samhälle för rörligheten på bostadsmarknaden och att den är att föredra framför en utjämning av boendekostnaderna.

På våra banker ligger sedan några dagar ett erbjudande att hyra riksdagslägenheter om två rum för ungefär 600 kronor i månaden. Jag känner förhållandevis väl till hyresmarknaden i de trakter där dessa lägenheter finns. I närheten finns en hel mängd hus med större och rymligare och i stort sett lika bra och ofta väl så trivsamma lägenheter för ungefär samma hyra. Att konservera en sådan hyressplittring är förvisso inte något samhällsintresse och inte heller något intresse för den enskilda människan.

Det är beklagligt att regeringen förra året sprang ifrån sitt eget förslag. Det är dubbelt tråkigt att konstatera att regeringen i år fortfarande är till den grad ledsen över att vi i fjol inte gjorde till punkt och pricka som regeringen ville och att den därför nu demonstre-

Ang. hyreslagstiftningen

rar med att göra ett avsteg från de regler som hittills har tillämpats vid förlängningar av hyresregleringslagstiftningen. Nu skall man ha tre års förlängning, medan man tidigare genomgående har laborerat med två år. Nu vill regeringen också avskaffa den successiva avveckling av regleringen inom områden där det är möjligt, något som infördes i samband med förlängningsbeslutet 1956. Någon speciell förklaring till detta fenomen har jag inte kunnat hitta. Det är tydligen enbart ett dyrbart utslag av dåligt humör på regeringsbänken som har smittat av sig på de socialdemokratiska utskottsledamöterna som försätter oss i denna situation.

Herr talman! Jag har tidigare här i kammaren mer eller mindre skickligt motiverat varför hyresregleringen bör avvecklas. Jag skall inte göra detta mer än på det enda sättet att jag skall citera utskottsutlåtandet, där det heter: »Utskottet har uppfattningen att en total avveckling av hyresregleringen under i huvudsak de former som i motsvarande ärende övervägdes vid föregående års riksdag i och för sig fortfarande är sakligt motiverad.»

Har man den uppfattningen finns det bara en enda sakligt försvarbar ståndpunkt, den att hyresregleringen skall avvecklas — och skall avvecklas nu.

Herr talman! Jag yrkar därför bifall också till reservationerna I, II och III.

Herr LUNDBERG (h):

Herr talman! Jag har besvärat utskottet med åtta olika motioner som behandlas i detta utlåtande, men jag lovar att inte tala om och för dem alla.

Låt mig börja med motionsparet I: 143 och II: 126, som lämnades i januari och där det krävdes två saker, dels en generösare behandling av förbättringsarbeten på äldre hus och dels frisläppande från regleringen av de äldre fastigheter som genomgått genomgripande ombyggnad. Båda kraven tillgodosågs sedan i propositionen, så jag skulle egentligen

bara ha att tacka statsrådet för att han tog upp mina förslag så positivt. Men jag kan helhjärtat göra det bara om tolkningen av propositionens skrivning i praktiken ger den ökade och eftersträvalade stimulansen för husägarna att i större utsträckning sätta i gång sådana här arbeten. Själv hade jag fixerat gränser i siffror. Det var 15 procent av kostnaden för förbättringsarbete som skulle få tas ut i hyreshöjning, och det var att kostnaden för ett ombyggnadsarbete skulle uppgå till minst en fjärdedel av taxeringsvärdet. I propositionen och inom utskottet avser man emellertid att överlåta åt parterna och hyresnämnderna att efter hand utbilda praxis.

Jag är helt övertygad om att statsrådet Rune Johansson personligen önskar en rimlig liberal tolkning, eftersom det annars bara blir ord på ett papper. Ibland har jag tyvärr fått den uppfattningen att speciellt hyresgäströrelsens representanter fattat det som sin plikt att streta emot vid uppgörelser om tillägg för förbättringar. Vi måste komma bort från det synsättet. Om den attitydändringen inte blir möjlig, kanske det likväl hade varit bättre att försöka finna rimliga, kanske i siffror uttryckta bestämmelser. Men som jag redan sagt gladde det mig att vi i princip tänkte lika.

Reservation III, avgiven av utskottets folkparti- och högerpartirepresentanter, baserar sig på ett motionspar, I: 889 och II: 1143. Jag får härmed yrka bifall till den reservationen.

När jag skrev min först nämnda motion, I: 143, låg där bakom ett önskemål att så snabbt som möjligt få i gång en verksamhet som kunde stimulera sysselsättningen i hela branschen. Förutom ökad sysselsättning för olika kategorier inom byggnadsfacket skulle effekten sprida sig till de industrier som tillverkar kylskåp, sanitära utrustningar, spisar etc.

Det var därför naturligt att följa upp propositionens förslag om liberalare be-

Ang. hyreslagstiftningen

handling av förbättringsarbeten med ett ändringsförslag till övergångsbestämmelserna, så att sådana arbeten kunde sättas i gång genast och inte med fördröjning. Det heter visserligen att arbeten som avslutas efter årsskiftet skall få räknas, men nog är det ganska galet att man formellt skall vänta med att slå i den sista spiken eller dra till den sista muttern till efter nyår för att ett sådant arbete skulle få den generösare behandlingen. Resultatet blir, som det framhålls i motionen och i reservationen, att fastighetsägarna nu gör ingenting eller föga; i höst sätter man så försiktigt i gång med en del, förutsatt att arbetet kan pågå till efter nyår, och sedan börjar man mera allmänt efter nyår. Nej, det riktiga vore att sådana här arbeten som påbörjas nu efter det att det väntade klubbslaget fallit för detta ärende borde få tas med vid hyresdiskussioner efter nyår. Det gäller ju inte här stora ombyggnader av hela fastigheter, som ju tar rätt lång tid att utföra, utan upprustning av lägenheter. Jag tycker att i nämnda motstånd ligger en kvardröjande rest av den förhandlingsmentalitet som ledde fram till hyresregleringar med tiondels procent på jakt efter någon sorts fiktiv rättvisa. Någon vidsyn och blick för praktiska konsekvenser kan inte jag spåra i majoritetens ställningstagande.

Till motionerna I: 894 och II: 1155 borde jag yrka bifall men avstår för att undvika komplikationer med andra yrkanden. I motionerna önskar jag en förlängning av hyresregleringslagen med två år i stället för tre. Det finns inget sakligt skäl att frångå praxis med två år, speciellt eftersom vi i december i princip var överens om avvecklingen vid nyårsskiftet 1968/69 och då den tvåårsförlängning som jag alltså föreslår nu för oss fram till årsskiftet 1970/71. Kanske finns det ett skäl men av helt annan art och inte direkt sammanhörande med sakfrågan. Blir det en treårsförlängning, behöver vi inte under den kommande tvåårsperioden syssla

med denna fråga. Vi får ett nyval hösten 1970 om allt går efter tidtabell, och då har alla parter dessförinnan inte behövt befatta sig med detta svåra ämne. Jag vill emellertid inte godkänna ett sådant politiskt taktiskt skäl för att i onödan uppskjuta en viktig ekonomisk fråga.

Av tekniska skäl har mina partikamrater inte kunnat följa upp denna motion, då man i första hand önskat bevaka partimotionen med dess krav på avveckling, enligt den proposition som återkallades, med ett års försening, dvs. från årsskiftet 1969/70.

Herr KARLSSON, GÖRAN, (s):

Herr talman! I dag debatterar vi hyreslagen under helt andra förutsättningar än vad vi gjorde i december i fjol. Det råder nu ingen större politisk strid omkring detta ärende, och det visar sig att det var nödvändigt med den återkallelse av propositionen som regeringen gjorde i höstas. Det är också riktigt som justitieministern anför i sin proposition att det i dag saknar politisk aktualitet att avskaffa hyresregleringslagen. Den måste fortbestå men också med en bestämd vilja att samtidigt se till att förbättringar åstadkommes på vissa mycket betydelsefulla områden. Det innebär att hyresgästerna nu får ett lagförslag som i mycket stor utsträckning tillgodoser deras berättigade intressen. De bestämmelser som föreslogs i höstas återkommer. Det innebär att det blir lagstadgad bytesrätt, det innebär förbättrat rättsskydd för hyresgäster som behöver byta lägenheter och vilka har lägenheter, uthyrda i samband med anställning. Det innebär en ökad rättighet för hyresgästerna att överlåta hyresrätten och en vidgad skyldighet för hyresvärdarna att reparera och underhålla bostäderna. Det betyder också att dessa rättigheter blir lika för hela landet, alltså även i de områden där hyresregleringen nu är avskaffad.

Förslaget innebär vidare att hyresreg-

leringen behålls på de orter där regleringen nu gäller och att den avser både bostadslägenheter och lokaler. Utskottet är i stora delar enigt om dessa förslag. Det är bara i vissa detaljer man skiljer sig i uppfattningen.

Mittenpartierna fick i höstas en välbehövlig läxa som gjorde att de nu uppträder något lugnare än då. De socialdemokratiska ledamöterna i utskottet har reserverat sig på en punkt i utskottsutlåtandet, där vi yrkar bifall till propositionen med förslag om att man inte skall företa någon regional avveckling under den treårsperiod som lagen föreslås förlängd med. Vi bedömer läget så att om lagen förlängs med tre år, finns det ingen anledning att under den tiden forcera en regional avveckling. Alla är väl övertygade om att hyresregleringslagen efter hand kommer att avskaffas. Att detta inte kan ske nu beror, som alla vet, på det taktiska spel som framför allt mittenpartierna drev förra året. På de orter där det råder balans på hyresmarknaden är ju lagen redan upphävd, men det finns skäl för att vid den fortsatta avvecklingen gå något försiktigare fram. Den socialdemokratiska delen av utskottet står alltså helt bakom regeringens proposition.

I de borgerliga reservationerna tas egentligen endast detaljfrågor upp, om man undantar högerledamöternas reservation vari krävs att hyresregleringen skall helt upphävas. Jag har redan tidigare sagt att det inte finns några politiska möjligheter att göra detta. Därför finns det ingen anledning för mig att någon längre tid uppehålla mig vid högerförslaget.

Reservation III gäller frågan om ersättning för reparationer gjorda före den 1 januari 1969. Utskottet anser att detta förslag fordrar planering och att detta kräver tid. Med hänsyn härtill har man avstyrkt de ändringar som förslagsgits motionsvägen.

Herrar Hanssons och Svennings motioner har jag ingen anledning att gå in på i detta anförande.

Ang. hyreslagstiftningen

Herr Alexanderson var inne på handläggningen av hyrestvister. Jag vill endast yrka bifall till utskottets förslag i detta avseende. Utskottet anser att det kan vara rimligt och riktigt med en domstol som sysslar med dessa frågor i varje län. På det sättet skaffar sig domstolen större sakkunnighet, och man får likvärdig behandling av ärendena inom hela området. Vi tror att detta förslag har stora fördelar. Vi avstyrker också förslaget om att hyresmålen skall kunna gå vidare till hovrätten.

Herr Alexanderson sade att han var tillfredsställd med den situation som i dag råder. Jag vill gärna understryka detta. Ett par av hans påståenden bör dock inte stå oemotsagda. Han sade att regeringen i höstas skulle ha gjort egendomliga rörelser. Jag vet inte om man kan kalla det för egendomliga rörelser, men om det var det, sammanhänge det naturligtvis med de förslag som herr Alexandersons eget parti lämnade och som föranledde den återtagna regeringspropositionen. Han säger att regeringen nu skulle ha presterat en kovändning. Det är typiskt för folkpartister att resonera på det sättet. Det var ju deras egen motion som föranledde beslutet att återta propositionen. Om folkpartisterna nu är missbelåtna med sitt agerande hösten 1967, får de ta konsekvenserna.

Herr Alexanderson sade också att regeringsförslaget om att bibehålla hyresregleringslagen innebär att svartabörsmarknaden blir kvar. Ungefär liknande tongångar kom fram i herr Lidgards anförande. Men herrarna skall veta att man inte skapar andra omständigheter enbart genom att avskaffa hyresregleringslagen. Är det som ni påstår, blir saken inte annorlunda om man genomför den ändring ni talar för.

Herr Alexanderson förde ett resonemang kring de höga kostnaderna för nyproducerade lägenheter. Vi är alla bekymrade över att kostnaderna är så höga att många familjer med små inkomster har svårigheter att efterfråga moderna och rymliga bostäder.

Ang. hyreslagstiftningen

Regeringen har försökt lösa den situationen genom en förbättrad familjepolitik, som bl. a. ger ett ökat antal barnfamiljer möjlighet att få bidrag av samhället. För närvarande får 150 000 familjer bostadsbidrag; i fortsättningen kommer det att bli 415 000 familjer. Detta innebär följaktligen att dessa människor bereds möjlighet att efterfråga moderna bostäder.

Herr Alexanderson talade om att produktionskostnaderna är för höga. Vad vill då folkpartiet anvisa för recept för att klara den situationen? Skall man gå till byggmästarna och säga att de tjänar för mycket pengar och att de måste minska sina vinster så att vi på det sättet kan åstadkomma billigare bostäder? Jag vill ha ett bestämt besked från herr Alexanderson och inte bara ett tomt resonemang om att kostnaderna för nyproduktion är så stora att människor med små inkomster inte kan efterfråga dessa bostäder. Det går inte att lösa det problemet bara med allmänna talesätt, utan det måste naturligtvis sättas någonting bakom. Då frågar jag: Vad är folkpartiets recept i detta fall?

Hyresregleringens vara eller inte vara kan knappast vara avgörande för hyreskostnadernas storlek. De allmännyttiga bostadsföretagen är ju undantagna hyreslagstiftningen, och det finns där följaktligen en förhandlingsrätt för hyresgästerna.

Även herr Werners funderingar anslöt sig till de höga byggnadskostnaderna. Jag efterlyser också hans recept på hur man skall klara dessa ting. Herr Werner sade även att förbättringarna i denna nya lagstiftning är periferiska. Då frågar jag herr Werner: Är det periferiska förbättringar att man får ett besittningsskydd? Är det periferiska förbättringar att man får bytesrätt? Är det periferiska förbättringar att man får ökade möjligheter till reparationer? Om herr Werner kallar detta periferiska förbättringar, får det stå för hans egen räkning. Hyresgäströrelsen har

dock helt anslutit sig till dessa tankegångar, och det är följaktligen i deras intresse som dessa förslag ställs. Jag tror inte att de ansvariga inom hyresgäströrelsen för ett sådant resonemang som herr Werner här förde.

Herr Nils-Eric Gustafsson var uppe på arenan och talade om att kommunisterna skulle ha spelat en så stor och avgörande roll vid hyreslagförslagets återkallande. Ja, jag vet inte på vilket sätt herr Nils-Eric Gustafsson känner centerpartiets uppträdande i denna fråga, men faktum är ju att det var centerpartiet och folkpartiet som åstadkom återkallandet av propositionen i höstas. Om herr Nils-Eric Gustafsson vill ge kommunisterna någon speciell blomma för att de skulle ha medverkat härtill, skall jag inte försöka ta bort den blomman, men sakligt är vad herr Nils-Eric Gustafsson anförde fullständigt ovidkommande i detta fall.

Herr Nils-Eric Gustafsson citerade också ur ett socialdemokratiskt program från år 1966. Om man inte sätter in ett citat i dess rätta sammanhang, kan det givetvis bli vad som helst. Herr Nils-Eric Gustafssons citat tycker jag påminner mig mycket om hur hin onde sägs citera bibeln.

Herr Nils-Eric Gustafsson tog även upp frågan om låginkomstgrupperna och förde ett resonemang som om regeringen skulle bära ansvaret för deras situation. Jag vet inte om resonemanget om låginkomsterna skall föras in här, men jag kan hålla med honom om att det kan vara besvärligt och svårt för många människor med små inkomster att klara hyran. Jag har anvisat på vilket sätt regeringen angriper detta problem genom en förbättrad familjepolitik. Det är vårt försök att lösa detta problem. Men skall vi ta upp den frågan i hela dess vidd om var låginkomsterna finns osv., tror jag inte att herr Nils-Eric Gustafsson vill vara med om det resonemanget i fortsättningen. Om det är någon grupp, som regeringen har velat skydda både med detta lagförslag

och med sin allmänna politik, är det just de människor som har små inkomster.

Herr Lidgard förklarade att den socialdemokratiska reservationen byggde på ett obevisat påstående och att det följaktligen inte fanns någon täckning för vår uppfattning att hyresregleringens avskaffande kan skjutas tre år längre fram i tiden. Men herr Lidgard vet att det är politiska förutsättningar som måste till om hyresregleringslagen skall kunna avskaffas. Han vet också att de förutsättningarna saknas i dag. Därför har man fått ta det steg som varit lämpligt för ögonblicket. Om sedan högern har någon större iver än vi andra när det gäller att snabbt avveckla hyresregleringen så får väl högern köra i de hjulspåren — vi är i varje fall inte beredda att gå längre i dag.

Med de orden ber jag, herr talman, att få yrka bifall till tredje lagutskottets förslag utom beträffande punkten F, där jag hemställer om bifall till den socialdemokratiska reservationen.

Herr GUSTAFSSON, NILS-ERIC, (cp) kort genmäle:

Herr talman! Till herr Göran Karlsson skulle jag vilja säga att jag inte har räckt några väldigt vackra blommor till herr Werner — jag har konstaterat ett faktum som herr Göran Karlsson inte på något sätt kunde bestrida här i talarstolen.

Svepskälet, att centerns och folkpartiets motioner var den egentliga anledningen till återtagandet av propositionen i december månad, tror jag inte på. Och där kommer sammanhanget mellan herr Göran Karlsson och herr Werner fram. Jag kan förstå att socialdemokraterna har en besvärlig sats när det gäller att hantera olika frågor på ett sådant sätt att vänstergrupperna här i landet inte blir ledsna; vi har sett flera exempel på detta. Men då tycker jag att man, när vi för en seriös debatt,

skall kunna säga som det är; och det försökte jag hjälpa herr Karlsson med.

Herr Karlsson sade att man *nu* ser att det var nödvändigt att dra tillbaka propositionen. Han angav dock inte några argument för den uppfattningen.

Vidare sade herr Karlsson att mittenpartierna hade fått en välbehövlig läxa. Ja, det är kanske bra med läxor — de skall ju tas bort i våra skolor, påstår man, och är väl redan borta i rätt stor utsträckning. Skulle det vara så att vi fått en väldigt lång hemläxa på den här punkten skall vi naturligtvis läsa på den. Men jag tror att herr Karlsson har tagit fel när han säger detta.

Socialdemokraterna vill inte forcera avvecklingen av hyresregleringen, sade herr Göran Karlsson. Det vill inte vi heller. Man slår in öppna dörrar, herr Karlsson, om man säger att någon här i kammaren fört fram tanken på en forcering. Vi har talat om den successiva avvecklingen. Socialdemokraterna och vi har under långa tider varit ense — den uppfattningen har jag fått — om att hyresregleringen överlevt sig själv. Då är det demagogi att säga att vi vill forcera en avveckling. Så ligger det inte till.

Herr Göran Karlsson talade, liksom före honom herr Alexanderson, om kövändningar. Jag har inte velat använda den termen om socialdemokraternas agerande, just därför att jag vet — kanske bättre än herr Göran Karlsson — hur svårt det kan vara att vända en ko. Jag har alltså inte använt det uttrycket, och kommer inte att låta mig provocera till det heller.

Talesättet om hur en viss potentat läser bibeln är ju gammalt, och herr Göran Karlsson använde det om mig i sitt anförande. Jag har verkligen inte ansett att Kungl. Maj:ts proposition på något sätt skulle kunna jämföras med bibeln, men jag förstår att herr Göran Karlsson har den uppfattningen. Det kan möjligen vara förklaringen till att vi bedömer den här saken på olika sätt. Bedömningen av mig såsom läsare av

Ang. hyreslagstiftningen

denna »heliga skrift» får väl herr Göran Karlsson göra precis som han vill.

Så några ord om låginkomstgrupperna. Jag trodde att herr Göran Karlsson var medveten om att den hyresreglering som finns i dag och som har funnits under åtskilliga årtionden innebär en hyressplittring, som ingalunda är till förmån för människor med låga inkomster. Det är det verkliga förhållandet.

Nu blir jag väl beskylld för att strö blommor igen, men jag tror att herr Werner har precis samma uppfattning som jag på den punkten. Det har jag tyckt mig förstå. Jag förstår också att herr Göran Karlsson tycker att det är ofint, ja, rent av oförskämt, att dra in låginkomstgrupperna i den här debatten, men det gäller de människor som skall bo i de hus som byggs i vårt land, och jag har inte kunnat förstå att den sociala omskiktningen skett på ett sådant sätt att vi i dag inte har några låginkomstgrupper. Vi har det i allra högsta grad, och vi har många bostadslösa vilkas situation, med hjälp av ett sådant förfarande som föreslogs i regeringens proposition och som vi var med om att behandla i december månad, skulle kunna hjälpas upp.

Herr talman, jag förmodar att de sex minuterna har gått.

Herr LUNDBERG (h) kort genmäle:

Herr talman! Bara några ord om reservation III.

Herr Göran Karlsson sade att förbättringsarbeten behöver planeras och att planering kräver tid. Därför skulle det inte finnas anledning att flytta fram dessa arbeten i tiden, utan man kunde ta punkt 6 i övergångsbestämmelserna. Jag ber för klarhetens skull att få läsa upp punkt 6: »Bestämmelserna i 3 § andra stycket om höjning av bashyra på grund av underhållsarbete och i 4 § första och andra styckena angående avtal om ersättning på grund av sådant arbete äger icke tillämpning på arbete som avslutats före utgången av år 1968.»

Om en proposition framlägges i slutet av mars — den kanske kom oss tillhanda de första dagarna i april — finns det, herr Göran Karlsson, utomordentligt goda möjligheter för en fastighetsägare att sätta i gång förbättringsarbeten under årets lopp. Jag skulle utan vidare kunna åtaga mig att ha sådana arbeten i gång redan under sommar-månaderna, i augusti och september, kanske efter överenskommelse med hyresgästerna under den tid de var bortresta etc. Sådana här arbeten hade alltså kunnat fördelas under året, på nästa år och kanske på ett tredje år. Därigenom hade en hel fastighet kunnat repareras, samtliga kök och badrum hade kunnat renoveras, för att ta ett exempel. Det hade varit nyttigt om sådana arbeten hade kunnat sättas i gång genast. Det hade blivit en fördelning av arbetet för fastighetsägarna, och det hade varit till nytta för sysselsättningen i respektive fack.

Jag kan alltså icke på något sätt godkänna herr Göran Karlssons argumentering.

Herr WERNER (vpk) kort genmäle:

Herr talman! Herr Göran Karlsson har efterlyst recept från både höger och vänster mot kostnadsökningen i bostadsproduktionen. Jag sade klart i mitt första anförande att jag för inte så länge sedan har pekat på vissa frågor i det sammanhanget, och jag ansåg mig inte behöva upprepa dem i dag. Jag kan förtydliga med att be herr Göran Karlsson läsa protokollet från den 15 maj i år då denna fråga debatterades, så att jag inte behöver läsa in det på nytt. Jag påstår inte att det är revolutionerande förslag vi lägger fram, men det är bidrag efter vår förmåga till debatten om en viktig utveckling när det gäller dessa frågor.

Jag kan tillägga att jag så sent som i går eftermiddag hade en interpellationsdebatt med statsrådet Geijer om sänkning av basannuiteten. Herr Göran

Karlsson har kanske ännu inte sett protokollet. Jag beklagade att regeringen och statsrådet Geijer är negativt inställda till en sänkning av basannuiteten. En sådan sänkning är inte enbart ett krav från vårt parti utan ett mycket starkt krav från hyresgäströrelsen och även från den socialdemokratiska extra partikongressen, som ju uttalade sig för en sänkning av basannuiteten. Jag vet inte hur herr Karlsson röstade vid den kongressen och vilken uppfattning han har. Det kunde vara intressant att höra det här i dag. Vi har uppfattningen att en sänkning skulle kunna bidra till en snabb sänkning av hyrorna i nyproduktionen.

Herr Göran Karlsson frågade om jag tycker att de periferiska frågorna är så periferiska. Nej, de är inte periferiska i och för sig. Men insatta i det stora sammanhang vi diskuterar är de ändå periferiska. Den avgörande kritiken mot fjolårets hyreslagförslag riktades som bekant främst mot reglerna för hyressättningen. I den föreliggande propositionen föreslår man samma paragraf i oförändrat skick. Regeringen är fortfarande inne på linjen med marknadshyror och de högsta jämförelsehyrorna. Därvidlag har vi en annan uppfattning än regeringen och socialdemokratin. Vi menar att tryggheten av en socialt inriktad bostadspolitik måste kräva bibehållen och förbättrad — inte uppluckrad — priskontroll från samhällets sida.

Herr LIDGARD (h) kort genmäle:

Herr talman! Jag skall inte sticka in hakan i slagväxlingen mellan herrar Göran Karlsson och Gustafsson om vad som kan ha varit orsaken till att regeringen drog tillbaka propositionen i december. Så mycket kanske jag får lov att säga att jag inte tycker att herr Göran Karlssons argumentering för mittenpartiernas skuld i sammanhanget verkar särskilt övertygande. Men det

Ang. hyreslagstiftningen

var egentligen inte för att säga detta som jag begärde ordet.

På min fråga vad som kunde vara orsaken till att man nu skulle göra ett avsteg från den tidigare principen i samband med förlängning av hyresregleringen fick jag av herr Göran Karlsson svaret att man inte i nuläget vill forcera fram ens en regional avveckling av hyresregleringen. Men om jag inte minns fel lade hyresrådet i maj 1965 fram förslag till en viss avveckling av hyresregleringen i dåvarande läge, ett förslag som lades åt sidan därför att man förberedde hyresregleringens totala avveckling.

Det går väl att plocka fram det tre år gamla förslaget och damma av det och titta på om det inte går att använda nu. Det har väl inte blivit sämre under de tre år som har gått, och det är väl, förmodar jag, fullt användbart.

Jag tycker nog att ni har en litet svag argumentering på den punkten också.

Herr KARLSSON, GÖRAN, (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag begär inte att herr Lidgard skall slå ihjäl sig själv genom att erkänna att våra argument är starka. Men, herr Lidgard, jag påstod förut — och jag står för den uppfattningen — att det saknas politiska möjligheter att genomföra ett avskaffande av hyresregleringen för närvarande. Det är konsekvenserna härav som socialdemokraterna har tagit sedan mittenpartierna har agerat som de gjort i den här frågan. Jag vet inte hur många gånger man skall behöva upprepa detta påstående för att det skall förstås av dem som lyssnar på högerkanten, om man där nu över huvud taget lyssnar på det. Jag sade i höstas att jag tycker att högern har fört en konsekvent linje. Det är ganska naturligt, eftersom högern under alla år har varit fastighetsägarintressenas förespråkare. Från de utgångspunkterna är det naturligt att hö-

Ang. hyreslagstiftningen

gern inte haft några bekymmer för en avveckling av hyresregleringslagen.

När jag sade att det inte går att forcera avvecklingen av hyresregleringen, så säger herr Lidgard att hyresrådet har ett förslag sedan 1965. All right, vi säger att det är så. Men det saknas ju förutsättningar för att kunna genomföra förslaget, och då hjälper det inte hur mycket man dammar av ett förslag, även om det i och för sig skulle kunna tänkas ligga till grund för en avveckling.

Så var det Nils-Eric Gustafsson som var ute på skridskoåkning på hal is. Han tog upp ordet »kovändning» — det var väl närmast en replik från mig till herr Alexanderson som han försökte göra sig litet kvick över. Med tanke på herr Nils-Eric Gustafssons anförande förstår jag att han har lätt för att vända både på sig själv och på den ko han talar om. Det fanns nämligen inte mycken gemenskap i herr Nils-Eric Gustafssons resonemang från den ena stunden till den andra. Han påstod att kommunisterna skulle ha haft någonting att göra med återtagningen av propositionen om hyreslagen i höstas. Jag bestrider på det bestämdaste att kommunisterna över huvud taget har någon del i det återtagandet. Ansvar, herr Nils-Eric Gustafsson, faller helt på det parti som herr Gustafsson företräder och på folket.

Sedan säger herr Nils-Eric Gustafsson att vänstergrupperna skulle vara så förfärligt farliga för socialdemokratin. Nej, vi är inte rädda för vänstergrupperna. Vi för vår politiska linje, och vi gör det på ett sätt som har väckt respekt hos människorna. Herr Nils-Eric Gustafsson kan ju titta på vilka det är som har lett den politiska utvecklingen i vårt land under de senaste 35 åren. Jag vågar påstå att de s. k. vänstergrupperna sannerligen inte har haft mycket inflytande över utvecklingen.

Herr Nils-Eric Gustafsson försöker på nytt föra in låglöneresonemanget i bilden. Jag skulle i detta sammanhang

vilja fråga honom: Om man avskaffar hyreslagen blir det då sänkta hyror för någon? När herr Gustafsson stod i talarstolen fick man det intrycket att om man bara avskaffade hyreslagen så skulle man kunna ge låginkomsttagarna billiga hyror. Tala om, herr Gustafsson, hur ni skall klara den saken. Jag tror inte ni kan det.

Vad citatet beträffar så gällde det inte ett citat ur regeringspropositionen. Det var ett citat som herr Gustafsson gjorde ur en socialdemokratisk skrift från år 1966. Men det var lika illa ändå, ty citatet påminde om det sätt på vilket Hin onde läser bibeln.

Till herr Lundberg vill jag säga att man kan alltid ha delade meningar om hur man bäst skall kunna klara en sådan här fråga. Men då vi nu befinner oss i slutet på maj 1968 och det här förslaget skall träda i kraft den 1 januari 1969 kan det ju inte röra sig om så förfärligt många månader. Det är därför en tämligen liten och betydelslös detalj i det hela som herr Lundberg här talar för. Om herr Lundberg är angelägen om att klara sysselsättningen för byggnadsarbetarna kan det vara lämpligt att tänka på den saken under vintermånaderna då de i regel har svårighet att få arbete på andra arbetsplatser.

Till herr Werner skulle jag vilja säga att jag inte har tillfälle att läsa protokollet från den 15 maj just nu. Jag skall göra det efteråt. Men det skulle ha varit tacknämligt om vi fått åtminstone en antydning om vilka vägar herr Werner vill gå för att förbilliga byggnadskostnaderna.

Beträffande basannuiteten står jag på precis samma ståndpunkt som statsrådet Geijer intog i går. Faktum är att om man vill sänka basannuiteten innebär det att vi via staten får subventionera dessa kostnader. Då är det bara frågan om var vi skall ta pengarna för att klara detta problem.

Herr GUSTAFSSON, NILS-ERIC, (cp) kort genmäle:

Herr talman! Herr Göran Karlsson har så underliga bekanta. Ena gången befinner han sig på en skridskobana, och nästa gång på det ställe där det enligt vad som påståtts skulle vara förfärligt hett!

Jag tror att herr Göran Karlsson vid närmare eftertanke, när han läst protokollet över vad han har sagt, skall finna att spännvidden när det gäller olika uppfattningar är minst lika stor hos honom som hos mig.

Sedan försöker herr Göran Karlsson återigen — för vilken gång i ordningen vet jag inte — att påstå att det var centerpartiets och folkpartiets agerande som var den egentliga orsaken till propositionens återtagande i december. Herr Göran Karlsson tycks inte förstå att han ger sitt eget parti ett klart underbetyg med sitt tal. Skulle verkligen mittenpartierna vara så fruktade av socialdemokratin, som ju, enligt vad herr Karlsson sade, byggt upp detta samhälle? Jag fick nästan intrycket att de gjort det alldeles själva — men mot ett sådant påstående inlägger jag reservation.

Jag tycker inte alls att det är långsökt att peka på herr Werner i detta sammanhang. Det är uppenbart för hela svenska folket att det är vänstergrupperna inom det socialdemokratiska partiet och inom vänsterpartiet kommunisterna som drivit fram regeringens agerande.

Jag skulle vilja fråga herr Göran Karlsson när han talar om mittenpartiernas »agerande»: Finns det fortfarande fri motionsrätt här i kammaren, trots att vi ju i förra veckan beslöt avskaffa tvåkammarssystemet? Jag har den uppfattningen att så är fallet. Har inte politiska partier rättighet och t. o. m. skyldighet att lägga fram sina förslag i motioner i anslutning till Kungl. Maj:ts propositioner?

Men allt detta i våra motioner var ju detaljfrågor.

Ang. hyreslagstiftningen

Dessutom strävade både herr Göran Karlsson och jag att få till stånd en kompromiss i tredje lagutskottet i december. Men herr Göran Karlsson mötte mäktigare män med hårdare nypor, och det blev inget av med våra planer.

Vad låginkomstgrupperna beträffar vill jag säga till herr Göran Karlsson att det finns, och det trodde jag var bekant, låginkomstgrupper i detta land vilka fortfarande inte har en ordentlig bostad. En friare hyresmarknad skulle ge dem möjlighet att få en bostad. Det system som vi för närvarande har stimulerar inte till underhåll och inte heller till genomgripande reparationer av äldre bostäder. Vi har exempel på detta i Stockholm. Det kan hända att det finns exempel i Jönköping också, i varje fall finns det i Göteborg.

Kan inte herr Göran Karlsson förstå det här? Jo, visst kan han det, men han vill inte!

Herr LIDGARD (h) kort genmäle:

Herr talman! Herr Göran Karlsson beklagade sig över att jag inte förstår honom och att jag inte lyssnar på honom. Jo, herr Göran Karlsson, jag lyssnar men jag måste med av blygsel rodande kinder erkänna: Jag förstår inte.

Ända sedan hyresregleringen förlängdes första gången 1943 har riksdagen på olika sätt uttalat att regleringen inte bör bibehållas längre än som påkallas av krisförhållandena. Nu har jag i den här lilla replikväxlingen med herr Göran Karlsson dragit in hyresrådets förslag av 1965. Man har väl anledning att utgå ifrån att vad hyresrådet den gången föreslog var en avveckling på orter där det inte skulle uppkomma några vådor för bostadskonsumenter. Men nu är situationen tydligen den att man på socialdemokratiskt håll går ifrån den ståndpunkt som man har accepterat ungefär vartannat år sedan 1943 att man inte skall bibehålla hyresregleringen längre än vad som betingas av förhållandena. Det är ju precis vad ni gör

Ang. hyreslagstiftningen

nu under den kommande treårsperioden. Här skall icke ske någon avveckling även om det är möjligt att genomföra den.

Herr LUNDBERG (h) kort genmäle:

Herr talman! Får jag avsluta mitt lilla meningsutbyte med herr Göran Karlsson om reservation III genom att tacka för att han något mera utvecklade sin syn på den här frågan, fastän han kallade den liten och betydelselös. Ja, så säger man alltså när det gäller en fråga som rör sysselsättningen. Jag skrev den ursprungliga motionen under jullovet, och då var just frågan om den bristande sysselsättningen i landet högst aktuell och påtaglig. Det är den fortfarande i dag, men läget kanske inte känns så hårt. Jag konstaterar nu att den som haft intresse för sysselsättningsfrågorna i varje fall inte är representanten för socialdemokratin och regeringsmakten.

Herr Göran Karlsson säger att vi är i slutet på maj och det inte finns praktiska möjligheter etc., etc. Jag vill ånyo slå fast att propositionen lades fram de allra första dagarna i april eller slutet av mars. En planering redan vid den tidpunkten skulle utan minsta tvivel ha kunnat leda till praktiska åtgärder under årets lopp.

Herr WERNER (vpk) kort genmäle:

Herr talman! Herr Göran Karlsson har i debatten med herr Nils-Eric Gustafsson försökt påstå att kommunisterna inte har någon del i återtagandet av propositionen. Jag vill då erinra herr Göran Karlsson om ett faktum som inte kan vara främmande för honom, nämligen att det fanns en mycket stark opinion i de bredaste kretsar av hyresgäster i den här frågan — jag säger bredaste kretsar. I den opinionen, herr Göran Karlsson, fanns kommunister, partivänner till herr Göran Karlsson, partilösa och andra människor. Det var den opinionen som drev fram beslutet från regeringens sida att återta den framlagda propositionen 141. Det nu framlagda förslaget har till viss del tagit hänsyn till den opinionen. Jag tror inte, herr Göran Karlsson, att man skall bortse från detta. Om herr Göran Karlsson inte tror mig, kan han ta kontakt med sina partivänner här i Stockholm i hyresgäströrelsen och lyssna till dem.

Jag fick sedan svar på en fråga var herr Göran Karlsson stod när det gällde en sänkning av basannuiteten. Han meddelade att han intog samma ståndpunkt som regeringen, dvs. att man inte vill sänka basannuiteten — ett krav som hyresgäströrelsen, som han ju tidigare har hänvisat till, har framfört som väsentligt när det gäller att komma till rätta med höghyrorna i nyproduktionen. Men i en annan del av frågan intar han samma ståndpunkt som den ledarskribent i Dagens Nyheter som hävdar att en sänkning av basannuiteten är subventioner. När det gäller den frågan tror jag att jag och statsrådet Geijer var överens i går om att det här inte gäller subventioner utan en omfördelning i tid av amorteringarna på lånen.

Herr KARLSSON, GÖRAN, (s) kort genmäle:

Herr talman! Det spelar ju ingen roll vad vi kallar det, herr Werner, men är det på det sättet att man via statsbudgeten sänker basannuiteten för hyrorna, är det uppenbart att det måste vara medel som staten fördelar — om vi kallar det för omfördelning eller kallar det för subventioner, saknar ju praktisk betydelse.

Herr Werner försöker sedan inkassera en poäng av herr Nils-Eric Gustafssons försök att göra kommunisterna till dem som skulle ha varit avgörande för att propositionen i detta ärende återtogs på hösten 1967. Jag kan försäkra herr Werner, att det inte finns något skäl för det ställningstagande, som herr Werner gjorde. Hyresgäströrelsen

Ang. hyreslagstiftningen

var den som minst ville ha förslaget återkallat. Den ledande mannen inom denna rörelse, herr Erik Svensson, gick ju hårt till storms mot regeringen för att den drog tillbaka propositionen. Att från dessa utgångspunkter tillmäta kommunisterna någon betydelse för propositionens återtagande, protesterar jag på det allra bestämdaste mot.

Om vi sedan, herr Nils-Eric Gustafsson, ytterligare skall ta upp resonemanget om anledningen till att regeringspropositionen drogs tillbaka, vill jag citera ett par rader ur en av mittenpartiernas motioner, där det hette: »Regeringsförslaget som syftar till hyreshöjning...» Det var dessa strofer, herr Nils-Eric Gustafsson, som var anledningen. Det var en i och för sig oriktig beskrivning, men det var just på detta sätt som ni skulle gå ut till väljarna och tala om för dem att ni var hyresgästernas räddare från den förfärliga regeringen, som ville åstadkomma höjda hyror för människorna. Det var de skälen, herr Nils-Eric Gustafsson, och inte förekomsten av det kommunistiska partiet som spelade den avgörande rollen.

Dagens Nyheter hade våldsamma reportage om hyreshöjningar i Danmark, och Expressen bredde också på. Det var av ren självbevarelsedrift — jag kan gärna säga det — som gjorde att vi inte ville begå något politiskt självmord, ty det fanns politiska partier som tidigare utmålade nödvändigheten av att avveckla hyresregleringslagen och som sedan skulle falla oss i ryggen när vi framlade förslaget.

Detta var skälen till att vi på hösten 1967 tog tillbaka förslaget om avveckling av hyresregleringslagen, herr Nils-Eric Gustafsson. Nu behöver jag kanske inte upprepa detta mera — jag tycker att jag hur tydligt som helst har klargjort anledningen till att vi gjorde detta återtagande av propositionen.

Herr ERNULF (fp):

Herr talman! Först och främst vill jag instämma i herr Alexanderssons inlägg i början av denna debatt.

Från folkpartiets synpunkt är naturligtvis propositionen egentligen en halvmesyr, men jag har sett den som ett kompromisserbjudande från regeringens sida. Den är i varje fall ett steg i rätt riktning, och enligt min mening är det därför riktigt att oppositionen i huvudsak har godtagit propositionen.

Herr Göran Karlsson upprepar sitt ofta gjorda påstående från debatten i december förra året att propositionens återtagande den gången berodde på folkpartiets och centerpartiets agerande. Jag har sagt det förut, och jag upprepar det nu: Jag har svårt att tro att det var den avgörande orsaken. Vi vet väl alla att vid den extra socialdemokratiska partikongressen hösten 1967 en stark opposition mot regeringens proposition framkom. Vi vet också att mittenpartiernas ändringsförslag var ganska begränsade. De innebar i sak endast att man något byggde på de övergångsbestämmelser som regeringen själv föreslog. Det är svårt att tänka sig att detta kunde vara avgörande. Ännu egendomligare ter det sig när man betänker att de två partierna, som alltså skulle ha orsakat att propositionen drogs tillbaka, in i det sista — även efter återtagandet — yrkade bifall till propositionen med vissa ändringar.

Den oro som herr Karlsson yppar med anledning av en formulering i folkpartimotionen — som jag erkänner är mindre lyckad — kunde man ha mött på det sättet att man för en gångs skull hade gjort avkall på den mycket starka prestigekänsla som regeringen alltid visat — att man för en gångs skull hade varit villig att kompromissa på någon punkt, att man helt enkelt hade gått folkpartiet och centerpartiet till mötes i deras önskan om en ytterligare påbyggnad av spärren och övergångsregeln. Skulle det ha varit så omöjligt? I varje fall hade man ju därmed tjänat

Ang. hyreslagstiftningen

den goda saken. Det hade ju då varit otänkbart att mittenpartierna, efter den kompromissen, skulle kunna påstå att de gentemot socialdemokraterna uppträtt som hyresgästernas räddare. Jag tror att en kompromissvilja därvidlag från regeringens sida skulle både ha gagnat saken och dessutom varit politiskt klok. Men den sista bedömningen får regeringen givetvis göra själv. Jag beklagar ur saklig synpunkt att man inte ville göra den kompromissen.

Jag vill också erinra om att de mest vittgående ändringsyrkandena kom från socialdemokratiskt håll och inte från oppositionshåll. Detta är en sak som man skall komma ihåg. Den spricka som uppstod i regeringspartiet i denna fråga var nog en viktigare faktor för återtagandet av propositionen än mittenpartiernas ändringsförslag.

Propositionen blev alltså återtagen. Nu har man lagt fram ett förslag, som kan ses som en kompromiss, och det är glädjande att regeringen gjort detta. Jag tycker vi skall ge justitieministern en eloge för att han efter de ganska hårda drabbningarna i december ändå lägger fram ett förslag som går åt rätt håll.

Till sist vill jag säga till herr Göran Karlsson att på sätt och vis vore det trevligt om hans påstående om orsaken till återtagandet vore riktigt. I så fall skulle ju oppositionen till skänks ha fått en metod som vi kunde använda när vi vill stjälpna propositioner. Men tyvärr kan jag väl inte fatta herr Göran Karlssons uttalande som ett löfte att medverka till att en proposition faller, om vi framlägger motioner som han anser olyckligt formulerade.

Jag skall nu, herr talman, övergå till reservationerna X—XII som inte tidigare har behandlats i denna debatt. Det gäller förfarandet i hyrestvister inför domstol. Enligt 72 § i propositionens förslag till ändrad hyreslag skall hyrestvister i princip upptas endast av underderrätt i residensstad. Alla andra un-

derdomstolar skall alltså sakna behörighet att uppta sådana tvister.

I reservation X föreslår utskottets folkpartiledamöter att denna särregel skall tas bort och att hyresmål liksom alla andra mål om fast egendom skall upptas av underdomstolen på den ort där fastigheten är belägen. I svensk processrätt och i svensk domstolstradition gäller som regel att de allmänna underdomstolarna, alltså häradsrätterna och rådhusrätterna, har lika behörighet att uppta mål av olika slag. Det finns en del starkt begränsade undantag, t. ex. tryckfrihetsmål. Det är alldeles speciella skäl som motiverar de undantagen, och jag skall inte gå in på dem. Det anses vara av vikt att man slår vakt om domstolarna även utanför de större orterna och undviker att införa något slags inbördes klasskillnad mellan de allmänna underrätterna. Det måste därför fordras mycket starka skäl för att avvika från denna hävdvunna regel.

Utskottsmajoriteten anför att koncentrationen av hyresmålen till ett mindre antal underrätter medför åtskilliga fördelar av organisatorisk art och möjlighet att skapa mera kvalificerade domstolar med efter hand mera omfattande erfarenhet av de särskilda måltyper som hyresmålen utgör. Detta är ett skäl som man egentligen kan anföra beträffande alla slags målgrupper i underdomstolarna. Det skälet kunde gälla nästan vilken grupp mål som helst som man önskar föra samman till vissa domstolar, som då skulle vara något slags överklass bland underdomstolarna. Men mot detta står det angelägna intresset att inte försvaga ställningen för underdomstolarna i allmänhet och att inte i onödan införa olika kompetensgrader för våra allmänna underrätter.

Man kan se detta också som en lokaliseringsfråga. Varför skall domstolarna på de mindre orterna ha mindre behörighet än domstolarna på de större orterna? Härtill kommer att en koncentration till i princip en underdom-

stol i varje län medför vissa praktiska olägenheter. Avstånden mellan hemort och domstol blir sålunda avsevärda för många parter, vilket gör det svårt för dem att personligen närvara vid domstolshandläggningen. I de fall då en fastighet skall besiktigas och där alltså handläggningen äger rum på fastigheten i fråga blir det å andra sidan för domstolens ledamöter i vissa fall ganska stor tidsspillan. Detta i sin tur minskar antalet mål som kan medhinnas per år vid en domstol. Man får med andra ord en effektivitetsminskning, eller omvänt ett i onödan ökat personalbehov vid domstolarna.

Ytterligare en synpunkt vill jag framföra. Häradsrätterna och numera även rådhusrätterna har en viktig uppgift att fylla i juristutbildningens tjänst. Där får de nyutexaminerade juristerna sin första praktiska utbildning. De skall lära känna olika delar av den svenska rätten innan de går att verka inom skilda delar av samhällslivet. Det är olyckligt att i flertalet underdomstolar undandra de unga juristerna all kontakt med hyresmål. Visserligen är detta en rätt begränsad grupp mål, men det är en form av tvister som de flesta jurister i praktisk verksamhet kommer i kontakt med. Och då har man också i onödan försämrat utbildningen på den punkten. Det tycker jag är beklagligt.

Jag frågar mig om det är meningen att dessa specialbestämmelser skall utgöra embryot till blivande fastighetsdomstolar, en i varje län. Är så fallet minskar inte min tveksamhet, utan den snarare ökar.

I en annan reservation, som utskottets folkparti- och högerledamöter samlat sig om, föreslås att hyresmål i likhet med alla andra mål utan begränsning skall kunna fullföljas till vederbörande hovrätt. Vi avvisar alltså propositionens förslag att begränsa fullföljdsrätt till hovrätten. Bland annat skall enligt propositionen underdomstolarnas beslut om hyresvillkor inte kunna överprövas i hovrätten. Jag vill i det sammanhang-

Ang. hyreslagstiftningen

et peka på att lagtexten kanske är något förbryllande för den som inte är insatt i frågan. I 73 § hyreslagen sägs att talan inte får föras mot underrätts dom, bl. a. i fråga om fastställelse av hyresvillkor, och inte heller mot hovrätts dom, bl. a. i fråga om fastställelse av hyresvillkor. Man undrar ju hur denna fråga kan komma upp i hovrätt, men det beror på vissa processuella omständigheter som jag inte skall gå närmare in på. Det gäller alltså när frågan om hyresvillkoren inte har varit uppe i underrätten utan kommer upp till prövning först i hovrätten.

För en ovillkorlig fullföljdsrätt talar både hyresmålens stora betydelse för de enskilda parterna och önskvärdheten att få en så enhetlig praxis som möjligt.

Herr talman! Jag skall inte ytterligare förlänga debatten, utan yrkar bifall till reservationerna X, XI och XII.

Herr KARLSSON, GÖRAN, (s) kort genmäle:

Herr talman! Herr Ernulf fann det egendomligt att propositionen återtogs i höstas. Han tillade oskuldsfullt att »vi i folkpartiet och centerpartiet yrkade ju bifall till propositionen och även högern var med på den linjen».

Hur naiv får man egentligen vara när man är mittenpartist i denna kammare? Alla visste ju vilka förutsättningarna var och att de helt enkelt var obefintliga sedan ni hade bedrivit era extraturer i denna fråga. Först skulle ni alltså slå oss i skallen, och sedan skulle ni begära vår hjälp att klara frågan. Herr Ernulf, i det politiska livet får man vara med om åtskilligt, men jag tycker nog att det slags historieskrivning som herr Ernulf gör är ett exempel på hur man så att säga flyger i väg långt upp i luften utan något politiskt verklighetssinne bakom sig.

Herr Ernulf säger att det här var trevligt, då vet vi i fortsättningen hur vi skall reagera för att socialdemokrater-

Ang. hyreslagstiftningen

na skall bli rädda och dra tillbaka de propositioner som oppositionen inte gillar. Jag kan försäkra herr Ernulf att vi inte tillhör dem som i vanliga fall blir skakade av era motioner.

Herr Nils-Eric Gustafsson frågade tidigare om det inte finns fri motionsrätt. Visst gör det det. Men det här var ett specialfall, och ni fick finna er i att vi tog konsekvenserna av er handläggning den gången. Men vi kan inte lämna några garantier. Om ni fortsätter med politiskt skojeri är det klart att vi kan göra något liknande i fortsättningen, men jag föreställer mig att ni fått tillräckliga besked om att ni inte kan agera hur som helst utan att det får konsekvenser.

Herr Lundberg sade att regeringen inte visat något intresse för sysselsättningen. Jo, herr Lundberg, det är just vad regeringen och den socialdemokratiska utskottsmajoriteten har gjort. Vi är intresserade av att få en jämnt balanserad sysselsättning. Från denna utgångspunkt anser vi att förslaget om den 1 januari 1969 som gräns ger höstsysselsättning åt byggnadsarbetare. Detta kan vara tillräckligt för att belysa att vi är intresserade av en balanserad sysselsättning.

Herr ERNULF (fp) kort genmäle:

Herr talman! Herr Göran Karlsson bemötte mitt raljerande med sin historieskrivning om de hiskeliga ränkerna och intrigerna från mittenpartiernas sida på samma trevliga men i sak innehållslösa sätt som han gjorde i decemberdebatten.

Jag satt med i den kommitté som utformade mittenpartimotionerna, och jag gjorde själv rätt grundliga studier i vad folkpartiet — flertalet gånger tillsammans med socialdemokraterna — tidigare år har skrivit i tredje lagutskottets utlåtanden om hyresregleringen, nämligen att det är angeläget att den avskaffas, men att det också är angeläget att detta sker successivt på ett sådant

sätt att alltför stora övergångssvårigheter inte uppkommer. Mittenpartimotionen är ett konsekvent uppföljande av ståndpunkten under hela 1950- och 1960-talen sådan den har tagit sig uttryck här i riksdagen.

Om sedan herr Göran Karlsson tycker att det var ofint av folkpartiet att inte vilja gå med på regeringens utformning av övergångsreglerna må det vara hans ensak. Jag tror inte mera på hans påstående efter hans anförande än jag gjorde tidigare.

Herr KARLSSON, GÖRAN, (s) kort genmäle:

Herr talman! Herr Ernulf påstod att han själv tillhört den kommitté som har varit med om att skriva folkpartimotionen. Jag erinrar då om att herr Ernulf i sitt förra anförande sade, att motionen innehöll mindre lyckade formuleringar. Det innebär väl ändå att herr Ernulf så här i efterhand tar avstånd från vad han var med om att göra i december månad år 1967.

Herr ERNULF (fp) kort genmäle:

Herr talman! Ja, herr Göran Karlsson. I den brådska i vilken motionen skrevs fick jag tyvärr inte tillfälle att läsa den slutliga formuleringen. Jag tar avstånd från den formulering herr Karlsson påtalat. Jag gjorde det omedelbart när jag fick läsa den. Men hela frågan om hyresregleringens avskaffande står och faller väl inte med denna formulering. Så småfuttig tror jag inte regeringen är.

Herr STEFANSON (fp):

Herr talman! Jag vill framföra några synpunkter på besittningsskyddet för lokaler, dvs. för butiker, verkstäder samt kontors- och servicelokaler.

I det förslag till ny hyreslagstiftning som vi nu diskuterar har besittningsskyddet för lokaler givits en annan ut-

formning än för bostäder. Propositionen föreslår i fråga om bostad ett direkt besittningsskydd, vilket i princip innebär att hyresgästen har rätt till förlängning av hyresavtalet. Hyresgästen är således i princip skyddad mot uppsägning och förlust av sin bostad. Det är endast i undantagsfall som den principen inte gäller.

Lokalhyresgäst däremot föreslås erbjuda ett indirekt besittningsskydd, vilket innebär att om uppsägning sker utan befogad anledning hyresgästen har rätt till ersättning för de kostnader och de förluster som uppsägning och avflyttning ur lokalen förorsakar honom. Hyresvärden har emellertid möjlighet att när som helst säga upp innehavaren av lokal. Jag anser, liksom undertecknarna av reservationen XIV till utskottsutlåtandet, att propositionen inte erbjuder hyresgäster av kommersiella lokaler ett tillräckligt starkt skydd mot obefogad uppsägning.

Det huvudsakliga motivet för att lokaler behandlas annorlunda än bostäder anges vara att besittningsskyddet för bostad i första hand skall skydda ett ideellt socialt intresse — det skall trygga rätten till bostad. Besittningsskyddet för butiks- eller verkstadslokaler har däremot, sägs det i propositionen, till uppgift att värna ett intresse av övervägande ekonomisk natur. Utskottsmajoriteten instämmer i detta.

Detta grundmotiv för att kommersiella lokaler skall behandlas sämre än bostäder är enligt min mening ohållbart. För många företagare, speciellt för mindre företagare inom handel, hantverk och servicenäringar, är det av stor betydelse att kunna fortsätta sin verksamhet i ett gammalt väl inarbetat affärsläge. En flyttning av verksamheten kan betyda att kontakten med den kundkrets på vilken köpmannen eller hantverkaren med möda och omsorg under många år byggt upp sin rörelse går förlorad. Därmed kan grunderna för det företagets fortbestånd ryckas undan. För den enskilde företagaren, för köp-

Ang. hyreslagstiftningen

mannen eller hantverkaren liksom för de anställda är det ur trygghetssynpunkt väl så viktigt att kunna fortsätta verksamheten i ett kanske under decennier inarbetat affärsläge som att ha sin bostadsfråga ordnad. Trygghet till ändamålsenliga lokaler i lämpligt läge och god kontakt med kundkretsen har för den mindre företagaren lika stort socialt intresse som tryggheten till bostad. Att förlora sin bostad kan i dag visserligen förorsaka mycket stora problem, men att förlora en affärslokal i ett centralt läge, där företaget drivit sin verksamhet sedan decennier tillbaka, kan betyda ekonomisk ruin. Ett indirekt besittningsskydd med ekonomisk gottgörelse kan inte kompensera den skada som åsamkas företagaren genom förlust av ett hos kundkretsen inarbetat läge.

Lagförslaget ger i praktiken hyresvärdarna obegränsad rätt att säga upp en företagare även i sådana fall där hyresvärden inte har befogad anledning till uppsägning. Visserligen blir då hyresvärden skadeståndsskyldig, men det torde möta stora svårigheter att beräkna skadeståndsbeloppets storlek. Hur skall man t. ex. beräkna det inkomstbortfall eller den förlust som en flyttning av verksamheten förorsakar? En uppsägning och avflyttning från lokalen kan ju till och med innebära att företagaren tvingas lägga ned sin verksamhet. Utredningarna om skadestånd kommer sannolikt att ta lång tid i anspråk och kosta stora summor, och vad händer under tiden med det företag som har drabbats av uppsägningen? Hur finansieras flyttningen, inredningen av den nya lokalen, reklam för att hos allmänheten slå in det nya läget, nedgång i omsättningen osv.?

Jag konstaterar med tillfredsställelse att utskottet har tagit rätt allvarligt på dessa problem. Man understryker betydelsen av att ersättning i princip utgår för all den skada som hyresförhållandets upplösning vållar hyresgästen och vill införa regler när det gäller att be-

Ang. hyreslagstiftningen

räkna ersättningen som ansluter till expropriationslagstiftningen. Jag anser dock inte detta vara tillräckligt.

Även om de föreslagna ersättningsreglerna ger ett visst skydd mot obefogade uppsägningar kan sådana regler aldrig bli fullt effektiva. Resultatet kan bli att även krav, som i och för sig är berättigade, inte tillgodoses. De höga rättegångskostnaderna kan dessutom medföra att lokalyresgästerna många gånger tvekar att öppna en process om ersättningsskyldigheten. Därför kan besittningsskyddet och den därmed förenade ersättningsrätten många gånger bli illusoriska.

Dagens hårda konkurrens inom handel, hantverk och servicenäringar tvingar företagarna att ständigt rationalisera och förbättra både tillverknings- och försäljningsmetoder. Detta kräver ofta omfattande förändringsarbeten som betingas av de speciella krav på lokalens utformning som branschen eller verksamhetens art kan ställa. Ändringarna kan vara av värde för företaget utan att lägenheten därför ökar i hyresvärde. Enligt lagförslaget får hyresgästen om han tvingas avflytta i princip inte någon ersättning för sådana ändringsarbeten i annan mån än om lägenheten genom ändringen ökar i hyresvärde. Det är naturligtvis acceptabelt att företagaren själv påtar sig sådana investeringskostnader om han vet att han kan disponera lokalen så lång tid att dessa kan slås ut på flera år och avskrivas. Med ett indirekt besittningsskydd måste företagaren emellertid ta i beräkning att han när som helst kan bli uppsagd från sin lokal, om inte långtidskontrakt har upprättats. Detta kan motverka intresset för och viljan att göra nödvändiga långsiktiga investeringar.

I propositionen liksom i utskottsutlåtandet anges även som motiv för annan behandling av lokaler än av bostäder att »det inte kan sägas råda någon brist på lokaler på någon ort, inte ens i storstadsområdenas centrala delar». Detta

påstående överensstämmer inte med verkligheten.

Från tillförlitlig källa i Göteborg har jag t. ex. hört att bristen på affärslokaler i de centrala delarna av staden är så stor att enda chansen att få t. o. m. en liten lokal i centrums bästa delar är att köpa ut tidigare hyresgäst med belopp på flera hundra tusen kronor, och inte ens då är chansen stor. En sagesman, som kan hyresmarknaden i denna stad, har talat om erbjudanden på 200 000, 300 000 kronor, ja, ännu högre belopp, för att komma åt centralt belägna lokaler. Under sådana förhållanden är det ju givet att ett indirekt besittningsskydd med rätt för hyresvärden att säga upp en hyresgäst inte ger ett tillräckligt starkt skydd för lokalinnehavet. Om kapitalstarka företag i dag är beredda att satsa så höga belopp som de nämnda för att komma åt en välbelägen lokal, kommer naturligtvis inte de ersättningsanspråk som kan ställas att förhindra obefogade uppsägningar. Handeln med centralt belägna, fördelaktiga affärslägen kommer att tillta, och det kommer att i första hand gå ut över de mindre företagen inom handel, hantverk och servicenäringar.

I argumenten mot direkt besittningsskydd ingår även påståendet att det är förenat med stora svårigheter att vid ett direkt besittningsskydd bestämma det rätta hyresvärdet på lokalerna. Värdet är beroende av tillgång och efterfrågan; det är dessutom beroende av lokalens läge osv. Lokaler som ligger nära varandra men på skilda gator, kanske i samma kvarter, kan vara olika attraktiva, vilket kan motivera olika hyreslägen. Näringslivsorganisationer, som har yttrat sig över denna fråga — Sveriges köpmannaförbund och Sveriges hantverks- och industriorganisation — har framhållit att det inte är förenat med oöverkomliga svårigheter att bestämma en marknadsmässig prisbildning på denna del av hyresmarknaden. Organisationerna framhåller att hyresvärd och hyresgäst före eller under pågående hy-

Ang. hyreslagstiftningen

resförhållande på olika sätt kan bilda sig en uppfattning om lokalens marknadsvärde även vid ett direkt besittningsskydd. Det finns olika organ inom näringslivet som gör ingående undersökningar av butikshyrornas struktur i olika affärslägen. I detta uttalande har även handelskammaren i Malmö instämt. Kommerskollegium har också framfört liknande synpunkter.

Medan jag håller på att tala om remsinstanser, vill jag också påpeka att Advokatsamfundet framhåller att en enhällig utformning av besittningsskyddsreglerna innebär stora fördelar både från lagteknisk synpunkt och för rättskipningen. De förut nämnda organisationerna har också framhållit att en företagare, som endast har indirekt besittningsskydd, måste räkna med att när som helst kunna bli uppsagd från den hyrda lokalen. Att detta motverkar investeringsviljan har jag alldeles nyss talat om.

Herr talman! Jag vill med detta yrka bifall till den till utlåtandet avgivna reservationen med beteckningen XIV.

Herr statsrådet GEIJER:

Herr talman! Jag vill beröra frågan om besittningsskyddet för lokaler.

Vilken form av besittningsskydd som skall ges för lokaler är enligt min uppfattning i första hand en rent praktisk fråga. Det föreligger ingen skillnad i grunduppfattning mellan utskottets förslag och den ståndpunkt herr Stefanson företräder. Vi är överens om att innehavare av lokaler lika väl som innehavare av bostäder skall ha ett starkt skydd för innehavet. Men när det gäller att utforma ett skydd för lokaler har resultatet av övervägandena blivit att det indirekta besittningsskyddet är starkare än det direkta. Denna fråga har naturligtvis varit föremål för vägande för och emot ända från hyreslagstiftningssakkunniga och sedan under positionsarbetet.

Jag vill erinra herr Stefanson om att bland hyreslagstiftningssakkunniga, som jag tillhörde, var även herr Stefansons partivän herr Henning Gustafsson. Efter många och långa diskussioner var vi på fullständigt samma linje, nämligen att vi bättre tillgodosåg lokalinnehavarnas intressen med det indirekta besittningsskyddet i och med att vi stärkte det genom ersättningsregler, vilka så nära som möjligt anslöt sig till de regler som gäller vid expropriation. De farhågor som herr Stefanson här har gett uttryck för kan jag naturligtvis inte motbevisa, men jag har den bestämda övertygelsen att just de stränga ersättningsreglerna bör verka på så sätt att en fastighetsägare tänker sig för både en, två och tre gånger innan han gör en uppsägning för att inte riskera att få betala de ersättningar som lagen medger om uppsägningen sedan visar sig vara obefogad.

Herr Stefanson säger att det skulle vara svårt att i ett ärende av denna typ styrka vilken förlust affärsmannen gör, och det är klart att det kan finnas sådana svårigheter. Men vi har erfarenheter från expropriationsmål, och såvitt jag känner till har i sådana mål lokalinnehavare med framgång kunnat visa vilka förluster de gjort, och de har också fått skäligen ersättning.

Jag vill i förbigående nämna att under den nuvarande hyresregleringens tid har skyddet för lokaler avvecklats på åtskilliga orter. Såvitt jag kan erinra mig är det bara på sexton orter som vi har kvar hyresregleringen för lokaler.

Herr talman! När jag ändå har ordet skall jag tillåta mig att säga något om den fråga som diskuterats rätt mycket här i dag — vems fel eller förtjänst det var att regeringens proposition återtogs i december. Visserligen tycker jag att den debatt vi då förde var tillräckligt klarläggande och att vi egentligen inte skulle behöva föra den här igen. Jag skall inte heller göra det i vidare mån än att jag vill ge herr Göran Karlsson rätt i att det var mit-

Ang. hyreslagstiftningen

tenpartiernas motioner som var den utlösande orsaken till att propositionen togs tillbaka. Varför var dessa motioner den utlösande faktorn? Det var, som vi många gånger deklarerat, därför att de avslöjade att det förelåg en djupare klyfta än vi hade trott i själva grunduppfattningen om förhållandena på hyresmarknaden. Vi kan inte dela den uppfattning som högern med sådan emfas drivit och så klart uttalat — att det bör föreligga en fri marknad på hyresområdet med fri konkurrens och fri hyressättning. När mittenpartimotionerna visade att man faktiskt hade samma grunduppfattning och att det inte fanns någon möjlighet till en bredare enighet för det förslag som förelåg, var det för oss nödvändigt att visa hyresgästerna var vi verkligen står i denna fråga. Det har vi ju fått möjligheter att göra genom att vi i årets proposition bibehållit priskontrollen i de hyresreglerade orterna.

Om man inom mittenpartierna skulle sväva i tvivelsmål om riktigheten i vår uppfattning på denna punkt, vill jag hänvisa till vad högerledaren herr Holmberg yttrade i december när vi debatterade återtagandet av propositionen. Han talade om att också högern hade erbjudits att skriva på denna mittenmotion. Herr Holmberg förklarade från denna plats, att man inte hade velat göra det, därför att — om jag nu kommer ihåg exakt vad herr Holmberg sade — motionen hade »ett alltför spektakulärt moment av partitaktik».

Jag fäste mig särskilt vid yttrandet, därför att herr Holmberg använde det något ovanliga ordet »spektakulärt». Eftersom det var en väsentlig fråga, har jag forskat i våra uppslagsböcker utan att kunna finna detta ord. Denna nybildning är kanske en bra nybildning — det är ingen anmärkning mot herr Holmberg — men ordet finns faktiskt inte i uppslagsböckerna. Nybildningen inbjuder ju kanske därför till förklaringar varifrån ordet kommer. Det är möjligt att ordet kommer från

»spektakel», och i så fall har vi ju samma uppfattning som högern.

Herr ALEXANDERSON (fp):

Herr talman! Jag har inte velat lägga mig i den något förvirrade replikväxlingen, delvis på grund av herr talmanens vädjan vid början av dagens förhandlingar. Men jag kan inte underlåta att nu ta upp vissa av de yttranden som har fällts under debatten och göra några anmärkningar kring dem.

I första hand måste jag väl, fastän jag mycket ogärna vill återupprepa sådant som förekom vid höstens debatter, ändå säga några ord om den sak som herr Karlsson har uppehållit sig ganska mycket vid och som nu senast även statsrådet Geijer berörde.

Vi måste ju då konstatera, att regeringens förslag i höstas gick ut på en ganska snabb avveckling av hyresregleringen i det äldre beståndet, att folkpartiet och centerpartiet föreslog en mjukare avveckling, att propositionen då återtogs och att den nya propositionen i vår inte föreslår någon avveckling alls.

Herr Karlsson har ganska oförblommerat erkänt att denna reaktion var rent taktisk, den var inte sakligt betingad. Det är ju ganska klart, att man inte kan växla mellan två så vitt skilda sakliga ståndpunkter inom så kort tid på grund av ändrad uppfattning i sakligt avseende.

Möjligen kan man då dra den slutsatsen, att det första förslaget i höstpropositionen var ett slags olycksfall i arbetet. Regeringen hade råkat lägga fram ett förslag som man inte ansåg sig kunna stå fast vid när det från annat håll framfördes ett förslag som var litet förbättrat. Låt oss dra ut konsekvenserna och fråga vad som var anledningen till att propositionen togs tillbaka. Herr Karlsson och även herr Geijer säger, att anledningen var mittenpartiernas förslag. Alltså har detta lett till att hyresgästerna i det äldre beståndet nu får

behålla sina låga hyror ännu en tid framåt. Det är kanske riktigt, som statsrådet Geijer antydde, att det ur dessa hyresgästers synpunkt kan räknas folkpartiet till *förtjänst* att det föranlett denna effekt.

Emellertid måste man också konstatera att den som stått på en konsekvent ståndpunkt är mittenpartierna. Regeringens ståndpunkt har växlat från den ena ytterligheten till den andra.

I samband med denna lilla återblick på vad som hänt måste jag också ta upp ett yttrande av herr Werner beträffande hyresprövningen. Han sade, att folkpartiet föreslog »generösare hyresberäkningar». Ja, om man med »generösare» avser generösare mot hyresgästerna ligger det kanske något i det. I propositionen i höstas ville man att jämförelsen med de högsta hyrorna i jämförelsebeståndet skulle vara normgivande. Folkpartiet ville att man skulle gå efter det mest representativa skiktet, således en bit under den högsta nivån. Vi i folkpartiet har inte velat ta upp denna fråga igen eftersom den irriterade så mycket, kanske mer än den andra, men vi måste framhålla att vi fortfarande håller fast vid den ståndpunkten att våra synpunkter på hur hyresprövningen skall gå till är den rätta.

Beträffande avvecklingen av hyresregleringen har herr Karlsson under debatten tillkännagett en ännu mera skärpt ståndpunkt än propositionen och till och med hans egen reservation. Där står ju bara, att man nu inte vill binda sig för en fortsatt successiv avveckling. Men lagförslaget innehåller också bl. a. en särskild ny övergångsbestämmelse för en avveckling av detta slag.

Herr Karlsson gjorde i sitt anförande gällande, att det beslut han förordade skulle innebära ett nej till varje regional avveckling under den närmaste treårsperioden, men som sagt, varken propositionen eller reservationen innehåller något sådant.

Herr Karlsson frågade vidare vad

Ang. hyreslagstiftningen

folkpartiet har för program beträffande utvecklingen av produktionskostnaderna på bostadsområdet: Skall vi säga till byggherrarna att de skall bygga billigare?

Detta utvecklade jag just i mitt anförande. Vi skall säga till dessa producenter att de får ta ut vad dessa produkter är värda ur konsumenternas synpunkt men att de inte alltid skall få ta ut vad de har lagt ner på dem. Detta program stimulerar till billigare produktion och till mera ändamålsenlig produktion. Det kan inte bestridas att det nuvarande systemet har lämnat fritt fram för att låta produktionskostnaderna raka i höjden. Man har då och då gjort ett försök att med takbestämmelser och sådant stävja en sådan utveckling, men det har visat sig att själva systemet varit felaktigt ur denna synpunkt.

Vårt svar i detta avseende överensstämmer med propositionens ståndpunkt. Den tanke som ligger bakom är ju att man för nyproduktionen inte skall ha någon hyresreglering, men det förefaller som om vi i folkpartiet tror mera på värdet av en sådan ordning än vad herr Karlsson gör, fastän han i övrigt står på propositionens ståndpunkt.

Jag skulle också vilja säga något om besittningsskyddet för lokaler, men i stort sett kan jag instämma med vad statsrådet Geijer sade. Jag talar nu för egen del och säger, att jag är helt med på att det kan vara lika viktigt med besittningsskydd för en affärsinnehavare som för en bostadsinnehavare, men dels finns det andra möjligheter att uppskatta hans förluster i pengar, än när det gäller det mera ideella intresset av en oförändrad bostad, dels kan det ofta bli mera verkningsfullt med ekonomiska garantier. Det är ju bl. a. så, att när det gäller direkt besittningsskydd kommer frågan att stå om vederbörande skall bo kvar eller icke. Man kan t. ex. pröva om en erbjuden ersättningsbostad passar eller inte, men beslutet måste bli allt eller intet.

Ang. hyreslagstiftningen

När det gäller ekonomiska ersättningsregler har man också möjligheten där- emellan att räkna med. Man kan ge ersättning med ett skäligt, rimligt belopp osv. Man bör naturligtvis också ta stor hänsyn till den preventiva effekten, som gör att vederbörande hyresvärd drar sig för att utsätta sig för en stor skadeståndsskyldighet.

Herr DAHLBERG (s):

Herr talman! Debatten i dag har i stor utsträckning rört sig inte bara om hyreslagen utan också om hyresregleringen. Vi bör kanske erinra om att denna reglering infördes 1942 under samlingsregeringens dagar. Den var då synnerligen befogad med hänsyn till att i då rådande bristläge möjligheter saknades att upprätthålla en tillfredsställande bostadsproduktion. Den tidens löner var också av den karaktären, att många säkerligen skulle ha blivit uppskörtade av de hyreshöjningar som skulle genomförts om inte denna lag tillkommit. Lagen om hyresregleringen har alltså fyllt en mycket stor uppgift.

Vi vet alla vad som hänt under de senaste 26 åren. Hyresregleringslagen är den enda lag som kvarstår från kristidslagstiftningen. Många tycker att detta är underligt. Men vi får också komma ihåg att vårt samhälle under efterkrigstiden i grunden har förändrats. Den väldiga förflyttning av människor till tätorterna som skett har trots ett högt bostadsbyggande de senaste åren skapat bostadsbrist. Om hyresregleringslagen inte hade funnits hade väsentliga hyreshöjningar kunnat genomföras i det äldre bostadsbeståndet.

Man talar nu om hyressplitringen, alltså skillnaden mellan hyrorna i nyuppförda lägenheter och äldre. Denna skillnad existerar verkligen. Men då måste man också komma ihåg att det gäller skilda slag av lägenheter. De äldre lägenheterna uppfördes ju redan 1942 eller tidigare. De är dåligt utrus-

tade i många avseenden och saknar så- dan utrustning som finns i de lägenheter som byggs i dag och som har uppförts under de senaste årtiondena. Jag har upplevt detta i Stockholm. På Kungsholmen t. ex. finns stora fastigheter, som saknar centralvärme. Om man enbart ser på den yttre fasaden kan man förledas att tro att det är präktiga lägenheter. Men när man kommer in i dem finner man bl. a. att de saknar centralvärme. De ligger visserligen centralt — och säkert vill många bo på Kungsholmen — men de kan i bruksvärde inte på något sätt jämföras med nyuppförda lägenheter.

Själv bor jag i en fastighet som har tillkommit genom riksdagens försorg. Där rör det sig om topphyror på cirka 140 kronor per kvadratmeter. Denna fastighet är uppförd på en tomt, där man måst riva ett äldre hus. Rivningskostnaderna uppgick till stora belopp, vilket naturligtvis påverkade den nya hyressättningen.

Därför tror jag inte att man kan anta att problemet med hyressplitringen kan lösas genom avskaffande av hyresregleringslagen. Det skulle bara bli så att oskäliga hyror togs ut för de sämsta bostäderna, om man på det sättet ville komma åt hyressplitringen. Men det är inte jämförbara bostäder som det här är fråga om.

Ytterligare ett förhållande i bostads- situationen har inträffat efter kriget. Många fastigheter och lägenheter har uppförts av s. k. allmännyttiga och kooperativa bostadsföretag. År 1965 var 25,4 procent av lägenheterna i landet allmännyttiga, därav en stor del som är kooperativa. Dessa utgör alltså tillsammans mer än en fjärdedel. Därtill kommer småhusen, som inte i regel är hyresfastigheter, som utgör 42,2 procent. De lägenheter som ägs av staten, kommunerna och landstingen utgör 5,3 procent.

Man kommer alltså fram till att år 1965 gällde inte hyresregleringslagen i 72,9 procent av fastigheterna — det är

Ang. hyreslagstiftningen

framför allt allmännyttiga bostäder, kooperativa bostäder, småhus och de fastigheter som ägs av stat och kommun. Hyresregleringslagen kvarstod således i 27,1 procent av fastighetsbeståndet år 1965.

Men då bör man också komma ihåg att det har uppförts åtskilliga fastigheter av enskilda människor, även efter år 1942, som ingår i det procenttalet, dvs. för vilka det inte finns någon hyresregleringslag. Jag skulle tro att man kommer fram till att av vårt bostadsbestånd i dag är det kanske 10—12 procent som fortfarande är föremål för hyresreglering. Vi har i runt tal 2,9 miljoner lägenheter och det är kanske mellan 250 000 och 300 000 som det står strid om huruvida vi skall slopa hyresregleringen eller ha den kvar.

Dessa bostäder finns i stort sett i storstadsregionerna och i de större städerna. Om nu hyresregleringen skulle slopas för dessa är det mycket som talar för att det uppstår en hyreshöjning där det är brist på bostäder. Man kan ju diskutera i hur stor utsträckning hyresnämnderna skulle ha möjlighet att stå emot en sådan. Det är mycket troligt att det i de stora bostadstorna skulle bli en kraftig press på de äldre fastigheterna trots att de har en sämre utrustning.

Det finns således fog för att behålla hyresregleringen. Jag tror inte heller att man genom att ta bort den skulle kunna lösa vår bostadsfråga, speciellt då den inte gäller för mer än 10 till 12 procent av det sammanlagda bostadsbeståndet i landet.

I en motion som tidigare har berörts här tar vi upp reparationerna av fastigheterna. Det kan ju vara så att en del fastighetsägare har uraktlåtit att reparera sina lägenheter och de kanske på så sätt »gömmer ihop» dessa underhåll, gör större reparationer, räknar in kostnaderna för dessa i hyrorna, dvs. tar dem som intäkt för hyreshöjningar. Jag hälsar därför med tillfredsställelse att utskottet har observerat detta, och jag har inget yrkande på den punkten.

Utskottets skrivning beträffande reparationerna och underhållet tillgodoser väl hyresgästernas krav.

Sedan gäller det besittningsskyddet. När man läser dagstidningarna får man väl allmänt känslan av att dagens beslut skulle innebära, att det blir ett besittningsskydd i detta land framför allt när det gäller bostadslägenheterna. Det är i och för sig riktigt, men det kan uppstå situationer där hyresvärden är angelägen om att komma förbi dessa besittningsskydd. Han har kanske för avsikt att ha lägenheten själv längre fram. Han kan göra upp ett avtal med hyresgästen, som han också får godkänt av hyresnämnden, att man är fullständigt ense om att hyresgästen får disponera lägenheten ett par år men gör inte anspråk på att bo kvar därefter. Det finns alltså möjlighet att så att säga avtalsvägen göra detta besittningsskydd illusoriskt.

Detta har också observerats i andra sammanhang. På den kongress som hyresgästerna hade förra veckan uttalade man sig enhälligt för att se till att besittningsskyddet får den effekt, som är avsedd i framför allt det utredningsförslag som hyreslagssakkunniga har lagt fram.

Jag ber att få yrka bifall till reservationerna V och VI, som är fogade till detta utlåtande, samt till reservation IV om fortsatt giltighet av hyresregleringslagen ytterligare tre år.

Herr HANSSON (s):

Herr talman! Herr Göran Karlsson berörde de reservationer, som jag har talat om tidigare under denna debatt, men han gjorde det med mycket lätt hand. Han sade sig inte ha någon anledning att gå närmare in på dem. Därmed undanröjde han ju mina möjligheter att gå i svaromål i det läget, men det tar jag inte illa upp. Vad jag däremot kanske skulle kunna säga mig vara ganska förvånad över är att den som är tales-

Ang. hyreslagstiftningen

man för utskottsmajoriteten med så lätt hand berör denna viktiga fråga.

Motionärerna står mycket starkt på remissyttrandenas och de sakkunnigas grund i denna fråga, medan utskottet däremot kommer fram till en till intet förpliktande skrivning, en hemställan till Kungl. Maj:t att på administrativ väg utfärda sådana förordningar, att man kan få en ungefärlig bild av hur utvecklingen kommer att bli på detta område.

Hur kommer man fram till en sådan skrivning?

Herr talman! Jag lånade tidigare i dag ut årets motionshäfte till stenograferna, men det betyder ganska litet, ty den motion som jag här faller tillbaka på är likalydande med en motion i samma fråga år 1967, och det häftet har jag alltså fortfarande tillgång till. Herr Svenning m. fl. vidhöll den starka ställning, som de från början hade intagit. Däremot var de andra ledamöter som motionerade i denna fråga i fjol inte riktigt lika säkra i år, utan mjukade upp sin skrivning till ett yrkande om en sådan registrering av utvecklingen, som vi här har hört talas om. Man kan alltså säga att de bäddade för ett mjukare fall för utskottet i en kontroversiell fråga av mycket stor betydelse, en kontroversiell fråga i vilken bl. a. 1967 års socialdemokratiska partikongress och hyresgäströrelsens nyligen hållna kongress båda har varit klara och entydiga i sina ställningstaganden.

Vad innebär då motsättningarna? De innebär helt enkelt, att man i de motioner det här är fråga om och i de reservationer, som jag talar för, vill slå vakt om principen att hyresgästen inte skall avhända sig det skydd som lagstiftningen har avsett att ge honom.

Det har ibland sagts att den utformning, som motionen och reservationen har fått skulle bidra till en alltför stor ärendeanhopning hos hyresnämnderna. Jag tror att detta är fullkomligt felaktigt. Det arbete man får med registreringen är ganska betungande i och för

sig, men jag tror att bara det förhållandet, att hyresnämnderna har ett godkända ifrågavarande avtal kommer att avskräcka många berörda från att över huvud taget göra ett försök.

Jag vill alltså, herr talman, ännu en gång understryka riskerna med detta sätt att handskas med den här frågan. Jag upprepar yrkandena om bifall till reservation V och följreservationen VI.

Herr ALEXANDERSON (fp) kort genmäle:

Herr talman! Herr Hanssons reservation innebär bl. a., att en sådan överenskommelse om avstående från besittningsskydd inte under några förhållanden kan träffas i samband med uthyrningen eller under tiden till dess hyresförhållandet varat nio månader, inte ens om hyresnämnden godkänner den och accepterar de skäl som kan finnas för en sådan begränsad uthyrning.

Herr Hansson har inte framfört ett enda skäl för en sådan ståndpunkt. Jag skulle vilja fråga honom om han kan ange några sådana skäl.

Herr HANSSON (s) kort genmäle:

Herr talman! Vad reservationen avser är förhållandena efter de första nio månaderna av hyresförhållandet. Motionärerna och reservanterna vill att ett sådant här avtal under den perioden skall godkännas av hyresnämnden.

Jag kan inte finna någon anledning till att hyresnämnderna inte skulle kunna såväl godkänna som underkänna ett sådant avtal. Jag förstår därför inte den invändning som utskottets värderade ordförande gör.

Herr ALEXANDERSON (fp) kort genmäle:

Herr talman! Då är reservationen skriven på fel sätt. Den innebär också, att detta avtal inte *kan* godkännas av hyresnämnden om det är träffat innan nio månader har förflutit.

Ang. hyreslagstiftningen

Herr GUSTAFSSON, NILS-ERIC, (cp):

Herr talman! I livlig hågkomst av herr talmannens vänliga anmodan i början av denna debatt skall jag försöka fatta mig kort. Debattordningen är ju sådan, att man inte får hur många repliker som helst, vilket väl är tur för de kammarens ledamöter som sitter i bänkarna.

Herr Göran Karlsson försöker frentiskt att skaka av sig kommunisterna när det gäller det spektakel — för att använda herr statsrådet Geijers ord — som vi har fått uppleva i denna fråga. Jag tror att det skulle vara mycket nyttigt om herr Göran Karlsson försökte få ett samtal med sin partivän i andra kammaren herr Svenning. Jag tror att han kan lämna upplysningar som stöder den åsikt jag har gett till känna, nämligen att det inte var mittenpartiernas motioner som orsakade återtagandet av propositionen.

För övrigt gör herr Göran Karlsson sig skyldig till en omfattande inkonsekvens. Först säger han att det är på grund av mittenpartiernas motioner, som man gjorde detta spektakel, men sedan säger han i en replik mot någon här i kammaren att »vi inom socialdemokratien är inte alls skakade» av mittenpartiernas uppträdande — inte ett dugg.

Hur går det ihop? Man måste väl välja och säga hur pass stor vikt man tillmäter partierna här i riksdagen. Nej, säg som det är, herr Göran Karlsson, det var ett svepskäl! Det var ett svepskäl att i detta fall dra fram folkpartiet och centerpartiet. Och till yttermera visso var herr Göran Karlsson och jag vid tredje lagutskottets förhandlingar ganska länge på samma linje och trodde verkligen att en kompromiss i fråga om ären som skilde oss åt skulle vara möjlig. Var det inte så?!

Statsrådet Geijer talade om besittningsskyddet för lokaler. Han gjorde det föredömligt kort. Jag fick dock inte någon klar uppfattning av anförandet om hans motivering för att påstå, att

ett indirekt besittningsskydd för lokaler var bättre än ett direkt. Men jag noterade att herr Geijer sade, att en folkpartist vid namn herr Henning Gustafsson i Skellefteå hade deltagit i den utredning som föregick detta. Jag vet inte om jag lyssnade in för mycket av vad herr statsrådet menade, men jag tyckte han ville säga, att då var det väl bra.

Herr Geijer återkom sedan och sade att det var en djup klyfta i fråga om avvecklingen. Ja, det *blev* det! Det var inte en djup klyfta när motionerna hade avlämnats. Det var inte en djup klyfta mellan opposition och regeringsparti när vi började förhandlingarna i tredje lagutskottet, men det blev verkligen en djup klyfta när regeringen av kända skäl återkallade sin proposition.

Herr KARLSSON, GÖRAN, (s):

Herr talman! Herr Nils-Eric Gustafssons historieskrivning blir inte bättre därför att han upprepar den. Han talade om att »alla andra inte kom till klarhet». Men det är sannerligen inte lätt att komma till klarhet med de svängningar herr Gustafsson här ägnar sig åt.

Han återkommer till att vi skulle vara beroende av kommunisterna i denna och andra frågor, och han tar herr Svenning i andra kammaren till intäkt för att kommunisterna skulle ha bestämt att vi skulle återta propositionen. Jag vet inte vad herr Svenning har sagt eller vilken uppfattning han har, men jag bestrider fortfarande i varje punkt att kommunisterna skulle ha något som helst att göra med den återtagna propositionen.

Jag vill påpeka att jag inte kommer att upprepa detta påstående, herr Nils-Eric Gustafsson, det har sagts tillräckligt många gånger nu. Jag tror att kammarens övriga ledamöter kan fatta situationen rätt, om nu inte herr Gustafsson tror på vad jag säger.

Herr Gustafsson påstod också, att jag

Ang. hyreslagstiftningen

skulle ha gjort mig skyldig till mångtydighet i mitt resonemang genom att jag dels sade, att vi tog tillbaka propositionen på grund av mittenpartiernas agerande, och dels därefter i replik till herr Ernulf sade, att vi inte var skakade av mittens agerande.

Men lägg märke till, herr Nils-Eric Gustafsson, att det gällde två skilda situationer. När jag poängterade att vi inte var skakade av mittens agerande, var det därför att herr Ernulf hade sagt att han hoppades att vi i fortsättningen skulle ta lika stor hänsyn till mittenpartiernas framstötter i olika avseenden och återkalla våra propositioner. Om man sätter in replikerna i deras rätta sammanhang ger de ett ordentligt intryck, men inte när man lösrycker citat hur som helst.

Jag vet inte vad herr Nils-Eric Gustafsson har för anspråk på ordet förhandlingar. Han påstår att han och jag skulle ha förhandlat om hyreslagen.

Jag betraktar det inte som förhandlingar när man sitter och dricker kaffe i kaféet och pratar. Jag hade i varje fall inget uppdrag att förhandla, och jag vet inte om herr Nils-Eric Gustafsson hade det. Jag betraktade det mera som ett resonemang beträffande möjligheterna att kunna lösa det hela än som en förhandling. Nog sagt om detta.

Herr Alexanderson sade, att återtagandet av propositionen var taktiskt beaktat, att den var ett olycksfall i arbetet osv. Jag kan försäkra herr Alexanderson, att propositionen skrevs med utgångspunkt från det som hade förkunnats, inte minst från folket, om hur nödvändigt det var att hyresregleringen avskaffades. Vi trodde faktiskt folket på dess ord, och från dessa utgångspunkter tog vi vår ställning. Jag beklagar att vi inte kunde lita på folket i detta avseende — vi kan tydligen inte göra det i andra avseenden heller!

Herr Alexanderson sade vidare, att jag i mitt anförande skulle ha skärpt utskottsutlåtandet. Jag ber att få citera

ur det manuskript jag har — jag hoppas att jag talade efter det — och där står: »Vi bedömer läget så, att om lagen förlängs på tre år, finns det egentligen ingen anledning att under tiden forcera en regional avveckling.»

Det är någonting annat än vad herr Alexanderson påstod att jag skulle ha sagt.

Herr Alexanderson gjorde också ett försök att anvisa en lösning av problemet att få ned de höga produktionskostnaderna. Men hyresregleringen är i och för sig inte orsak till att hyrorna i våra nyproducerade hus befinner sig på den nivå de gör. Skall man åstadkomma billigare bostäder måste det naturligtvis ske genom ett rationellt planerande, med effektivare byggformer osv. Det är på det sättet man får angripa detta problem. Det har knappast någonting med hyresregleringens avskaffande eller inte avskaffande att göra.

Sedan kvarstår ju problemet hur man skall klara hyressättningen i de gamla husen, där hyresgästerna har en förhållandevis låg hyra och där man väl efter hand tvingas att få höjda hyror beroende på reparation, ombyggnad osv. Då är vi naturligtvis på det klara med att hyrorna inte kan stå kvar vid samma nivå som en gång för låt oss säga tjugo år sedan. I och med att fastigheterna moderniseras, måste hyressättningen självfallet bli därefter. Det har vi aldrig bestridit.

Herr Torsten Hansson påstår att vi från utskottet — i detta fall får väl herr Alexanderson och jag ta varandra i hand — skulle ha tagit för lätt på den reservation som han och herr Svenning har lämnat. I varje fall har jag angripits av herr Torsten Hansson. Ja, herr Torsten Hansson, jag bara hänvisar till vad som står på sidan 80 i utskottets utlåtande. Det är klart och tydligt hur vi tänker. Det finns ingen anledning för mig att förlänga denna debatt eller att ta mer av kammarens protokoll i anspråk.

Det är ett problem, det medger jag,

som herr Hansson och herr Svenning här har pekat på, men vi tror att det kan lösas på en annan väg än den som de har anvisat.

Herr GUSTAFSSON, NILS-ERIC, (cp) kort genmäle:

Herr talman! Jag är inte ett dugg förvånad över herr Göran Karlssons replik till mig.

Jag skulle helt kort vilja svara honom, att en konstruktion inte blir sannare därför att den upprepas. Det är en konstruktion att påstå, att folkpartiet och centerpartiet har varit de verkliga bovarna i det drama som utspelades i december och som fortfarande pågår. Jag tror faktiskt att herr Göran Karlsson vet detta.

Herr HOLMBERG (h):

Herr talman! Jag skall inte vare sig förlänga debatten eller bidra att lösa Göran Karlssons bekymmer över vilken roll kommunisterna hade haft i hyresregleringens bibehållande. Det är fortfarande en osäkerhetspunkt.

En annan osäkerhetspunkt är att statsrådet Geijer uppenbarligen inte riktigt kunde tolka innebörden av vad jag hade sagt i höstas om mittenpartiernas motioner om hyresregleringens avveckling. Det är riktigt att jag hade sagt att motionen hade »ett spektakulärt drag». Till skillnad från statsrådet Geijer har jag funnit ordet i en ny ordbok tillgänglig i biblioteket, nämligen Illustrerad Svensk Ordbok. Ordet spektakulärt betyder »uppseendeväckande», »sensationsell».

Jag vidhåller sålunda att motionen var uppseendeväckande och att tillbakadragandet av propositionen var sensationellt.

Herr STEFANSON (fp):

Herr talman! Jag vill med några få ord bemöta statsrådet Geijers och utskot-

Ang. hyreslagstiftningens tets ordförandes argumentering för indirekt besittningsskydd för lokaler.

Jag vill gärna tro statsrådet Geijer när han påstår, att det har varit angeläget för dem som haft ansvaret för denna proposition att se till att lokalhyresgäster får ett starkt besittningsskydd för sina lokaler. Men tyvärr går åsikterna om det lämpligaste besittningsskyddet mycket starkt isär. De organisationer bland remissinstanserna som företräder de mindre företagen — bl. a. Köpmannaförbundet och Sveriges hantverks- och industriorganisation — har i sina remissvar över utredningarna och även i inlägga till statsutskottet vid fjolårets behandling av frågan konsekvent hävdad den uppfattningen, att ett direkt besittningsskydd utgör ett starkare skydd för företagen. Oron är mycket stor bland de mindre företagen och hos de branschförbund vilkas medlemmar berörs av denna fråga. Företagarna vill inte ha ersättning för lokaler som de tvingas lämna, utan de vill ha sina lokaler kvar. Detta är huvudsaken.

Statsrådet Geijer och även herr Nils-Eric Gustafsson har talat om herr Gustafssons i Skellefteå ställningstagande på den här punkten. I utredningen var han på samma linje som statsrådet Geijer, men han har tagit intryck av de remissinstanser som företräder de mindre företagen och i en motion till årets riksdag, nr II: 523, yrkat på samma besittningsskydd för kommersiella lokaler som för bostäder, alltså ett direkt besittningsskydd.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, yttrade herr talmannen, att med anledning av vad därunder yrkats propositioner komme att framställas först särskilt angående varje punkt av utskottets i förevarande utlåtande gjorda hemställan samt därefter särskilt rörande motiveringen i viss del.

I fråga om utskottets hemställan i punkten A, fortsatte herr talmannen, hade yrkats dels att densamma skulle

Ang. hyreslagstiftningen

bifallas, dels ock att det förslag skulle antagas, som innefattades i den av herr Lidgard och herr Bengtson i Solna vid utlåtandet avgivna, med I betecknade reservationen.

Därefter gjorde herr talmannen propositioner enligt dessa båda yrkanden och förklarade sig finna propositionen på bifall till utskottets hemställan vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Lidgard* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad tredje lagutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 50 punkten A, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den av herr Lidgard och herr Bengtson i Solna vid utlåtandet avgivna, med I betecknade reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo upplästs, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Lidgard* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat och befundos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 113;

Nej — 25.

Därjämte hade 2 ledamöter tillkännagit, att de avstode från att rösta.

Sedermera gjordes enligt de avseende *punkten B* framkomna yrkandena propositioner, först på bifall till vad utskottet hemställt samt vidare på bifall till utskottets hemställan med den ändring, som föranleddes av bifall till motionerna I: 896 och II: 1149, såvitt

nu vore i fråga; och förklarades den förra propositionen, som upprepades, vara med övervägande ja besvarad.

På gjord proposition bifölls här efter utskottets hemställan i *punkten C*.

Vidare gjordes i enlighet med de angående *punkten D* förekomna yrkandena propositioner, först på bifall till utskottets hemställan samt vidare på bifall till motionerna I: 896 och II: 1149, såvitt nu vore i fråga; och förklarades den förra propositionen, vilken förnyades, vara med övervägande ja besvarad.

Med avseende å *punkten E*, anförde nu herr talmannen, hade yrkats dels bifall till utskottets hemställan, dels ock att det förslag skulle antagas, som innefattades i den av herr Alexanderson m. fl. vid utlåtandet avgivna, med III betecknade reservationen.

Därpå gjorde herr talmannen propositioner enligt dessa båda yrkanden och förklarade sig anse propositionen på bifall till utskottets hemställan vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Alexanderson* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad tredje lagutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 50 punkten E, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den av herr Alexanderson m. fl. vid utlåtandet avgivna, med III betecknade reservationen.

Sedan denna voteringsproposition ånyo upplästs, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Alexanderson* begärde rösträkning, verkställdes nu vote-

Ang. hyreslagstiftningen

ring medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 89;

Nej — 49.

Därjämte hade 3 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Ytterligare gjorde herr talmannen enligt de beträffande *punkten F* framkomna yrkandena propositioner, först på bifall till utskottets hemställan samt vidare på godkännande av den av herr Göran Karlsson m. fl. vid utlåtandet avgivna, med IV betecknade reservationen; och förklarade herr talmannen, efter att hava upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Karlsson, Göran*, begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad tredje lagutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 50 punkten F, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, godkännes den av herr Göran Karlsson m. fl. vid utlåtandet avgivna, med IV betecknade reservationen.

Sedan denna voteringsproposition ånyo upplästs, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för nej-propositionen.

Då emellertid herr *Alexanderson* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 67;

Nej — 73.

Därjämte hade 1 ledamot tillkännagivit, att han avstode från att rösta.

I vad anginge *punkten G*, yttrade nu herr talmannen, hade yrkats dels att utskottets hemställan skulle bifallas, dels ock att det förslag skulle antagas, som innefattades i den av herrar Hansson och Svenning vid utlåtandet avgivna, med V betecknade reservationen.

Därefter gjorde herr talmannen propositioner enligt dessa båda yrkanden och förklarade sig anse propositionen på bifall till utskottets hemställan vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Hansson* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad tredje lagutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 50 punkten G, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den av herrar Hansson och Svenning vid utlåtandet avgivna, med V betecknade reservationen.

Sedan denna voteringsproposition ånyo upplästs, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Hansson* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 120;

Nej — 15.

Därjämte hade 6 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Vidkommande *punkten H* gjorde herr talmannen propositioner, först på bifall till utskottets hemställan samt vidare

Ang. hyreslagstiftningen

på godkännande av den av herr Alexanderson m. fl. vid utlåtandet avgivna, med VII betecknade reservationen; och förklarade herr talmannen, sedan han upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Alexanderson* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad tredje lagutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 50 punkten H, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, godkännes den av herr Alexanderson m. fl. vid utlåtandet avgivna, med VII betecknade reservationen.

Sedan denna voteringsproposition ånyo upplästs, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Alexanderson* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 91;

Nej — 49.

Därjämte hade 1 ledamot tillkännagivit, att han avstode från att rösta.

På särskilda propositioner bifölles härpå vad utskottet hemställt i *punkterna I och K*.

Vidare gjorde herr talmannen i enlighet med de avseende *punkten L* förekomna yrkandena propositioner, först på bifall till utskottets hemställan samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den av herr *Lidgard* och herr *Bengtson* i Solna vid utlåtandet avgivna, med IX betecknade reserva-

tionen; och förklarade herr talmannen, efter att hava upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig anse denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Lidgard* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad tredje lagutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 50 punkten L, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den av herr *Lidgard* och herr *Bengtson* i Solna vid utlåtandet avgivna, med IX betecknade reservationen.

Sedan denna voteringsproposition ånyo upplästs, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Lidgard* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 113;

Nej — 25.

Därjämte hade 4 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Beträffande *punkten M*, anförde nu herr talmannen, hade yrkats

1:o att utskottets hemställan skulle bifallas;

2:o att det förslag skulle antagas, som innefattades i den av herr *Alexanderson* m. fl. vid utlåtandet avgivna, med X betecknade reservationen; samt

3:o att kammaren skulle bifalla motionerna I: 896 och II: 1149, såvitt nu vore i fråga.

Därefter gjorde herr talmannen propositioner enligt berörda yrkanden och förklarade sig finna propositionen på bifall till utskottets hemställan vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Alexanderson* begärde votering, i anledning varav och sedan till kontraposition därvid antagits bifall till yrkandet om antagande av det förslag, som innefattades i reservationen X, uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad tredje lagutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 50 punkten M, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den av herr *Alexanderson* m. fl. vid utlåtandet avgivna, med X betecknade reservationen.

Sedan denna voteringsproposition ånyo upplästs, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Alexanderson* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 106;

Nej — 29.

Därjämte hade 6 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

På gjord proposition bifölls sedermera utskottets hemställan i *punkten N*.

Såvitt rörde *punkten O* gjorde herr talmannen propositioner, först på bifall till utskottets hemställan samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den av herr *Alexanderson* m. fl. vid utlåtandet avgivna, med XII betecknade reservationen; och för-

Ang. hyreslagstiftningen

klarade herr talmannen, sedan han upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig anse denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Alexanderson* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad tredje lagutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 50 punkten O, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den av herr *Alexanderson* m. fl. vid utlåtandet avgivna, med XII betecknade reservationen.

Sedan denna voteringsproposition ånyo upplästs, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Alexanderson* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 88;

Nej — 50.

Därjämte hade 4 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Ytterligare gjordes enligt de avseende envar av *punkterna P och R* framkomna yrkandena propositioner, dels på bifall till vad utskottet hemställt, dels ock därpå att kammaren skulle bifalla motionerna I: 896 och II: 1149, i motsvarande del; och förklarades propositionerna på bifall till utskottets hemställan vara med övervägande ja besvarad.

Härefter bifölls på gjord proposition utskottets hemställan i *punkten S*.

Därpå gjorde herr talmannen enligt de angående *punkten T* förekomna yr-

Ang. hyreslagstiftningen

kandena propositioner, först på bifall till utskottets hemställan samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den av herr Nils-Eric Gustafsson m. fl. vid utlåtandet avgivna, med XIV betecknade reservationen; och förklarade herr talmannen, efter att hava upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Gustafsson, Nils-Eric*, begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad tredje lagutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 50 punkten T, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den av herr Nils-Eric Gustafsson m. fl. vid utlåtandet avgivna, med XIV betecknade reservationen.

Sedan denna voteringsproposition ånyo upplästs, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Gustafsson, Nils-Eric*, begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 92;

Nej — 44.

Därjämte hade 6 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

På gjord proposition bifölls sedermera utskottets hemställan i *punkten U*.

Vidkommande det avsnitt av utskottets *motivering*, som å sid. 76 i det tryckta utlåtandet började med orden »Propositionsförslaget i» och slutade

med »riksdagens åtgärd» gjorde herr talmannen propositioner, först på godkännande av detsamma samt vidare på godkännande av den lydelse av ifrågavarande avsnitt, som föreslagits i den av herr Lidgard och herr Bengtson i Solna vid utlåtandet avgivna, med II betecknade reservationen; och förklarade herr talmannen, sedan han upprepat propositionen på godkännande av utskottets motivering i denna del, sig anse denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Lidgard* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som godkänner det avsnitt av tredje lagutskottets utlåtande nr 50, som börjar på sid. 76 med orden »Propositionsförslaget i» och slutar med »riksdagens åtgärd», röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, godkännes den lydelse av ifrågavarande avsnitt, som föreslagits i den av herr Lidgard och herr Bengtson i Solna vid utlåtandet avgivna, med II betecknade reservationen.

Sedan denna voteringsproposition ånyo upplästs, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Lidgard* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 112;

Nej — 24.

Därjämte hade 5 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Ang. det statliga utvecklingsbiståndet, m. m.

Herr talmannen tillkännagav, att anslag utfärdats till sammanträdets fortsättande kl. 19.30.

Föredrogs ånyo statsutskottets utlåtande nr 130, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändring i lagen den 19 juni 1942 (nr 429) om hyresreglering m. m. och om fortsatt giltighet av lagen, m. m., i vad propositionen hänvisats till statsutskottet, jämte motion.

Vad utskottet i detta utlåtande hemställt bifölls.

Anmäldes tredje lagutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 286, till Konungen i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändring i lagen den 19 juni 1942 (nr 429) om hyresreglering m. m. och om fortsatt giltighet av lagen, m. m., jämte motioner.

Skrivelseförslaget godkändes under förutsättning att utskottets hemställan i utlåtande nr 50 bifölles även av andra kammaren.

Anmälades statsutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 292, till Konungen i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändring i lagen den 19 juni 1942 (nr 429) om hyresreglering m. m. och om fortsatt giltighet av lagen, m. m., i vad propositionen hänvisats till statsutskottet.

Skrivelseförslaget godkändes under förutsättning att utskottets hemställan i utlåtande nr 130 bifölles även av andra kammaren.

Föredrogs ånyo och företogs punktvis till avgörande statsutskottets utlåtande nr 128, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående långtidsplan för det statliga utvecklingsbistån-

det m. m. samt Kungl. Maj:ts proposition angående ytterligare svenska bidrag till Internationella utvecklingsfonden (IDA) jämte motioner.

Punkten 1**Ang. det statliga utvecklingsbiståndet, m. m.**

Sedan Kungl. Maj:t i propositionen nr 1 beräknat medel för internationellt utvecklingsbistånd, hade Kungl. Maj:t i propositionen nr 101, under åberopande av utdrag av statsrådsprotokollet över utrikesdepartements-, finans- och handelsärenden för den 15 mars 1968, bland annat föreslagit riksdagen att godkänna framlagd långtidsplan för det statliga utvecklingsbiståndet samt riktlinjer för planens förverkligande och att godkänna riktlinjer för ett garantisystem för investeringar i u-länder.

I långtidsplanen hade föreslagits, att det statliga utvecklingsbiståndet för de närmaste åren skulle planeras med sikte på att den totala anslagsvolymen för biståndsändamål budgetåret 1974/75 skulle motsvara en procent av bruttonationalprodukten. Detta beräknades förutsätta anslagshöjningar på cirka 25 procent från år till år under sjuårsperioden.

För de närmaste åren, budgetåren 1968/69—1970/71, hade framlagts en i väsentliga avseenden preciserad plan för anslagens fördelning på ändamål och verksamhetsformer. Som utgångspunkt för den fortsatta detaljplaneringen föresloges gälla, att anslagen under nämnda treårsperiod sammanlagt skulle uppgå till lägst 1,8 miljard kronor.

Inom den angivna treårsramen beräknades drygt 700 miljoner kronor för allmänna bidrag till internationella program. Redan nu utfästes enligt förslaget 265 miljoner kronor i bidrag för kalenderåren 1968—1970 till Internationella utvecklingsfonden, IDA, och 276

Ang. det statliga utvecklingsbiståndet, m. m.

miljoner kronor utfästes för samma tid till FN:s utvecklingsprogram UNDP. Bidragen föresloges stiga från år till år under perioden. Till internationella livsmedelsprogram beräknas 114 miljoner kronor. Höjda bidrag beräknades även till FN:s barnfond UNICEF och FN:s flyktingkommissariat.

För direkta svenska biståndsinsatser administrerade av SIDA och för vissa ändamålsbestämda bidrag till internationella program beräknades för budgetåren 1968/69—1970/71 anslag på sammanlagt drygt 1 miljard kronor. Därav förutsattes cirka 40 procent utgå i form av krediter.

I de likalydande motionerna I: 523, av herr *Werner*, och II: 563, av herr *Hermansson m. fl.*, hade yrkats, såvitt nu vore i fråga, att riksdagen i skrivelse till regeringen skulle anhålla om utredning angående inriktningen av den svenska u-landspolitiken, innefattande såväl handelspolitiken som stödet till nationella och sociala befrielserörelser och den allmänna biståndspolitikens utformning, varvid hänsyn skulle tagas till de i motionerna anförda synpunkterna.

Utskottet hade i den nu föredragna punkten på anförda skäl hemställt,

1. att riksdagen måtte avslå motionerna I: 523 och II: 563, i vad de avsåge utredning angående inriktningen av den svenska u-landspolitiken,

2. att riksdagen måtte godkänna vad i statsrådsprotokollet anförts beträffande biståndsprogrammets motiv och mål.

Herr talmannen yttrade, att vid överläggningen angående förevarande punkt jämväl finge beröras övriga punkter i detta utlåtande och bevillningsutskottets betänkande nr 41; yrkanden skulle dock framställas först efter det respektive punkt föredragits.

Herr **DAHLÉN** (fp):

Herr talman! Den senaste tiden har vi här i Sverige haft anledning att be-

trakta både egna och andras demonstrationer av de mest skilda slag. Utanför riksdagshuset har de senaste dagarna försiggått en demonstration som på ett välgörande sätt har skilt sig från andra demonstrationer på andra håll i Stockholm. Det har varit en demonstration för större ansvarstagande från svensk sida för de fattiga folken i världen. För min del kan jag uttrycka min sympati för den allmänna inriktning som denna demonstration haft. För den som under ett antal år sökt verka i denna riktning är det glädjande att opinionen verkligen på olika sätt aktiveras i en så betydelsefull fråga.

Vi har ur svensk synpunkt inte särskilt mycket att skryta över i detta sammanhang. Sverige ligger tvåa bland de rika länderna i fråga om nationalinkomst per person. När det gäller biståndsverksamhet ligger vi i världsligan enligt OECD bara på tolfte plats. Detta är en ganska urusel placering.

Den debatt vi skall föra i dag om u-landspolitiken gäller frågan om hur vi i handling bättre skall visa vår solidaritet med världens fattiga folk. Det är alltså frågan om i vilken takt Sverige skall infria de uppställda löftena. Här är jag givetvis rädd att jag inte helt kommer att motsvara demonstrationernas förväntningar.

Sverige och de andra rika länderna ställde i FN i början av 1960-talet i utsikt att biståndet snarast möjligt skulle nå upp till en procent av bruttonationalprodukten. Alla partier i Sverige anslöt sig till den målsättningen och till att man borde klara av det under 1960-talet. Jag erinrar om att i den proposition som regeringen lade fram 1962 och som ansågs så viktig att statsministern undertecknade den sades att »stödet till de fattiga länderna kommer att utgöra ett av de viktigaste inslagen i 1960-talets politik». Om jag fortsätter med vad socialdemokraterna har sagt i frågan kan jag erinra om att man vid sin partikongress 1964 utlovade att målet, en procent, skulle nås snabbt. Men

Ang. det statliga utvecklingsbiståndet, m. m.

biståndet har nu, 1968, inte nått upp till mer än ungefär en tredjedels procent. En tredjedel av vad vi lovat har vi hittills åstadkommit. Det är ett dåligt resultat.

Socialdemokraterna talar mycket gärna om internationell solidaritet, men i handlingskraft brister det åtskilligt. I det här sammanhanget följer ju högern den som vill bjuda minst. Högern och socialdemokraterna har i dagens situation i stort sett sammanfallande uppfattningar.

Vad skyller då socialdemokraterna sin bristande handlingskraft på? Det är framför allt på två saker. För det första säger man: Svenska folket vill inte gå fram i snabbare takt än vad vi gör. I en demokrati är förhållandet mellan väljare, partier och folkrepresentation en mycket stor sak. Jag vill inte på något sätt negligera det genom att säga att det är en ovidkommande sak, utan den är i högsta grad väsentlig. Har vi politiker emellertid uppfattningen att att vi borde visa större solidaritet med de fattiga folken, då skall vi också i handling försöka vara vägledande och påverka opinionen inom landet på ett annat sätt än vad det socialdemokratiska partiet har gjort.

Från mittenpartiernas sida har vi därför i år framhållit att det är nödvändigt att staten tar initiativ till en vidgad information om u-ländernas problem. Detta tror vi skall ha betydelse när det gäller folkopinionen. På den punkten har vi också fått statsutskottets majoritet med oss, och jag hoppas verkligen att det blir ett resultat.

Det andra argumentet som socialdemokratin för fram emot en snabbare takt i bistandsverksamheten är ungefär det som herr Sträng anförde i en riksdagsdebatt: »Våra insatser för u-landshjälpen slår praktiskt taget till sista kronan på valutareserven, vilket jag inte utan vidare vill översätta när det gäller försvarets kostnader.» Det är ett felaktigt påstående. Jag har själv varit med om en undersökning, som utförts i folk-

partiets regi, vilken visat att detta är fel. Vi har hittills verkligen inte lämnat sådana bidrag till multilaterala organ att vi kan påstå att vi gjort någon förlust. I själva verket har vi fram till år 1966 lämnat omkring 660 miljoner kronor till multilaterala organ, men samtidigt har u-länderna köpt av oss för 750 miljoner kronor. Därför är finansministerns påstående felaktigt.

I dagstidningarna står i dag att läsa att finansministern igår anförde att annat argument. Han lär enligt TT ha sagt så här: »Om vi stoppar svenskarnas utlandsresor, skär ner folkpensioner, barnbidrag och bostadsbyggande, ja då finns förutsättningar för en ökad u-landshjälp. Det är den avvägningen vi får göra varje år.» Så talar en politiker som uppenbarligen inte vill — i varje fall inte hett — att biståndet skall öka i snabbare takt. Ingenting av den anda som präglade 1962 och 1964 års uttalanden från socialdemokraterna finns kvar. Jag vill tillägga att om vi ökar u-hjälpen i snabbare takt kan det självfallet innebära påfrestningar på vår valuta-reserv — det vore felaktigt att förneka det. Men vi är i stort sett inte i det läget. Från folkpartiets och centerpartiets sida har vi sagt att vi inte kan acceptera den plan som regeringen nu lägger fram. Vi kan inte acceptera att man vill skynda så långsamt. Jag skall bara ge några exempel på olika delar i det program som vi från mittenpartiernas sida har lagt fram.

Vad gäller de aktuella anslagskraven begär vi en fördubbling av ökningen nästa år jämfört med vad socialdemokraterna och högern föreslår. Vi föreslår alltså en ökning med 200 miljoner kronor i stället för 100 miljoner. Vi föreslår att det mesta av de medlen skall gå till internationella organ. Skälet härtill är att det finns stora hål i dessa organs budgetplanering att stoppa in pengar i. Det är också så, att om vi ger pengar till multilaterala organ, kommer det i regel inte att medföra någon påfrestning för den svenska administrationen. Vi

Ang. det statliga utvecklingsbiståndet, m. m.

föreslår därför betydande anslagsökningar, utöver regeringens förslag, till bl. a. internationella utvecklingsfonden, FN:s utvecklingsfond, barnfond och flyktingarbete.

Efter våra upprepade krav på att regeringen skulle lägga fram en plan för riksdagen om hur biståndet skulle öka, har regeringen alltså i år redovisat en sådan plan för när enprocentmålet skall vara uppnått. Regeringen säger nu att det bör vara senast 1974/75. Från mittenpartiernas sida förklarar vi att detta är för lång väntan. Det finns förutsättningar att gå snabbare fram. Vi föreslår därför att det målet skall uppnås senast budgetåret 1972/73, dvs. minst två år tidigare än vad socialdemokraterna och högern föreslår.

I det sammanhanget vill jag anföra några ord om ett förslag i en högermotion om det privata biståndets ökning. Man begär en plan för detta. Jag har litet svårt att förstå hur man kan begära en sådan plan. Det går ju inte gärna att dirigera det privata biståndet till u-länder. Att vi vill underlätta näringslivets investeringar är självklart. Därvidlag är vi glädjande nog överens med högern om hur det i stora drag skall gå till.

Skälet till att man från socialdemokratins sida har skrivit så mycket om det kanske något tafatta uttalandet i högermotionen torde i varje fall enligt vad vi på första avdelningen har förstått vara att det var enda möjligheten för socialdemokraterna att på något sätt skilja sig från högern. Man har alltså kunnat avstyrka en högermotion, som har precis samma yrkande när det gäller det som vi skall besluta här, nämligen det statliga bidraget. Men därvidlag har socialdemokraterna i första avdelningen uppenbarligen missat poängen. Högern vill, liksom folkpartiet och centerpartiet, att näringslivets insatser skall öka mer. Därför har socialdemokraterna inte lyckats komma på behagligt avstånd från högern. Man har alltså missat poängen.

Självklart kan enprocentmålet inte vara ett slutmål. Det har förklarats från utskottets sida, och det är ju en ståndpunkt som är glädjande. Själv refererade jag redan i fjol till den konferens som hölls i Genève 1966 om kyrka och samhälle. Man uttalade där nödvändigheten av att komma fram till tvåprocentmålet, när enprocentmålet hade uppnåtts. Det finns motionärer som nu har yrkat att man närmare skall precisera när detta tvåprocentmål skall nås.

Jag tror alltså att man måste gå vidare, men i det sammanhanget måste man också erinra om att det är nödvändigt att biståndspolitiken på sikt läggs om. Inte minst krävs det att handelspolitiken får en annan utformning och jag skall återkomma till det spörsmålet. Men självfallet kommer de bördor, som jag anser att vi skall påta oss när det gäller handelspolitikens utformning, att påverka möjligheten att via budgeten komma fram till ett mål som ligger högre upp än en procent. Jag återkommer till det.

Det är nödvändigt att se till att vi får valuta, effektivitet för de pengar som vi ger till bistandsverksamheten. Med detta uttalande vill jag inte påstå att man inte ibland måste göra satsningar som innebär risker. Det är nödvändigt att ta risker, men det är lika nödvändigt att målmedvetet sträva efter en hög räntabilitet — om jag nu skall använda det uttrycket i fråga om utlandsinsatser. Därför har vi från mittenpartiernas sida lagt fram en del förslag som vi är övertygade om skulle skapa bättre effekt. Vi är alldeles övertygade om att en samordning med de frivilliga organisationernas verksamhet skulle kunna medföra betydande fördelar, och där är vi, såvitt jag kan förstå, glädjande nog överens med högern.

SIDA har uppenbart under sin tid varit alltför dröjande och tveksam när det gäller att utnyttja den idealitet som finns i en rad olika organisationer. Jag behöver bara exemplifiera med fredskårsverksamheten där SIDA och därmed också regeringen dröjde oerhört länge

Ang. det statliga utvecklingsbiståndet, m. m.

med att verkligen hjälpa till att få en svensk fredskårsinsats. Det sades i utredningen om fredskårerna att man även kunde tänka sig att de frivilliga organisationerna kunde få bidrag till fredskårer. Detta har ännu inte förverkligats men nu har vissa diskussioner påbörjats. Vi föreslår att 2 miljoner kronor skall ställas till de frivilliga organisationernas förfogande för uttagning och utbildning av fredskårister redan under nästa år.

I det sammanhanget, herr talman, vill jag göra en parentes och bara erinra om en annan sak när det gäller frivilliga insatser, och det är att man från medicinarhåll har föreslagit att man skulle få göra sin ordinarie militära tjänstgöring i u-länderna. Det är ett mycket intressant uppslag som verkligen förtjänar att övervägas. Det är ett ytterligare bevis för att det verkligen finns människor i vårt land som är villiga att påtaga sig bördor.

Andra områden där större effektivitet skulle åstadkommas genom samordning rör SIDA:s verksamhet och näringslivets insatser. Här är socialdemokratin kluven — man vet inte riktigt vad man vill. Regeringen inser givetvis att industrialisering av u-länderna är enda vägen att radikalt förbättra läget. Å andra sidan är socialdemokraterna så hjälplöst rädda för sin vänsterkant, och där tycker man ju inte om företag, som visserligen ger tusentals människors levebröd, om det inte samtidigt sker genom socialisering eller statlig centraldirigering. Detta är uppenbarligen ett svårt dilemma för socialdemokratin.

Vad skall man då göra? Vad gjorde statsrådet Lange när det gällde att antligen ta upp frågan om ett svenskt system för investeringsgarantier? Ja, det gjordes ett förslag som skickades ut på remiss. I förslaget stod att man inte skall ge garantier mer än till det lilla antal länder som vi kallar huvudmottagarländer. De övriga skulle lämnas åt sitt öde. Alla remissinstanser uttalade sig mer eller mindre hårt mot denna

orimliga tanke. Självfallet, sades det — och jag instämmer — skall hjälpbehovet och effektiv inordning i u-landets egen utvecklingsplan för medborgarnas fromma vara det avgörande. Man skall inte ge till länder där det är inbördeskrig eller kolonialt förtryck eller liknande utomordentliga omständigheter. Det är en sak för sig.

Det finns *ett* remissorgan som bestämt hävdade att garantin skulle begränsas till de sju huvudmottagarländerna, och det var det socialdemokratiska ungdomsförbundet. Där känner man hur vänstervindarna drar, och de drar tydligen också kallt och snålt inom kanslihuset. Det är intressant att se vilka remissorgan som har uttalat sig. Jag skall endast räkna upp ett par av dem. Kommerskollegium säger att det är knappast troligt att det blir någon större biståndseffekt om man skall ha en sådan begränsning, och LO säger att det är självfallet att det bör gå till samtliga u-länder, annars blir det ingen väsentlig betydelse. SIDA:s styrelse ifrågasätter starkt lämpligheten av begränsningen, och riksbanksfullmäktige med statssekreterare Fäldt som ordförande säger att garantin skall uteslutande grundas på ekonomiska bedömanden var det blir största effekt — dvs. ingen begränsning.

Trots den tillintetgörande kritiken uppträder regeringen som något av en politisk väderflöjel, och det är ett beklagligt skådespel. De som förlorar på detta är de fattiga folken. De förlorar på att man här inte vågar ta en strid. Jag skall erkänna, herr talman, att jag med särskilt intresse kommer att avvakta voteringen på den punkten i denna kammare. Det finns ju en rad framstående socialdemokrater som i olika organ — statliga och arbetsmarknadsorganisationer — har ställt sig kritiska mot regeringens linje, och det skall bli intressant att se om de fullföljer sin kritik eller följer statsutskottets majoritet. I förslagen från mittenpartierna har vi framhållit en rad åtgärder som skul-

Ang. det statliga utvecklingsbiståndet, m. m.

le öka samordningsmöjligheterna och effektiviteten i biståndsverksamheten. Vi föreslår att man skall gå vidare på vägen med paketprojekt, dvs. näringsliv och SIDA skall gemensamt, om man exempelvis startar en industrianläggning, också starta en yrkesskola. Ett jordbruksprojekt kan kompletteras med slakterier och mejerier. De små ansatser av denna karaktär som hittills finns måste byggas ut i stor omfattning.

Jag snuddade vid frågan om handelspolitiken och jag vill säga några ord om den saken. Det tjänar inte mycket till att industrialisera u-länderna, om de rika länderna sätter upp hinder för handeln med de fattiga länderna. Från den synpunkten var den handelspolitiska konferensen i New Delhi, UNCTAD II, en stor besvikelse. Man uppnådde något, men det var så litet i förhållande till vad som vore önskvärt. Det är uppenbarligen så att de rika länderna fortfarande inte i någon större utsträckning vill ta bort eller sänka tullarna på u-ländernas produkter, de vill inte ta bort eller minska importspärrarna. Detta är det stora problemet. Anslagslinjen behövs, men den kommer aldrig att radikalt kunna utjämna klyftan mellan rika och fattiga folk. U-länderna måste få sälja sina varor till oss. Det är problemets kärna. De uppoffringar som de rika länderna måste göra i framtiden kommer framför allt att gälla handelspolitikens område.

Jag är helt ense med dem som säger att det är svårt för ett litet land som Sverige att ensamt göra stora uppoffringar. Det finns risker för den egna befolkningens sysselsättning. En sådan politik kan medföra starka reaktioner om den lägger bördor på särskilda grupper av företagare och anställda. Därför har Sverige begränsade möjligheter att ensamt göra stora ting. Vi måste dock noggrant gå igenom vad vi kan göra isolerat, vad som bör göras för att få det internationella maskineriet att fungera snabbare, vad vi kan göra för att

t. ex. få igenom supplementär finansiering och råvaruavtal.

Herr talman! Det kommer inte att räcka med detta. U-länderna måste också få hjälp med att sälja sina produkter till oss. Vi i de rika länderna är ganska kräsna när det gäller vilka varor vi vill köpa. Detta är ett problem för u-länderna. Det är också ett problem hur u-länderna skall kunna marknadsföra sina varor i de rika länderna.

Folkpartiet och centerpartiet har därför föreslagit att man bör överväga att i Sverige inrätta ett institut — måhända i nordisk samverkan — som skall hjälpa u-länderna att marknadsföra sina varor inte bara i de nordiska länderna utan i de rika länderna över huvud taget. Detta skulle vara ett betydelsefullt bidrag till den konkreta, effektiva hjälp vi måste ge u-länderna.

Det finns på det internationella planet också vissa ansatser till hjälp på detta område, men resurserna är alldeles för små. Vi tror att ett land som Sverige — eller de nordiska länderna — i u-länderna skulle vinna förståelse för att vi inte gör detta av speciellt egenintresse, utan att vi verkligen vill hjälpa dem. Därför anser vi att det är ett väsentligt krav vi för fram.

Riksdagen uttalade sig i fjol för ett sammanförande av de skilda biståndsverksamheterna till ett departement — nu fördelas de på tre. Regeringen har utan närmare motivering sagt sig inte vilja göra detta sammanförande, och det är rätt märkligt. Det vore intressant att få en förklaring till detta. Uppenbarligen skulle det vara en rationalisering, det förstår alla. Varför arbetet med biståndsverksamheten skall fördelas på tre departement är svårt att förstå. Möjligen kan det förklaras med att det började så en gång. Det kan också vara så att statsråden var och en håller på sitt till förfång för ett effektivt arbete.

Biståndsverksamheten har alltmer kommit att bli en del av de rika länder-

Ang. det statliga utvecklingsbiståndet, m. m.

nas ansikte utåt, en del av utrikespolitiken i vidsträckt mening. Många betydelsefulla avgöranden som tangerar väsentliga utrikespolitiska synpunkter kommer därvid in. De svenska ambassaderna får också alltmer att göra med SIDA:s verksamhet.

Vi har inom oppositionen — i detta fall är vi överens — förklarat att det är naturligt att Sverige såsom en del andra länder överväger att inlemma utvecklingsbiståndet inom utrikesdepartementet. Vi begär en översyn av detta problem.

Det är angeläget att Sverige visar vidgad solidaritet med de unga folken och frihetsrörelserna i södra Afrika. I det sammanhanget har alla länder som vill vara demokratier en svårighet, nämligen att inte strida mot FN:s huvudprincip att man inte skall blanda sig i staters inre angelägenheter. Vi är dock övertygade om att det finns en hel del möjligheter att verkligen göra insatser utan att komma in på detta problem. Vi kan betrakta ett land som Zambia, som onekligen har ett utsatt läge och befinner sig i en speciell situation. Vi har föreslagit ett bättre stöd åt detta land från Sverige. Flyktingarna från Rhodesia måste ges chansen att få större möjligheter till utbildning. Utskottsmajoriteten säger när det gäller Rhodesia att Sverige inte skall ge »råd» åt afrikanska stater om hur de skall handla när det gäller flyktingar från Rhodesia. Nej, det har centerpartiet och folkpartiet inte heller tänkt. Vi säger att Sverige bör vara villigt att diskutera, om man vill upprätta ett utbildningsinstitut på samma sätt som man gjorde för flyktingarna från Moçambique. Det är detta vi vill, och det är detta som socialdemokraterna och högerledamöterna i utskottet är så negativa till. Vi föreslår att man skall ge två miljoner kronor till utbildning av flyktingar från Rhodesia. Här visas alltså en beklagansvärd kallsinnighet.

Varför är dessa saker så viktiga? Jo, de utgör en del av det ansvar som vi måste ta för ett område, som fortfarande

de lider under kolonialt förtryck. Så är ju förhållandet i Rhodesia. FN har rekommenderat sanktioner mot Rhodesia, och i förlängningen av detta finns ett ansvar för att afrikaner från detta land måste få hjälp från andra länder. Där måste Sverige vara med.

Jag kommer, herr talman, att yrka bifall till reservationerna 1, 2, 3 a, 4, 5 a—b, 6, 8, 9 a—b, 10, 11 a—b, 12 a—c och 13. Det är många reservationer, men vi från mittenpartierna — på några punkter har vi också glädjande nog högern med oss — vill driva en mera aktiv politik än vad regeringen har åstadkommit.

Man kan fråga sig om bistandsverksamheten i första hand är hjälp eller allmosor från de rika till de fattiga. Om det gäller att lindra hunger och hjälpa människor så att de verkligen har bröd också för morgondagen, kan man säga att det är en humanitär insats och, som en del uttrycker det, allmosor. Men bistånd är inte bara detta, utan också någonting helt annat. Det är fråga om medmänsklig solidaritet, om att dela med sig till dem som har det sämre. Vi som i förhållande till dem har ett överflöd måste ta vårt ansvar. Det är också fråga om ett samarbete mellan likar. Det får inte vara något tal om hög och låg, rik och fattig, ty vi behöver ju varandra. Världen kan aldrig bli en, om inte både rika och fattiga tillsammans försöker att lösa de stora problemen.

Vi beklagar uppdelningen av världen ur militär synvinkel i stormaktsblock, som har enorma kapaciteter och vilka vi inte hoppas skall komma i krig med varandra. Denna uppdelning är olycklig. Det är lika olyckligt om den blockbildning som nu finns mellan rika och fattiga folk, fortsätter. För den som har haft tillfälle att några gånger vara i Förenta nationerna framstår denna blockbildning såsom en verklighet och, herr talman, vem kan anklaga de fattiga folken för att de försöker sluta sig samman för att om möjligt göra klart för de rika länderna vad dessas ansvar krä-

Ang. det statliga utvecklingsbiståndet, m. m.

ver? Vi sitter dock i samma båt. Mänskligheten är *en* och odelbar. Det är i den andan som även Sverige måste besluta om u-landsproblemen.

Herr VIRGIN (h):

Herr talman! Det är synd att den studerande ungdomen under de senaste dagarna har kapat förtöjningarna till den balans och eftertanke som krävs om man vill påverka utvecklingen. Det är synd att den hotar med odemokratiska och våldsamma metoder för samhälls-omdaningen. Det är synd därför att många liksom jag själv uppriktigt har trott på ungdomens förmåga att skänka vitalitet och ge nya initiativ åt samhälls-lets styrande instanser. Det var en besvikelse att finna att den studerande ungdomen så lätt låter sig ledas av fanatiska politiska ytterlighetsmän utan annan tanke än att riva ner och slå sönder. Det är synd därför att motviljan mot sådana metoder sprider sig och kan medföra att inga ungdomliga reaktioner längre tas riktigt på allvar. Det är synd just nu, när en ungdomlig reaktion till förmån för ett starkare engagemang i u-hjälpen gör sig påmind utanför våra portar. Den opinionsyttringen kräver respekt och uppmärksamhet och skulle ha fått det ännu mer om den sluppit den bakgrund som kamraterna tillhandahållit.

Nu kan ju ändå inte åsikten hos en begränsad grupp, hur intensivt den åsikten än framföres, avgöra riksdagens beslut — de måste ge uttryck för en allmän folkmening och avvägas mot alla andra samhälleliga behov. Jag är visserligen för min del övertygad om att intresset när det gäller u-hjälp och därmed viljan till ansträngningar för en ökad sådan är under tillväxt. Men det är en ömtålig och skygg företeelse som måste behandlas varsamt om den inte skall fly undan.

I den mån biståndsverksamheten har karaktär av uppoffring som påläggas svenska folket är en sådan varsamhet

särskilt nödvändig. Man blir ofta förvånad, kanske litet besviken, över hur vanligt det är att möta personer som med inlevelse och eftertryck argumenterar för en ökad u-hjälp men som när det kommer till de konkreta förslagen vill lägga kostnaderna och uppoffringarna för denna ökning uteslutande på andra grupper i samhället än den vederbörande själv tillhör.

Biståndsverksamheten måste ha stabilitet och en politisk förankring som lämnar den i stort sett opåverkad av tillfälliga stämningar. Den måste vara realistisk. Även om vi i Sverige skulle lämna u-hjälp i en sådan utsträckning att vårt nuvarande välstånd totalt utplånades, skulle effekten i u-länderna bara bli en snabbt övergående krusning på ytan. U-landsbiståndet måste, vare sig vi vill det eller inte, anknyta till vår förmåga att uthålligt klara av utfästelserna, och detta kräver i sin tur ett blomstrande och framåtskridande näringsliv här hemma. Det kräver också en god bytesbalans, så att valutapåfrestringarna inte blir för stora. Åtgärder för att främja vårt näringsliv kan på så sätt bli en direkt stimulans även åt vår förmåga att lämna u-hjälp. Man måste sträva efter realism även så till vida att den ökade resurstilldelningen skall meningsfullt och effektivt kunna fogas in i vidgade program.

Det är främst två krav som ständigt måste vara tillgodosedda om engagemanget skall kunna hållas vid liv och förstärkas. Det ena gäller planmässig och ekonomiskt väl motiverad användning av medlen, det andra gäller goda resultat i form av utvecklingseffekt.

Den statliga svenska biståndsverksamheten är ganska ny. Den har byggts upp snabbt. Misstag och felgrepp har av naturliga skäl inte kunnat undvikas. Erfarenheter har emellertid samlats, och jag tror att man i dag kan säga att det svenska biståndet — om man betraktar de enskilda projekten — lämnas i stort sett väl planlagt och övertänkt. Det är viktigt att detta förhållande blir bestå-

Ang. det statliga utvecklingsbiståndet, m. m.

ende och att det blir förstärkt även vid de betydande ökningar i den statliga biståndsverksamheten som nu kommer att vidtagas. Detta fordrar kunnighet, förutseende och fantasi.

Ett exempel på hur ökad penningtilldelning måste kompletteras med andra åtgärder för att komma till full nytta är SIDA:s anslag till de frivilliga organisationerna — jag tänker främst på missionens verksamhet i u-länderna. Missionens sekelgamla erfarenhet av arbete ute på fältet och dess bakgrund, finansiering genom frivilliga gåvor och personliga uppoffringar, har skapat hos dess ledare och fältarbetare en förmåga att hushålla strängt med pengarna och därmed att vinna förvånansvärt goda resultat av insatserna. Det är självklart att den svenska u-hjälpen måste tillgodogöra sig denna förmåga genom att lämna bidrag till missionens utvecklingsarbete. Men det är lika självklart att dessa bidrag skall ges efter regler som förhindrar den verkan som rikliga bidrag mycket tätt kan få — en försämrad hushållning.

Följden har blivit en viss svårighet att göra av med medel som SIDA har avsatt för ändamålet. SIDA måste därför nu söka nya och liberalare regler för anslagstilldelningen. Jag tror för min del att det är högeligen önskvärt med en sådan liberalisering och att den snabbt kommer till stånd. Jag har bara velat peka på den svårighet som ibland kan uppstå, om man vill bibehålla kravet på bästa utbyte vid en snabb anslagsökning. Och det måste man göra, ty en noggrann planering, en klok prioritering och en god hushållning är precis lika viktiga i fråga om u-hjälpen som när det är fråga om inhemska utgifter.

När det gäller det andra kravet, goda resultat av u-landsbiståndet i form av utvecklingseffekt, är en positiv bedömning kanske inte lika lätt att göra. Det är ett faktum att industriländernas bistånd visar tecken på att stagnera, och ett av de skäl som anges härför, det främsta tror jag, är besvikelse över att

utvecklingseffekten av biståndet inte har blivit vad man avsett och trott på. Är detta sant, så är det allvarligt. Det ger i så fall anledning till mycken eftertanke — främst i fråga om biståndets former kan ha varit mindre väl valda, om en annan prioritering skulle kunna ge bättre resultat osv.

I vilken mån vi i Sverige har anledning att känna oss besvikna över bristande effekt hos det svenska biståndet är svårt att säga. Dels är den svenska bilaterala u-hjälpen av så liten omfattning internationellt sett, även i våra s.k. huvudmottagarländer, att någon allmänt skönjbar effekt inte gärna kan påräknas, dels har direkta studier av de skilda projektens värde i sina större sammanhang ännu inte kommit så långt att en klar bild kan erhållas.

Den bristande framgången av industriländernas u-hjälp hittills — som dock är av storleksordningen 10 miljarder dollar per år — bör dock ge oss en tankeställare.

Är det enprocentsmål för det statliga biståndet som vi alla är överens om ganska snart bör uppnås, även om vi siktar på olika tidpunkter, kanske ett dåligt mått? Kan man över huvud taget med *någon* höjd på procentsatsen uppnå en tillräcklig effekt? Eller kommer enbart statligt styrt bistånd att under alla omständigheter visa sig vara otillräckligt?

Vi menar från högerpartiets sida att u-hjälpen aldrig kan vara uteslutande eller ens främst en fördelningsfråga. Det gamla socialistiska talesättet att fattigdomen kan fördras om den delas av alla får verkligen inte bli vår handlingsnorm. Den måste vara att bygga upp välstånd genom att skapa nya nytigheter ur ännu slumrande eller missbrukade resurser. Välstånd vinnes bäst — det har utvecklingen både i vårt land och i andra länder med all tydlighet visat — genom ett näringsliv som uppmuntrar och premierar enskilda initiativ och arbetsinsatser och som genom fri konkurrens åstadkommer en

Ang. det statliga utvecklingsbiståndet, m. m.

undan för undan större produktion och produktivitet.

Det är därför som vi i vår u-hjälpsmotion har velat foga in näringslivets engagemang i totalbilden och har understrukit värdet av att statsmakterna genom olika åtgärder stimulerar svenskt näringsliv till verksamhet i u-länderna. Därför tror vi också på värdet av ett alltmera utbyggt samarbete mellan de statliga biståndsorganen och det svenska näringslivet, så att åtgärderna från bägge hållen samordnas till största möjliga effekt.

Vi vill verka för och underlätta etablering av svenska företag i u-länderna. På det sättet kan enklast och bäst dit överföras den erfarenhet och skicklighet som har samlats i vårt land liksom i industriländerna över huvud taget och som visat sig ha en sådan utomordentlig förmåga att bygga upp och skapa nya värden. Den företagsamhet som ganska fritt fått utvecklas och finna sina egna effektiva former har inom industriländerna åstadkommit närmast fantastiska resultat. Den skulle med all säkerhet kunna göra det också inom u-länderna, om det bara bleve tillräckligt lockande att etablera sig där, med andra ord om goda vinster kunde förväntas.

Låter man emellertid en rädsla för att industriländernas investeringar i u-länderna skall ge goda vinster leda till att man försvårar, kanske sätter spärrar för investeringarna, har man vidtagit en utvecklingshämmande åtgärd som inget statligt bistånd torde kunna häva. Det är först när goda företagervinster är ett faktum som det blir någonting att dela, och det är därför bara genom sådana vinster som fördelar kan uppnås både för värdlandet och för investerarna och som verksamheten kan få tillräcklig omfattning.

Det är slutligen sannolikt bara på detta sätt som man kan uppnå den snabba och självgenererande ekonomiska framstegstakt som så småningom gör u-länderna ekonomiskt jämställda

med industriländerna och därmed gör fortsatt u-hjälp överflödigt — vilket naturligtvis måste vara det slutgiltiga målet för våra ansträngningar.

Företagarinsatser kan främjas på olika sätt. Man kan locka fram dem genom skatteregler som stimulerar dem eller åtminstone undanröjer faktorer som hindrar dem. Man kan samordna det statliga biståndet i form av t. ex. utbildningsprojekt med företagsanläggningar, och man kan med investeringsgarantier minska företagarriskerna. Gemensamt för alla dessa åtgärder är att de sänker de förräntningskrav som investerarna måste ställa upp för att insatserna skall kunna verka lockande. Åtgärderna har därför också en direkt biståndseffekt.

Företagsetableringar främjar utvecklingen var de än sker. Vi har därför svårt att förstå motiven för att begränsa investeringsgarantierna till de s. k. huvudmottagarländerna. De skäl för koncentration till dessa länder som gäller för det bilaterala biståndet kan inte gärna åberopas när det gäller garantierna. Även utskottsmajoriteten vill ju sträcka sig utanför kretsen av huvudmottagarländer men av någon oförklarlig anledning inte till en fri prövning i alla u-länder.

De politiska förhållandena i mottagarlandet kan naturligtvis inte lämnas utan avseende. Vi bör i varje fall inte inleda bistånd till regimer som förföljer personer av annan ras, religion eller politisk åsikt eller som är aggressiva mot sina grannar. Men förhållandena skiftar snabbt i de nya staterna, och skall biståndet kunna läggas upp och bedrivas efter de långsiktiga grunder som är nödvändiga om det skall ge bästa utbyte, så måste vi vara toleranta och låta utvecklingseffekten vara viktigare än politiska önskemål. Eftersom vi själva är övertygade om det demokratiska styrelseskickets överlägsenhet, bör vi också kunna förutsätta att ökade kunskaper och förbättrade levnadsförhållanden skall vara goda medel för att

Ang. det statliga utvecklingsbiståndet, m. m.

stensätta vägen mot mera demokratiska styrelseformer.

Frågan om huvudmottagarländer diskuteras både i propositionen och i andra sammanhang. Som utskottet påpekar är definitionen inte riktigt klar. När det t. ex. gäller Sudan fick detta land ett finansiellt bidrag för något år sedan till ett vattenprojekt — vilket vi för övrigt från högerpartiets sida opponerade oss emot på grund av i landet pågående rasförföljelser. Dessa torde fortfarande pågå, om också med mindre intensitet, men ändå läser vi i år i propositionen att Sudan nu är ett huvudmottagarland. Zambia, får vi höra, är visserligen formellt inget huvudmottagarland, men får ett bistånd som gör det jämförbart.

Jag vill understryka utskottets önskemål om klarare definitioner, om nu begreppet huvudmottagarland över huvud taget skall fylla en uppgift.

Det är visserligen naturligt att det svenska biståndet, som alltid måste förbli av helt underordnad betydelse i världens totala bistandsflöde, starkt koncentreras, om administrationskostnaderna inte skall bli för höga, men det är mycket som talar för att det kanske mera bör koncentreras på uppgifter där vi har god kompetens än på geografiska områden.

Ett arbetsfält där Sverige har varit pionjär och som vi även i fortsättningen starkt prioriterar i fråga om de statliga insatserna är familjeplaneringen. Vi föreslår därför från högerpartiet att det familjeplaneringsinstitut, som SIDA förra hösten ville ha inrättat men tydligen nu har tappat intresset för, verkligen kommer till stånd. Vi anser att ett sådant institut ökar möjligheten till en effektiv samordning av de element i form av forskning, planering och utbildning som ingår i verksamheten, och vi tror att det skulle ge oss bättre möjligheter att driva fram och stimulera insatser på detta för hela utvecklingen alldeles fundamentala område.

Jag pekade nyss på att den statliga

svenska u-hjälpen är en ganska ny företeelse. Den har också vuxit snabbt. Det är under sådana omständigheter naturligt om organisationen inte genast har kunnat finna sina lämpligaste former och om den, även om så skulle ha varit fallet, ändå med korta mellanrum måste anpassas till förändrade förhållanden och till gjorda erfarenheter.

Förra årets riksdag uttalade sig för att hela bistandsverksamheten skulle sammanföras under enhetlig ledning. Detta har ännu inte lett till någon åtgärd från regeringens sida, och det trots att olägenheterna med splittringen endast delvis har undanröjts. Vi yrkar därför på att den översyn skall verkställas som vi begärde redan i fjol. Den är viktig inte minst för att finna de lämpligaste formerna för administrationen på fältet. Enligt vår mening måste det vara önskvärt att så långt möjligt utnyttja vår utrikesrepresentation för den uppgiften. Det har anmälts för utskottet att regeringen tänker sig i större utsträckning än hittills knyta särskilda bistandsattachéer till ambassaderna. Detta är en metod som visst bör prövas, men det förefaller ännu angelägnare att göra beskickningarnas personal i gemen kompetent att sköta den normala fältadministrationen. Utbildning i bistandsverksamhetens administrativa problem måste enligt vår mening bli en självklar sak inom utrikesförvaltningen och det alldeles oavsett hur u-hjälpen i övrigt organiseras.

Herr talman! Jag ber att senare få återkomma med yrkanden om bifall till de reservationer vid statsutskottets utlåtande nr 128 där mitt namn förekommer.

Herr SUNDIN (cp):

Herr talman! I början av 1960-talet proklamerade Förenta Nationerna detta årtionde som utvecklingens årtionde för de fattiga folken. Framstegen har emellertid i viss mån inte blivit vad man av-

Ang. det statliga utvecklingsbiståndet, m. m.

såg. De senaste åren har i stället kännetecknats både av en relativ ekonomisk tillbakagång för många av utvecklingsländerna och av en tillbakagång för det internationella biståndsarbetet. Under 1960-talet har det skett en fortlöpande minskning av detta bistånd. Kapitalöverföringarna på privat väg var år 1966 ungefär lika stora som 1962 efter att under 1965 tillfälligt ha varit något större.

En annan oroande tendens är att en mindre del av den totala överföringen av resurser sker i gåvoform. I stället ökar långivningen. På längre sikt måste detta innebära att u-länderna måste använda större del av sin export för att betala räntor, utdelningar och amorteringar.

Att kapitalflödet från de rika delarna av världen till de fattiga inte bara har stagnerat utan till och med minskar beror i första hand på att de största givarländerna, bl. a. av valutaskäl, inte har utökat den offentliga biståndsgivningen. Vi vet också att några av dessa länder under de senaste åren har lagt restriktioner på de privata investeringarna utomlands.

Till de länder som fortlöpande ökat sitt bistånd hör Sverige. Det är dock ett faktum att ökningen av det offentliga biståndet gått mycket långsamt och att vårt land alltjämt intar en mycket blygsam plats vid internationella jämförelser av biståndsvolymen. När riksdagen 1962 fattade principbeslut om att öka u-landsbiståndet till en procent av nationalprodukten, fanns det en förhoppning hos oss alla att detta mål skulle uppnås under 1960-talet. Den årliga ökningen har emellertid hittills stannat vid mindre än en tiondels procent per år. Eftersläpningen har gjort att den tidpunkt då man kan räkna med att nå målsättningen flyttas fram år från år.

Det har också funnits och finns en stark opinion för att man borde gå litet snabbare fram. I riksdagen har mittenpartierna under flera år förordat en kraftfullare biståndspolitik, men försla-

gen har regelbundet avvisats av alliansen socialdemokraterna-högern. Jag tror inte att man skall underskatta den opinion som finns ute bland allmänheten och som inte minst SIDA, före detta NIB, varit orsak till. Ungdomens inställning till u-landsfrågorna har manifesterats de senaste dagarna. Ser man detta i samband med talet om vårt välfärdssamhälle tror jag inte att vi har någonting att skryta över. I propositionen 101, som vi nu behandlar, föreslås att enprocentmålet skall uppnås 1974/75. Som vi framhållit såväl i motion som i reservation vill vi ha en snabbare takt, med andra ord att målet skall nås 1972/73. Målsättningen innebär, som herr Dahlén redan framhållit, en höjning med 100 miljoner kronor för instundande budgetår.

Även om SIDA, vårt eget biståndsorgan, av kända eller okända skäl inte kan åstadkomma mera, vet vi att vi har möjligheter att via de internationella biståndsorganen hjälpa behövande människor.

Mittenpartiernas presenterade förslag syftar till att större delen av ökningen skall gå till internationella organ. Av alla de enorma problem vi ställs inför på det internationella fältet är det väl befolkningssituationen och den hotande livsmedelskrisen som kanske skrämmer allra mest. Redan med nuvarande befolkningstal i u-länderna är tillgången på livsmedel i flera av dessa länder alltför liten. Vad som skall hända fram till sekelskiftet — alltså de närmaste 30 åren — om den nuvarande utvecklingen fortsätter skrämmer mig personligen. År 2000 skulle i så fall jorden befolkas av bortåt dubbelt så många människor som nu, och den helt övervägande delen av den befolkningsökningen kommer att falla på u-länderna.

Redan nu är försörjningsgraden inte högre än att en tredjedel av världens befolkning lever i relativ välmåga — och dit får vi väl räkna det rika landet Sverige — en tredjedel lever i ett gränsskikt mellan mättnad och undernäring,

Ang. det statliga utvecklingsbiståndet, m. m.

och en tredjedel lever i direkt svält. Kommer vi över huvud taget att kunna bemästra den situation som ligger hotande nära framför oss?

Alla är väl eniga om att man för att komma till rätta med försörjningssituationen måste söka sig fram på två olika vägar: för det första gäller det att öka livsmedelstillgången och för det andra — som redan framhållits — att försöka dämpa befolkningstillväxten.

När det gäller försöken att dämpa befolkningstillväxten är det ett beklagligt faktum att det fortfarande är mycket svårt att konstatera några större framsteg på befolkningsplaneringens område. Men även om vår hjälp är ringa tror jag ändå att vi i samarbete med andra länder inte behöver se alltför mörkt på situationen.

Den akuta försörjningssituationen måste angripas både genom åtgärder som ökar u-ländernas egen livsmedelsproduktion och genom tillförsel av livsmedel utifrån.

Den på lång sikt viktigaste åtgärden är naturligtvis att med olika medel försöka öka produktionen i u-länderna. Insatser behövs både för att åstadkomma en rationellare produktionsteknik och en effektivare marknadsföring av varorna. Det kan dock vara värt att understryka att produktionsökningen hittills under efterkrigstiden varit procentuellt lika i u-länder och i-länder. I i-länderna har detta betytt en ökning av produktionen per capita. Verkligheten för u-länderna däremot är att produktionsökningen där har sackat efter på grund av den befolkningsökning som har skett.

Det räcker alltså inte med att begränsa insatserna till att bygga upp en bättre produktionsapparat i u-länderna. Det är dessutom nödvändigt att jordbruksproduktionen i industriländerna i högre utsträckning än nu inriktas på produktion för hjälpsändningar. Många sakkunniga bedömare menar att Indien och även en del mindre länder redan nu skulle ha varit inne i en djupgående

hungerkris om man inte haft de stora överskottslagren i USA att tillgå under 1950-talet och början av 1960-talet. Men spannmålslagren i USA och andra viktiga exportländer var störst redan åren 1961—1962. Sedan dess har en allt snabbare avtappning ägt rum. Nu finns i USA inte mer än vad man behöver lagra för beredskapsändamål. Varken i USA eller andra länder borde det därför vara fråga om att bli av med ett besvärligt överskott, utan om att producera mera livsmedel för att genom export till fattiga länder förhindra död, nöd och lidande. Skall dessa ambitioner ha någon framgång erfordras av politiska skäl en internationell lösning. En betydande internationell aktivitet råder också för närvarande på livsmedelsområdet. Vid sammarens möte med FN:s ekonomiska och sociala råd väntas dessa oerhört svåra frågor eventuellt kunna lösas.

Centerpartiet och folkpartiet har redan tidigare i år föreslagit att Sverige bör ta initiativ till en fond för multilateral livsmedelshjälp, vilken skulle kunna användas för att för u-ländernas räkning på världsmarknaden göra uppköp ur överskottsproduktionen av livsmedel. Inte heller i år har vi lyckats få socialdemokrater och högermän i utskottet med oss på detta förslag.

När man diskuterar u-landsbiståndets omfattning och former finns det enligt min mening anledning att stryka under att det behövs kraftansträngningar både från offentligt och privat håll för att öka det samlade biståndet samt större insatser för att åstadkomma en snabbare ekonomisk tillväxt i dessa länder.

Till det som är nytt i årets regeringsförslag till ram för bistandsverksamheten hör förslaget om investeringsgarantier för privata investeringar. Man expedierar därmed en beställning, eftersom riksdagen vid flera tillfällen uttalat sig för att ett system med investeringsgarantier borde införas i Sverige i avvaktan på en internationell lösning.

Från centerns sida ansluter vi oss till

Ang. det statliga utvecklingsbiståndet, m. m.

de allmänna riktlinjer för verksamheten som regeringen föreslagit. Det är bara på en punkt som vi har en avvikande mening. Det är när man föreslår att garantisystemet till en början begränsas till de s. k. huvudmottagarländerna av svenskt bistånd. Staten är säkert inne på en riktig väg när man begränsar sina insatser på fältet till några få länder. Insatserna sker då i koncentrerad form och blir sannolikt mera effektiva. Där emot finns det inget som säger att de svenska privata företag som är etablerade eller vill etablera sig i u-länder arbetar under samma villkor. Det finns såvitt jag kan förstå ingenting som säger att den bästa utvecklingseffekten skulle uppnås genom industriell eller jämförbar verksamhet i just dessa sju länder.

Ett grundläggande villkor för att statsmakterna genom investeringsgarantier skall stödja u-landsinvesteringarna bör vara att de kan inordnas i ett lands utvecklingsplan och tjäna landets sociala och ekonomiska framtidskridande. Därutöver krävs naturligtvis att myndigheterna i vederbörande u-land finner att investeringarna är önskvärda och att man ger sitt stöd till dem för att er nå ett fullgott resultat. Andra begränsningar tror jag inte behövs på detta område. Den snäva gränsdragning som föreslagits i propositionen skulle på ett allvarligt sätt begränsa de totala svenska biståndsinsatserna. Det kan också vara skäl att, som reservanterna i utskottet gör, erinra om att en stor del av den statliga biståndsinsatsen görs på multilateral bas och till avsevärd del kommer andra länder till godo än de nuvarande huvudmottagarländerna när det gäller vår egen biståndsverksamhet, alltså den bilaterala.

Från oppositionspartiernas sida har vi också pekat på andra punkter, där vi tror att en samordning av statliga och privata initiativ skulle vara till gagn. I en reservation till bevillningsutskottets betänkande nr 41 framhåller vi vikten av att skattesystemet här hemma får så-

dan utformning att svenska investeringar i u-länderna stimuleras. Till stöd för detta ställningstagande har vi bl. a. anfört att FN:s generalförsamling enhälligt rekommenderat regeringarna i de kapitalstarka länderna att vidta åtgärder för att främja strömmen av enskilda investeringar till utvecklingsländerna, t. ex. i form av lättnader i beskattningen.

Även andra former av samverkan mellan staten och näringslivet är tänkbara. Det finns ingenting som hindrar att staten och enskilda företag skulle satsa på gemensamma projekt. Detta kan ske i form av paketprojekt, där enskilda företag svarar för vissa delar av projektet och staten genom SIDA för andra delar. En industrianläggning kan kompletteras med en yrkesskola, jordbruksprojekt med förädlingsindustrier osv.

Det är också angeläget att näringslivet får hjälp med att söka lämpliga investeringsobjekt. För detta ändamål har vi föreslagit inrättandet av en »förinvesteringsfond».

Inte heller bör man glömma bort de insatser som görs av missionen och andra organisationer. Beträffande dessa delar jag helt de synpunkter som har framförts av såväl herr Dahlén som herr Virgin. Också här är en ökad samverkan med statsmakterna önskvärd. I centerns och folkpartiets gemensamma partimotion ingår bl. a. krav på ett anslag till de frivilliga organisationernas insatser. Detta tror vi skulle vara väl använda pengar, ty de frivilliga organisationerna har redan bevisat att de kan göra goda insatser i dessa länder.

Till sist vill jag anföra några ord om biståndsverksamhetens organisation. Jag instämmer i vad som tidigare har sagts på denna punkt. Biståndsarbetet lider otvivelaktigt fortfarande av den relativt starka administrativa splittringen. Förutom SIDA är utrikesdepartementet, finansdepartementet och handelsdepartementet ansvariga instanser i sammanhanget.

Ang. det statliga utvecklingsbiståndet, m. m.

Biståndspolitiken berör i hög grad våra relationer till andra länder. Därför är det väl också naturligt och riktigt att den läggs under utrikesdepartementet. Det är också nödvändigt, herr talman, om vi ser på vår egen organisation, SIDA, att man anlitar experter såväl för det administrativa och organisatoriska arbetet här hemma som för arbetet ute på fältet. Det måste vara män och kvinnor som tar sin uppgift på fullt allvar, så att vi inte skall behöva uppleva att de pengar som satsas över statskassan blir en hjälp åt anställda i vårt eget land. Det är ju ändå inte meningen med denna verksamhet.

Herr talman! Med det anförda kommer jag att yrka bifall till de reservationer som är undertecknade av företrädare för centerpartiet.

Herr **HOLMBERG** (h):

Herr talman! Dagens u-landsdebatt sker mot en mycket skrämmande och obehaglig bakgrund, nämligen att de fattiga folken håller på att bli ändå fattigare. U-ländernas situation kännetecknas fortfarande av tilltagande svält, överbefolkning, analfabetism samt också ekonomisk stagnation i flera fall. Det finns anledning erinra om att vi bara för några år sedan trodde att förhållandena ganska snabbt skulle förbättras. I stället har de snarare försämrats. Trots växande hjälpinsatser från industriländernas sida vidgas klyftan mellan rika och fattiga folk.

Inte heller u-ländernas ekonomiska situation i allmänhet har förbättrats. Prisutvecklingen på framför allt de råvaror som utgör den tunga posten i u-ländernas export har varit ofördelaktig — trots de ökade ansträngningar som gjorts för att få till stånd flera långsiktiga handelsavtal med stabilisering av priserna. För u-länderna gäller också att de härigenom har ådragit sig en allt större skuldbörda.

Sammantagna ger dessa utvecklings-

linjer en förfärande bild av världens och människans situation.

I Sverige har vi i likhet med flertalet industrialiserade länder — vi är inte ensamma i detta fall — kunnat konstatera hur medvetandet om denna situation ökas. Solidariteten med de fattiga folken och viljan att hjälpa har vuxit sig allt starkare inom bredare och bredare grupper. Inom samtliga demokratiska partier råder också full enighet om att vi måste göra mera för u-länderna och göra det bättre och fortare.

Partiernas engagemang i u-hjälpsfrågan uppfattas emellertid av många som klart otillräckligt, framför allt då man kommer så långt att de ekonomiska besluten skall fattas här i riksdagen. Man kräver otåligt att vi på ett mera generöst sätt och snabbare än hittills skall öka de statliga u-hjälpsinsatserna. Denna otålighet är väl förstäelig. U-ländernas situation är sådan att alla insatser egentligen alltid kommer att framstå såsom för små. För oss politiker bör dock det växande engagemanget bland allt större grupper för förbättrade u-landsinsatser tjäna som en klar uppfordran.

Men lika väsentligt som det är att vi politiker söker infria denna växande opinions vilja till solidaritet med de fattiga folken, lika viktigt är det att vi klargör vissa grundläggande förutsättningar för ökade hjälpinsatser från svensk sida. Det tillhör vår informationsskyldighet.

Den främsta av dessa förutsättningar är en stabil ekonomi i vårt eget land. Denna synpunkt har alltför ofta undervärderats. Faran är att en konjunkturunedgång i industriländerna, eller en allmän försvagning av ekonomin med viss punktvis arbetslöshet som följd, snabbt kan leda till ett ökat motstånd mot växande internationella åtaganden. Därför är det så viktigt att den ekonomiska politiken lägger grunden till en snabb och stabil välbästandsutveckling, som verkligen kan ge utrymme för växande biståndsinsatser.

Ang. det statliga utvecklingsbiståndet, m. m.

Det finns folk som blir moraliskt indignerade när man framhåller sambandet mellan Sveriges ekonomiska utveckling och vårt u-landsbistånd. Man utgår i stället från att u-hjälpen endast får vara ett sådant uttryck för internationell solidaritet som inte får blandas ihop med givarländernas — i detta fall i-ländernas — ekonomiska situation. Avståndet mellan givarlandets, t. ex. Sveriges, standard och u-länderna anses under alla omständigheter vara så stort att anslagen och hjälpen till de fattiga länderna inte kan låta sig påverkas av någon snäv standardmässig bedömning. Inget kan vara mera kortsynt. En i och för sig önskvärd och riktig ökning av Sveriges u-landsbistånd måste nämligen bygga på en bred opinions uppfattning. All erfarenhet visar att denna opinion är svårare att skapa om vi drabbas av ekonomiska svårigheter med arbetslöshet eller inflation. För att kunna hjälpa och hjälpa mer måste vi därför skapa ökade resurser inom landet, även om det temporärt leder till att avståndet standardmässigt mellan vårt land och u-länderna rent statistiskt sett bibehålles oförändrat.

En annan viktig förutsättning — både för u-landsbiståndet som sådant och av hänsyn till opinionen — är att de resurser vi avsätter till utvecklingshjälp verkligen kommer till en effektiv användning, att man satsar på områden där effekten blir den största och att hjälpen inriktas på områden där vi svenskar av traditionell eller institutionell erfarenhet har de bästa förutsättningarna. Jag tror att varje svensk vill ge ett större bidrag under förutsättning att han också vet att hans bidrag kommer till nytta.

Från denna synpunkt är det ytterst beklagligt att den socialdemokratiska majoriteten avvisat högerpartiets förslag om ökad forskning kring u-landsproblematiken, om resultatvärdering av varje bistandsprojekt och om inrättande av ett samordningsorgan mellan de biståndsgivande myndigheterna, riksdag,

näringsliv, mission och andra humanitära organisationer. Alla förslagen är avsedda att effektivisera u-hjälpen, bredda informationen om hjälpen och därigenom också bredda opinionen för hjälp.

SIDA har visserligen gjort åtskilligt för att informera och sprida kunskap om sin verksamhet, men det räcker inte. SIDA behöver hjälp, och den hjälpen avvisas nu av regeringen.

Med särskild glädja vill jag konstatera att årets proposition ger intryck av en växande insikt om att u-hjälp inte bara består av statliga och med skattemedel betalda insatser. All aktivitet som ger länderna ett ekonomiskt utbyte och som bidrar till att föra deras utveckling framåt måste beaktas i en realistisk u-landsdebatt. Hur skall man tolka socialdemokraternas sura antydan i utskottet att den privata hjälpen i form av kapitalflöde långt ifrån alltid har en utvecklingsfrämjande effekt för mottagarlandet? Det framgår inte entydigt av ordalydelsen. En läsare får närmast det intrycket att man på den kanten anser att den socialistiska dogmatiska uppfattningen, att strängt taget intet gott kan komma ur enskilda näringsinitiativ, skall avgöra också u-hjälpens inriktning.

Sedan länge har u-landsdebatten kretsat kring frågan om biståndets storlek. Högerpartiet har, liksom regeringen, nu framlagt en konkret plan för hur ökningen av det svenska biståndet skall kunna leda fram till detta etappmål. Jag anser det vara av stort värde att man nu lägger fast en plan för ökningen av u-hjälpen. Det är bra att så skett. Även om det verkar litet paradoxalt tycker jag att det är ännu bättre att denna plan inte slaviskt behöver följas, utan att ytterligare påslag kan göras om ekonomiskt utrymme finns och, inte minst, om särskilda hjälpinsatser av speciell natur kräves, t. ex. för återuppbyggnad av Syd- och Nordvietnam om man kan åstadkomma fred i dessa sargade länder.

Ang. det statliga utvecklingsbiståndet, m. m.

Däremot är det ett svaghetstecken, att socialdemokraterna avvisat tanken på att även fastställa en plan för ökning av det privata kapitalflödet till u-länderna, såsom vi i högerpartiet begärt. En lika snabb ökning av denna hjälp som av statsanslagen skulle ge åtskilliga hundratal miljoner kronor i svenskt stöd till u-länderna, på samma gång som det internationella enprocentmålet skulle kunna uppnås flera år tidigare.

Det är också ett viktigt steg som tas, när vi nu genomför det system för investeringsgarantier som inte minst vi från högerhåll har efterlyst under många år. Vi hade väl allra helst sett att ett sådant system hade kunnat upprättas på internationell basis. Av allt att döma tycks dock en sådan lösning fortfarande vara mycket avlägsen. I avvaktan på ett samlande internationellt grepp har vi därför från högerhåll under många år påyrkat någon form av ett nationellt uppbyggt investeringsgarantisystem.

Jag skall inte gå närmare in på de avvikelser som vi vill ha från det förslag som regeringen har framlagt. Det har herr Virgin redovisat. Jag vill endast på denna punkt konstatera, att vad u-länderna nu behöver är ett ökat kapitalinflöde utan att man samtidigt ådrager dem en ökad skuldsättning. Investeringsgarantisystemet kan på sitt sätt också medverka till detta.

Däremot är det med beklagande vi konstaterar, att framstegen på det handelspolitiska området uppenbarligen låter vänta på sig. UNCTAD-mötet i New Delhi, som motsågs med både förhoppningar och farhågor, lyckades inte lösa särskilt många av de intrikata frågor som man hade kommit samman för att diskutera. De flesta frågorna kvarstår olösta, och det fanns onekligen en tendens att skjuta svårigheterna på framtiden. Men kanske bör vi ändå inte vara enbart besvikna på UNCTAD-mötets resultat, ty även om inte många konkreta resultat uppnåddes, gjordes

ju en del rätt viktiga framsteg. I-länderna var genomgående, såsom vi har uppfattat det — vi var ju inte där, men handelsminister Lange var där och jag hoppas att han senare lämnar en ingående redogörelse för mötet — mera positiva till u-ländernas önskemål denna gång jämfört med mötet för fyra år sedan. Uppslag, som tidigare framförts och som då avfärdats såsom helt orealistiska, togs ändå upp till behandling denna gång. Men om möjligheterna att uppnå förbättringar på det kommersiella planet ter sig relativt dystra för ögonblicket, gäller det i än högre grad för vårt land att satsa mer på andra former av bistandsverksamhet. Det är i detta sammanhang framför allt en fråga, som jag något vill beröra.

Sverige har på familjeplaneringens område haft en ledande ställning egentligen redan före andra världskriget. Det är inte för mycket sagt om man hävdar att vi har varit banbrytande när det gällt att skapa en ökad förståelse för familjeplanering såsom en förutsättning för effektiv u-hjälp i övrigt. Det är väsentligt att våra ansträngningar på detta område verkligen fullföljes och intensifieras. Med nuvarande utvecklingstakt kommer världens befolkningsantal att fördubblas fram till år 2000. Det innebär att jorden då skulle komma att hysa omkring 7 miljarder människor, om nu detta är biologiskt möjligt. Hur allvarlig hela denna problematik är förstår man när det konstateras att även med en tämligen effektiv befolkningsbegränsning kommer jorden år 2000 att rymma omkring 6 miljarder människor; ökningen skulle trots allt bli 2,5 miljarder människor. Mot denna bakgrund kan man inte nog framhålla hur viktigt det är att Sverige också i fortsättningen försöker behålla och om möjligt gärna förstärka den ledande roll vi haft i arbetet på en effektiv familjeplanering.

Vi måste också arbeta för att skapa opinion för sådana insatser från de andra biståndsgivande länderna. Det

Ang. det statliga utvecklingsbiståndet, m. m.

finns alltså många som ställer sig avvisande eller tveksamma till insatser på familjeplaneringsområdet.

En svårighet för verksamheten på detta fält har varit att vi saknar ett speciellt planerings- och forskningsorgan. Tanken på ett familjeplaneringsinstitut har därför vid olika tillfällen förts fram av oss, och även i år aktualiserade högerpartiet den saken i u-landsmotionen. Ett sådant institut skulle bl. a. fungera som rådgivare till SIDA och svara för vetenskapliga och metodologiska frågor.

Utskottets långa utläggning om att ett sådant institut inte behövs därför att SIDA arbetar med konsulter och därför att man byggt upp en särskild forsknings- och utbildningsgrupp med nära anknytning till SIDA:s familjeplaneringsenhet, verkar inte övertygande. Och än mindre övertygande blir den när man till sitt försvar åberopar att forskning på området bedrivs i USA. SIDA i all ära, men uppenbarligen kan denna myndighet inte åta sig att lösa allt; uppenbarligen skulle ett särskilt familjeplaneringsinstitut ge större stadga och intensitet åt de familjeplanerande åtgärderna från svensk sida.

Särskilt viktig i detta sammanhang är utbildningsverksamheten. Institutet skulle kunna leda och organisera utbildningen både här hemma och bland den inhemska personalen ute på fältet betydligt verksammare än vad som nu är fallet.

Vi tror att mycket skulle kunna vinnas om Sverige tog ett initiativ i denna riktning. I själva verket har vi inte tid att sitta ner och vänta på att andra länder skall bli mogna att ta itu med den här problematiken — då är risken att det dröjer för länge. Ett litet land som Sverige har här ett utmärkt tillfälle att prestera en avgörande insats på ett betydelsefullt område.

I samband med förslaget om ett svenskt familjeplaneringsinstitut har vi också kommit in på frågan om forskning kring u-landsproblematiken och

dess betydelse. Jag tror inte det råder någon som helst tvekan om att den känsla av villrådighet och tveksamhet som fortfarande präglar mycket av u-landsarbetet och de många besvikelser, som tyvärr upplevs i samband med misslyckade projekt, har sin grund i bristfälliga kunskaper på i-ländernas sida. I själva verket kan man nog säga att många forskare i dag tämligen väl vet hur månens baksida ser ut, men det är förbluffande många som vet för litet om människorna, om de kulturmiljöer och den samhällsstruktur som historiskt och traditionellt råder i olika u-länder. De som har en direkt personlig erfarenhet av praktiskt u-landsarbete brukar kunna dra massor av exempel på hur u-landsprojekt, som sett utmärkta ut på papperet, ändå slagit fel. Varför har de slagit fel? Därför att de som lett projektet saknat tillräckliga kunskaper om förhållandena i u-länderna. Ofta är det inte på det tekniska området som det brister, utan förklaringen till misslyckandena ligger som regel i för oss svåråtkomliga irrationella faktorer i u-ländernas samhällsstruktur. Dessa faktorer kommer man inte åt på annat sätt än genom en effektivare forskning och ett ökat kunskapsinhämtande.

I vår motion till årets riksdag har vi därför föreslagit att ett u-landsforskningsinstitut skall inrättas vid något av våra universitet liksom en särskild professur. Det är inte mycket, det är jag helt medveten om, men det är en början och en grund att bygga på när det gäller att i större utsträckning utveckla den akademiska utbildning som behövs för att u-landshjälpen från Sveriges sida skall bli effektiv i fortsättningen.

Herr talman! När högerpartiet ställt sig bakom huvuddragen i uppläggningsen av den svenska u-hjälpen, innebär det inte att vi över lag accepterar allt vad regeringen föreslagit. Jag har pekat på flera områden där förstärkningar kan göras, och det finns också andra. Men viktigast är att regering och

Ang. det statliga utvecklingsbiståndet, m. m.

riksdag de kommande åren utnyttjar de möjligheter till ytterligare ökning av både statsanslagen och det privata kapitalflödet som det nu framlagda förslaget förutsätter. Vi har ett ansvar för att den unga opinion, som i den internationella solidaritetens tecken hårdare driver kravet på ökade insatser, får sina önskemål kanaliserade i praktiskt realiserbara förslag. Den uppgiften ligger på statsmakterna, och den uppgiften måste infrias.

Herr WERNER (vpk):

Herr talman! Skall vi vinna en starkare uppslutning bland den svenska allmänheten för en aktivare u-landspolitik är det enligt vår mening nödvändigt att den svenska u-landspolitiken tas upp till prövning.

Vi har i vår principmotion erinrat om den kritiska debatt som pågår om den s. k. u-hjälpen i allmänhet liksom om den svenska biståndspolitiken. I departementschefens formulering i proposition nr 101 av biståndsprogrammets motiv och mål bekräftas riktigheten av denna kritik. Där begränsar man den internationella solidaritetspolitiken till »att de bättre lottade har en moralisk plikt att bistå de sämre ställda». Man säger ingenting om nödvändigheten av att stödja de fattiga folkens frihetskamp mot den kapitalistiska utplundringen. Man gör ingen analys av orsakerna till att befolkningsmajoriteten i vissa länder lever i fattigdom och svält, medan levnadsstandarden för privilegierade grupper i andra länder är mångdubbelt större. När analytiska uttalanden göres är de ofta ofullständiga och därför oriktiga, som när i propositionen sägs att »de senaste årens många öppna mellanfolkliga konflikter nästan undantagslöst uppstår i de fattiga delarna av världen».

Utan tvivel är Vietnam en fattig del av världen, men dess fattigdom är knappast en tillräcklig förklaringsgrund till att landet utsätts för militärt angrepp och utrotningskrig från ett av världens

rikaste länder, Förenta staterna. Även när det gäller den konkreta svenska biståndspolitiken saknas helt analys av dennas hittillsvarande utveckling. Detta är desto mera anmärkningsvärt som denna proposition är avsedd att utgöra ett slags grundval för en internationell biståndspolitik, som är planerad på något längre sikt än hittills varit fallet. Det föreslås t. ex. att biståndet även i fortsättningen skall koncentreras till vissa s. k. huvudmottagarländer — Tunisien, Tanzania, Kenya, Etiopien, Sudan, Pakistan och Indien, eventuellt även Zambia. Men i propositionen ges ingen som helst redogörelse för den ekonomiska, sociala och politiska utvecklingen i dessa länder under den tid svenska biståndsinsatser har gjorts. Har dessa biståndsinsatser blivit bidrag till förbättrade förhållanden för folkets breda lager, eller har de i det väsentliga utgjort ett stöd för en reaktionär regim som står i vägen för en verklig utveckling? Frågan kan konkretiseras till att gälla t. ex. Etiopien, där en feodal regim håller sig kvar vid makten genom en barbarisk undertryckningspolitik.

I propositionen finns inte ens något försök att ge svar på dessa enligt vår mening grundläggande frågor. Därför understryks det väsentliga i de krav vi ställt i motionerna I: 523 och II: 563 om en utredning av formerna och inriktningen för den fortsatta svenska politiken i förhållande till u-länderna — en utredning som tar hänsyn till moment vilka framkommit under de senaste åren.

Kritiken mot de nuvarande formerna för den svenska biståndspolitiken kan sammanfattas i följande punkter.

1. En allt större del av det svenska biståndet ges i form av bilaterala kapitalöverföringar, medan den multilaterala delen, som huvudsakligen kanaliseras via något av FN:s olika sociala och ekonomiska organ, minskar.

2. Genom västmakternas och de internationella kapitalintressenas dominans i de multilaterala biståndsorganisationerna bibehålls u-ländernas bero-

Ang. det statliga utvecklingsbiståndet, m. m.

endeställning. Detta gäller särskilt organ som världsbanken, OECD:s biståndsinstitution DAC och FAO. Därför borde den svenska u-hjälpen utgöras av direkt bilateralt bistånd.

3. Trots den uttalade principen att hjälpen skulle ges utan bindning har i praktiken en mycket stor del av det svenska biståndet bundits till inköp av svenska varor och tjänster.

4. Frånsett projektet i Tanzania går huvuddelen av svenska biståndet till länder med utvecklingsfrämmande oligarkier och militärdiktaturer. Något bistånd till de socialistiska länderna i den tredje världen utgår däremot icke.

5. U-hjälpen är i alltför stor utsträckning inriktad på projekt av underordnad betydelse i utvecklingshänseende, t. ex. familjeplanering.

6. U-landsbiståndet utgör en alltför ringa del av nationalprodukten, och dess ökning går i alltför långsam takt.

7. Andelen lån borde minska till förmån för direkta bidrag. Lånen bör ha en mycket låg ränta — eller ingen ränta alls — och lång löptid.

8. Den svenska u-hjälpen har i många avseenden sammankopplats med privata kapitalintressen och fått den utformning som det privata näringslivet begärt. En växande eftergivenhet för privatkapitalets krav kan noteras, vilket också i år kommer till uttryck i regeringens förändrade hållning till kravet på statliga investeringsgarantier för privata investeringar i u-länder.

Vid en prövning av den svenska u-landspolitiken måste uppmärksamheten enligt vår mening inriktas på följande tre huvudavsnitt.

1. Handelspolitiken. Den huvudsakliga hjälp som utifrån kan ges till u-ländernas ansträngningar att upprätta en ekonomi med så stor tillväxtförmåga som möjligt torde ligga på den internationella handelspolitikens område. De nuvarande handelsrelationerna privilegierar de redan rika länderna, vilket måste ändras därhän att de gynnar de industriellt utvecklade länderna. Sverige måste helhjärtat stödja u-ländernas

krav såsom de har utvecklats bl. a. i Alger-chartan. Oavsett övriga rikas länders handlingssätt bör Sverige separat vidta följande åtgärder. Vi bör avskaffa tullar och skatter som fortfarande drabbar vissa tropiska produkter. Vi bör uppställa bestämda mål för importen av råvaror och färdigvaror från u-länderna. Vi bör medge viss tullfrihet för u-ländernas industrivaror och underlätta u-ländernas marknadsföring av sina varor i Sverige och stimulera handelsutbytet med u-länderna genom en ökad informationsverksamhet.

2. Stöd till nationella och sociala befrielserörelser. En del av stödet till u-länderna gäller Sveriges stöd till sociala befrielserörelser för bekämpande av kolonialism och nykolonialism i alla dess olika former. Därför är ett viktigt inslag i en effektiv u-landspolitik, som verkligen syftar till att främja en progressiv utveckling, direkt stöd till nationella och sociala befrielserörelser. Vi har också i särskilda motioner framställt förslag om anslag dels till Demokratiska republiken Vietnam och Nationella befrielsefronten i Sydvietnam, dels till befrielserörelser i de av Portugal förslavade länderna i Afrika, vilken motion för övrigt avslogs för en vecka sedan.

Herr talman! Låt mig i sammanhang med några ord beröra det uppseendeväckande i att samtidigt som Sverige stöder befrielserörelsen Frelimo genom bidrag till Moçambique Institute, tillåts ett svenskt företag att stödja den portugisiska kolonialregimens kamp mot befolkningen i Moçambique.

Återigen i samband med en fråga som berör solidariteten med människor som kämpar för nationell och social frigörelse framträder huset Wallenberg — Enskilda banken — genom ASEA:s medverkan i Cabora-Bassa-projektet och ställer sig i praktiken solidariska inte med de förtryckta, utan med förtryckarna. Samtidigt försöker man skjuta de sysselsättningshotade arbetarna vid ASEA i Ludvika framför sig och genom vad som rätteligen borde kallas för ut-

Ang. det statliga utvecklingsbiståndet, m. m.

pressning få dessa att uttala sig för företagets engagemang i Moçambique.

Regeringens försök att komma ur motsatsförhållandet genom att, samtidigt som Sverige indirekt stöder befrielse rörelsen Frelimo, hävda att den nuvarande lagstiftningen lägger hinder i vägen och att detta inte är en investering, utan en försäljning från ASEA:s sida, är tveksamt. Denna distinktion mellan investering och försäljning är ohållbar, eftersom ASEA ju rimligen inte kan räkna med att få några pengar från Portugal förrän tidigast en bit in på 1970-talet. Det blir därför angeläget för ASEA att projektet förverkligas och fungerar så länge att man får tillbaka vad man satsat, och i vart fall till dess kommer företagets och Salazarregimens intressen i Moçambique att bli identiska.

Jag vill med anledning av ASEA:s agerande i detta fall ställa följande fråga till regeringen: Avser regeringen att undersöka möjligheterna att genom lagstiftning ange riktlinjer för svenska företags handel och i detta sammanhang försöka förhindra handel med sådana regimer, som driver en politik som uppenbart strider mot konventionen om de mänskliga rättigheterna?

3. När det gäller bistandsverksamhetens omfattning och inriktning måste den grundläggande principen för all bistandsverksamhet till u-länderna vara, att den skall tjäna de fattiga ländernas ekonomiska och sociala utveckling.

All sammankoppling mellan u-hjälp och privata kapitalintressen bör upphöra. Utvecklingsbiståndet bör inriktas på länder med regimer som förmår att nyttiggöra biståndet.

Hjälpen måste vara helt obunden. Mottagarländerna skall själva fritt disponera över de tillgångar som vi ställer till deras förfogande. I de fall direkt finansiellt bistånd ges, bör detta göras med lång amorteringstid och låg ränta för att betalningen av skulder inte skall tynga landets ekonomi under uppbyggnadsskedet.

Vi anser att bistånd bör ges bl. a. i form av anläggningar och teknik för

förädlingsindustrier. Stödet till utbildning och forskning bör inriktas generellt till undervisningsanstalter och forskningsinstitutioner i u-länderna, och de rika ländernas uppsugning av de fattiga ländernas begåvningar avskaffas. Inriktar man insatserna på ett sådant sätt bör en snabb ökning ske av u-landsbiståndet.

Jag har tidigare i u-landsdebatter i denna kammare understrukit de viktiga strävandena att utbygga den direkta bistandsverksamheten till att omfatta en procent av bruttonationalinkomsten och att denna målsättning bör vara uppnådd i slutet av 1960-talet. Därefter bör en successiv stegring ske, i det målsättningen under 1970-talet bör ställas betydligt högre. Trots att det i olika sammanhang finns anledning varna för ett alltför ensidigt stirrande på vårt u-landsbistånd uttryckt i procent, så är vi av den meningen att det ändå kan vara lämpligt som ett riktmärke, men det får inte undanskymma det faktum att andra åtgärder är än mera viktiga.

I förra årets debatt i denna fråga sades det i statsutskottets utlåtande, att departementschefen hade anmält att frågan om investeringsgarantier skulle komma att utredas inom berörda departement. Detta krav från de borgerliga partierna, envetet framfört år efter år, har socialdemokratin nu tyvärr fallit undan för.

Efter förra årets regeringsdeklaration i samband med utrikesdebatten fanns det anledning knyta vissa förhoppningar till några meningar i slutet av denna deklaration, där det sades att regeringen beträffande vår medverkan i det internationella u-hjälpsarbetet avsåg att utforma ett progressivt u-hjälpsprogram. Detta program skulle motsvara vad regeringen anser möjligt och välmotiverat för vårt land att göra i den fortsatta kampen mot fattigdomen i världen.

Vad som förra året skulle utredas och i år är färdigt att lämnas fram som ett konkret förslag om statliga investeringsgarantier kan inte betecknas som

Ang. det statliga utvecklingsbiståndet, m. m.

vare sig progressivt eller välmotiverat, utan är i stället en långt gående eftergift åt det privata näringslivet och åt de borgerliga partierna och har mycket litet att skaffa med en socialistisk uppfattning i dessa frågor.

Denna form av privat företagsamhet, där man vill att staten skall ta riskerna men där man själv vill ta hand om profiterna, är i och för sig ingen märklig form av privat företagsamhet. I vart fall vittnar den inte om någon större blygsamhet utom om en ganska avancerad tilltagsenhet. Det märkliga i sammanhanget är att regeringen accepterat detta som något riktigt. Det innebär, något drastiskt uttryckt, att om t. ex. familjen Wallenberg får ett av sina företag i ett visst u-land nationaliserat och ej erhåller vad den anser vara tillfredsställande ersättning skall de svenska skattebetalarna hålla den skadeslös.

I samband med förra årets debatt om statliga investeringsgarantier framhöll Aftonbladet i en ledare när det gällde vilka länder som i sammanhanget blir intressanta ur de företags synpunkt som kommer i fråga att erhålla investeringsgarantier följande: »Investeringsgarantier åt privat företagsamhet brukar helt naturligt öka de rika ländernas intresse av s. k. politisk stabilitet, dvs. i så fall en stabilitet som är gynnsam för privat företagsamhet. Tyvärr tycks detta nästan alltid ha inneburit att västerlandet varit intresserat av högerdiktaturer. Rika länder har redan en sorts investeringsgarantier i t. ex. Latinamerika, Sydafrika och Thailand.»

Aftonbladet slutar sin ledare: »Skall Sverige gå in för investeringsgarantier gäller det verkligen att se upp på vilken sida i motsättningen mellan rika och fattiga människor i världen som vi hamnar.»

Det föreslagna systemet innebär att den svenska staten direkt ställer sig bakom vissa privata finansgruppers kapitalinvesteringar i u-länder. Detta är ett direkt engagemang inom ramen för det nykolonialistiska mönstret, ett engagemang som kan innebära stora poli-

tiska risker i form av ställningstaganden mot den ofrånkomliga sociala omvälvningsprocessen i de berörda länderna.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till motionsparen I: 523 och II: 563 samt återkommer med yrkande om bifall också till motionerna I: 870 och II: 1120.

På framställning av herr talmannen beslöts att den fortsatta överläggningen i förevarande frågor ävensom handläggningen av återstående ärenden å föredragningslistan skulle uppskjutas till aftonsammanträdet.

Anmälades och godkändes jordbruksutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 267, i anledning av motioner angående trädgårdsnäringen; och

nr 268, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående den framtida dispositionen av vissa s. k. häradsjorدار.

Anmälades och godkändes andra lagutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 287, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa anslagsfrågor m. m. rörande det militära försvaret och civilförsvaret, såvitt propositionen hänvisats till lagutskott, jämte motioner i ämnet;

nr 288, i anledning av motioner angående pensionsgrundande inkomst och arbetsgivaravgift inom den allmänna försäkringen; samt

nr 289, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av 1 § kommunaltjänstemannalagen den 3 juni 1965 (nr 275), m. m.

Kammaren åtskildes kl. 17.07.

In fidem
Bengt Lambe

/Solveig Gemert

Tisdagen den 28 maj eftermiddagen

Kammaren sammanträdde kl. 19.30; och dess förhandlingar leddes till en början av herr andre vice talmannen.

Ang. det statliga utvecklingsbiståndet,
m. m. (Forts.)

Fortsattes överläggningen vid punkten 1 i statsutskottets utlåtande nr 128.

Herr BJÖRK (s):

Herr talman! Inför varje års debatt i riksdagen om u-landsbiståndet förekommer något av samma stämning som kring en byauktion, även om auktionspubliken inte alltid är särskilt stor — en stämning som inte verkar riktigt väl anpassad till ämnets allvar. Man frågar sig vem som skall bjuda mest och vem som skall bjuda minst. I år är det inte alltför svårt att fastställa vilket parti som bjuder minst. Det är kommunisterna. Det kommunistiska partiets ledning har ju tagit starkt intryck av den s. k. nya vänsterns agitation mot den svenska statens och de internationella organens u-landsbistånd. Därför har man lagt om partiets tidigare krav i fråga om u-hjälpen.

I första hand ställer man krav på handelspolitiska förändringar. I andra hand begär man statligt stöd till nationella och sociala befrielseåtgärder. Först i tredje hand begär man direkta u-hjälpsanslag som skenbart, men också bara skenbart, ligger över de demokratiska partiernas bud. Låt oss granska dessa krav i tur och ordning.

Alla är överens om att vissa åtgärder på handelspolitikens område skulle vara till nytta för åtskilliga u-länder. Men att tillmäta isolerade svenska handelspolitiska åtgärder en större vikt än ett

direkt statligt bistånd, det innebär en fundamental felsyn.

I ett intressant anförande här i kammaren under remissdebatten påvisade fru Ulla Lindström, som ju står på talarlistan efter mig, att t. o. m. ett totalt avskaffande av Sveriges handelshinder gentemot u-länderna inte skulle innebära mer än en bråkdel av de statliga insatser att betala över skatterna som vi räknar med. Att alltför mycket tala om handelspolitikens betydelse blir lätt en flykt från problemen. Därtill kommer att handelspolitiska lättnader i första hand gynnar de u-länder som har något att bjuda världsmarknaden, däremot inte dem som ligger så långt efter i sin utveckling att de ingenting har att bjuda.

Herr Dahlén föreföll i sitt inlägg att också i någon mån falla offer för den här handelspolitiska illusionismen. Jag vet inte om det bakom alla dessa resonemang ligger en viss fruktan för påfrestningen att direkt av skattebetalarna begära ökade insatser till u-hjälpen på längre sikt; om han möjligen tror att man därmed på något sätt kan sopa problemen under mattan.

Kommunisternas andra krav på statligt stöd till nationella och sociala frihetsrörelser låter utomordentligt sympatiskt, tills man börjar fundera över vad det i praktiken kan innebära. Om man i och för sig accepterar tanken att vissa politiska förändringar i u-länderna är önskvärda för att u-hjälpen skall bli mer effektiv — och den tanken accepterar alla utom de mest konservativa — har man därmed inte besvarat frågan hur man via den statliga biståndspolitikens skall kunna bidra till sådana förändringar. För enskilda och organisationer är saken i viss mån enklare. De kan lämna bidrag till broderorga-

Ang. det statliga utvecklingsbiståndet, m. m.

nisationer i andra länder i förhoppning om att därmed också medverka till en önskvärd politisk utveckling. För socialdemokratin och fackföreningsrörelsen har det alltid varit naturligt att lämna sådant stöd, vare sig det har gällt förtryckta under kommunistiska eller fascistiska regimer eller i dag rasförtryckets offer. Därför finner vi det också helt naturligt att stödja Andreas Papandreou som kan sägas företräda en nationell och social befrielserörelse. Kommunisterna kan naturligtvis hjälpa kommunister i andra länder. Folkpartiet kan stödja liberala rörelser i u-länderna, i den mån sådana står att finna. Det går också bra att samla pengar till FNL.

Situationen blir en helt annan när det gäller statens möjligheter. Det är en grundläggande regel för den internationella samlevnaden att umgänget staterna emellan sker mellan staternas regeringar. Det må vara goda eller onda regeringar, effektiva eller mindre effektiva. Vill man inte ha för mycket att göra med en regering som man ogillar kan man i viss utsträckning minska sina förbindelser med den, men de internationella reglerna tillåter inte en stats regering att direkt stödja en annan regerings motståndare inom landet. Det kallas inblandning i en annan stats angelägenheter. Alternativet till respekt för dessa regler är internationell anarki och hot om krig. Internationella organ som FN har i någon mån uppluckrat dessa gamla regler för egen del. Stormakterna överträder dem i praktiken alltför ofta, men en ensam småstat kan inte kosta på sig att göra det.

Uppträder man i ett fall som stödjare av en upprorsrörelse i ett land utsätter man sig för misstanken att också vara det i andra fall. Kommunisterna skulle antagligen inte uppskatta om Sverige kunde misstänkas att med statsmedel stödja subversiva rörelser i Östeuropa.

Om man hyser förtroende till vår kloka socialdemokratiska regering och dess val av ideologiska bundsförvanter

i andra länder, bör man betänka att det inte är alldeles givet att vi för all framtid kommer att ha en socialdemokratisk regering här i landet. Om man godtar principen att staten skall kunna ge bidrag till politiska rörelser i andra länder, öppnar man ju också vägen för en borgerlig regering att stödja konservativa rörelser i olika delar av världen.

Även om man skulle bortse från de folkrättsliga förpliktelserna, vilket man alltså inte kan göra, blir saken ändå inte så mycket enklare. Vilka krafter i u-länderna skall man stödja? Lägg märke till att dessa länder praktiskt taget utan undantag har små privilegierade grupper vid makten medan den stora massan saknar ett reellt inflytande. Det gäller tämligen oberoende av regimens ideologiska etikett. Kommunistiska revolutioner leder vanligen till uppkomsten av nya privilegesamhällen. Lägg vidare märke till att nästan alla politiska rörelser och grupper i dessa länder betraktar sig själva som nationella och sociala frihetsrörelser. Vilka skall man då välja? Politiska rörelser i vårt eget land kan välja dem som de känner mest samhörighet med, men hur skall den svenska staten välja? Skall den i Indien välja det regerande kongresspartiets vänsterflygel som tycks ha viss vilja till radikala förändringar? Skall den välja något av de socialistiska oppositionspartierna eller någon av de två kommunistiska fraktioner som bittert bekämpar varandra? Hur skall man göra i Burma, generalsekreterare U Thants hemland? Skall man välja militärregimen som betecknar sig själv som socialistisk, någon av de två kommunistiska gerillarörelserna i landet eller de demokratiska socialisterna som har blivit ställda på undantag? Skall man i Indonesien välja kommunisterna, som förföljs av militärregimen, eller de radikala demokrater som förföljdes av Sukarno och alltjämt inte får framträda i frihet? Och hur skall man göra på Kuba? Skall man satsa på Castro, på de gamla kommu-

Ang. det statliga utvecklingsbiståndet, m. m.

nister som Castro kastat i fängelse eller på de demokrater som hjälpte Castro till seger och sedan blev besvikna på honom? Skall man i Bolivia, den nya vänsterns experimentfält, anknyta till de små grupper som till äventyrs vill föra Che Guevaras verk vidare eller till de starka politiska grupper som före den senaste militärkuppen hade genomfört viktiga strukturförändringar i det bolivianska samhället? Exempellistan kunde bli hur lång som helst.

En stat kan i sin biståndspolitik försöka arbeta utifrån sina politiska preferenser genom att som mottagarländer utvälja sådana, där den politiska ledningens idéer förefaller sympatiska, eller där man hoppas på att framstegsvänliga krafter skall göra sig gällande. Det har i viss mån sin tillämpning på valet av Tanzania som mottagarland. Man kan också säga att det från den synpunkten på sin tid kanske hade varit klokare att inte välja Etiopien. Men också här är möjligheterna starkt begränsade och osäkra.

Man kan vidare försöka att anknyta vissa biståndprojekt till krav eller önskemål om vissa jordreformer, vilket sker i viss utsträckning med den svenska hjälpen till Etiopien. Man kan också inom folkrättens ram ge humanitär hjälp till flyktingar som är medlemmar i organisationer med vilkas målsättningar man sympatiserar. Det sker också i stor utsträckning inom den svenska biståndspolitik.

I detta sammanhang kan noteras att Sverige, när det gäller flyktingar från områden i södra Afrika, intar en absolut särställning, som ofta dras fram av företrädare för dessa organisationer. I en folktopartistisk motion föreslås att man skall binda sig för tanken på en viss typ av institut för rhodesianska flyktingar. Man vill tydligen påtvinga afrikanska stater just denna lösning. Detta är ett uttryck för en naiv förmyndarmentalitet, som utskottets majoritet inte velat ansluta sig till. Nog om

detta, vi är väl allesammans överens om att den kommunistiska vägen att generellt stödja nationella och sociala frihetsrörelser med statliga medel är oframkomlig. Det är fråga om en check utan täckning.

Vi kommer sedan till kommunisternas krav vad gäller biståndsverksamhetens omfattning och inriktning. Kommunisterna reser motstånd mot en hel rad av de biståndsreformer som Sverige nu tillämpar. Bistånd till familjeplanering förklaras vara av underordnad betydelse och tjäna som social stötdämpare. Vi andra inom de demokratiska partierna är ense om familjeplaneringens värde. När högern har en särmening om ett familjeplaneringsinstitut, gäller det bara en rent praktisk organisationsfråga. Skall vi följa kommunisterna, får vi stryka vårt nuvarande familjeplaneringsprogram.

Kommunisterna vänder sig emot de internationella kapitalinsatsernas dominans i de multilaterala biståndsorganisationerna, möjligen med undantag för UNESCO och någon till. Sveriges bidrag till världsbanken och IDA måste alltså utgå. Man säger att huvuddelen av Sveriges bilaterala bistånd går till länder med utvecklingsfrämmande oligarkier och militärdiktaturer. I kommunistisk terminologi måste det gälla Etiopien, Indien, Pakistan, Kenya, Sudan och Tunisien. Då får vi väl lägga ned verksamheten i dessa länder och ge oss ut på jakt efter nya mottagarländer. Kommunisterna vill att vi skall koncentrera oss på vad de kallar de socialistiska låginkomstländerna och till andra antiimperialistiska regimer. Vilka länder som avses är inte riktigt klart. Sverige har ju redan lovat att hjälpa Vietnam när striderna slutat, och det är glädjande att, när man läser uttalanden och reservationer i utlåtandet, se att speciellt Yngve Holmbergs parti stöder socialdemokratin i dess vilja att hjälpa Vietnam efter fredsslutet.

Sedan återstår för kommunisterna

Ang. det statliga utvecklingsbiståndet, m. m.

måhända Kuba. Men vilka praktiska erfarenheter skulle vi delge Kuba i ett biståndssamarbete? Det får vi inte veta.

Antiimperialistiska regimer är ett ännu mer bekymmersamt begrepp. För några år sedan passade väl den kommunistiska terminologin på länder såsom Ghana, Indonesien eller Kongo-Brazzaville men knappast i dag. Skall vi då avbryta bistånd till ett land, när det får en regim, som inte passar kommunisterna?

Med kommunisternas många reservationer och invändningar mot den svenska biståndspolitikens nuvarande utformning måste det ju bli en ytterst smal geografisk bas för våra bilaterala insatser. Samtidigt skall man tydligen planera för nya insatser i de enstaka länder som passar för kommunisterna. Den planeringen skall ske jämsides med att vi skall höja det totala u-landsbiståndet till en procent av bruttonationalprodukten inom tre år. Det är naturligtvis inte allvarligt menat. Kommunisterna kan i praktiken bara bjuda mycket obetydlig hjälp till u-länderna. Vad de bjuder är stenar i stället för bröd.

Låt oss lämna den ödsliga steriliteten i kommunisternas u-landsprogram. Vi har sedan de borgerliga partierna. Jag tror för min del att de borgerliga partierna liksom socialdemokraterna är intresserade av en ökad u-hjälp efter de linjer som vi hittills har följt. Så långt finns det inga allvarliga meningsskillnader. Mittenpartierna har visserligen lagt sig ett stycke över regeringens bud i fråga om nästa budgetårs anslag till u-länderna, medan högern är litet försiktigare. Mittenpartisterna säger sig också vilja uppnå det av alla omfattade enprocentmålet något snabbare än vad regeringen har vägat utlova.

Men, herr talman, allt detta har huvudsakligen akademiskt intresse. Tanken är ju att de tre borgerliga partierna gemensamt skall besegra socialdemokratin i årets val och sedan bilda en trepartiregering. Då börjar livets all-

var! Med herr Holmberg som finansminister får mittenpartierna anledning att plocka fram de brasklappar som är knutna till deras överbud. Regeringen har tydligen försökt att göra en avvägning av den sannolika utvecklingen av statens inkomster under de närmaste åren, när den har lagt fast sitt u-hjälpsprogram. En borgerlig regering måste naturligtvis göra detsamma. Vi vet inte vilken reformverksamhet en sådan regering skulle bromsa eller vilka nya skatter den skulle vilja ta ut för att ge utrymme åt en snabbare ökning av u-hjälpen. Mittenpartierna vet det säkert inte heller. Bara om mittenpartierna i den kommande valrörelsen gör det till en huvudanklagelse mot den socialdemokratiska regeringen, att den inte ökar skatterna i tillräckligt snabb takt för att möjliggöra ett väsentligt större u-landsbistånd, blir det anledning att tro att det här finns någon väsentlig skillnad i värdering mellan partierna.

Däremot finns en annan sorts skillnad i värdering. De borgerliga har reserverat sig mot utskottsmajoriteten på en serie specialpunkter. Gemensamt för dessa reservationer är att de återspeglar en betydligt större iver att sammankoppla det svenska u-landsbiståndet med svenska affärsintressen än vad majoriteten finner motiverat. Vi är inte så puritanska att vi avvisar varje samordning av statliga och privata insatser, och särskilt när u-länderna själva önskar en sådan samordning finns det givetvis skäl att lyssna. Men det ligger en fara i att bli så engagerad för svenska företags speciella intressen i u-länderna att man förutsätter att det som gagnar dem också alltid gagnar u-länderna.

Det påminner litet grand om den amerikanske försvarsministern Charles Wilson, som hade varit chef för General Motors och menade att det som är bra för General Motors är bra för Förenta staterna. I dagens debatt har det förekommit enstaka uttalanden, som kanske inte har gått fullt så långt som

Ang. det statliga utvecklingsbiståndet, m. m.

försvarsminister Wilsons men som ändå har haft litet generaliserande karaktär av att svenska privata investeringar i u-länderna självklart och under alla förhållanden innebär en tillgång.

På den socialdemokratiska sidan är vi inte motståndare till att man i enskilda fall prövar s. k. paketbistånd, dvs. en samordning av statligt och privat bistånd. Men vi vill inte binda oss för någon väsentlig ökning av just den biståndsformen. Vi tror visst att studier för investeringar kan vara nyttiga, men vi vill se upp med förslag i den riktningen som kan innebära att svenska företag helt enkelt befrias från utgifter som de annars naturligt fått bära. Vi är en smula bekymrade när de borgerliga, speciellt mittenpartierna, i samband med frågan om bidrag till den interamerikanska utvecklingsbanken visar sig benägna att i praktiken acceptera bundet bistånd — en bundenhet till vissa leverantörer — en biståndsform som ofta visar sig dyrbar och dålig för u-länderna. Vi har ju inte kunnat undgå att observera att bundet bistånd är särskilt populärt i borgerligt styrda länder. Vi har svårt att riktigt uppskatta tanken på ett institut för marknadsplanering förlagt till Sverige, när man på multilateral väg kan lämna den experthjälp som behövs i det avseendet.

Och sedan förvånas vi något av de borgerligas överbetoning av investeringsgarantiernas betydelse. Detta är nämligen ingen riktigt stor fråga. Erfarenheterna från andra länder tyder inte på att sådana garantier medför någon radikal ökning av privata investeringar i u-länder — avgörande därvidlag är snarare den allmänna stabiliteten i u-länderna själva och den totala tillgången på riskvilligt kapital. När de borgerliga blåser upp frågans betydelse frambesvärjer de i sin tur en kritik som ofta är lika överdriven.

Utskottsmajoriteten har funnit regeringens förslag fullt acceptabelt men väntar sig inte att det skall ha några

märkvärdiga följder. Vi menar att man måste göra olika förbehåll, bl. a. utrikespolitiska, i fråga om garantisystemets utnyttjande. Och visst hade man kunnat tänka sig en något annan prioritetsordning än regeringens förslag innebär. Men när systemet redan i utgångsläget kommer att täcka länder med ungefär hälften av befolkningen i den tredje världen bör det väl ges tillräckligt utrymme för prövning av systemets effektivitet.

Frågan om biståndspolitikens inriktning spökar också i de borgerligas synpunkter på biståndets administration. Förra året var hela utskottet alldeles otroligt SIDA-vänligt. Nu andas minoritetens yttranden en misstro mot SIDA. Tydligt siktar man till att SIDA helt skall absorberas av utrikesförvaltningen. Ja, många synpunkter kan läggas på det problemet, och personligen tror jag att en successiv integration av SIDA och UD med tiden blir angelägen. Utskottsmajoriteten är också öppen för sådana möjligheter. Men i dagens läge kan det ha sina sidor att lägga biståndspolitikens administration helt i utrikesförvaltningens händer. Man bör komma ihåg att den förvaltningens personal har blivit fostrad att i största möjliga grad tillvarata svenska handelspolitiska intressen. Samtidigt är biståndspolitikens problem för många en ny materia. Det finns inget skäl att kritisera vederbörande för deras starka inriktning just på kommersiella aspekter — det är deras skyldighet att anlägga sådana synpunkter — men nog kan det i konkreta fall uppstå målkonflikter om en svensk ambassadör skall hävda svenska kommersiella intressen och samtidigt pröva om ett visst projekt i sin utformning speciellt gagnar u-landets intressen. Jag vill inte påstå att det problemet är olösligt, men det ger verkligen anledning till funderingar. De borgerliga förefaller inte riktigt medvetna om detta dilemma — och kanske upplever man det inte som ett dilemma. Det är väl i så fall liksom de borgerligas ställningstagan-

Ang. det statliga utvecklingsbiståndet, m. m.

den i andra detaljfrågor uttryck för deras allmänna åskådning, att den svenska staten i alla sammanhang bör vara snällare mot de svenska företagen och deras ägare, att det i princip är klokt och förståndigt att bädla svenska företag och svenska företagare i bomull. Det gäller ju skattepolitiken, kreditpolitiken, den allmänna ekonomiska politiken, bostadspolitiken och nu också u-landspolitiken. I själva verket tycks det bli den röda tråden i deras förkunnelse inför årets val. Men vi andra, som inte är lika övertygade om att de svenska privata företagens intressen vad det än gäller överensstämmer med vare sig det svenska folkets eller andra folks intressen, tänker nog fortsätta att göra motstånd mot en politik med en sådan inriktning.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr DAHLÉN (fp) kort genmäle:

Herr talman! Det skulle finnas en hel del att diskutera i herr Björks anförande, men eftersom han till stor del svävade ut över områden som inte är helt centrala i dagens debatt, skall jag bara ta upp en del av frågorna.

Herr Björk sade att det måste vara en handelspolitisk illusion att tro att lättnader i handelspolitiken skulle komma att spela en mycket stor roll för möjligheten att hjälpa de fattiga folken. Jag tror emellertid att det är herr Björk som inte riktigt tänkt sig in i situationen i fråga. När vi får industrialiserade u-länder och dessa kommer att konkurrera på den svenska marknaden, tror herr Björk då att det kan ske utan att det uppstår svårigheter för det svenska näringslivet? Det är alldeles uppenbart att det blir svårigheter! Därför har vi också sagt att man inte ensidigt kan göra stora handelspolitiska eftergifter från svensk sida och även om de rika länderna gemensamt kommer att göra eftergifter blir det likväl

påfrestningar. Det förmodar jag att herr Björk inser.

Sedan talade herr Björk om frihetssträvandena ute i världen och rörde sig då helst på områden som låg långt borta från det konkreta förslag som mittenpartierna lagt fram. Herr Björk sade att mittenpartierna är naiva och menade att vi vill binda de afrikanska staterna för att bygga upp ett institut för rhodesiska flyktingar. Jag skall inte diskutera vad herr Björk är, om han är naiv eller vad det beror på att han yttrar sig på det sättet. Försök att läsa både motionen och reservationen en gång till! Då får herr Björk se att vårt förslag innebär för det första att vi konkret bör anslå två miljoner kronor till rhodesiska flyktingar och för det andra att vi bör diskutera huruvida vi — precis som vi stöder flyktingar från Moçambique — skall stödja ett institut för frihetsrörelsen i Rhodesia. Det är detta frågan gäller. Men det är klart att det är bra att tala om andra saker, när det finns ett konkret förslag som man inte vill stödja om att stödja de afrikaner som är tvungna att fly från Rhodesia! Jag förstår herr Björk, men argumenteringen var högst besynnerlig.

Vidare vill jag ta upp frågan om det som herr Björk påstod är gemensamt för praktiskt taget alla reservationerna, nämligen att man ville koppla ihop »svenska affärsintressen» med bistandsverksamheten. Det var alltså herr Björk inte intresserad av. Det är emellertid mycket intressant att se hur LO bedömer denna fråga — jag var inne på det i mitt tidigare anförande i debatten. LO säger rent ut i sitt remissyttrande över frågan om svenska investeringsgarantier att privata intressen och u-ländernas intressen ej behöver stå i strid mot varandra utan i stor utsträckning bör kunna förenas. Det är en helt annan anda som talar ur det uttalandet än vad herr Björk nyss gav uttryck åt. Herr Björks uttalande var ju ett enda utsående av misstro — att privata svenska intressen är i princip något skumt,

Ang. det statliga utvecklingsbiståndet, m. m.

något som man måste vara på sin vakt mot. LO har en annan inställning och förstår att det även ur de anställdas synpunkt är av stor vikt att svenska företag kan bedriva verksamhet i u-länderna, vilka, som vi verkligen hoppas, inte bara skall förbli fattiga utan bli välmående som vårt eget land. Jag trodde att det skulle vara rätt uppenbart för alla att det är ett intresse även för de svenska arbetsmarknadsorganisationerna att vi har kontakter där. Men här skiljer sig alltså herr Björks uppfattning från LO:s, och det är något som man kan notera med intresse från denna debatt.

När vi i Sverige talar om lokaliseringspolitik och anser att vi måste göra en insats i en bygd därför att det visar sig att befolkningen har det svårt, vad gör vi då? Vi säger att det är nödvändigt att försöka lokalisera några nya former av företag, och vi stöder dessa företag. Vad är det som vi anser vara nödvändigt för u-länderna? Det är att det verkligen växer upp ett näringsliv med industri och handel. Det är alltså precis på samma sätt där, och det trodde jag att herr Björk höll med om. Vem är det då som skall göra detta? Tjänstemännen i SIDA i all ära, men jag trodde att det var en allmänt omfattad mening att det kanske inte är just de som är de bästa experterna på att hjälpa till att starta företag i u-länderna. Den logiska slutsatsen av herr Björks resonemang måste vara att han anser dessa tjänstemän vara lämpligast för detta. Vi tror att folk som vet hur man skall starta och sköta företag duger mycket bättre till det än personer som inte är experter.

Herr Björk började med att tala om att han hade en känsla av att man gick till en u-landsdebatt som till en byauktion. Han sade att frågan är vem som skall bjuda mest. Tänk om herr Björk i stället hade funderat ett ögonblick på sitt eget och sitt partis förflutna och frågat: Vem är det som verkligen i dagens situation sviker sina vallöften? Socialdemokraterna lovade att

u-landspolitiken skulle bli ett av de viktigaste inslagen under 1960-talet. Herr Björk! Det har inte blivit så. Vem beror det på? Det beror på socialdemokraterna.

Herr VIRGIN (h) kort genmäle:

Herr talman! Herr Björk talade litet hänfullt om de borgerliga talesmän vilka hade yttrat sig om de privata investeringarna som om dessa självfallet skulle vara en tillgång. Jag uttryckte mig kanske inte i de ordalagen, men jag vill gärna erkänna att jag i princip sade någonting liknande. Jag tycker nämligen att privata investeringar självklart är en tillgång i u-länderna under förutsättning att investeringarna är sunda — och det måste man givetvis se till att de blir.

Jag vill gärna instämma i det som herr Dahln sade när han pekade på den verksamhet som bedrivs i varenda länsledning, i varenda kommun i Sveriges land, där man försöker att till sig knyta nya, sunda företag och betraktar dem som en självklar tillgång. Vad finns det för skäl att anlägga andra synpunkter när det gäller u-ländernas problem? Våra förslag gäller verkligen inte, som herr Björk uttryckte det, en inpackning av företagsamheten i bomull. Vi har t. ex. inte opponerat oss mot den ganska betydande självrisk på 10 procent som investeringsgarantierna skall innebära.

Vad vi vill är att de krafter i samhällsutvecklingen som visat sig vara så gynnsamma för vår egen utveckling skall kanaliseras också till de länder vilkas utveckling vi vill främja.

Herr HOLMBERG (h) kort genmäle:

Herr talman! Herr Björks anförande var intressant ur många synpunkter, därför att om man satt och antecknade fick man mest nedtecknat åtskilliga dogmatiska föreställningar som herr Björk tydligen grundade sin uppfatt-

Ang. det statliga utvecklingsbiståndet, m. m.

ning på. Jag kan förstå det, eftersom herr Björk närmast presterade en innanläsning, en socialistisk renlärlighet, en herr Björks lilla u-bok för hur u-hjälpen skall utformas i framtiden. Däremot kan jag inte finna att herr Björks anförande innefattade något konstruktivt. Anförandet var en kritik mot vad herr Björk ansåg vara de borgerligas uppfattning, utan att ge något alternativ till den socialdemokratiska uppfattningen när det gällde att vidareutveckla u-hjälpen.

Låt mig ta upp en fråga som verkligen förvånar mig. Det gäller familjeplaneringen. Herr Björk säger att samtliga demokratiska partier är ense om att familjeplaneringen bör stödjas. På den punkten kan vi vara överens. Så tillägger herr Björk att bara högern hade en reservation på denna punkt, men det är ännu mera en institutionell fråga.

Först och främst var det inte bara högerpartiet som hade avgivit en reservation i detta avseende, utan även herr Ullsten anslöt sig till denna reservation. Jag vet inte om herr Ullstens uttalande — herr Ullsten sitter inte i denna kammar — är ett uttryck för den unga folkpartiuppfattningen och om även herr Ahlmark kommer att ansluta sig till den uppfattningen. Det är möjligt att det är fråga om en generationsmotsättning inom folkpartiet. Det är en sak som folkpartiet får klara upp. Vad som är avgörande är att vårt krav på ett familjeplaneringsinstitut är ett krav på att skapa en bas för en bättre utbildning av dels de människor som från svensk sida skall ägna sig åt familjeplaneringsfrågorna i u-länderna, dels de människor som hämtas från u-länderna för att senare där kunna sprida kunskap om behovet av en familjeplanering. Jag tror därför att det är mycket farligt att — som herr Björk har gjort — försöka nedvärdera olika institutionella frågor, som herr Björk kallar det.

Vi inom högerpartiet har tagit upp en del andra frågor av denna karaktär, frågor som vi menar kommer att på lång

sikt slå igenom beträffande u-hjälpen. Det gäller vårt krav på ett samordningsorgan mellan de statliga myndigheterna, näringslivet, missionen och de ideella organisationerna i vad avser utformning och uppföljning av olika u-hjälpsprojekt. Det är också ett led i vår strävan att sprida kunskap och fördjupa kunskapen om u-hjälpsfrågorna.

Detsamma gäller det i högerpartiets partimotion framförda förslaget om att man vid universiteten skall inrätta någon institution som ägnar sig åt u-hjälpsfrågor och till denna knyta en särskild professur som så småningom kan utvecklas till en bredare institution för utbildning av akademiker i u-hjälpsfrågorna.

Jag tycker därför — och jag vill sluta med det, herr talman — att herr Björks anförande var ur många synpunkter intressant, ty genom en viss partipolitisk hätskhet gentemot de borgerliga försvann det väsentliga i herr Björks uppfattning, nämligen att oavsett politisk uppfattning borde samtliga politiska partier vara inriktade på en successiv och medveten ökning av u-hjälpsverksamheten i Sverige.

Herr BJÖRK (s) kort genmäle:

Herr talman! Det intressanta med att diskutera med herr Dahlén är att man skulle kunna använda nästan hur mycket tid som helst för att klara upp alla de missförstånd som hans inlägg så gärna bygger på. Tyvärr har jag inte hur mycket tid som helst, och därför får jag försöka klara upp saken ganska hastigt.

Jag har ingalunda förnekat att handelspolitiken spelar en stor roll. Jag har tvärtom hävdad den synpunkten inom mitt eget parti. Däremot har jag vänt mig mot illusionstänkandet att isolerade svenska handelspolitiska insatser skulle kunna spela en väsentligt större roll än våra direkta biståndsinsatser. Jag har också uttalat en viss varning för överskattning av handelspolitiska

Ang. det statliga utvecklingsbiståndet, m. m.

åtgärder gentemot u-länder som inte har något att bjuda marknaden.

Man får kanske också tänka på prioriteter i tiden. För att u-länderna skall spela en stor roll på världsmarknaden och för att världsmarknadens organisation skall få en mera avgörande betydelse för dem krävs primärt att deras egen produktionsapparat utvecklas. Det är klart att det finns ett växelspel, men man skall inte försöka blanda bort korten och skjuta fram handelspolitiken framför allt annat.

När jag kritiserade folkpartiets propå om ett Rhodesia-institut, talade jag om en naiv förmyndarmentalitet, och jag borde kanske förklara detta uttalande ytterligare. Jag har haft en del att göra med afrikanska politiker, och jag vet att de är utomordentligt känsliga personer. Jag tror att man måste respektera deras känslighet. Jag vet också att det är en ömtålig fråga för afrikanska regeringar hur de skall ställa sig till olika flyktinggrupper från södra Afrika. Jag finner det därför utomordentligt olämpligt av det avlägsna Sveriges regering att på något sätt försöka komma med pekpinningar till dessa afrikanska regeringar om hur de skall handlägga de här mycket speciella, i och för sig mycket viktiga och intressanta problemen. Parallellen med Moçambique-institutet i Tanzania håller inte, ty detta institut kom till på afrikanskt initiativ, och sedan satte vi in vårt bistånd. Här menar folkpartiet att vi skall gå motsatt väg. Det tycker inte utskottsmajoriteten att man skall göra.

Herr Yngve Holmberg uttrycker en viss förvåning om jag förstår honom rätt, eller triumf — jag vet inte vilken känsla det var — över att även herrar Ahlmark och Ullsten kommer att ansluta sig till hans propå om ett familjeplaneringsinstitut.

Herr Holmberg tycker att jag är så hätsk — och det kanske jag är. Det är kanske elakt av mig om jag säger att det finns måhända något gemensamt mellan herr Yngve Holmberg och herrar

Ahlmark och Ullsten. De kanske har ett visst modernt sinne för vad som gör sig som slagord på läktarna. Det är klart att om vi andra »gräsossar» och »gråliberaler» och vad vi kan vara säger att det är en praktisk organisationsfråga, så blir det inte lika spännande. Det ligger inte riktigt så till att det skulle vara en så god idé att sätta i gång ett sådant institut.

Det sker en expansion på detta område. Men jag räkar liksom herr Holmberg ha vissa kontakter med problematiken, och jag vet att det förekommit svårigheter att tillsätta vissa vetenskapliga tjänster med tillräckligt kvalificerat folk. Om vi inte har tillräckligt kvalificerade människor kan man göra vissa invändningar mot att i dag binda sig för en stor institutapparat.

Till herr Dahls missförstånd hör att det skulle föreligga någon principiell skillnad mellan min och LO:s syn på privata investeringar i u-länderna. Han citerar ett LO-uttalande om att sådana privata insatser inte behöver stå i strid med u-landets intressen — eller hur det nu var formulerat. Men jag sade ju precis detsamma. Vad jag vände mig mot var den dogmatiska tron på att privata investeringar under alla omständigheter är en tillgång för enskilda u-länder. Jag kritiserade samtidigt energiskt kommunisternas dogmatiska föreställningar där det bl. a. ingår att privata investeringar över huvud taget skall förhindras. Jag är liksom andra socialdemokrater fullt medveten om att u-länderna behöver både det ena och det andra. De behöver stora statliga investeringar, de behöver även privata investeringar. De, likaväl som vi, kan nog må bra av blandekonomi. Men vi menar att man ändå måste se upp med detta. Det finns en gräns, det måste bli en avvägning från fall till fall om vilka privata investeringar som är nyttiga.

Jag har tillbringat en stor del av de senaste dagarna med att studera delar av Gunnar Myrdals stora verk om Asien. Han är i och för sig positiv till privata

Ang. det statliga utvecklingsbiståndet, m. m.

investeringar i u-länderna, men det finns ett ganska intressant avsnitt där han kritiserar den här i landet mycket vanliga föreställningen att varje industriinvestering i ett u-land skulle ha något slags stark spridningseffekt i det kringliggande samhället. Erfarenheter från åtskilliga u-länder tyder tvärtom på att den spridningseffekten kan vara ytterst obetydlig och att alltså utvecklingseffekten över huvud taget inte är så mycket att tala om.

Herr DAHLÉN (fp) kort genmäle:

Herr talman! Herr Björk börjar att mattas i sin intensitet på en rad punkter, och då närmar vi oss givetvis varandra. Beträffande handelspolitiken skall jag bara hänvisa till vad jag sade i mitt första anförande. Det är kanske möjligt att herr Björks nya tonfall närmare kan sammanfalla med vad jag hade att säga.

Vidare sade herr Björk någonting om att »ni visar naiv förmyndarmentalitet då ni skall föreskriva afrikanska regeringar vad de skall göra». Men, herr Björk, läs vad som står i reservationen! Vi föreslår där att riksdagen skall förklara för regeringen att om man från afrikansk sida vill ha ett sådant institut bör regeringen vara positiv till diskussioner om detta. Vi har inte föreslagit att den svenska regeringen skall skicka sändebud till de afrikanska regeringarna för att säga till dem att inrätta ett sådant institut. Detta sätt att argumentera är att ställa all vettig diskussion åt sidan och påstå någonting helt annat än vad som sagts. Men ett sådant förfaringssätt passar tydligen herr Björk, och då går det tyvärr också i första kammaren att föra en sådan debatt.

Herr Björk förklarade att det inte finns någon principiell skillnad mellan hans och LÖ:s uppfattningar om privata investeringar i u-länderna. Det är mycket möjligt, men i så fall förstår jag inte en stor del av herr Björks första anförande. Detta måste givetvis bero på

att min fattningsförmåga är synnerligen svag i det sammanhanget och att jag har lättare att förstå när LÖ säger att privata u-landsinvesteringar och u-ländernas intressen bör kunna förenas. Det är ett språk som jag förstår. Men enligt herr Björk kopplar vi, som ju för samma språk som LÖ på den här punkten, ensidigt ihop svenska affärsintressen — hör vilket fult ord alltså! — med u-landsinvesteringar. Det språket har jag mycket svårt att uppfatta som mitt eget, och inte heller kan jag uppfatta det som ett uttryck för LÖ:s inställning och absolut inte, herr Björk, som en uppfattning hos regeringarna i u-länderna. Vad dessa regeringar önskar är att näringslivet skall etablera sig i u-länderna. Ty där förstår man — även om herr Björk inte förstår det — att experter på att bygga upp ett näringsliv skaffar man i regel inte från statliga ämbetsverk. Det skall vara folk som kan sin sak. Men om herr Björk i nästa replik vill retirera även på den här punkten kan vi närma oss varandra ännu mera.

Herr HOLMBERG (h) kort genmäle:

Herr talman! Vad som gör det så angenämt att diskutera med herr Björk är att han inte höjer rösten. Han har visserligen sarkastiska och ironiska formuleringar men låter det bli vid detta.

Å andra sidan står emot detta mitt konstaterande herr Björks uttalande om att han kände en viss hätskhet gentemot de borgerliga partierna och kanske framför allt gentemot högerpartiet när det gäller u-landshjälpen. Ja, låt oss då konstatera att högerpartiet har i stort sett stött socialdemokraterna beträffande det statliga bidraget under förutsättning att detta ytterligare kan ökas om så befinnes nödvändigt och riktigt, och att vi dessutom vill ha en ökning av det privata kapitalflödet. Men kvar står ändå att de borgerliga partierna på väsentliga punkter gemen-

Ang. det statliga utvecklingsbiståndet, m. m.

samt är kritiska mot regeringens förslag. Detta mitt konstaterande förts inte av herr Björks påstående att »grå-sossarna» och »gråliberalerna» nu har bildat en ny koalition när det gäller u-landshjälpen. Det är en sak som vi inom högerpartiet inte lägger oss i.

När det sedan gäller familjeplaneringsinstitutet så tog herr Björk upp en mycket väsentlig fråga. Han sade att det har visat sig vara svårt att skaffa kvalitativt riktiga och lämpliga personer till att bära upp ett familjeplaneringsinstitut. Det skall vara högt utbildade människor som förstår sig på de speciella förhållanden som råder i u-länderna. Detta är riktigt, men inom högerpartiet anser man att just bildandet av ett familjeplaneringsinstitut kommer att dra till sig kvalificerade unga människor som vill ägna sig åt och ser en framtid i att ta över familjeplanerings- och forskningsuppgifter på detta område. Den lilla specialgrupp som har bildats inom SIDA härför tror jag inte har någon attraktionskraft när det gäller de unga människornas intresse för att i framtiden ägna sig åt familjeplaneringsfrågor inom u-hjälpen. Detta är alltså ett exempel på att vi inom högerpartiet har ett mera långsiktigt perspektiv på u-hjälpen än det som har kommit fram genom herr Björks anförande.

Herr BJÖRK (s) kort genmäle:

Herr talman! Det börjar bli en aning gåtfullt vad som egentligen skiljer utskottsmajoriteten och folkpartiet i fråga om detta Rhodesiainstitut. Nu låter det på herr Dahlnén så, att om de afrikanska regeringarna skapar ett sådant här institut, bör vi vara beredda att hjälpa dem. Utskottsmajoriteten säger i princip alldeles detsamma, att vi anser att Kungl. Maj:t bör ställa sig positiv till de idéer och önskemål som kan komma fram på detta område.

Vidare talar herr Dahlnén om mina nya tonfall när det gäller handelspolitiken. Ja, det är möjligt att jag modu-

lerar rösten på litet olika sätt i mina inlägg. Men faktum är att jag har sagt exakt samma sak varje gång jag varit uppe i denna talarstol. Får jag lov att ännu en gång läsa upp vad jag sade i mitt första inlägg som upprörde herr Dahlnén så mycket. Jag sade att vi inte är så puritanska att vi avvisar varje samordning av statliga och privata insatser. Det var alltså ett avvisande av kommunisternas dogmatik. Särskilt när u-länderna själva önskar en sådan samordning finns det skäl att lyssna, men det ligger en fara i att bli så engagerad för svenska företags speciella intressen i u-länder att man förutsätter att det som gagnar de förra också alltid gagnar u-länderna. Den huvudtanken har jag sedan varierat i några omgångar. Jag avvisar alltså å ena sidan den kommunistiska dogmatiken att alla privata investeringar i u-länderna är av djävulen. Jag avvisar å andra sidan också den naiva uppfattningen att alla privata investeringar i u-länder kan förutsättas vara till nytta. Jag beklagar att herr Holmberg börjar missuppfatta mig nästan lika flitigt som herr Dahlnén gör. Herr Holmberg har för sig att jag uttryckt något slags hätskhet mot högern. Det vare mig fjärran. Det var herr Holmberg som i sitt första inlägg påstod att jag hade varit hätsk. Jag kanske inte gjorde några direkta invändningar, men jag instämde ju inte heller i detta uttalande.

Frågan om familjeplaneringsinstitut kunde vi naturligtvis diskutera länge under kammarens fascinerande intresse. Den här tanken var populär tidigare. Sedan har SIDA:s styrelse, som ju är sammansatt av representanter för alla möjliga grupper, grubblat på detta. Olika experter har tittat på saken, och man har alltså kommit fram till uppfattningen att det tills vidare inte är någon särskilt praktisk tanke. Vi har ju i SIDA:s styrelse ett samordningsorgan av den typ som högern anser det nödvändigt att skriva en särskild reservation om. Men inom SIDA finns det

Ang. det statliga utvecklingsbiståndet, m. m.

inte någon entusiasm för saken. Då skall alltså riksdagen låta sig övertygas av den entusiastiske herr Holmberg om att det nog ändå är en mycket god idé. Det är klart att han kan övertyga herr Ahlmark och herr Ullsten. Det är inte särskilt svårt. Vi andra kanske är mera tveksamma.

Herr SUNDIN (cp) kort genmäle:

Herr talman! När man sitter och lyssnar på de här replikskiftningarna frestas man nästan att fråga: Vad strider de över huvud taget om? Herr Björk och herr Dahlnén tycks sitta på samma stol för närvarande. Om man läser såväl utskottsutlåtanden som reservationer — och så redbar tycker jag att man skall vara — så finner man att det skiljer i tid på ett år — eller hur, herr Björk? — plus de här små detaljerna som herr Björk tycks vilja göra till en stor sak. Men även dessa frågor kanske löser sig med tiden.

En sak, herr talman, som jag förundrade mig över var att herr Holmberg och herr Björk talar om hätskhet. Varför gör ni det herr Björk? Ni står ju över huvud taget på samma linje då ni vill förhindra att denna hjälp kommer ett år tidigare. Varför då tala om hätskhet! Ni är ju goda vänner. Då tycker jag ni skall ta varandra i hand och tycka att över huvud taget allting är bra och inte dimensionera något som över huvud taget inte finns mellan högern och socialdemokratin.

Herr statsrådet LANGE:

Herr talman! När jag lyssnar till denna debatt kan jag inte undgå att göra vissa reflexioner, som måhända kan vara värda att kammarens ledamöter observerar.

Vi vet ju att det länge har funnits en förståelig och stark skepsis bland utvecklingsländerna själva beträffande lämpligheten av enskilda investeringar och statlig medverkan i form av inves-

teringsgarantier till sådana investeringar. Det är ett faktum. Skälen härtill är flera. Enskilda investeringsprojekt har i vissa fall visat sig icke bidra till att möjliggöra genomförandet av de utvecklingsprogram dessa länder har bestämt sig för. I vissa fall har de t. o. m. försämrat möjligheterna för ett sådant genomförande. Det finns mycket annat att säga om en del av de investeringsprojekt som på privat väg kommit till stånd i u-länderna. Det lär inte kunna bestridas. När jag tagit del av utskottsutlåtandet har jag inte heller kunnat finna någon som bestrider detta faktum, som verkligheten erbjuder många exempel på.

Under det senaste året har man kanske kunnat bemärka en viss skiftning — för att använda herr Sundins ord — i uppfattningarna bland u-länderna, en glidning mot en mera positiv inställning till denna typ av investeringar. Detta har vi från socialdemokratisk och från regeringens sida betraktat som en glädjande rörelse i realistisk riktning.

Vid den senaste UNCTAD-konferensen förklarade sig de länder, som deltog i diskussionerna på denna punkt, nästan helt enstämmigt den uppfattningen att de under vissa förutsättningar väl kunde förstå att enskilda investeringar kunde utgöra ett mycket värdefullt komplement till deras utveckling och ekonomiska framåtskridande.

Jag tycker nog att det funnes skäl för herr Werner och hans meningsfränder att observera detta. Ni har inte riktigt följt diskussionen bland u-länderna. I anslutning till Alger-stadgan uttalades detta, i varje fall i de kommentarer som gjordes här i landet av den hitresta delegationen som skulle närmare intressera regeringen för vad man kommit överens om i Alger.

Alltnog, vi har sett detta som en glädjande utveckling bland u-länderna. Men de har uppställt som ett absolut oeftergivligt krav för att de med tillfredsställelse skall kunna hälsa också enskilda investeringar i deras respektive land att det ordnas med en bestämd kontroll

Ang. det statliga utvecklingsbiståndet, m. m.

över de privata investeringarna och vidare att det är alldeles uppenbart att verksamheten utgör ett led i de ifråga-varande ländernas egna utvecklingsplaner och ekonomiska program. Det är i allmänhet deras krav och villkor för att hälsa enskilda investeringar med tillfredsställelse. Det lär man inte komma ifrån. Därför har jag också när jag läst utskottsutlåtandet känt glädje över att varken reservanter eller utskottsmajoritet svävar på målet på den punkten. Där är man överens om att investeringsgarantierna endast skall komma till användning för att möjliggöra investeringar som utgör klara led i utvecklingsplanerna i respektive u-land.

När man har sagt så mycket och när man är ense så långt borde det inte vara så svårt att ena sig även om den punkt där nu åtskilliga talare, bland dem herr Holmberg, herr Dahlén och jag förmodar även herr Virgin — jag hörde tyvärr inte hans inlägg — vänder sig emot länderbegränsningen. Det är väl ganska naturligt att man skaffar sig bästa möjliga garantier för att dylika investeringsprojekt verkligen också fyller kravet att utgöra klara led i utvecklingsarbetet i dessa länder och inte leder till att resurser förbrukas, som annars skulle få bättre användning i ett genomtänkt utvecklingsprogram än de skulle få på ett mera affärsbetonat enskilt investeringsobjekt utan anknytning till den ekonomiska planeringen.

Under sådana omständigheter har vi sagt oss att det är mycket naturligt att vi åtminstone under den första tiden, tills vi har vunnit vidare erfarenheter, koncentrerar verksamheten och ger dessa garantier inom den ram som nu har begärts från riksdagens sida på 400 miljoner kronor just till de länder, där vi har biståndsprogram och där vi har andra erfarenheter och möjligheter att följa inriktningen, utformningen och möjligheterna för dessa utvecklingsprogram. Det har vi, som sagt, där vi själva har bistånds- och hjälpverksamhet.

Jag har därför svårt att förstå det lo-

giska i att man först säger att det är klart att det skall vara ett led i utvecklingen och framtidskridandet i dessa länder och att man sedan vänder sig emot att resurserna koncentreras till länder där vi verkligen kan få ett bättre grepp och en bättre uppföljning av just denna utvecklingsplanering. Det är den ena delen av problemet.

Herr talman! Det går väl inte att bestrida att den samlade effekten måste bli större om vi har en viss koncentration till att börja med också när det gäller den investeringsverksamhet som möjliggöres genom att investeringsgarantier lämnas av statliga myndigheter. Meningen med detta är inte att möjliggöra investeringar sådana som svenska företag har gjort i t. ex. Sydamerika. Många av dessa projekt har varit till nytta för dessa länder, men de representerar alldeles säkert inte något slags välgörenhet från de firmor som varit engagerade. Det är inte för sådana projekt som vi i första hand avser att använda denna typ av garantier, utan de bör användas för att möjliggöra projekt; som ur affärs- och lönsamhetssynpunkt kanske inte är lika lockande som de svensk industri på åtskilliga håll varit engagerad i.

Herr talman! Med detta tror jag att jag har besvarat åtminstone en av de frågor som jag förstod att herr Holmberg riktade till mig. Han uppmanade mig också att här i kammaren lämna en redogörelse för UNCTAD-konferensen. I en kvällstidning i dag kritiserar jag hårt för att jag lämnade en sådan redogörelse vid gårdagens interpellationsdebatt. Jag ville nämligen tillmötesgå ett som jag tyckte mycket naturligt önskemål från talmännen och presidiet i kammaren att i görligaste mån besvara interpellationer de dagar vi inte har andra sakfrågor att behandla. Därför valde jag att svara på herr Yngve Möllers interpellation i går. Jag tänker inte upprepa svaret, och jag tror herr Holmberg förstår mig. Jag är dock villig att gå in i debatten om tiden medger det och om det finns en allmän

Ang. det statliga utvecklingsbiståndet, m. m.

önskan i kammaren att svaret skall upprepas. Redogörelsen kommer att finnas tillgänglig i protokollet. Jag kan också trösta kammarens ledamöter med att vi räknar med att någon av de närmaste dagarna kunna ställa ett rätt omfattande material till förfogande som redogör för vad som hände vid UNCTAD-konferensen, alltså utöver det fortlöpande material som hela tiden funnits tillgängligt i Meddelanden från utrikesdepartementet. Vi är också i färd med att trycka en liten publikation om detta, men den lär knappast bli färdig innan riksdagen åtskils. Det är alltså inte därför att jag inte anser denna fråga viktig, som jag inte tar upp den till behandling här. Jag har, herr talman, varit mån om att inte ta kammarens tid i anspråk alltför länge.

Herr HOLMBERG (h) kort genmäle:

Herr talman! Låt mig endast konstatera att handelsministern har uppfyllt all rättfärdighet då det gäller redogörelsen för vad som hände vid UNCTAD II i New Delhi. Min önskan berodde på att jag inte var närvarande vid gårdagens interpellationsdebatt och därför inte kunde ta del av svaret. Jag får ju dessutom tillfälle att läsa handelsdepartementets i tryckt form utgivna redogörelse.

Jag vill emellertid ta upp en helt annan sak, och det gäller herr Langes påpekande att u-länderna hyser stark skepsis mot privata och enskilda investeringar. Det är möjligt att det är på det sättet. Å andra sidan anser jag att Sverige som i-land har anledning att övertyga u-länderna om att ett privat kapitalflöde alls inte behöver vara — och i det övervägande antalet fall icke är — någon egoistisk åtgärd från i-landets sida. Som exempel kan jag nämna att Grängesbergsbolagets investeringar i Lamco i Liberia onekligen är ett föredöme för hur enskilda investeringar kan hjälpa ett land, även om Sveriges Radio-TV på olika sätt har försökt

diskriminera detta. I fråga om detta projekt har man dess bättre kommit överens om hälftendelning av vinsten.

Herr Lange såsom handelsminister har ju anledning att känna igen denna konstruktion, eftersom detta var den överenskommelse som Grängesbergsbolaget och staten från början träffade när det gällde LKAB, vilket företag staten sedermera inlöste. Såvitt jag kan förstå hade vi i det tidigare u-landet Sverige ingen anledning att vara ledsna över det engagemang som Grängesbergsbolaget hade i LKAB.

Jag vill bara understryka detta, ty jag tror att det är en uppgift för den svenska regeringen att sprida kunskap och information om att enskilt kapitalflöde och enskilda investeringar många gånger ger större utdelning och större effekt för mottagarlandet än vad kanske ibland illa förberedd statlig bidragsverksamhet ger.

Herr DAHLÉN (fp) kort genmäle:

Herr talman! Jag skall bara ta upp en av de saker som statsrådet Lange diskuterade, nämligen frågan om principerna för investeringsgarantierna.

Det är intressant att konstatera, att den negativism som regeringen här visar mot att svenskt näringsliv skall vara med och stödja uppbyggandet av näringslivet i u-länderna bygger herr Lange på med att det är nödvändigt för Sverige att mycket ingående bedöma om ett projekt, som u-landet påstår ingår i dess utvecklingsplan, i själva verket gör det. Det är nämligen detta som herr Lange bygger sin negativism på. Det är intressant att se, att remissinstanserna finner detta orimligt. Hur skall vi här i Sverige kunna tala om för ett u-land att ett önskat projekt inte ingår i dess utvecklingsplan, att det är fel tänkt, osv.? Detta måste väl, herr Lange, u-landet självt få tillfälle att bedöma. Skall vi vara överförmyndare på detta sätt?

Ang. det statliga utvecklingsbiståndet, m. m.

Det är intressant att se vilka remissinstanser som främst vänder sig mot att det stora administrativa arbete som skulle följa av detta är nödvändigt. Jo, det är LO, KF och kommerskollegium. Kommerskollegium ger redan nu u-garantier, säger man, och de investeringsgarantier som nu skall ges torde komma att innebära ungefär samma administrativa arbete. I det fallet, herr Lange, är det aldrig fråga om att vi skall vara överförmyndare för u-landet i fråga. Påstår u-landet att en viss privat investering ingår såsom ett led i dess utvecklingsplan, tycker jag att även herr Lange i någon mån skall vara nöjd därmed och inte försöka skaffa sig överförmyndarskap över andra länder.

Herr statsrådet LANGE:

Herr talman! Får jag börja med herr Dahlén, som jag tyckte var mest befängd i sin argumentering nu.

Bör vi inte uppriktigt sagt, herr Dahlén, när det gäller ett stöd, där vi från svensk sida riskerar skattebetalarnas pengar, också ha möjlighet till åtminstone viss bedömning av hur stödet skall utnyttjas? Gör inte varje internationell myndighet, herr Dahlén — till världsbanken eller utvecklingsfonden knutna internationella institutioner med inriktning på u-länderna — alltid mycket noggranna undersökningar, innan de godtar ett u-landsprojekt? I de flesta fall behöver vi inte göra det. Men vi har bättre möjligheter — det kan väl herr Dahlén inte bestrida — att bedöma ett projekts art och huruvida det också ansluter sig till det utvecklingsprogram som finns i ett land, där vi själva har ett biståndsprogram. Då kan biståndet dra nytta av investeringsprojektet, och den gemensamma effekten blir större, vilket jag tillät mig säga i mitt föregående anförande. Jag tror inte, herr Dahlén, att u-länderna känner det såsom särskilt besvärande, när de får sina projekt prövade i Washington av världsbanken eller av utvecklingsfon-

den IDA, utan att de tar det såsom något ganska naturligt. Om även vi då bildar oss en egen mening om hur realistiskt ett visst projekt är och huruvida det ansluter sig väl till utvecklingsplanerna så anser jag inte att detta skall karaktäriseras så att vi gör oss till något slags förmyndare över u-länderna.

Herr Dahlén vill ju inte att dessa investeringsgarantier ens i början skall begränsas till de länder där vår biståndsverksamhet äger rum. Menar då herr Dahlén att om ett u-land förklarar: »Det här ansluter sig bra till ett kommande utvecklingsprojekt» så skall vi bara säga: Ja, naturligtvis — och så skall investeringsgarantin lämnas? Anser herr Dahlén att det inte alls skall vara någon kontroll över ett sådant projekt, annat än den rent kalkylmässiga och möjligen affärsmässiga?

Vill enskilda företag ge sig in i sådana projekt har vi väl i allmänhet ingenting emot det. Många av de projekt i Sydamerika osv. som våra företag gett sig in i har varit till nytta, det vill jag gärna ge herr Holmberg rätt i, säkerligen också till nytta för stora delar av den befolkning och de anställda som berörts. Men herr Holmberg skall inte här i kammaren försöka skapa intrycket att Grängesbergs huvudmotiv för Lamcoprojektet var att hjälpa Liberias befolkning. Det tror jag inte heller att herr Dahlén kan säga, utan jag anser att Grängesbergsbolaget — och det är ingenting ont i detta — som alla andra enskilda industrier ville tjäna pengar. Och uppriktigt sagt är åtskilliga av de projekt som jag själv sett och besökt, exempelvis i Brasilien, sådana som sannerligen inte tillkommit för att man velat hjälpa de fattiga indianerna i Amazonflodens djungeltrakter.

Herr DAHLÉN (fp) kort genmäle:

Herr talman! Jag skall låta herr Holmberg svara på det som herr Lange riktade till honom men påstod att han riktade till mig.

Ang. det statliga utvecklingsbiståndet, m. m.

Nu sade herr Lange att han skulle vara nöjd om det åtminstone blev en viss bedömning av investeringsprojektet. Ja, det tycker jag låter väldigt bra — det är någonting helt annat än vad herr Lange skriver i propositionen och vad han sade i sitt första anförande. Reduceras nämligen kontrollen till en viss bedömning, då är jag helt nöjd. Men vi får ju höra vad herr Lange säger i nästa anförande — om det blir vad som står i propositionen eller vad han nu sade i sin senaste replik. Menar han det som sades i den repliken närmar han sig ju vår uppfattning. Och när vi fört fram den har vi stött oss på LO, KF, Exportföreningen, Industrieförbundet och kommerskollegium, som säger att den administrativa kontroll som föreslogs i promemorian och som herr Lange väl officiellt håller fast vid är onödig och orimlig. Vad som behövs är i stort sett och i princip den kontroll som kommerskollegium nu tillämpar när det gäller de redan existerande u-garantierna.

Herr Lange frågade om jag inte vill ha någon kontroll alls. Jo visst, jag vill ha i stort sett den kontroll som förekommer. Och skulle vi uppnå det resultatet av debatten att nu också herr Lange tycker att den kontrollen i stort sett räcker — med vissa variationer eftersom det är ett annat system — ja, då har vi verkligen nått långt. Vi nådde en bra bit med herr Björk på några minuter; nu kanske vi också har nått en bra bit med herr Lange.

Herr HOLMBERG (h) kort genmäle:

Herr talman! Låt mig först säga att jag hoppas att herr handelsministern underlåter att blanda ihop å ena sidan fattiga indianer vid Amazonfloden med den verkligt fattiga befolkningen i Liberia och å andra sidan den ljuse herr Dahlén med den mörke herr Holmberg.

Vad jag tog upp var frågan om vilken effekt det enskilda kapitalflödet till u-länderna hade. Vad jag mycket bestämt

har vänt mig emot är den undervärdering som regeringen ständigt återkommer till när det gäller näringslivets insatser i u-länderna. Nu försöker handelsminister Lange försvara denna undervärdering med att hänvisa till att motiven inte är riktigt rena. Han menar att det legat ett vinstmotiv från näringslivets sida bakom viljan att göra en investering. Jag tror detta är att snedvrida och skenvrida hela frågan om de enskilda insatserna för hjälp till u-länderna. Det är inte motiven som är det avgörande, utan det är resultaten så som de upplevs av u-landsbefolkningen som är helt avgörande.

Om man går till det exempel som jag tog upp, nämligen Lamco och Grängesbergsbolagets engagemang där, är det ingen tvekan om att de 1,5 miljarder kronor som Grängesbergsbolaget har satsat i Lamco har inneburit en mycket kraftig utveckling till det bättre av infrastrukturen i Liberia. Lamco har alltså haft avgörande betydelse för att detta u-land skulle få en bättre levnadsstandard. Det har varit fråga om byggande av järnvägar och hamnar, grundande av företag inom näringslivet — underleverantörer o. d. — och det har varit fråga om utbildning, sjukhusverksamhet samt vatten- och avloppsförsörjning. Detta kan inte och bör inte underskattas, men det bör heller inte övervärderas.

Vad vi inom högerpartiet begär är rättvisa i bedömningen när det gäller att jämföra det statliga bidraget över budgeten, som är oerhört viktigt och riktigt, med det kapitalflöde som härrör från enskilda företag och enskilda individers fantasi och lust att skapa någonting nytt utanför Sveriges gränser.

Herr statsrådet LANGE:

Herr talman! Jag vill fästa herr Holmbergs uppmärksamhet på att jag inte har gjort någon värdering av Lamcoprojektet. Jag har varken kallat det

Ang. det statliga utvecklingsbiståndet, m. m.

för rent eller osnyggt, och det tänker jag inte göra nu heller.

För att vi skall bli riktigt på det klara med vari skillnaden i våra uppfattningar består vill jag göra ett förtydligande. Om herr Holmberg menar att Lamco är ett exempel på ett projekt som borde kommit i åtnjutande av investeringsgarantier, då säger jag nej. Det är nämligen ett projekt som ändå kommit till stånd med den nytta det kan ha haft. En del av kritiken mot detta företag kanske har varit befogad, men det skall jag inte ge mig in på här. Att det uteslutande varit till nytta, utan avigsidor, det tror jag inte på. Lamco är ett projekt som redan kommit till stånd och som landet Liberia kanske dragit en viss nytta av — det vill väl egentligen ingen bestrida — men det är inte ett sådant projekt som behövde någon investeringsgaranti.

Sak samma gäller de andra projekt som jag tillät mig att också nämna som exempel. Det var företag i Brasilien och på många andra håll. Sådana företag kommer till stånd utan hjälp av investeringsgarantier. När de startas sker det inte av rent altruistiska skäl, utan motivet är ett annat, ett högst respektabelt sådant: en vilja att göra en god affär. Det hoppas jag att många svenska företag skall ge sig in på i fortsättningen också, utan att därför nödvändigtvis göra anspråk på en investeringsgaranti av den typ det är fråga om här.

Till herr Dahln vill jag säga att de som lyssnat till honom i kammaren i dag har funnit en viss benägenhet hos honom att förvränga vad som har sagts och framför allt att märka ord. Jag anser att innan en investeringsgaranti lämnas, bör vi se till att vi kan göra bästa möjliga bedömning av projektet. Jag tror att vi har större garantier för att kunna göra en sådan bedömning om ärendena handlägges på det sätt som rekommenderas i propositionen och som utskottsmajoriteten anslutit sig till.

Jag tror inte att jag behöver ödsla fler ord på herr Dahln.

Herr SUNDIN (cp) kort genmäle:

Herr talman! Jag har icke på något sätt tidigare i dag överdrivit skillnaderna mellan det ena och det andra förslaget. Jag har bara konstaterat att mittenpartierna med tanke på att nå målsättningen vill komma längre än vad regeringen föreslår. Därutöver har jag tagit upp de avskräckande exempel som kommer att finnas år 2000.

När handelsministern talar om den privata industrins investeringar, vill jag säga att handelsminister Lange väl inte är alldeles obekant med kommerskollegium. I dess yttrande står det: »Kommerskollegium finner övervägande skäl tala för att möjligheten att erhålla statlig investeringsgaranti inte ens i inledningsskedet begränsas så starkt som enligt förslaget i promemorian. Kollegiet konstaterar att en förutsättning för att en garanti över huvud taget skall aktualiseras är att det finns ett kommersiellt intresse härför.» Detta är väl riktigt. Jag förmodar att om finansminister Sträng startar ett företag av någon art blir det också kommersiellt. Han vill ha en viss vinst på det. Annars skulle han vara en dålig finansminister — och det är han ju inte.

Herr talman! Jag har redan på förmiddagen sagt att vår insats är så liten att vi icke skall tala om förmynderskap, ty vi är i detta sammanhang underordnade de stora. Fördenskull är inte den hjälp som Sverige kan ge av underordnad betydelse. Den kan alltid rädda människoliv, och det är rätt väsentligt. Här måste det alltså göras en ren bedömning.

En fråga som jag tog upp i dag på förmiddagen och som jag gärna skulle vilja ha svar på är om regeringen är beredd att ändra u-hjälpens oenhetliga organisation, som är fördelad på så många departement, så att det blir bättre samordning över hela fältet. Det tror jag att även u-hjälpen över huvud taget skulle kunna tjäna på. Ingen av statsråden har velat gå in på den saken.

Låt mig sedan ställa en fråga till han-

Ang. det statliga utvecklingsbiståndet, m. m.

delsministern — eller det kanske är rik-
tigare att finansministern svarar på
den. Är det inte nödvändigt att man
även ser över SIDA:s verksamhet i da-
gens läge? Från ett annat verksamhets-
fält har det givits sådana upplysningar
att det skulle vara nödvändigt att nå-
gonting mera gjordes för att inte, som
jag sade i förmiddags, SIDA skall bli ett
mastodontföretag utan att man vet vilka
riktlinjer man skall följa. Det skulle in-
tressera mig om finansministern ville
ge klara besked på den frågan.

Herr DAHLÉN (fp) kort genmäle:

Herr talman! Herr Lange sade att jag
märkte ord, och jag tycker att det är
tråkigt om han har den uppfattningen.
Jag utgick från att han, som har måst
fundera mycket över dessa saker, verk-
ligen menade vad han sade i sitt andra
inlägg, nämligen att han kunde nöja sig
med en viss bedömning, vilket verk-
ligen avvek från vad som står i propo-
sitionen. Jag skall inte yttra mig mer
om det. Jag tror herr Lange på orden
och trodde att vi för ovanlighetens skull
kommit en bit framåt i en debatt i riks-
dagen och inte bara refererar stånd-
punkter som vi givit uttryck åt på an-
nat håll. Det var alltså en missuppfatt-
ning från min sida, vilket jag givetvis
registrerar med besvikelse.

Det är ju mycket intressant att se
vilka personer i denna kammare som
har en annan mening än herr Lange
men som ändå tillhör hans eget parti,
personer som i remissinstanser har ut-
talat sig emot den begränsning och den
kontroll som herr Lange här gör sig till
talesman för. Herrar Axel Strand, Arne
Geijer, Erik Wärnberg, Knut Johansson
och Yngve Persson, alla har sagt att
en sådan begränsning som framgår av
den promemoria som herr Lange i dag
gör sig till tolk för är felaktig. Det skall
vara en ekonomisk bedömning. Några
andra saker skall vi inte fästa oss vid
när det gäller urvalet av länder.

Eftersom också herr Sträng har dra-

gits in i denna debatt är det intressant
att notera att riksbanksfullmäktige, där
herr Strängs statssekreterare är ordfö-
rande, har sagt att ekonomiska bedöm-
ningar skall vara grundläggande vid
bedömningen av om man skall ge in-
vesteringsgarantier och att man inte
skall dra upp gränser mellan olika län-
der. Det är att notera att dessa två her-
rar, som har så mycket med varandra
att göra, har delade meningar. Herr
Feldt finns inte här, men de andra som
jag har nämnt är här. Voteringen i kam-
maren skall alltså, som jag sade i mitt
första anförande i dag, bli mycket in-
tressant.

Herr statsrådet LANGE:

Herr talman! Jag vill bemöta herr
Dahlén i största korthet.

Det har sannerligen inte undgått oss
att det bland remissinstanserna finns
många som haft en, till synes åtmin-
stone, avvikande uppfattning från den
som framfördes i propositionen eller
från den som utskottets majoritet stan-
nat inför. Men, herr Dahlén, när jag
läste reservationsutlåtandet såg jag inte
någon enda socialdemokrat som hade
skrivit under det. Vi kanske kan stilla
vår nyfikenhet till dess voteringen gått
av stapeln. Då får vi se hur många so-
cialdemokrater som verkligen kommer
att rösta med herr Dahlén på denna
punkt.

Herr BJÖRK (s) kort genmäle:

Herr talman! Herr Sundin har i två
inlägg, närmast i anslutning till mitt
första anförande, varit mycket ivrig att
betona att socialdemokraterna och hö-
gern är så väldigt goda vänner när det
gäller u-hjälpen. Därefter har huvud-
delen av debatten kommit att handla om
meningsmotsättningar mellan å ena si-
dan socialdemokraterna och å andra si-
dan de tre borgerliga partierna i fråga
om investeringsgarantier. Men om det
nu skulle vara så att socialdemokra-

Ang. det statliga utvecklingsbiståndet, m. m.

terna och högern är goda vänner, då är ju inte det ett problem för oss, det är ett problem för herr Sundins parti. Socialdemokraterna kan klara sig utan högern i denna fråga, men centern och folkpartiet kan inte klara sig utan högern. Om ni tänker ta makten i det här landet, då blir det er huvudvärk att komma överens med högern om u-hjälpen.

Sedan blev jag mycket nyfiken på herr Sundins vädjan om ytterligare samordning av u-hjälpen under ett departement. Denna vädjan kommer efter en lång debatt, där mittenpartierna säger ungefär det att handelspolitiken i framtiden kommer att spela en mycket större roll i biståndspolitiken än nu. Menar man alltså att samordningen skall ske inom handelsdepartementet? Man tänker sig väl ändå inte att handelspolitiken skall överföras från handelsdepartementet till något annat departement. Det blir alltmer komplicerat ju längre vi talar om det. Det är onekligen en komplicerad materia, men man behöver ju inte göra den värre.

Herr SUNDIN (cp) kort genmäle:

Herr talman! Herr Björk är trevlig. Jag sade i mitt tidigare inlägg att utvecklingshjälpen även har att göra med vår utrikespolitik — det är synd att vi inte har hans excellens utrikesministern här. Det är nämligen faktiskt så — det kan vi aldrig komma ifrån — och därför bör det ske en samordning.

Sedan vill jag, herr talman, mycket kortfattat säga, att jag inte har någonting emot att högern och socialdemokraterna blir vänner i denna fråga. Man kan väl mötas i samförstånd över de partipolitiska gränslinjerna, och det har högern och socialdemokraterna här gjort under dessa år.

Fru LINDSTRÖM (s):

Herr talman! I statsutskottets utlåtande nr 128, 89 sidor och 19 reserva-

tioner, ligger nu programmet för Sveriges hjälp till u-länderna för fem å sju år framåt, och inom den ramen måste vi i dag göra våra preciseringar på de olika punkter där meningarna är delade. Ty utanför utlåtandet finns tyvärr inget realpolitiskt alternativ som kan påskynda ökningstakten i biståndet. Den studentopinion som i dag protesterar på riksdagshustrappan och som krävt en bordläggning av u-programfrågan för en ny och generösare behandling må hoppas på en annan, på en yngre och progressivare riksdagsmajoritet efter höstvalen. Men den får nog vänta förgäves på en snar omvändelse av landets finansminister — dennes namn må vara Sträng eller Holmberg nästa år eller vara hämtat ur det politiska mittenlägret. Ty mer eller mindre gemensamt har alla politiska partier i dag ansvaret för att svenska folket under det optimistiska 1950-talet och 1960-talets blomstrande första halva beviljats så jämförelsevis stora förmåner — socialförsäkringar, pensionsförbättringar, studiestöd, arbetsmarknadsåtgärder — att kostnadsautomatiken binder oss för åratals framöver vid utgifter som lämnar kvar bara en ganska smal marginal av blivande statsinkomster för nya stora utgiftsändamål, om inte skatteuttaget görs större.

En så brant ökning av u-hjälpen att enprocentmålet nås före 1960-talets utgång så att vid pass 1 500 miljoner kronor i bistånd skulle anslås för budgetåret 1969/70, kan bara ske genom skattehöjningar som inget politiskt parti vågar ställa i utsikt för närvarande. Säg gärna att detta är en tvångströja av kortsynthet som politikerna självmant har låst sin rörelsefrihet i. En del av oss även inom detta hus upplever det på det sättet. Den internationella solidariteten borde ha haft en helt annan prioritet. Men som det nu faktiskt är måste politikerna ändå hålla fast vid sin grundregel — att inte besluta utgifter utan att se till att det finns inkomster att betala med.

Ang. det statliga utvecklingsbiståndet, m. m.

I det fallet skiljer sig den kritiserade politikern ändå fördelaktigt från den vetenskapsman på sin olymp som tror att han förändrar historiens gång genom sina diagnoser av u-landsproblematiken men som är för »highbrow», för intellektuellt högdragen, att låta dem åtföljas av ordinationer och tycker att det är småttigt att vi diskuterar hur pengarna till u-landshjälpen skall skaffas fram — i detta »dårarnas paradiset».

Ungdomen som protesterar mot för små anslag till u-hjälpen har lyckligtvis inte på samma sätt skurit av sambandet mellan analys och handling. Den vill handling för att åtminstone försöka förebygga en katastrof i den framtid som borde bli deras och då vi, dagens politiker, redan är skuggor. Och den är beredd att betala för detta. Även om de unga som håller på med sin utbildning inte betalar skatt, vilket en och annan klumpig politiker har påmint om för att stämma ner tonen och kraven på ökade u-hjälpsanslag, så kommer de att få betala fullt ut för vad vi beslutar eller rättare sagt inte beslutar. De får betala med en mörknande framtid, medan den ljusnande framtiden försvinner med studentsången och studentexamen.

Jag vet att jag här talar i mindre vanliga ordalag, som kan verka bryska på somliga av dem som lyssnar. Men just nu, när riksdagen skall besluta om den svenska u-landshjälpen och dess utveckling under ett antal år framåt, dock högst sju, just nu — då jorden ökar sin folkmängd med minst 500 miljoner och världssvälten rycker allt närmare — är en stund då det kan vara försvarligt, kanske rent av förlåtligt, att blotta litet av den förtvivlan man känner över den klyfta som har uppstått mellan politikerna och de unga generationerna — överallt i världen, förefaller det. Vem vågar säga att denna klyfta inte plötsligt kan bli oroande även i vårt land? Ty den nuvarande epidemin av demonstrationer och proteströrelser låter inte hejda sig av passkontrollen. Den växlar ansikte och föremål: Vietnam, Rhode-

sia, Black Power, anti-kärnvapen eller u-hjälp. Ömsom är protesterna allvarssamma och moraliskt betingade, lik den som nu pågår värdigt och gripande runt riksdagshuset, ömsom är det förvildade grupper som slår blint omkring sig, de vet knappast mot vad. Men bakom alla skiftande syften och paroller ligger ytterst och gemensamt revolten mot det etablerade samhället i det rika västerlandet som genom sin egoism sätter framtiden — de ungas framtid — på spel. Om vi inte förnimmer dessa signaler i tiden kommer kanske de unga överallt — inte bara i Frankrike — att göra som Dagens Nyheter så målande beskrev det i ett referat häromdagen från studentupproppen i Paris: Riva filten av de slumrande politikerna så att de huttrande i den nya gryningen måste lova nästan allt!

I Sverige har dock Gunnar Sträng alltså läget under kontroll — vem trodde något annat! Varken han eller oppositionspartierna vill lova mera än de kan hålla: inte större anslag än vad inkomster eller besparingsmöjligheter medger.

Jag återkommer nu till denna centrala princip i min värdering av de två alternativ som föreligger till höjning av u-hjälpsanslaget för nästa budgetår. Skillnaden är 100 miljoner kronor på utgiftssidan, men inkomstsidan ser i dag likadan ut för båda alternativen. Jag vill inte sälla mig till dem som i mittenpartiernas reservation 3 a i vad avser anslagsökningen för nästa budgetår ser ett typiskt politiskt överbud. Jag håller förslagsställarna räkning för att de tidigare under riksdagen föreslog en höjning av sprit- och tobaksskatterna utöver vad regeringen förordat i syfte att få medel till ökad u-hjälp, och jag kan för min del inte upptäcka något publikfrieri i det fallet. När herr Sträng i februari i år ville lägga 3 kronor mer skatt på brännvinsliten, ville mittenpartierna lägga 4 kronor 50 öre för att få medel att fördubbla u-hjälpsökningen — den det gäller i dag — och ville riks-

Ang. det statliga utvecklingsbiståndet, m. m.

dagens nykterister med socialdemokrater i spetsen lägga 6 kronor i skatt av nykterhetsfrämjande skäl. Själv röstade jag för 6 kronor, fast jag inte ogärna tar en nubbe ibland och inte tror att priset hindrar dem som vill ta flera. Därefter röstade jag för 4:50 — statskassan behöver förstärkas om u-hjälpen skall få mer längre fram. Men då ville inte nykteristerna vara med längre, liksom mittenpartierna tidigare hade försmått att stödja dem. Resultatet av den splittningen blev förstås de 3 kronor som Gunnar Sträng ville.

Att anknytningen mellan sprit och u-hjälp skulle vara »en olycklig hopkoppling, som u-hjälpens ärliga förespråkare egentligen inte har någonting till övers för», som finansministern uttryckte det i andra kammaren, är det väl ingen som tar riktigt på allvar. Redan den romerske kejsaren Vespasianus, som lade skatt på de offentliga bekvämlighetsinrättningarna i Rom, lärde sin son att »pengar luktar inte». Kan vi betala till exempel folkpensioner och sjukvård med vad vi dricker ihop till staten, kan vi också betala vår tribut till fattiglänerna med en del av sådana medel.

Nu blev det alltså inga högre skatteintäkter än finansministern hade föresatt sig, och därmed gick möjligheten förlorad — åtminstone för regeringspartiets ärliga u-hjälpsvänner som inte anser en ytterligare underbalansering av budgeten vara ett acceptabelt betalningssätt — att förhandla sig fram till en bättre start som man skulle ha önskat: en rivstart för det u-hjälpsprogram som vi nu inbjudes att godta med en ökning av 100 miljoner kronor nästa budgetår.

I en motion i början av denna riksdag, den som givit mig den tekniska förmånen att tala i denna debatt som motionär, påpekade mina medmotionärer och jag att det då preliminärt bebådade anslagsbeloppet till u-hjälpen, en 25-procentig lyftning i förhållande till innevarande års anslag, skulle komma att bli en höjning i underkant, om man

inte vill ha en brant och tung stegring att bära mot slutet av perioden, besvärlig för varje finansminister. En utjämnande effekt kunde uppnås, menade vi, om man anknyter anslagshöjningarna direkt till den snabbt växande bruttonationalprodukten i stället för att räkna dem i procent på det tidigare anslaget. Olägenheten av jämna, genomsnittliga 25-procentiga ökningar som växer till stora absoluta tal, att justeras då och då efter prisnivån, kan bara överträffas av olägenheten att fixera beloppet för den årliga anslagsökningen i kronor, såsom mittenpartierna föreslår. Fler än jag har funderat över hur 235 miljoner kronor mer om året skulle kunna föra oss fram till enprocentmålet på fyra budgetår plus 200 miljoner kronor startåret — mittenpartiernas förslag alltså — om man tar hänsyn till penningvärdeförändringen. Varken den anknytning till 1966 års priser, varifrån bruttonationalproduktens tillväxt beräknas i deras reservation 3 a, eller uppgiften att de 235 miljoner kronorna skall motsvara fasta priser i förhållande till nuvarande budgetår — jag refererar alltså denna reservation — ger en tillväxtkurva som kommer u-hjälpsanslagen att motsvara en procent av bruttonationalprodukten budgetåret 1972/73.

I regeringens proposition fastslås att den slutliga anslagsnivån blir 1 procent av bruttonationalprodukten i löpande priser, vilket med en genomsnittlig prisstegring framöver om tre procent per år — enligt kompletteringspropositionen, som vi skall behandla i morgon, görs detta sannolikt åtminstone för de närmaste åren — innebär större krav på anslagsökning på u-hjälpen, om den skall hinna i mål till 1972/73. Nu säger man visserligen i denna reservation rent allmänt, att korrigeringar bör ske under perioden med hänsyn till prisförändringar och konjunkturer. Men det faktum, att enbart skillnaden mellan 1966/67 års prisläge och prisläget 1972/73 och dess inverkan på bruttonationalprodukten sanno-

Ang. det statliga utvecklingsbiståndet, m. m.

likt betyder en skillnad på ett par hundra miljoner kronor i u-hjälpsanslag, framgår ju inte alls. Ändå är detta en av de punkter, som i realiteten krymper tvåårsgapet mellan mittenpartiernas och regeringens tidsplaner för enprocentmålet så pass mycket, att jag vill ifrågasätta om dessa skarpt markerade partipolitiska alternativ om en procent under budgetåret då eller då egentligen har något sakligt berättigande.

En annan punkt som bidrar till att de båda tidsplanerna är ganska litet åtskilda är det system med utfästelser och åtaganden, som tillämpas inom biståndsverksamheten. Systemet utgår ju från erfarenheten att utbetalningarna av statsanslag går långsammare än budgetåret. Efter godkännande av ett hjälpprojekt följer i regel en tid av planering. Den därpå följande anläggningsverksamheten finansieras successivt medan utbyggnaden pågår. Man kan förvandla denna eftersläpning av utbetalningarna till ett system av ekonomiska åtaganden framåt i tiden, som gör det möjligt att våra u-landsaktiviteter får en omfattning, som redan ett par år tidigare motsvarar den andel av bruttonationalprodukten som skulle tillkomma dem, när man väl är framme vid det budgetår då den totala utbetalningen skall uppgå till en procent. Detta är en praktisk fråga om överflyttningar av medel mellan olika biståndskonton med innestående reservationer, vilket riksdagen gav regeringen fullmakt att göra i fjol, en fullmakt som naturligtvis kvarstår.

En tredje punkt är elasticiteten i den tidsplan som regeringen har framlagt. Statsutskottet har tagit fasta på uttalandena i departementschefens presentation, som dels spikar tidpunkten då enprocentmålet skall vara uppnått — från ordet *skall* ges ingen dispens — dels utsäger att detta är en minimimålsättning.

Utskottet understryker således att tidsplanen är en minimimålsättning,

att enprocentmålet *skall* vara uppnått *senast* 1974/75 och att, »om budgetläget så tillåter», en snabbare ökningstakt bör eftersträvas, samt slutligen att det bara rör sig om ett etappmål — ett nytt bör fastställas innan det nuvarande enprocentmålet uppnåts. Med detta ges möjlighet att varje särskilt år väcka förslag om påfyllnad utöver det grundbelopp, som garanterar att minimimålsättningen uppnås. Den i motionen I: 213 förordade automatiken i biståndsanslagens tillväxt, som jag nyss berörde, har till närmaste syfte att garantera att statsmakterna orkar med den stigning som skall genomföras. Liksom alla budgetmetoder är den emellertid bara tänkt som en ledstäng i uppförstrappan, och med god vilja och spänstig ekonomi kan man kliva fortare och utan hållpunkter. Huruvida de förutsättningarna föreligger eller inte vågar jag inte hysa någon mening om i dag, men jag tror ganska bestämt att världshandelsernas egen dynamik kommer att skjuta på kraftigt.

Statsutskottet har funnit det motionsförslag jag här nämnde tilltalande och vill att Kungl. Maj:t skall ta upp det till prövning och ger det till känna i en kläm. Av 60-talet motionsyrkanden är det bara två, som utskottsmajoriteten visar en sådan välvilja. Att utskottet avstyrker de 58 övriga motionsyrkandena ger — jag kan inte underlåta att säga detta — ett onödigt intryck av meningsmotsättningar som i många fall inte finns. Det rör sig egentligen om nyanser i bedömningarna. Min erfarenhet är att det i själva verket är få länder, där det trots den kritiska debatt, som vi för här hemma om u-hjälpen, finns en sådan politisk värdegemenskap beträffande u-hjälpens innehåll och utformning som just i Sverige. Om den svenska allmänheten tar del av voteringsresultaten efter dagens och nattens debatt kommer den att få den uppfattningen, att det endast är de borgerliga oppositionspartierna som vill ha s. k. paketbistånd, att det endast är

Ang. det statliga utvecklingsbiståndet, m. m.

mittenpartierna som vill att Zambia skall bli ett huvudmottagarland och att det bara är högern som vill ge familjeplaneringen en basorganisation i Sverige, när paketbiståndet i själva verket är en redan tillämpad metod, när det redan är planerat en betydande verksamhet i Zambia och när det är en organisatorisk lämplighetsfråga för familjeplaneringen, och vi för övrigt tycker likadant. Jag beklagar alltså att man inte i flera fall har kunnat skriva ihop sig inom utskottet och minska intrycket av partipolitisk oenighet kring u-hjälpen, som ändå borde vara en samlad manifestation av svensk solidaritet med de fattiga folken.

Inte minst genom denna uppsplättning finns det alltför mycket att säga pro et contra beträffande de många reservationerna för att det skall rymmas i ett anförande, som bör ta hänsyn till även efterföljande talareshänseende att också få någonting sagt. Jag vill därför begränsa mig till att här ytterligare bara beröra två frågor som jag känner särskilt angelägna.

Den första är förslaget i motion 213 att pröva s. k. matching contributions i Sveriges multilaterala biståndsgivning. Jag tycker att det borde ha varit värt ett större intresse än det något ängsliga »beaktande» som utskottet sträckt sig till. Jämförelsen med vad andra länder ger eller underlåter att ge är ju den vanligaste sporren eller det vanligaste försvaret i nästan alla i-länders biståndspolitik. Om ens eget land ökat blott litet, så försvarar man sig med att andra stater ökar ännu mindre, och om grannen plötsligt lyfter ett anslag mera märkbart, så sporrar det till efterföljd. Så har varit vanligt t. ex. inom Norden.

Den defeatism inom svensk opinion, som argumenterar med att vår u-hjälp bara är en droppe i havet och att en liten nations isolerade ansträngningar att höja sin u-hjälp inte påverkar u-hjälpen generellt, kan man komma

till livs med metoden att knyta ihop ett enskilt lands insatser med andra länders insatser så att de ömsesidigt driver på varandra, dvs. man konstruerar bidraget så att det alltid uppgår till en bestämd procent av summan av de övriga bidragen. Sådana matching contributions har hittills bara praktiserats av USA i förhållande till andra medlemsstater inom FN. Vanligen har USA utfäst sig att betala 40 procent av summan av övriga bidrag, och det har haft en påtaglig effekt på ljumma bidragsgivare att ställas inför den uppfordran som det är att varje utökning av deras eget bidrag utlöser en motsvarande ökning även av det amerikanska bidraget. Sverige är den näst rikaste nationen bland industriländerna. Det kunde ha varit ett nytt, stimulerande inslag i försöken att vända den internationella hjälptrenden uppåt igen, om Sverige också blev nästa FN-stat att göra utfästelsen om matching contributions till sådana FN-program, som vi har särskilt intresse av att stödja. I motionen föreslog vi exempelvis en svensk utfästelse på 10 procent. Jag tycker det är synd att inte utskottet tagit bättre vara på denna idé, som skulle ha kunnat ge Sverige av alla småstater en ny internationell profil.

Den andra fråga jag vill ta upp är befolkningsfrågan och familjeplaneringen. Alla är överens om att Sverige skall behålla initiativet på detta område, intensifiera och bredda familjeplaneringen i vårt eget direktbistånd och aktualisera frågan i alla FN-organ där den klart eller latent hör hemma. I FN:s befolkningskommission, där jag ännu representerade Sverige under den mandatperiod som gick ut år 1967, har fördomsvallen sent omsider raserats. Alla talar ohämmat om familjeplanering, men villrådigheten om hur man skall kunna hejda den skenande befolkningsökningen påminner om de trevande ansatserna på livsmedelshjälpens område för 15 år sedan. Ungefär så

Ang. det statliga utvecklingsbiståndet, m. m.

långt efter ligger FN:s befolkningspolitik i förhållande till FN:s aktiviteter när det gäller livsmedelsförsörjningen.

Det finns i utskottsutlåtandet en reservation, nr 11 b, i vilken man vill att Sverige skall verka för en utvidgning av vårt livsmedelsprogram genom en gradvis uppbyggnad av dess fond från nu 275 miljoner dollar till en miljard dollar. Det är alltså ett förslag att vi skall ta ett initiativ, som sannolikt behöver flera år innan det mognar, men som det inte — som jag ser det — kan vara fel att omedelbart börja arbeta för. Jag gav detta förslag min röst i fjol och jag kommer att göra det i år.

Det är dock påfallande hur stor disproportionen är mellan trots allt tillgängliga resurser för att bygga upp födoämnes hjälpen och de resurser, som kan mobiliseras för att minska det framtida antalet människor som dessa resurser skall mätta. En frivilligfond för befolkningsåtgärder med ambitionen att uppnå fem — jag säger fem — miljoner dollar är det första som generalsekreterare Thant har vågat sig på. Om det är något som Sverige borde stödja just nu, så är det detta lilla klena embryo till vad som måste bli en likvärdig parallell till livsmedelsfonderingen, måste bli en stor, global kampanj för födelsekontroll inom något årtionde, såvida inte alla utvecklingsansträngningar skall dränkas av den nya befolkningsvågen och dess anspråk på redan knappa livsförnödenheter.

Till sist, herr talman — insikten om vilken internationell nöd som snart kommer att stirra mot oss genom våra egna fönsterrutor borde få oss att mobilisera *all* vår handlingsförmåga. Även om det är sant att många av de underutvecklade länderna är »soft states», mjuka stater, utan tillräcklig egen företagsamhet eller självdisciplin, kan vi inte lämna dem åt sitt öde, lika litet som man fordrar av en drunknande person att han skall vara stark och kravla sig upp själv för att vara värd att rädda.

Det hjälpprogram som vi har framför oss är stommen till vår u-hjälpspolitik från nu och en bit in på 1970-talet. Det är ett minimiåtagande. Förr eller senare får vi nog en övernationell finansminister — i världsbanken eller i FN-toppen — som uttaxerar de erforderliga hjälpbeloppen av medlemsländerna i proportion till folkmängd och nationalinkomst. Det är förstådigt om vi redan nu vänjer oss vid att avstå en del av vår standardökning till u-folken.

För er och för oss, »som vill veta fakta», annonserar det socialdemokratiska partiet i dessa dagar om den standardökning som svenska folket har att motse. Det var längesedan vi läste en så komprimerad optimism om den ekonomiska uppgången. Produktionen växer i år med ungefär fyra procent. Den ger oss nästa år 5 500 miljoner kronor mera att röra oss med, står det i annonsen och försäkrar finansministern.

Därmed, mina vänner, skulle statsutskottets anvisning om en snabbare ökning av u-hjälpen, »om budgetläget så tillåter», bli aktuell redan år 1969. Vi är många som vill vädja till regeringen att utnyttja den bättre budgetmarginalen till att i tilläggsbudgeten avsätta — den tilläggsbudget som vi brukar få i januari månad — ett par hundra miljoner kronor extra till u-hjälpen, kanske speciellt till krigsskadade länder, där ett uppbyggnadsarbete rimligen måste kunna sättas i gång före år 1970.

Ett par hundra miljoner kronor i tilläggsbudgeten alltså; en vädjan i dag och inget formellt yrkande, herr talman, men nästa år en mycket bestämd uppfordran!

Under detta anförande hade herr förste vice talmannen infunnit sig och övertagit ledningen av kammarens förhandlingar.

Ang. det statliga utvecklingsbiståndet, m. m.

Herr BJÖRK (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag vill bara anföra några ord med anledning av fru Lindströms beklagande av att utskottsutlåtandet innehåller så många reservationer och därmed kan ge ett intryck av större meningsskiljaktigheter än vad som faktiskt föreligger.

Jag är helt ense med henne om att det finns en fundamental enighet mellan de demokratiska partierna i alla väsentliga frågor på detta område och även att det är utomordentligt tveksamt om mittenpartierna alternativ i realiteten garanterar någon snabbare framstegstakt än regeringsalternativet.

Men det är ett par omständigheter, som har bidragit till denna situation.

För det första gjordes vid förra årets utskottsbehandling allvarliga och långvariga försök att komma fram till gemensamma skrivningar även i centrala frågor. Dessa ansträngningar spräcktes i sista stund genom mittenpartiernas agerande. Det är rätt naturligt att man inte från något partis sida i år var benägen att upprepa dessa ansträngningar med risk för ett liknande negativt resultat.

För det andra måste det uppriktigt sägas, att den omständigheten att propositionen kom sent och att avdelningen hade mycket begränsad tid på sig bidrog till svårigheterna att fila fram gemensamma skrivningar. Därtill kommer naturligtvis, att det redan på ett tidigt stadium var uppenbart att vissa krafter var inställda på att till varje pris få fram vissa särmeningar. Kammarans ledamöter torde behöva använda förstoringsglas för att upptäcka den reella skillnaden mellan utskottsmajoritetens och reservanternas skrivningar i fråga om Zambia. Där var det helt enkelt så, att vissa krafter *skulle* ha en separat reservation. Mot detta var ingenting att göra. Det var likaså alldeles klart att högern helt oberoende av vilka upplysningar man fick om familjeplaneringen var inställd på att yrka på ett familjeplaneringsinstitut, eftersom det

nu råkade vara en idé, som herr Yngve Holmberg har förälskat sig i.

Vad beträffar fru Lindströms plädering för matching contributions tycker jag nog, att utskottet har varit tämligen välvilligt. Hon förefaller inte ha observerat vårt enhälliga påpekande, att det *kan* medföra vissa risker för störningar av planeringen på andra biståndsområden — kastningar som inte är till glädje för biståndsarbetet i stort.

Vad gäller livsmedelsfonden — reservation 11 b — så undrar jag om inte fru Lindström litet grand har missförstått situationen. Hon tycks tro att yrkandet gäller en fortsatt och snabbare uppbyggnad av redan existerande program på detta område.

Vad utskottsmajoriteten opponerat mot har varit tanken att skapa en ny fond vid sidan av redan existerande program, och där finns verkligen mycket allvarliga och tungt vägande invändningar. Däremot råder ju allmän enighet om att man skall fortsätta ansträngningarna inom ramen för de program som nu existerar i FN:s regi.

Fru LINDSTRÖM (s) kort genmäle:

Herr talman! Herr Björk menade att matching contributions kunde få icke önskvärda konsekvenser med kastningar i anslagen från år till år, som inte skulle kunna förutses under budgetplaneringskedet, något som också står i utskottsutlåtandet.

Till det vill jag bara säga, att FN-organen brukar ha sina bidragskonferenser på hösten, i oktober och senast i november, då medlemsstaterna gör utfästelser för det kommande verksamhetsåret eller, vid tvåårsprogrammering, för två år i taget. Redan dagen därpå har samtliga deltagare fått en första summering av de bidrag som utlovats.

Vid den tidpunkten är det inte för sent att i våra svenska budgetförberedelser jämka de svenska bidragsbeloppen till multilaterala ändamål efter vad man sålunda får veta om den antagliga

Ang. det statliga utvecklingsbiståndet, m. m.

bidragssumman för FN-organens biståndsprogram. Det svenska budgetåret med dess skifte mitt i kalenderåret är rent av en fördel i detta sammanhang.

Vad beträffar livsmedelsfonderingen så har jag både i år och under fjolåret läst formuleringarna mycket noga, och de har varit ytterst allmänna när det gäller hur utbyggnaden skall se ut. Jag tycker också att det är en sådan fråga som utskottsmajoriteten kunde ha skrivit så positivt om att det inte behövt bli någon reservation.

Herr BENGTON (cp):

Herr talman! Det är två aspekter som framträder särskilt i fråga om u-hjälpen: den humanitära sidan och — något som jag även vill betona — den oerhörda betydelse hjälpen har som en fredsfrämjande faktor. Ett av de verkligt stora problemen i de internationella relationerna är den växande klyftan mellan fattiga och rika folk. En ekonomisk tillväxt i u-länderna som lyfter dem till en ställning mer i jämnhöjd med de rika länderna är ett villkor för en enad värld.

Tyvärr pekar ju utvecklingen tvärt emot att det målet skall uppnås. FN:s proklamation av 1960-talet som ett utvecklingsårtionde för de fattiga folken har inte lett till avsett resultat — tvärtom har de gångna åren närmast kännetecknats av stagnation och tillbakagång för många u-länder, liksom för det internationella biståndsarbetet. Det offentliga biståndet från DAC:s medlemsländer till u-länderna och multilaterala organ har från 1962 till 1966 sjunkit från 0,72 till 0,57 procent av bruttonationalinkomsten. Samtidigt har i-länderna ökat sin nationalinkomst per invånare avsevärt mer än u-länderna förmått göra. U-ländernas export ökar saktare än i-ländernas, köpkraften i u-länderna minskar, skulderna växer, analfabetismen tilltar, livsmedelsproduktionen är klart otillräcklig och befolkningstalen ökar ofta med en snabb-

het som neutraliserar de utvecklingsansträngningar man gör.

Ja, sådan är ungefär den nuvarande situationen.

Jag vill först konstatera, att vilka meningsmotsättningar som än finns i dagens debatt kan man i varje fall slå fast att intresset för u-hjälpen är i stigande i vårt land. Detta gäller kanske först och främst ungdomsgrupperna, men jag tror att det förhåller sig likadant med andra grupper i landet.

Det var 1961 som centerpartiet första gången motionerade om att målet för u-hjälpen skulle sättas till en procent av bruttonationalinkomsten. Det uppslaget kom egentligen från Indien i Förenta Nationerna, och de två politiska partier i världen som först tog upp förslaget var det engelska Labour party och det svenska centerpartiet. Det vann inte gehör 1961, när motionen väcktes, men 1962 var riksdagen mogen för att fastslå att man i princip borde nå upp till en procent av nationalinkomsten. Allting har emellertid tagit mycket lång tid, och regeringen har haft mycket svårt för att bestämma sig. Man har sölat och sölat oavbrutet och först nu, 1968, har man fastslagit en plan över när man skall nå upp till en procent av nationalinkomsten till u-hjälpen. Det är glädjande att detta äntligen skett, men nog har det dröjt bra länge, innan man kommit dit här.

Diskussionen rör sig nu om hur snabbt man skall komma fram till detta mål, och där har mittenpartierna stannat för en tidigare tidpunkt än den regeringen föreslagit.

Både herr Björk och fru Lindström har använt uttryck, som jag tycker inte borde förekomma längre i denna kammar. De har använt uttrycket *överbud*. Är verkligen dessa båda socialdemokrater så självgoda i sitt tänkande, att de anser att regeringens förslag är ett axiom och att andras uppfattning, att det bör ges litet mer pengar till u-hjälp, måste få beteckningen *överbud*? Jag kan inte finna att det uttrycket har något

Ang. det statliga utvecklingsbiståndet, m. m.

som helst berättigande. Jag anser att det kan finnas olika uppfattningar om hur högt ett anslag bör vara, men dessa företrädare för regeringspartiet använder en fullkomligt felaktig vokabulär när de talar om överbud.

Herr Björk sade att vi inte hade föreslagit någon täckning för de ytterligare 100 miljoner kronor till u-hjälpen, som föreslagits från mittenpartierna.

Jo, det har vi visst! Det har föreslagits täckning för de hundra miljonerna, även om pengarna tagits på ett sätt som kanske inte alla accepterat. Fru Lindström drog upp en liten debatt om spritskatterna. Man kunde ha gjort den reflexionen om u-hjälp och spritkonsumtion, att svenska folket år 1967 använde tio gånger så mycket pengar till att köpa in alkoholdrycker som vad Sverige ger till u-hjälp. Då tycker jag verkligen inte att det vore så förfärande, om man lagt på ytterligare en tioprocentig höjning i skatten på spritdryckerna. Även om man inte har några öronmärkta pengar kunde detta blivit ett ytterligare bidrag till u-hjälpen. Varken herr Björk eller fru Lindström skall påstå, att det inte från mittenpartiernas sida har skapats finansiella möjligheter att ge den höjning som vi har föreslagit.

Sedan drog herr Björk in en del politiska aspekter i sammanhanget och talade om hur det skulle gå, om det blir en ny regering. Jag hoppas att hans farhågor kommer att besannas i det fallet, så att det blir en annan regering! Men när det både av herr Björk och från andra håll har talats om »naiva förmynderskapstendenser» vill jag säga, att i varje fall herr Björk inte kommer att ha någonting att säga till om när det gäller frågan om vem som skall bli finansminister i den regering som han för en liten stund sedan höll på att spekulera om.

Det finns alltså möjligheter till att ge denna höjning på hundra miljoner kronor. Jag har också visat på att det har varit en bestämd målsättning från centerpartiets sida att så snabbt som möj-

ligt komma upp till en procent av bruttonationalprodukten till u-hjälpen.

Regeringen har ju halkat efter under lång tid och hållit sig till siffror som varit alltför låga. Vår uppfattning har fått anslutning ifrån framträdande personer inom landsorganisationen, när vi från mittenpartiernas sida har velat förbättra u-hjälpen. Men i alla de debatter som förts i denna kammare och i riksdagen över huvud taget har företrädare för regeringspartiet presenterat en väldig provkarta på ursäkter. Man har talat om otillräcklig planering, och man har byggt upp den ena besvärligheten efter den andra. Till och med fru Lindström, som jag respekterar för hennes positiva inställning till u-landsproblemen, har ofta hållit långa tal här i kammaren, men bara i en och annan punkt understött de förslag som syftar till en mera långtgående u-hjälp.

Det finns ett växande intresse, sade jag, på många områden, och det är inte bara från ett håll som det ges u-hjälp. Därför tycker jag att det finns all anledning att beakta vad som sagts i en av reservationerna vid punkten 7, om organisatoriska frågor, om inrättande av ett samordningsorgan mellan de biståndsgivande myndigheterna — riksdag, näringsliv, mission och andra humanitära organisationer. Jag finner det självfallet att man bör ha ett sådant samordningsorgan, eftersom det på så många olika håll arbetas på detta område. I en helhetssyn på biståndsverksamheten måste, som det står i reservationen, förutom det statliga stödet över budgeten »inbegripas åtgärder på det handelspolitiska området, näringslivets insatser, missionens och de humanitära organisationernas insatser och, inte minst, samordningen mellan alla dessa biståndsformer».

Det kan också starkt ifrågasättas om det inte skulle vara lämpligast, som föreslagits i reservationen 5 b, att överväga att utrikesdepartementet i varje fall skulle ha mera inflytande på hur denna verksamhet utformas. Det kan resas vis-

Ang. det statliga utvecklingsbiståndet, m. m.

sa invändningar mot att man skulle överföra alltsammans till utrikesdepartementet, men å andra sidan har detta en sådan kontaktverksamhet över så gott som hela världen, att det finns förutsättningar för att man kanske skulle kunna arbeta lättare på det sättet. Man borde i alla fall kunna tänka sig att göra en översyn av biståndsorganisationen, vilket är det enda som reservationen avser.

Jag skall bara nämna några av dessa punkter, eftersom så många redan har berörts. Jag har rätt stark känsla för alla punkterna, men det har inte sagts någonting om en av dem, den som gäller flyktingverksamheten. Jag har varit med och behandlat ärendet så många gånger och hört så många vädjanden från flyktingkommisarierna och direktorn för palestinaflyktingarna, och jag har fått bevittna så mycket av de oerhörda problem, som dessa människor blivit utsatta för, att jag finner det i högsta grad befogat att man följde den reservation som föreslår högre anslag just till flyktinghjälpen.

Herr talman! Utbyggnad av en fond för multilateral livsmedelshjälp är väl också en av de punkter, som är synnerligen behjärtansvärda, och det kanske skulle vara all anledning att tänka på detta för svensk del. Om nu socialdemokraterna har drivit det dithän, att den svenska livsmedelsproduktionen skall stanna vid 80 procents självförsörjning, så betyder det också att vi skall ta av den redan knappa kaka som finns för att försörja världens befolkning. Då är det på sin plats att vi försöker göra någonting på ett annat område för att kunna förse världens alltmer ökande och också svältande befolkning med någonting att äta.

Herr talman! Beträffande manifestationerna från ungdomens sida för hjälp och inte minst vad som har förekommit utanför riksdagshuset får man konstatera att det är en ganska ringa grupp som mött upp här. Jag tycker dock att man kan ge en liten honnör åt

ungdomarnas ideella strävanden. Kanske 99 procent av andra demonstranter aldrig skulle ge avkall på sin personliga bekvämlighet för att göra en sådan upppoffring. Vilket inflytande demonstrationen än kommer att få tycker jag att man skall ha respekt för deras ideella uppfattning.

I detta sammanhang tycker jag att det finns ett förhållande, som rent av utbildningsministern borde intressera sig för, nämligen att dessa ideellt inställda människor har så liten kunskap om hur den svenska riksdagen arbetar, att de fört fram sina åsikter på det sätt som skett här ute.

Jag tror inte att det finns någon enda av riksdagens ledamöter som skulle kunna tänka sig att proposition nr 101 skulle bordläggas. Det skulle ju i realiteten betyda att 500 miljoner kronor till hjälpen kommer att försvinna, eftersom inga pengar i så fall anvisas till nästa år. Vidare är ju den plan, som nu beslutas, ingalunda fastställd på det sättet, att den inte kan ändras under nästa års riksdag eller påföljande års riksdag. Det är självklart att varje riksdag är suverän och kan ändra på den planen.

Jag tycker att det borde meddelas så ordentlig undervisning om riksdagens arbetssätt att de, som nu offerar så mycket tid för att på sitt sätt söka påverka utvecklingen, skulle få reda på hur riksdagen arbetar.

Herr talman! Här har talats så mycket om de olika punkterna i ärendet, och jag skall därför inte gå in på några ytterligare detaljer, utan jag ber att få ansluta mig till det yrkande som kommer att framställas om bifall till de reservationer, som har avgivits av representanter för mittenpartierna.

Fru SEGERSTEDT WIBERG (fp):

Herr talman! Denna debatt har samma kännetecken som andra debatter som förts här under senare tid. De flesta ledamöterna torde inte ha fått

Ang. det statliga utvecklingsbiståndet, m. m.

utskottets utlåtande förrän vid veckoskiftet eller kanske i går. Debatten förs under tidsnöd och inför tomma bänkar. Besluten kommer att fattas i trötthetens tecken efter det att riksdagen har hållit på och debatterat i närmare tjugu timmar. Självfallet sätter detta förhållande sin prägel på debatten, vilket sannolikt gör många ute i landet besvikna, eftersom de vet att det här gäller beslut av stor räckvidd avsedda att gälla flera år framåt.

Jag hörde, herr talman, i förra veckan till dem som lade ner sin röst vid beslutet om försvarsutgifterna. Jag gjorde det i känslan av vanmakt inför världens ständigt stigande rustningskostnader. På samma gång är jag medveten om att Sverige inte ensamt kan slå in på nedrustningens väg. Men vad jag saknar är en debatt om en bättre balans mellan vad jag skulle vilja beteckna som det avvärijande militära och det positiva försvaret. Det senare utgöres av kampen mot världens nöd och svält och för en rättvisare fördelning av världens resurser.

Folken i de industrialiserade länderna har fastnat i det kalla krigets tankegångar och tycks inte se — eller vill inte se — att världen hotas av den utarmning som följer av kapprustningen i förening med befolkningsexplosionen. Det säger sig självt att därutöver finns en rad andra företeelser som bidrar till att ständigt gäcka förhoppningarna om fred och framsteg.

En naturlig konsekvens av mitt resonemang är att jag inte kan känna någon större tillfredsställelse med den takt i vilken vår u-hjälp stiger. För att u-hjälpen skall erhålla tillfredsställande former krävs ett annat tänkesätt än det som nu dominerar.

Man räknar nu med att det samlade biståndet till u-länderna i hela världen uppgår till 32 kronor per person i u-länderna. De årliga utgifterna för militära ändamål beräknas överstiga 200 kronor för varje man, kvinna och barn i hela mänskligheten. Nyligen påpekade

författaren Per Anders Fogelström, att det internationella fredsforskningsinstitutet i Stockholm får en tiondel av vad den svenska militärmusiken kostar — och detta med den desperation som bakgrund, vilken fötts under efterkrigsåren och med tanke på den framtid som kan vänta oss alla.

Med rätta efterlyser professor Georg Borgström en ny giv i Atlantdeklarationens anda, som fastställer att all världens folk skall ha lika rätt till jordens resurser. Det gäller att mobilisera världens progressiva krafter till en planmässig handling. Detta krav gäller också vår u-hjälp och upplysningen om den.

Studerar man, herr talman, med det kravet som bakgrund proposition nr 101 och statsutskottets utlåtande nr 128, så måste man göra våld på tanke och tunga för att kunna påstå, att här lämnas ett fullvärdigt svenskt bidrag till vår tids största problem.

Vad angår målsättningen i propositionen och utlåtandet att utvecklingsbiståndet 1974/75 skall motsvara en procent av bruttonationalprodukten, är det uppenbart att denna målsättning föga motsvarar regeringens löfte om att göra stödet till de fattiga länderna till ett av de viktigaste inslagen i 1960-talets politik. Inget tal om överbud kan dölja detta faktum. För mig framstår redan målsättningen att en procent skall uppnås 1972/73 som anspråkslös, men eftersom det inte ges något annat bärande eller genomtänkt alternativ till regeringens, kommer jag att rösta på reservationen.

Jag kan i detta sammanhang inte underlåta att påpeka att det ivriga framhållandet av utskottsmajoriteten att Sverige inte ger mindre än andra länder är föga imponerande. Som herr Dahlgren redan framhållit är det svenska bidraget per capita inte särskilt stort om man jämför det med nationalinkomsten per capita. Om varje parlament gör sådana jämförelser och särskilt söker upp de avsnitt, som är för landet mest fördel-

Ang. det statliga utvecklingsbiståndet, m. m.

aktiga, finns det risk att u-hjälpen fortsätter att stagnera allt under det att klyftan mellan rika och fattiga länder vidgas.

Det har sagts att även om vi höjer vårt bidrag till det dubbla förblir det löjligt litet, men alla kan förmodligen instämma i Sixten Hepplings konstaterande i boken om FN och de fattiga länderna, att de medel som ställs till u-hjälpens förfogande är »tragiskt otillräckliga». Heppling visar dock samtidigt att resultaten ofta är beroende framför allt av hur medlen används. Biståndet måste utformas så att det kan integreras i mottagarlandet. Ungefär samma resonemang torde kunna föras beträffande givarlandet — eller annorlunda uttryckt: bidragen kan inte forceras fram så att landets folk uppfattar dem som en börda.

Jag har svårt att föreställa mig att den snabba ökningen upp till en procent av det svenska folket verkligen skulle uppfattas som något orimligt. Det finns dock för alla anhängare av ökad u-hjälp — och det har föga observerats här — möjligheten att själva delta i de aktioner av frivillig art som redan startats. Den frivilliga enprocentiga u-hjälpen borde kunna bli en folkrörelse som erhöll uppmuntran och hjälp till upplysning, om vi samtidigt kan skapa ett ökat intresse för arbetet ute på fältet och villighet att medverka i det arbete det här gäller.

Större vikt kan också fästas vid undervisningen om u-landsfrågorna vilket framhållits i det upprop, som vi alla nyss fått här i kammaren. För de höjningar av anslagen till bistånd som föreslås reservationsvis finns många skäl. I UNICEF står man, efter att antligen ha accepterat arbete för familjeplanering, inför en utvidgning av sitt program.

Ständiga rapporter kommer om behov av mera flyktinghjälp. Skall någonsin den tragiska konflikten i Mellersta östern nå en fredlig lösning är en av förutsättningarna, att flyktingskarorna

får sådan hjälp, att åtminstone de yngres arbetskraft kan bli värdefull. Också av rent humanitära skäl ställs här ökade krav på vår hjälpvilja, oavsett vad andra länder är villiga att ge. Detta kan inte vara något »naivt krav», även om herr Björk ville hävda en sådan uppfattning.

Man kan således, herr talman, på punkt efter punkt i utskottets utlåtande visa att större insatser krävs av alla slags bistånd, och detta framgår kanske ännu tydligare av propositionen. Man kan göra det även om man erkänner att hela u-landsproblematiken är mer komplicerad än vad många av dagens entusiaster föreställer sig. För att ta vara på och vägleda den entusiasmen krävs vidare information. I det sammanhanget bör inte de organisationer eller enskilda glömmas bort, vilka under en följd av år med små medel arbetat med dessa problem.

Vi behöver en bättre planerad information, både om behoven och nödvändigheten att samordna och planlägga hjälpen så att en förvandling i rätt riktning kan åstadkommas. Vi måste också lära oss att det inte finns några patentlösningar. Varje problem måste lösas med åtgärder som är anpassade efter problemets art och det land där det förekommer.

Efter att i många år ha efterlyst bättre anslag till ökad upplysning om hela det internationella samarbetet, om FN, fackorganen och u-hjälpen, är det en glädje för mig att notera att utrikesministern nu har gått längre än vad SIDA vågat göra. Det är min förhoppning att detta endast utgör första steget mot en aktiviserad verksamhet till gagn för den ungdom, som fru Lindström med sådan iver och inlevelse talat om. Denna ungdom går en mörk och skrämmande framtid till mötes, om vår generation inte lyckas samla sig till en solidaritetsaktion för världens fattiga folk.

Herr talman! Jag kommer att yrka bifall till de reservationer som mittenpartierna lämnat.

Ang. det statliga utvecklingsbiståndet, m. m.

Fröken MATTSON (s):

Herr talman! Jag har inte begärt ordet i denna debatt i egenskap av motionär. Jag har inte undertecknat någon motion vid årets början som berör denna fråga. Däremot tillhörde jag en av de motionärer, som vid fjolårets riksdag krävde en höjning av u-landsanslagen, krävde att vi skulle få en långtidsplanering för u-hjälpen och att regeringen skulle lägga fram en plan för när vi skall uppnå enprocentmålet. Det är därför jag nu har begärt ordet för att komma med några reflexioner kring den debatt som har förts utanför och innanför detta hus — i dag och de senaste dagarna.

Senaste FN-dag var jag och några kolleger till mig kallade till Stockholms kårhus för att diskutera om FN hade misslyckats eller inte. Vi kom ganska snart in på frågan om u-hjälpsbiståndet och den starka kritik som studenterna riktade emot det — ungefär samma tonfall och synpunkter kom fram som då vi har talat med ungdomarna när vi har gästat dem eller har läst i tidningar om och tagit del av de stencilerade upprop som delats ut.

Jag tillät mig vid detta möte att säga samma sak som jag vill framhålla i dag, nämligen att det som har gjort att debatten ändå har förts vidare sedan i fjol faktiskt är att vi har vidgat den utanför diskussionerna om enprocentmålet. I och för sig — det har framhållits av bl. a. statsminister Erlander i tidigare debatter — är det en godtyckligt uppsatt målsättning. Den är någonting som vi endast kan betrakta som ett minimikrav. Den är någonting som egentligen inte skulle behöva förekomma, eftersom hjälpen till u-länderna borde vara lika självfallet integrerad i statsbudgeten som utgifterna till undervisning, social verksamhet osv.

Kan vi föra bort diskussionen ifrån enbart enprocentmålet, rikta in den mera på de krav som fördes fram vid UNCTAD-konferensen, och på de principiella synpunkterna på hur vi skall

lägga upp vår u-hjälpsverksamhet i framtiden, tror jag verkligen att den diskussion som har förts det senaste året och speciellt den senaste veckan har fört utvecklingen vidare.

Jag vill dock samtidigt konstatera, att det parti jag tillhör är det enda som har lagt fram ett konkret förslag till den framtida utformningen av u-hjälpen och att man, som DAC:s ordförande helt nyligen sade, kan säga att tiden nu är kommen att upphöra med försöken att lösa 20-årsproblem med femårsplaner, baserade på ettårsanslag. Godtar vi det förslag som utskottets majoritet här framlagt, så har vi en möjlighet att bringa diskussionen förbi de minimimålsättningar, som jag och utskottsmajoriteten uppfattar detta långtidsprogram.

Jag tror också att opinionen har börjat väckas för de enorma, oändliga problem, som är förenade med dessa frågor. Det är mycket glädjande att vi i dag har »en klasslös ungdom, vilken känner solidaritet över gränserna», som Inga Thorsson uttryckte det. Det är glädjande att de gör sådana uppoffringar, det är glädjande att de är beredda att ta det ansvar på sig som kommer till dem, när de blir de som får svara för landets ekonomi genom sina arbetsinsatser, försörjningen av icke längre verksamma och bära bördan för de rättvisa insatserna till u-hjälpen och till de fattiga folken ute i världen. Men jag tror också att man måste peka på att det inte endast är ungdomen som känner denna solidaritet. Det finns en lång rad organisationer, kvinnoorganisationer, blandade församlingar, där opinionen är mycket stark och där man ofta med mycket små medel långsiktigt har arbetat på att bredda intresset och förståelsen för hithörande problem, en opinion som också har drivit fram viss särverksamhet i det svenska biståndet. Man kan t. ex. nämna de svenska insatserna för utbildning av kvinnor i Afrika såsom ett typiskt exempel på hur en liten organisations

Ang. det statliga utvecklingsbiståndet, m. m.

målsättningar utvidgats till en lång rad andra organisationers intressesfärer, för att till sist bli alldeles självklara i det svenska utvecklingsbiståndet.

Men det är alldeles givet att det är de aktiva vi når. Det är alldeles självklart att också bland ungdomarna finns de som inte delar intresset för u-hjälpen. Det har ju en del undersökningar redan visat. Jag har alltid hävdat och kommer alltid att hävda att det är vi som politiker och som ansvariga riksdagsledamöter som måste gå före opinionen. Men samtidigt måste vi se till att den förs ut till de likgiltiga och oengagerade. Jag tror att det är helt otänkbart att föreställa sig att vi skulle kunna anslå 36 miljoner kronor för en opinionsinsats bland det svenska folket, såsom föreslås i det upprop som vi just har fått mottaga. Det ligger fullständigt utanför våra ekonomiska möjligheter. Jag tror inte heller att det komme att få avsedd effekt. Man måste nog slå sig ned och diskutera nya sätt att väcka och bredda opinionen.

Det går inte bara inom organisationernas ram, det går inte enbart genom undervisning i skolorna, även om det betyder oerhört mycket. Man vet ju t. ex. att UNICEF är det FN-organ som våra skolungdomar bäst känner till. Det går inte genom att göra broschyrer som släpps ned i varje svensk brevlåda. Jag tror att man måste hitta andra vägar. Vad ungdomen under de här dagarna bl. a. gjort har väl varit att väcka dem som icke har varit engagerade förut till ett visst intresse för dessa frågor, till en viss nyfikenhet, en viss önskan att öka sitt vetande om vari problematiken ligger. Jag tror att vi i fortsättningen får diskutera frågan om opinionsskapande mycket mer än vi gjort hittills. Vi får helt enkelt se till att vi med de anslag som föreslås i propositionen får möjligheter att hitta de vägarna till opinionsbildning. Det är ett avsnitt som kräver sin egen utläggning i denna mycket varierande debatt. Med det anförda, herr talman, ber

jag att få yrka bifall till utskottsmajoritetens förslag.

Fru SEGERSTEDT WIBERG (fp) kort genmäle:

Herr talman! Jag skall inte ta upp någon polemik med fröken Mattson, men jag vill göra en korrigerig. Fröken Mattson sade här att det endast är det socialdemokratiska partiet som har lagt fram ett program om hjälp till u-länderna. Vårt parti har givit ut en bok »Mer åt u-länderna», som också innehåller ett konkret program. Det är väl riktigt att än så länge har endast socialdemokraterna lagt fram ett regeringsprogram, men det är en annan sak.

Fröken MATTSON (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag vill bara påpeka för fru Segerstedt Wiberg att det är en arbetsgrupp som har lagt fram detta förslag, medan mitt parti har haft arbetsgrupper i verksamhet som har lagt fram ett program som har antagits av en partikongress. Däri ligger den stora och väsentliga skillnaden.

Herr AHLMARK (fp):

Herr talman! Det där var inte riktigt, fröken Mattson. Förslaget från den arbetsgrupp, som det socialdemokratiska partiet har haft, avslogs av den socialdemokratiska partikongressen. Ty arbetsgruppen krävde att enprocentmålet skulle uppnås i början av 1970-talet, 1972/1973. Den socialdemokratiska partikongressen gick in för 1974/75. Skillnaden mellan socialdemokraterna och folkpartiet är alltså att socialdemokratiska progressiva arbetsgruppers förslag i u-landsfrågan avslås medan liberala progressiva arbetsgruppers förslag i u-landsfrågan *inte* avslås. De kan möjligen förbättras och föras vidare.

Så har vi då återigen fått en debatt om klyftan mellan ord och handling i den svenska u-landshjälpen. Det är

Ang. det statliga utvecklingsbiståndet, m. m.

ingen uppbygglig diskussion. Den visar en regering och en riksdagsmajoritet som vägrar att förstå att vi nått en punkt i debatten som kan bli av historisk betydelse i svensk politik. Vi tvingas till ett avgörande om vi skall vara med och i handling forma ett nytt solidaritetsbegrepp som inte väjer för nationsgränser och inte skyggar inför egna uppoffringar.

Bakgrunden är given: den omätliga nöden i de underutvecklade länderna. Därom är vi ense. Troligen kan vi följas åt också i nästa steg av resonemanget: att insatser från den rika världen kan vara av stor betydelse för den fattiga världen. Och kanske kan vi sammas i insikten att det finns projekt att satsa mycket mer på än vi gör i dag, att det finns oerhörda behov som FN inte kan fylla av brist på pengar, att vår egen svenska planering för framtiden kunde föras upp på en mycket högre anslagsnivå utan att sprängas. Kort sagt: att mera pengar kan nyttjas väl för goda syften.

Det är sedan vi skiljer oss åt. Två partier i vår riksdag vill nå upp till enprocentmålet först i mitten av nästa årtionde. Visst finns det mycket annat viktigt i u-hjälpsdebatten än frågan om när vi når en procent av bruttonationalprodukten i u-hjälp: biståndets inriktning, dess kvalitet, länderfördelning, tullpreferenser, råvarupriser och mycket annat. Men det kan aldrig skymma att *omfattningen* av vårt statliga bistånd i en rad fall blir av avgörande betydelse för vilka projekt som kan förverkligas och vilka som måste inställas eller uppskjutas av brist på medel. Därför måste mycket av dagens diskussion kretsa kring frågan hur snabbt u-hjälpen skall öka under kommande år.

De som kritiserar enprocentdebatten är ofta de som vill nå detta etappmål senare och långsammare än andra. Fröken Mattson alldeles nyss var ett utomordentligt exempel på den saken. Hon vill förringa hela den här debatten om när vi ska nå upp till en procent av

bruttonationalprodukten för att därigenom motivera varför hon *inte* röstar på mittenpartiernas reservationer. Det avslöjas alltså en dag som denna, då vi skall försöka lägga fast en långsiktsplan för hjälpens ökning upp till drygt 1,5 miljard kronor för att sedan gå vidare mot nästa mål. Och socialdemokrater och högermän, nu som tidigare i u-landsdebatten i broderlig förening kring det lägsta budet, ger oss svaret att det målet skall nås i mitten av nästa årtionde.

De finns som vill bordlägga förslaget och begära en ny proposition på riksdagens bord. Det är en vacker tanke ty den förutsätter en sinnesändring hos de styrande. Plötsligt, efter år av debatt och kritik och utredningar, skulle regeringen förstå: vår linje är fel, vår försiktighet är överdriven, vår plan är en skam, låt oss göra en ny.

Bordläggning är en vacker tanke, men den handlar knappast om svensk politik. Vår nuvarande regering har haft så många år att tänka på u-landsfrågan, att man inte gärna kan beskylla den för att *i plötsligt* mod tycka fel och tänka snålt. Proposition nr 101 är ett uttryck inte för en politisk viljeinriktning — den finns knappast — utan en avspeglning av en värdering. Värderingen är alltså att u-hjälpen inte är viktigare än att det löfte som gavs i början av 1960-talet skall förverkligas i mitten av 1970-talet.

År efter år avslog regeringen våra förslag att lägga fram en långsiktsplan för u-landshjälpen. Det var fel av den att göra det, och det erkänner man kanske i dag. Vi kritiserade regeringen för det. Nu tar man fasta på vår kritik och lägger äntligen fram en plan. Men det blir fel också då. Planen är dålig. Men det är svårt att tro att felet består i att regeringen inte haft tillräckligt med tid eller inte fått nog med informationer när man gjorde den här planen.

Mittenpartiernas reservationer är av annat slag. De anger på område efter område en viljeinriktning, som klart

Ang. det statliga utvecklingsbiståndet, m. m.

skiljer sig från högerens och socialdemokraternas. Senast 1972/73 skall enprocentmålet vara uppnått. Medan socialdemokrater och högermän siktar på mitten av 1970-talet, siktar de liberala partierna på början av 1970-talet.

Det är en ytterst viktig skillnad. Den betyder att mittenpartiernas förslag under de kommande budgetåren fram t. o. m. 1972/73 ger minst 900 miljoner kronor mer i statlig u-hjälp än socialdemokraternas. Det är ett stort belopp. Enbart *skillnaden* mellan mittens och regeringens förslag under de kommande fem åren är mer än dubbelt så stor som hela den svenska u-landshjälpen i år. Det är den skillnaden som Aftonbladet på ledarplats i går kallade för »symboliska överbud».

Det är därför klart, att inga dimridåer kan trolla bort den saken att folkpartiet och centern företräder en hållning i svensk u-landspolitik kring vilken förhoppningarna om ökat bistånd måste knytas. De som till äventyrs haft förväntningar på den nuvarande regeringen måste nu inse att det var illusioner. De som trott på en bred samverkan mellan alla fyra partierna om en progressiv politik måste nu medge att samverkan i u-landsfrågan med socialdemokratin för närvarande måste bli ett samarbete om en dålig plan och om alltför små förbättringar. Förhoppningarna om framtiden vilar därför på att årets val åter skall ge folkpartiet och centern ett stärkt förtroende och att man med det som underlag kan genomföra en förnyelse av den svenska u-landspolitiken.

Därmed har jag inte sagt att jag är helt nöjd med folkpartiet i denna fråga. Folkpartiet har visserligen drivit denna sak hårdare än något annat parti. År efter år har man satsat alltmer energiskt på försök att driva på en senfärdig regering. Det är bra, men det är inte tillräckligt. Därför har de unga folkpartister, som sitter i riksdag och partistyrelse, i en motion till årets landsmöte krävt att folkpartiet borde

gå ännu hårdare fram i sina krav på att snabbt nå upp till en procent av bruttonationalprodukten i u-landshjälp.

Vi är medvetna om att detta mål skulle kräva stora uppoffringar och betydande ansträngningar att förverkliga. Vi vill ändå föreslå vårt parti att gå in för det. Inte för att vi underskattar de statsfinansiella svårigheterna. Inte för att vi bortser från de stora reformer i inrikespolitiken som måste till under kommande år.

Nej, skälet till vår motion till folkpartiets landsmöte är att vi tror att vårt land är i en situation som kan visa sig vara av historisk betydelse. Vi skall, jag upprepar det, söka ge solidariteten en ny innebörd. Nationsgränser skall inte längre få förbli solidaritetsgränser. Om 30 år kommer befolkningen på jorden att vara fördubblad jämfört med den nuvarande. Vid sekelskiftet kommer vi att ha sex å sju miljarder medmänniskor på den här planeten. Denna oerhörda befolkningsexplosion sätter in främst i de områden av världen som i dag inte kan försörja sin befolkning. Samtidigt håller hjälpen från den rika världen på att stagnera. Att klyftan mellan rika och fattiga ökar vet vi alla.

Människor dör i massor i dag i svält och sjukdomar — och vi i Sverige reagerar med tre tusendelar av vår bruttonationalprodukt i u-landshjälp. Människor kommer kanske att dö i betydligt större antal under kommande år — och majoriteten reagerar med att säga att en procent av nationalprodukten kan vi nå först i mitten av nästa årtionde. Spänningen mellan rika och fattiga länder kan komma att öka och urladdas i konflikter och katastrofer — många svar i Sverige är att hänvisa till att vi inte orkar bära ett ökat bistånd mycket snabbare, att svenska väljare inte förstår de här problemen.

Här har politikerna svikit — olika mycket i skilda partier. Men inget parti har *helt* fattat vidden av den utmaning som den rika världen nu står inför och de förpliktelser den lägger på oss. Kan

Ang. det statliga utvecklingsbiståndet, m. m.

det förvåna någon att unga människor i förtvivlan inför världsnöden vänder ryggen åt de politiker som inte förstår vår tids viktigaste fråga eller i fasta på riksdagshusplanen söker väcka till insikt om katastrofhotet?

Mig förvånar det inte alls. Jag ser protesten mot vår nuvarande u-landspolitik såsom ett stöd i kommande års arbete i riksdag och parti. Inte så att det som sägs av dessa demonstranter alltid är riktigt. Inte så att deras energi att nå resultat alltid har en rimlig inriktning — det finns i utrop och upp-rop en tendens att betrakta alla partier såsom lika gråa i u-landsfrågan, vilket är orimligt när ett par partier söker driva på och ett par partier försöker hålla tillbaka.

Men den idealism som har fått näring av insikten om massmisären i världen kan visa sig bli en politisk kraft av betydelse under kommande år. Men då måste man också i press och partier göra skarp skillnad mellan de olika typer av demonstrationer som dessa vektorer har fått så stor publicitet. Där finns den grupp som jag här har talat om; den som i medkänsla och förtvivlan inför tredje världens läge i legala former söker väcka politiker och allmänhet till insikt om hotande katastrofer. Där finns en annan grupp av marxistiska fanatiker, som har gjort sig breda på Stockholms kårhus dessa dagar, och som genom upptåg och lagbrott tror sig kunna störta det svenska samhället in i revolution och anarki. Dessa grupper har olika mål och olika värderingar.

Den ena drivs av medkänsla med lidande och svältande människor i världen. Den andra drivs av benhårda doktriner, som vill förvandla samhället till ett exercisfält för sina idéer.

Den ena gruppen kräver av oss att snabbt öka u-hjälpen i olika former för att hjälpa människor som har det svårt i andra länder. Den andra gruppen kräver av oss att säga nej till en u-hjälp som u-länderna önskar och ja till de

revolutioner som den svenska nyväns-tern vill ha.

Den ena gruppen av demonstranter bärs av solidaritet, deras engagemang pekar framåt. Den andra gruppen av demonstranter hetsas av totalitära dogmer i ett slags studentromantisk tappning. Deras engagemang för tanken bakåt, till kommunister och nazister, som hellre skriker ned folk på möten än arbetar i demokratiska former, där deras isolering avslöjas.

Jag vill ta fasta på engagemang och ideal hos den första typen av demonstranter. Nationsgränser får inte längre förbli solidaritetsgränser. Även om inget parti till fullo har levt upp till det idealet, vet jag en sak: man kan inom folkpartiet arbeta för en radikal u-landspolitik. I det socialdemokratiska partiet är det inte möjligt. En arbetsgrupp inom regeringspartiet föreslog att enprocentmålet skulle uppnås 1972/73, ett krav som påminner om mittenpartiernas. Där ingick Ulla Lindström, Alva Myrdal och Ernst Michanek. Deras förslag avvisades av partiledningen, som lade det målet två år senare.

Men ingen skall tro att någon i arbetsgruppen höll fast vid sitt förslag på den extra partikongressen i oktober förra året och tog en votering om det. Det gjorde ingen — i insikt om att läget var hopplöst.

Därför är det inte utskottets betänkande utan reservationerna som rymmer vilja och krav på en snabb ökning av u-landshjälpen. Skillnaden är så stor, att man livligt önskar att mittenpartiernas satsning efter årets val i hög grad skall sätta sin prägel på den svenska u-landspolitiken.

Detta perspektiv — en ny regering — leder mig till slut fram till en direkt fråga till socialdemokraternas talesman i denna debatt, herr Björk. Om det blir en ny regering i årets val och den regeringen följer mittenpartiernas linje att uppnå enprocentmålet i början av 1970-talet i stället för i mitten av 1970-talet: kommer då den social-

Ang. det statliga utvecklingsbiståndet, m. m.

demokratiska oppositionen att rösta nej och kräva nedskärningar? Om vi får en ny plan nästa år med sikte på en procent senast 1972/73 — kommer då herr Björk och övriga socialdemokrater att år efter år lägga fram underbud och avslagskrav för att hindra biståndet att växa så snabbt? Kommer ni, herr Björk, kort sagt att hålla fast vid er långsamma u-hjälpsökning också om vi får en progressiv regering här i landet?

Herr BJÖRK (s) kort genmäle:

Herr talman! Det är tydligen nödvändigt att försöka klara ut begreppen för herr Ahlmark i fråga om vad de olika partiernas arbetsgrupper egentligen föreslagit och vad partierna sedan beslutat.

Folkpartiets lilla arbetsgrupp kom exempelvis inte med något riktigt bestämt yrkande om tidpunkten utan skrev: »Från statsfinansiella utgångspunkter är det realistiskt att senast budgetåret 1972/73 vara framme vid etappmålet en procent av bruttonationalprodukten i offentligt bistånd. De årliga anslagsökningarna anpassas till konjunkturpolitiska och andra ekonomiska bedömningar.» Men arbetsgruppen undvek att klart definiera vad folkpartiets enprocentmål egentligen innebär.

Om herr Ahlmark noga hade läst propositionen och utskottsutlåtandet skulle han ha upptäckt att det finns en hel rad olika möjligheter att definiera detta mål, och den omständigheten att regeringen har valt en något senare tidpunkt sammanhänger ju med att man definierar enprocentmålet på ett särskilt strängt sätt. Väljer man någon av de internationellt vedertagna definitionerna av detta mål skulle vi utan vidare vara framme vid det 1972/73.

Folkpartiets lilla arbetsgrupp gjorde alltså ett allmänt uttalande, som folkpartiet ännu inte har behandlat.

Socialdemokraternas arbetsgrupp förde ett allmänt resonemang om dessa frå-

gor och nämnde olika årtal — man nämnde 1972/73 och sade även att beroende på definitionerna kan man i visst fall komma fram till målet 1972/73, i annat fall 1973/74. Det är inte exakt att säga att socialdemokraternas extrakongress skulle ha avslagit detta, men hela den fortsatta proceduren har inneburit ytterligare preciseringar av tänkandet inom socialdemokratin på denna punkt.

Det förtjänar också att erinras om vad fru Lindström redan har observerat, att utskottsmajoriteten för sin del klart säger ifrån att 1974/75 bör betraktas som en minimimålsättning, att exempelvis fred i Vietnam kan medföra snabbt ökade insatser och att vi om budgetläget så tillåter bör kunna vara framme vid målet tidigare.

Reellt är det alltså fråga om ytterst oväsentliga skillnader.

Men hur herr Ahlmark än skruvar upp sig känner vi ju igen folkpartimetodiken, som vi har mött i så många sammanhang. Först föreslår socialdemokraterna någonting — folkpartiet ligger och lurpassar — sedan kommer man efter och föreslår någonting som i varje fall ser ut att vara litet mera. Så har det gått till exempelvis i bostadspolitik. Socialdemokraterna har föreslagit ett visst antal nya bostäder per år, folkpartiet har gjort ett påslag på ett eller annat tusen, och sedan har den socialdemokratiska regeringen fått fram ett bostadsbyggande som varit större än vad folkpartiet föreslog. Vem vet — jag vill inte lova någonting, men får socialdemokratin behålla regeringsmakten så kanske det går likadant på u-hjälpens område.

Herr Ahlmark frågar mig direkt hur vi skall göra om en progressiv regering kommer till makten. Ja, då fortsätter vi väl om den progressiva regeringen sitter kvar. Men jag antar att det var en felsägning och att herr Ahlmark menade: Hur skulle vi ställa oss till en borgerlig trepartiregerings politik på detta område? Det skall jag gärna försöka besvara. Vårt ställningstagande blir i myc-

Ang. det statliga utvecklingsbiståndet, m. m.

ket hög grad avhängigt av vilken politik en sådan borgerlig regering för. Först och främst beror det på om mittenpartisterna kan komma överens med sina bundsförvanter inom högern. Vidare blir det utomordentligt avgörande i vad mån förslag om ökningsar av u-hjälpen inordnas i en budgetpolitik som är ansvarskännande och tar hänsyn till landets ekonomiska situation. Jag har svårt att tänka mig att socialdemokraterna med någon särskild entusiasm skulle ansluta sig till en politik som reellt kunde medföra inflation, arbetslöshet eller något sådant; det är alldeles klart att den typen av ekonomisk politik måste vi i oppositionsställning motsätta oss. Men om en borgerlig regering mot förmodan skulle föra en solid ekonomisk politik, en solid budgetpolitik, om ni skulle kräva ytterligare skattehöjningar, större än vad herr Sträng hittills vågat sig på — ja, jag kan ju inte här tala för partiet, men det skulle onekligen vara litet originellt om en socialdemokratisk opposition då skulle reservera sig mot en borgerlig regerings energiska skattepolitik och dess konsekvenser på u-hjälpens område.

Herr DAHLÉN (fp) kort genmäle:

Herr talman! Jag har begärt att få replikera herr Björk, därför att jag var ordförande i den där »lilla arbetsgruppen» som herr Björk talade om.

Jag skall givetvis inte göra några värdeomdömen här, men om man jämför den publikation som den socialdemokratiska arbetsgruppen presenterade och den vi gjorde, tror jag inte att vår står sig så kolossalt dåligt som herr Björk ville göra gällande. Jag är ledsen att återigen behöva säga att det är en originell argumentationskonst som herr Björk gör sig skyldig till. Han säger att vår arbetsgrupp inte hade någon mening om när man skulle uppfylla en procentmålet. Vidare tycker han nu att det inte står klart om det är netto-

nationalprodukten eller bruttonationalprodukten vi avser.

Jag vill bara tala om för herr Björk att i skriften — och den kanske herr Björk har tillgänglig i sin bank där han nu sitter — under rubriken »En procent senast 1972/73» förklarade vi att det är realistiskt ur statsfinansiella utgångspunkter att hålla på detta mål. Dessutom står det att det skall vara en procent av bruttonationalprodukten i offentligt bistånd. Därmed finns ingenting kvar av den delen av herr Björks argumentation. Det är fullständigt obegripligt att han försöker sprida en sådan här dimbildning. När man sedan skjuter undan dimman, står han där och har ingenting att komma med.

Sedan säger herr Björk att partiet inte har tagit ställning till detta. Men det förhåller sig så att landsmötet äger rum i nästa vecka, och partistyrelsen har lagt fram ett förslag som grundar sig på arbetsgruppens resultat. Herr Björk bör alltså vänta litet med kommentarerna till riksorganisationens beslut.

Vad är det vi i dag diskuterar när det gäller planeringen för utvecklingsbiståndets ökning, herr Björk? Jo, det är detta att folkpartiets riksdagsgrupp tillsammans med centerpartiets riksdagsgrupp säger precis det som står i arbetsgruppens skrift, att enprocentmålet skall uppnås senast 1972/73. Vi hade ju ingenting att diskutera om icke detta ställningstagande verkligen hade konkret framlagts av partiet. Ändå säger herr Björk att folkpartiet inte har bestämt sig. Goddag yxskaft!

Under detta anförande hade herr talmannen infunnit sig och övertagit ledningen av kammarens förhandlingar.

Herr AHLMARK (fp) kort genmäle:

Herr talman! Herr Kaj Björk vet uppenbarligen mindre om sitt eget parti i den här frågan än jag vet. Och det räk-

Ang. det statliga utvecklingsbiståndet, m. m.

ker ändå att ha läst den socialdemokratiska partikongressens protokoll och det förslag från arbetsgruppen som bl. a. låg till grund för debatten på den kongressen. Där står det ju i det program som bl. a. Alva Myrdal, Ulla Lindström och Ernst Michanek varit med om att skriva: »Med hänsyn till svenskt välstånd och svenska resurser är det ambitiöst men inte överambitiöst att sikta på början av 1970-talet som den tidpunkt då vi bör kunna anslå en hundradel av våra inkomster till hjälp åt u-folk.»

»Början av 1970-talet» kan ju inte gärna vara 1974/75 — det är ju mitten av 1970-talet.

Men om herr Björk inte tror mig, skall jag citera vad två av talarna på partikongressen sade. Fru Ulla Lindström: »Skiljaktigheterna gäller så gott som uteslutande u-hjälpens tillväxttakt, huruvida vi skall uppnå nivån en procent i början av 1970-talet eller, som föreslås av partistyrelsen, i mitten av 1970-talet.» Herr Evert Svensson, som satt med i studiegruppen och vet vad den handlar om: »I studiegruppen enade vi oss om ett etappmål... om 1 procent av bruttonationalprodukten till budgetåret 1972/73. Partistyrelsen och LO:s landssekreterariat har stannat för ett förslag om att det målet skall uppnås två år senare.»

Hur många vittnen från den socialdemokratiska riksdagsgruppen skall jag rada upp för att visa att mitt påstående är riktigt, att den socialdemokratiska arbetsgruppens förslag i u-landsfrågan avslogs på denna centrala punkt av den socialdemokratiska partikongressen och att man senarelade målet två år?

Det är nu alldeles klart att den socialdemokratiska kampanjen om att folkpartiet och centerpartiet bara har små futtiga överbud som ingenting betyder har brutit samman. Man sade tidigare — t. o. m. i eftermiddagens debatt i andra kammaren var det möjligt att säga det — att det inte var några väsentliga skillnader. Det var »symboliska över-

bud», sade socialdemokratins största tidning Aftonbladet i går. I dag sade utrikesministern att skillnaden var bara »skummet på en redan välfylld bägare». »Den välfyllda bägaren» var alltså socialdemokraternas förslag, och vårt var »skummet» på den här bägaren.

Men nu, efter middagspausen, har det blivit en helt ny ton i den socialdemokratiska agitationen mot våra förslag. Man säger att dessa överbud är så stora att de måste leda antingen till att väsentliga reformer kommer att eftersättas eller till att det blir så väldiga skattehöjningar, att inte ens finansminister Sträng vågar genomföra dem. Vad som alltså bara var »skummet på en redan välfylld bägare» för fyra, fem timmar sedan i andra kammaren har efter middagspausen blivit krav som skulle medföra antingen reformstopp på andra områden eller stora skattehöjningar.

Jag tycker att socialdemokraterna, när vi nu fortsätter debatten, får bestämma sig. Antingen är det symboliska överbud som vi har fört fram — eller också är det krav som innebär betydande skattehöjningar. Antingen är det en oväsentlig skillnad — eller också är det en klyfta som kommer att kräva reformstopp på vissa områden.

Jag kan ge svaret och tala om precis hur det förhåller sig. Den ackumulerade skillnaden mellan senast 1972/73 och 1974/75 är beträffande de kommande fem budgetåren minst 900 miljoner kronor, alltså mer än dubbelt så mycket som den svenska u-landshjälpen i dag.

Men jag är ändå tacksam för att herr Kaj Björk för ovanlighetens skull svarade på min sista fråga, om hur det blir om vi får en ny regering. Jag vidhåller att det blir en mer progressiv regering än den nuvarande. Mindre progressiv kan den inte gärna bli, ty socialdemokraterna har fastnat för det senaste etappmål som nämnts i den svenska debatten — 1974/75. Jag frågade: Kommer den socialdemokratiska oppositionen, om vi får en ny regering, att varje år ge underbud och framställa krav på

Ang. det statliga utvecklingsbiståndet, m. m.

nedskärningar så att vi inte uppnår enprocentmålet så snabbt? Herr Kaj Björk säger — och jag är glad för det — att det ändå vore originellt om socialdemokraterna skulle kräva nedskärningar på detta område.

Det betyder alltså i klartext att vi kan uppnå målet 1972/73 med socialdemokraternas medverkan om vi får en *ny* regering. Målet 1972/73 kan vi aldrig uppnå om vi får behålla den nuvarande regeringen.

Herr BJÖRK (s) kort genmäle:

Herr talman! Herr Dahléns inlägg behöver jag inte gå in på. Det innehöll om möjligt ännu fler missförstånd än vanligt.

Vad gäller herr Ahlmark är det ju han som måste bestämma sig. Om det föreligger en väsentlig, allvarlig skillnad mellan regeringens och mittenpartiernas bud i fråga om tidpunkten för uppnående av enprocentmålet, uppstår just den situationen att en borgerlig regering antingen måste genomföra väsentligt kraftigare skattehöjningar än vad herr Sträng hittills vågat sig på, eller genomföra reformstopp på vissa områden. Om det förhåller sig så, är det ett enkelt hederlighetskrav att folkpartiet klagör detta för svenska folket, går ut i valrörelsen och säger att u-hjälpen är så viktig och att man föreslår så ofantligt mycket mer än socialdemokratin att man till varje pris måste kräva att det blir fart på skattehöjningarna i Sverige. Om ni gör det, är ni hederliga och uppriktiga, annars är ni det inte.

Om det däremot förhåller sig så att skillnaderna inte är väsentliga, visar sig herr Ahlmarks uppskruvade patos vara totalt ihåligt. Jag tycker att det är ganska lönlöst att fortsätta med analysen av dessa programskrifter. Jag har dem direkt framför mig, jag har refererat dem och jag har rent av läst upp vissa av de saker som herr Dahlé sedan har upprepat. Jag har vidare refererat den socialdemokratiska arbetsgruppens rap-

port, och jag har försökt klara ut för herr Ahlmark, fastän han tydligen ännu inte har förstått det, att detta är en besvärlig diskussion, därför att enprocentmålet kan definieras på olika sätt. Med olika speciella antaganden kan man då komma fram till olika tidpunkter. Till detta kommer sedan att det med en gynnsam utveckling och med de utfälanden som utskottet för sin del gör mycket väl bör vara rimligt att uppnå målet tidigare än vid den tidpunkt då målet enligt regeringen senast skulle vara uppnått.

Herr Ahlmark påstår att han vet att skillnaden mellan det förslaget och vad det här gäller innebär 900 miljoner kronor. Nej, det vet inte herr Ahlmark, eftersom det kommer en mängd olika ekonomiska faktorer in i bilden, och han pratar därför bara i vädret.

Det är klart att det är mycket svårt att exakt säga hur spelet kommer att utvecklas, om en borgerlig regering skulle ta makten här i landet, men utan att det kan tillmätas något bevisvärde kan det vara intressant att notera, att den borgerliga norska regeringen nyligen framlade ett förslag om ökad u-hjälp som den socialdemokratiska oppositionen i Norge fann alldeles otillräcklig.

Herr DAHLÉN (fp) kort genmäle:

Herr talman! Det var väl uppenbart, förmodar jag, för de flesta av kammarens ledamöter som hörde på herr Björk, att han försökte suggerera fram intrycket att folkpartiet inte har bestämt sig för vid vilken tidpunkt enprocentmålet senast skulle vara uppnått — det var hela avsikten med hans inlägg; vilken avsikt skulle det annars ha varit? När jag då talar om för honom hur det ligger till, säger han: »Ja, det lönar sig inte att diskutera.» Nej, jag förstår det. Det är alldeles uppenbart, och jag skall inte fortsätta diskussionen på denna punkt. Jag skall i stället givetvis se hur herr Björk voterar om det som han påstår att folkpartiet inte har bestämt

Ang. det statliga utvecklingsbiståndet, m. m.

sig för, ty det står nämligen i reservationen a vid punkten 5 i statsutskottets utlåtande nr 128 — det utlåtande som vi nu håller på och diskuterar. Vad folkpartiet har bestämt sig för existerar verkligen.

Herr **AHLMARK** (fp) kort genmäle:

Herr talman! Jag minns ett porträtt som för några år sedan gjordes av herr Kaj Björk — jag tror att det var i en socialdemokratisk tidning. Jag hoppas att herr Kaj Björk ursäktar att jag citerar ett uttryck ur den. Med hänvisning till att herr Kaj Björk ofta brukade använda många ord för att dölja synnerligen enkla fakta, kallades han i de socialdemokratiska kretsarna ofta, med en hänvisning till en berömd fransk film, för »Dimmornas Kaj». Jag förstod aldrig riktigt detta, när jag läste det. Men i dag förstår jag precis vad som menades med »Dimmornas Kaj».

Ty herr Kaj Björk försöker i dag att skymma det faktum att folkpartiet och socialdemokraterna använder precis samma definition av procentmål i relation till nationalprodukt. När vi kräver att målet skall vara uppnått senast 1972/73, kräver socialdemokraterna att målet skall nås 1974/75. Han försöker skymma att den socialdemokratiska arbetsgruppens förslag blev avisat på den socialdemokratiska partikongressen. Han försöker skymma att kampanjen att vi bara skulle ha ett symboliskt överbud, skummet på en välfylld bägare, har brutit samman denna kväll. Han försöker skymma att regeringens procentmål är det mest avlägsna av alla de procentmål som figurerat i debatten. Och han försöker också skymma att skillnaderna mellan de två alternativen är, med en antagen fyra procents bruttonationalproduktökning per år och i fast penningvärde, minst 900 miljoner kronor. Nu förstår jag vad den socialdemokratiska tidningen menade med »Dimmornas Kaj».

Jag tycker sedan att det är rörande

att höra hur herr Kaj Björk gång på gång kommer tillbaka till herr Holmberg och högern och deras möjligheter att förhindra att enprocentmålet uppnås senast 1972/73. Det är klart att socialdemokraterna måste ha synnerligen stora förhoppningar när det gäller högern. Ty det är ju högern i så fall som i en sådan regering skulle företräda socialdemokraternas u-landspolitik och försöka påverka utvecklingen i den riktningen.

Herr Holmberg skulle alltså i den regeringen, enligt herr Kaj Björk, vara advokat för den ökningstakt som nu är herr Björks, herr Strängs och herr Palmes. Det är en rörande syn att se hur herr Björk patetiskt klänger sig fast vid förhoppningen att högern skall se till att en ny regering skall föra en lika långsam politik i u-landsfrågan som socialdemokraterna nu bedriver.

Herr **BJÖRK** (s) kort genmäle:

Herr talman! En liten biografisk upplysning! Jag blir inte alls ledsen när herr Ahlmark kallar mig »Dimmornas Kaj». Jag påminner mig nämligen hur denna beteckning uppkom. Det var mycket riktigt namnet på en mycket fin fransk film från 1930-talet med Jean Gabin i huvudrollen. De som först använde detta epitet mot mig var de svenska nazisterna som jag slogs med vid möte efter möte. Sedan försvann de, och så gick det några år. Därpå började jag bekämpa bolsjevikerna, och då dök detta epitet upp i Ny Dag. Nu dyker det upp hos herr Ahlmark, och jag gratulerar honom till att han ansluter sig till samma kategori av motståndare.

Jag påminner mig för min del när jag för första gången hade anledning att skriva något om herr Per Ahlmark. Det var när doktor Olof Lagercrantz i Dagens Nyheter ansåg att den unge Ahlmark borde förse med åsneöron. Jag reagerade mycket häftigt i Ny Tid. Jag skrev att herr Ahlmark är en mycket intelligent person och att han verk-

ligen inte skall behandlas på det sättet. Jag tycker inte om den där tonen, liberaler emellan.

Herr HANSSON (s):

Herr talman! Efter det sista spirituella meningsutbytet kommer kanske mitt inlägg att verka ganska grått. Jag vill jämföra situationen nu med den som rådde tidigare under dagen när jag på en annan punkt av föredragningslistan agerade med entusiasm och med viss aggressivitet i en ganska hopplös fråga. Det var en fråga som hade anknytning till en mycket större fråga där jag tyckte att riksdagen var på väg att komma fram till en positiv och för alla lämplig lösning. Det var i det sammanhanget bara en detalj som jag försökte få en annan inriktning på.

När jag nu blandar mig i denna debatt, så får jag erkänna att det är i trötthetens tecken. Men det är inte en trötthet som är på något sätt betingad av den sena timmen utan det är en trötthet som betingas av den brist på lyftning som man behandlar denna viktiga fråga med.

I hela detta resonemang måste många av kammarens ledamöter fråga sig om man verkligen har kvar i perspektivet det allvar som ligger bakom. Ungdomen har reagerat på ett sätt som herr Ahlmark nu senast har refererat. Jag kanske inte heller i det avseendet kan göra anspråk på att konkurrera med herr Ahlmark, men jag vill ändå solidarisera mig med de grupper som vet att den nya katastrofteori, som nu är på modet sedan fader Marx har lagts till historien, säger att den unga generationen som nu bildar familj måste räkna med att den själv och dess barn konfronteras med en världsomfattande revolt eller svält. I det perspektivet är det rätt svårt att med entusiasm ta del av diskussionerna om dessa 58 avslagna motionsyrkanden och alla dessa reservationer kring nyansskillnader.

Ett debattinlägg här har jag följt med

Ang. det statliga utvecklingsbiståndet, m. m.

intresse och entusiasm, och bortsett från en mycket liten detalj skulle jag helt ha kunnat instämma i det som fru Lindström yttrade. Där fanns de perspektiv som jag i övrigt har efterlyst i debatten, och där fanns en plädering för ett konstruktivt förslag i en motion som framlagts under den allmänna motionstiden. Där fanns också tillfredsställelsen att ha fått gehör för ett motionsyrkande i utskottets skrivning, det ena av summa två motionsyrkanden som har lett till någonting. Jag skall inte på något sätt försöka tävla med fru Lindström. Jag vill bara ytterligare påpeka att en del av det motionsyrkande som inte berördes av fru Lindström, nämligen frågan om SIDA:s framtida åtaganden, har utskottet tyvärr inte funnit möjligheter att bifalla. Låt mig ändå säga att jag som fru Lindströms medmotionär är tacksam över vad som har kunnat komma ut av denna framstöt.

Det finns en annan motion som har väckts i anslutning till propositionen. Det är en flerpartimotion enbart i andra kammaren, motion nr 1123 av bl. a. fru Sjövall. Jag skulle vilja uppehålla mig litet vid den. Man har där tagit fasta på frågan om samordningen mellan SIDA:s verksamhet och planering och forskningen, och dessa synpunkter kan säkert så småningom komma att få betydelse för det framtida arbetet.

Men där finns ett konkret förslag att 10 miljoner kronor skall tas från de sammanlagt 114 miljoner kronor som Kungl. Maj:t föreslagit till det internationella livsmedelsprogrammet under den aktuella treårsperioden. Dessa 10 miljoner skulle komma livsmedelsforskningen till godo. Nu säger utskottet i en — skall vi säga aningslöst välvillig — formulering, att utskottet ser sig nödsakat att avstyrka detta redan av det skälet att hela det angivna beloppet om 114 miljoner kronor motsvaras av gjorda utfästelser till WFP respektive åtaganden under 1967 års spannmålskonvention. Formuleringen »nödsakat» får jag väl tolka som att utskottet har anslu-

Ang. det statliga utvecklingsbiståndet, m. m.

tit sig till motionärernas huvudlinje, nämligen att här finns ett forskningsområde som för närvarande inte har möjlighet att utveckla sig på ett önskvärt sätt. Men jag måste också acceptera de motiveringar som utskottet ger för att det inte kan biträda motionsyrkandet.

Vad är det som ligger bakom förslaget? När man talar om den nya katastrofteorin utmålar man — som bl. a. herr Ahlmark — befolkningsexplosionen och den stagnerande livsmedelsproduktionen som det stora hotet mot mänsklighetens fortbestånd. I realiteten kanske situationen inte är lika mörk. Det finns forskare som hävdar att jorden mycket väl kan försörja inte bara de 5—7 miljarder människor som man räknar med skall bebo klotet omkring år 2000 utan sannolikt ett betydligt större antal individer. Det har t. o. m. nämnts siffror på 1 000 miljarder människor.

Man har i olika sammanhang pekat på att ganska blygsamma insatser på livsmedelsforskningens område, på produktionsrationaliseringens område, på distributionsområde och på lagringens område på ett radikalt sätt skulle kunna förändra bilden. Detta enprocentmål är någonting som ursprungligen formulerades på den socialistiska internationalen för många år sedan och som antogs av FN år 1960. Hur många målsättningar i den snabba utvecklingens period som vi nu är inne i står sig i åtta år? Jag tycker hela detta resonemang om en procent är ganska verklighetsfrämmande. Vad som verkligen är av behovet är en noggrann utredning om vad som reellt behövs och vilka vägar som skall nå fram dit. Jag kan alltså inte yrka bifall till den ifrågavarande motionen, men huvudinriktningen på den kommer att bli föremål för intresse från min sida under kommande riksdag.

Jag hade i utrikesdebatten anledning att harangera herr Ahlmark med anledning av att han och jag hade liknande grundvärderingar i Vietnamfrågan. Han

har inte på något sätt givit uttryck för att han skulle ha en från socialdemokratien avvikande grundvärdering heller i den fråga som vi nu behandlar. Vad man reagerar mot och som leder till så hätska debatter så fort herr Ahlmark är inblandad är naturligtvis — det skall man inte sticka under stol med — att han i frågor, som borde vara ett gemensamt intresse för oss i ett litet skyddat land på denna utsatta planet, gör de nyansskillnader som finns hos de olika partierna till slagträ i den kommande höstens valdiskussioner.

Herr AHLMARK (fp) kort genmäle:

Herr talman! Min replik till herr Torsten Hansson kan bli mycket kort. Jag kan åter citera från fru Ulla Lindströms anförande vid den socialdemokratiska partikongressen i oktober 1967. Herr Hansson säger att vi borde vara eniga i de här frågorna och inte diskutera skillnaderna så mycket.

Men i en replik på kongressen till utrikesministern anför fru Ulla Lindström, att hon »delar Torsten Nilssons mening om värdet av samling, förutsatt att samlingen kan ske kring ett program som ställer u-hjälpen på en anständig nivå, anständig för ett land med Sveriges rangplats som tvåa bland de tio topprikaste staterna i världen. Om u-hjälpen fastnar på en lägre nivå som resultat av ett svalt samförstånd mellan de ansvariga eller ett mer eller mindre nödtvunget samförstånd, kan den öppna meningsbrytningen vara att föredra, fruktbare och hälsosammare.»

Jag tycker att fru Ulla Lindström uttryckte den saken bra. Jag kan instämma på varje punkt.

Herr HANSSON (s) kort genmäle:

Herr talman! I ett tidigare inlägg har herr Ahlmark sagt ungefär följande: Utifrån vissa grupper, bl. a. dem som demonstrerar utanför detta hus, betraktas alla partier som lika grå. Herr Ahl-

Ang. det statliga utvecklingsbiståndet, m. m.

mark tyckte att det var orimligt när några partier har en progressivare inställning.

Jag vill absolut, mot bakgrund av den diskussion som har förts i dag, förneka att det finns några partier som kan gå ut och göra partipolitik på en sådan avsevärt progressivare inställning. Att det finns inom alla demokratiska partier i riksdagen olika uppfattningar om vägar och medel det måste herr Ahlmark och jag vara överens om, men att de skiljakigheterna skulle behöva leda till den här sortens publikfrieri, kan man inte läsa ut av fru Lindströms inlägg.

Herr AHLMARK (fp) kort genmäle:

Herr talman! Förnekar herr Hansson att tidpunkten för socialdemokraternas enprocentmål är 1974/75 och för mittenpartierna senast 1972/73?

Herr HANSSON (s) kort genmäle:

Herr talman! Som avslutning på detta replikskifte vill jag säga att den sistnämnda frågan har ju både herr Björk och andra talare i dag klargjort. Skiljakigheterna är inte de som man velat göra gällande. Däremot finns det väl många ledamöter här som anser att hela det resonemanget i dag är förlegat. Kanske är det det som man skulle vilja åsyfta med »progressiva krafter».

Herr OTTOSSON (h):

Herr talman! I det utlåtande som vi här behandlar skall jag endast beröra en reservation, nämligen nr 13 vid punkten 15, som gäller frågan om införande av ett nationellt garantisystem för investeringar i u-länderna.

Denna fråga var ju i hög grad aktuell när vi vid fjolårets riksdag behandlade det kommersiella utvecklingsbiståndet. Genom en kompromiss mellan socialdemokraternas och högerpartiets ledamöter i statsutskottets femte avdelning gjordes vid det tillfället — för övrigt

av ett enigt utskott — en hemställan om att till 1968 års riksdag få ett förslag till sådant garantisystem.

Utskottet sade i sitt utlåtande nr 54/1967 bl. a.:

»Med hänsyn till att ett multilateralt investeringsgarantisystem inte torde komma att etableras inom den närmaste framtiden kan frågan om upprättande av ett svenskt garantisystem anses ha fått ytterligare aktualitet. I motionerna I: 383 och II: 485 samt I: 479 och II: 603 yrkas att förslag rörande ett nationellt garantisystem skall föreläggas innevarande års höstriksdag. Utskottet anser sig inte böra förorda en dylik tidsangivning men vill å andra sidan framhålla angelägenheten av att det pågående utredningsarbetet bedrivs med sikte på att förslag i ämnet kan föreläggas 1968 års riksdag. Utskottet föreslår att riksdagen i anledning av motionerna i skrivelse ger till känna vad utskottet här anfört.»

Av de i utskottsutlåtandet nämnda motionerna framgår tydligt, att det är fråga om ett garantisystem avseende de länder som betraktas som u-länder och som i utlåtandet nr 128 av såväl utskottsmajoriteten som reservanterna definierats på så sätt att den gängse FN-definitionen bör tillämpas.

Införandet av ett nationellt garantisystem som skulle underlätta för svenska företag att kommersiellt och industriellt bidra till att öka takten i u-ländernas ekonomiska utveckling ansågs av högerpartiet vara en väsentlig faktor i den samlade hjälpsatsen, kanske mera betydelsefull än några miljoner mer eller mindre i kontanta bidrag. Herr Björk menade tidigare här i debatten att de borgerliga överdrev värdet av denna garanti. Det är givetvis mycket svårt att bestämma värdet av den, men vad som kanske är intressant är väl att flertalet industriländer har lämnat den övervägande delen av sin hjälp just i denna form.

Hjälp till självhjälp måste på sikt vara en av de förnämsta insatserna för

Ang. det statliga utvecklingsbiståndet, m. m.

att öka u-ländernas möjlighet till en utjämning mellan rika och fattiga länder, och en medverkan till att dessa länder genom egna arbetsinsatser skapar grundvalen för en bättre levnadsstandard, nämligen genom en ökad produktion.

Handelsministern redogjorde tidigare i kväll för sitt ställningstagande i denna fråga och för länderbestämningen som han hade kommit fram till. Jag måste för min del beklaga att jag fann den argumentationen föga tilltalande. Jag kunde inte finna att den argumentationen täckte det förslag som har kommit fram här i propositionen.

Frågan i vilka länder svenskt näringsliv, såväl små som stora företag, kan tänkas ha intresse av att etablera sig kan inte göras beroende av en departementschefs pekpinne, utan hänger i första hand samman med mottagarlandets möjligheter att genom till exempel outnyttjade råvarutillgångar eller på annat sätt kunna intressera svenska företagare och privatpersoner för etablering.

Om man till exempel skulle vilja anlägga ett garveri för färdiggarvning av fårskinn, ett objekt som just nu är föremål för undersökning, så måste ju etablerandet ske i ett u-land som driver fårskötsel i tillräcklig omfattning, och placeringen av ett sådant objekt måste bestämmas till det land där råvaran finns. Länderbestämningen kommer därför sannolikt att medföra att vad som kunde ha givit u-länderna en lycklig injektion i stället kan bli ett garanterat misslyckande.

I propositionen sägs att prioritetssländerna omfattar cirka 40 procent av u-landsbefolkningen. Detta kan i och för sig låta bestickande, men upplysningen bör kompletteras med uppgiften att dessa länder endast utgör 7 procent av det totala antalet u-länder.

Man kan vidare peka på att av prioritetssländerna har endast två länder varit föremål för investeringar från svensk sida. De svenska direktinvesteringarna

i u-länderna har till cirka 80 procent gått till länder utanför den av departementschefen föreslagna kretsen.

Herr talman! Handelsministern sade i sin slutreplik i kväll att det skulle bli intressant för den samlade riksdagen att få ta del av resultatet av omröstningen, när vi kommer till den punkten. Om den kompromiss som träffades förra året och som innebar en investeringsgaranti utan den stympning som handelsministern här har föreslagit inte skulle genomföras, då har en hederlig överenskommelse, som har träffats mellan ledamöterna i bl. a. femte avdelningen och i statsutskottet som helhet, brutits. De som gick med på denna kompromiss har då inte stått vid sitt ord.

Det är min förhoppning, herr talman, att frågan om ett garantisystem skall lösas enligt de intentioner som är föreslagna i reservation nr 13. Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till denna reservation.

Herr MÖLLER (s):

Herr talman! I dag inleder vi en ny etapp i den svenska u-hjälpen. En särskild livaktighet i den allmänna biståndsdebatten har kunnat spåras den senaste tiden. Det är i och för sig lovande och kan bidra att påverka opinionen och göra den mogen för nya och ökade hjälpinsatser.

Det är en ny etapp som inleds, men det är ingen principiell nyordning. Betecknande är att så stor enighet råder om huvudlinjerna för vårt bistånd. Detta bör inte skymmas av en del markant partipolitiskt betonade meningsbrytningar, som vi har hört här under dagens debatt.

Det väsentligt nya i dag är främst att en ny marschtakt inleds, en snabbare ökningstakt, mera målmedveten och tidsbunden enligt den tidsplan som skall fastläggas. Den är en direkt fortsättning på de principer som kännetecknar 1962 års beslut, men i fortsättningen blir steg-

Ang. det statliga utvecklingsbiståndet, m. m.

ringstakten mera markant, med en 25-procentig ökning om året som minimum. Detta förefaller mig vara det mest väsentliga som sker genom dagens beslut.

Det råder delade meningar om vid vilket årtal enprocenttalet skall nås. Här har förekommit åtskillig yrande debatt om det skall vara 1972, 1974 eller något annat år. Då skulle vi vara uppe i det belopp av 1,5 miljard kronor som vid den tidpunkten beräknas motsvara en procent av vår bruttonationalprodukt.

Denna strid om årtal skall inte överdrivas till sin betoning, särskilt inte efter fru Ulla Lindströms analys av innebörden av de båda buden. Man kan i själva verket inte med säkerhet påstå hur litet eller hur mycket i tid som reellt skiljer de olika förslagen. Dessutom har statsutskottet eftertryckligt framhållit att budgetåret 1974/75 förutsätts vara en minimimålsättning, som alltså kan uppnås tidigare om budgetutrymmet gör detta möjligt eller t. ex. genom en särskild biståndsinnsats i Vietnam när kriget är slut.

Tyngre än tvisten om årtal väger i själva verket att Sveriges riksdag lägger en fast tidtabell för att nå enprocentmålet. Vi kommer att tillhöra en grupp som ännu är mycket liten i världen. Det är inte många länder som åtar sig en sådan tidtabell. Vid UNCTAD-konferensen i New Delhi var det tre länder som gjorde det, Frankrike, Nederländerna och Sverige. Det är hittills de enda tre länder i världen som bundit sig för att nå enprocentmålet vid en bestämd tidpunkt. Jag behöver inte påpeka att man väntar att detta skall stimulera andra länder att följa exemplet.

Om Sverige under 1960-talets första år visade upp en beskedlig utvecklingstakt i fråga om u-hjälpen, då vi trevade efter erfarenheter på ett för oss helt nytt gebit, är det inte i och för sig oförklarligt. Vi bör dock med tillfredsställelse kunna konstatera att ökningen nu kommer att gå så mycket snabbare med en väsentlig höjning varje år.

Formellt rör sig beslutet i dag om en höjning från 400 miljoner kronor upp till 500 miljoner kronor eller, som reservanter föreslår, till 600 miljoner kronor. Men därtill skall läggas de treåriga åtaganden vi därutöver gör till en rad FN-organ. Den totala utfästelsen i dagens beslut innebär 1,8 miljard kronor. Vill man räkna ut vad det kommer att innebära att fullfölja tidsplanen, handlar det om 7 å 8 miljarder kronor som skall plockas fram över skattsedlarna under de kommande sju åren. Detta är verkligen inga »småsmulor», som det heter på plakaten ute på riksdagsplan.

Man skall inte underskatta de påfrestningar i budgeten som det innebär att plocka fram dessa miljarder, när dessa år efter år växande krav skall trängas med alla andra, inrikespolitiska krav.

Jag tror att riksdagens ledamöter är tillräckligt realistiska för att med en nypa salt ta några av de bombastiska uttalanden som fällts i debatten, i vilka man har menat att vad riksdagen i dag håller på att diskutera är en ganska futtig höjning. Det kommer att kännas anorlunda varje år när pengarna skall anskaffas. Det är ett uttryck för god vilja av riksdagen att fatta detta beslut; det finns icke många parlament i världen som är mogna för ett sådant.

Debatten om enprocentmålet har under lång tid hotat att dominera till den grad, att kvantiteten har undanskymt frågan om kvalitet på vårt bistånd. Sedan vi har fastlagt enprocentmålets tidtabell bör tiden vara inne att flytta över tonvikten till u-hjälpens kvalitet och skjuta den personliga rekryteringen mera i förgrunden. För närvarande tjänstgör bara några hundra svenskar som experter på skilda nivåer i svensk eller FN-tjänst eller som fredskårister m. m. Det är en orimligt låg siffra för ett land som Sverige med sådan utbildningsnivå och med ett sådant engagemang i den allmänna debatten. Det borde komma att avspeglas i en stark ökning av de fältarbetare som på skilda

Ang. det statliga utvecklingsbiståndet, m. m.

nivåer drar ut och gör en praktisk insats i u-länderna. Den personella rekryteringen och utbildningen uppmärksammas och bedrivs med all energi av SIDA. Men den måste uppenbarligen ges en helt annan betoning i den allmänna debatten och propagandan för att attrahera, bli manande och dra till sig folk.

Jag hade i går tillfälle att med handelsminister Lange diskutera UNCTAD II i denna kammare. Den konferensen berörde en väsentlig del av bistandsfrågan. UNCTAD infriade på intet sätt förhoppningarna och förväntningarna, allra minst de som u-länderna ställde. Industriländerna är inte redo att ta på sig nya åtaganden i handelspolitiken gentemot u-länderna. Vi kan under senare år liksom tidigare konstatera att biståndet har stagnerat och för vissa större länder rent av direkt minskat. Herr Virgin antog i dag att främsta orsaken härtill skulle vara en känsla av besvikelse i industriländerna över att effekten är så ringa av u-hjälpen. Denna orsak finns, och denna besvikelse råder. Jag tror dock inte att vi skall skjuta fram den såsom den främsta, avgörande faktorn för stagnationen i industriländernas bistånd. Det skulle så lätt bli ett skalkeskul, där dålig eller bristande politisk vilja döljer sig.

Nu inriktas planeringen i FN-familjen på det andra utvecklingsdecenniet, 1970-talet, sedan det första decenniet i så hög grad blivit en besvikelse. En plusfaktor är att vi kan gå in i 1970-talet med helt andra kunskaper om u-världen än tidigare. Ett verk som Gunnar Myrdals mäktiga bok om det »Asiatiska dramat» lägger ny kunskap till den tidigare framtagna. I Sverige liksom i många andra industriländer har vi fler erfarenheter än tidigare om bistandsverksamhet. Avgörande blir nu såsom hittills om den politiska viljan kan manas fram. Sverige har i all sin litenhet en roll såsom pådrivare. Trots att kritiker på hemmaplan talar om vår tröghet och vår försiktighet, är Sverige in-

ternationellt pådrivande i FN-familjen. Det gäller särskilt den multilaterala, obundna hjälpen, där det svenska biståndet har erkänt hög kvalitet.

Ett av de allra mest glädjande inslagen i den senaste tidens bistandsverksamhet — och det är verkligen glädjande — är överenskommelsen mellan industriländerna om att fylla på Internationella utvecklingsfonden, IDA. Den påfyllnaden innebär 1,2 miljard dollar på tre år. Sverige satsar här stort och relativt sett mer än något annat land. Förslaget i dag innebär totalt 265 miljoner kronor under åren 1968—1970. IDA är kanske det allra förnämsta multilaterala organet i biståndskretsen genom sina mycket förmånliga villkor för krediter, främst till basinvesteringar, och i första hand till de fattigaste länderna med en per-capita-inkomst på högst 250 dollar om året. Långa besvärliga förhandlingar har här äntligen krönts med framgång, och en hotande situation har undanröjts.

Ett annat väsentligt bidrag går till UNDP, Förenta Nationernas utvecklingsprogram, som övervägande arbetar med förinvesteringar och där anslaget i dagens statsutskottsutlåtande är upptaget till 276 miljoner kronor för nästa treårsperiod. Det är ett välskött program, som har fungerat särskilt väl i den del av programmet som gått under namnet Särskilda fonden under den dugande Paul Hoffmans ledning.

Låt mig göra några kommentarer till reservanternas förslag om en miljardfond för livsmedelshjälp inom Förenta Nationerna. Det är en gammal bekant, men den har tidigare inte övertygat riksdagen och gör det väl inte heller i dag. Syftet är att vidga FN:s livsmedelsprogram och köpa upp överskottsproduktion på världsmarknaden för att lindra hunger. Livsmedelsproduktionen i industriländerna skulle därför i ökad utsträckning inriktas på produktion för hjälpsändningar till u-länderna. Av den anledningen skulle denna fond på 5 miljarder kronor bildas och Sverige

Ang. det statliga utvecklingsbiståndet, m. m.

skulle gå in med 100 miljoner om året, eller 2 procent.

Nackdelen med ett sådant projekt är att det inte skulle ge någon direkt impuls till u-länderna att öka sin egen jordbruksproduktion och utveckla jordbruket; och detta måste dock vara den första, avgörande riktpunkten i varje livsmedelsprogram som uppsättes för u-länderna. Inom överskådlig tid kommer jordbruket i de flesta u-länder att vara huvudnäringen, främsta källan till sysselsättning och bärning och en hävstång till höjd standard, vilket inte minst experter som Gunnar Myrdal och René Dumont framhållit. Industriländerna, främst USA, sänder några miljoner ton spannmål särskilt till Indien, Pakistan och en del andra länder, men det väsentliga är att FN genom sitt program gör en insats som avser att utveckla u-ländernas egen jordbruksproduktion: det internationella livsmedelsprogrammet — World Food Program — som har fungerat under några år och som arbetar utmärkt och med ett etablerat maskineri.

Den andra huvudinvändningen är en konsekvens av det här sagda. Det är ganska orealistiskt att föreslå Förenta Nationerna — som reservanterna önskar att Sverige skall göra — att skapa ett nytt organ för livsmedelshjälp och att därvid lansera en huvudprincip som skulle bryta mot den nu tillämpade principen om hjälp till självhjälp, med ett program som skulle lägga tonvikten vid akut hungerhjälp. Ett svenskt initiativ i FN av den karaktär reservanterna önskar skulle säkerligen icke ha några utsikter att vinna gehör. Det finns för närvarande och med all rätt en klar ovilja inom FN mot att skapa nya organ. Det gäller naturligtvis i alldeles särskild grad därest ett väl fungerande organ redan arbetar på ett speciellt område.

Internationella livsmedelsprogrammet har nyligen satt upp ett biståndsmål på 200 miljoner dollar för åren 1969—70. Redan har 60 procent av det belöp-

pet tecknats, och Sverige går in med betydande anslag.

Därtill kommer att GATT-länderna vid Kennedy-ronden enades om en särskild insats för livsmedelshjälp genom 1967 års konvention, som på tre år skall överföra 4,5 miljoner ton spannmål till u-länder. Sveriges andel är 54 000 ton, motsvarande ungefär 18 miljoner kronor, vartill kommer kostnader för transporter och administration med ytterligare fyra miljoner.

Regeringens förslag till investeringsgarantier har varit omstritt och rönt motstånd från skilda håll, dels från dem som motsätter sig varje tanke på ett sådant system, dels från dem som i princip vill att alla länder skall kunna komma i åtnjutande av investeringsgaranti. Jag har från denna talarstol då och då under ett par år efterlyst ett system för investeringsgarantier. Jag har gjort det därför att jag både i FN och i många u-länder konstaterat intresset för ett sådant arrangemang, intresset att kunna attrahera privata investeringar för att få möjligheter att utveckla u-ländernas näringsliv. Sådana investeringar betraktas i de flesta u-länder som ett nyttigt komplement till offentligt bilateralt och multilateralt bistånd. Genom privata företags investeringar kan u-landet tillföras teknisk och industriell kunskap, utbildning och först och sist nya arbetstillfällen, bärning för de anställda och deras familjer.

Vi har tidigare avvaktat tillkomsten av ett internationellt garantisystem. Men när det visade sig dröja har regeringen förordat införandet av det system som nu är aktuellt. Under senare tid har också eftertryckligt dokumenterats både i Alger-stadgan och genom en resolution vid UNCTAD II att u-länderna har intresse av privata företags investeringar med åtföljande garanti.

De viktiga förutsättningar och förbehåll som rimligen måste uppsättas här finns också i regeringens förslag; förbehåll som gör att ett privat företag

Ang. det statliga utvecklingsbiståndet, m. m.

inte skall kunna exploatera u-landet som skett i stor skala och så hänsynslöst under en tidigare kolonial epok.

Jag tycker att regeringsförslaget är väl balanserat och med kriterier, som rimligen bör garantera att mottagarlandets intressen och utveckling skall stå i förgrunden. Genom dessa villkor bör missbruk av garantisystemet elimineras.

Däremot tycker jag att regeringen liksom utskottet har varit försiktig i överkant genom att så starkt koncentrera räckvidden av garantierna till endast de s. k. huvudmottagarna, som genom en viss utvidgning här har kommit att omfatta ett dussintal länder. Visserligen omfattar det cirka 750 till 800 miljoner invånare, men det begränsar ändå onödigt hårt kretsen av u-länder som kan bli berörda.

Det är ganska självklart — och det bejakar väl varje riksdagsledamot — att politiska och andra skäl gör att man måste undanta en del länder från garantisystemet. Jag tror emellertid att man utan större våda skulle kunna sikta till att snarast uppmjuka reglerna, så att den garantiprovande instansen, exportkreditnämnden, får befogenhet till en friare prövning av länder än som förutsattes i statsutskottets utlåtande. Detta kan ske genom allmänna riktlinjer, som utesluter länder med ur politisk synvinkel alltför utmanande regimer men som tillåter en mer generös tillämpning av garantisystemet, mer anpassad efter u-ländernas faktiska läge och utvecklingsbehov.

Lika viktigt är att man framgent siktar till att skapa internationellt garantisystem såsom nu studeras inom Världsbanken och som jag hoppas inom en rimlig framtid skall leda till resultat.

Fröken STENBERG (h):

Herr talman! I detta det internationella året, som högtidlighåller och slår vakt om Human Rights, de mänskliga rättigheterna, har det svenska statliga

utvecklingsbiståndet föreslagits enligt långtidsplan öka med cirka 25 procent årligen under den närmaste sjuårsperioden. Ökningen är förvisso inte så stor som många av oss skulle önska. Det mest positiva omdömet i detta sammanhang har nog givits i UNCTAD:s uttalande, enligt vilket man ansett att målsättningen för Sveriges del, en procent av bruttonationalprodukten, ändå är uppnådd redan i början av 1970-talet, ungefär 1972. Detta om man utgår ifrån den beräkningsgrunden att såväl det offentliga stödet som det privata inräknas i totalanslaget.

Med hänsyn till dagens statsfinansiella läge måste jag till nöds acceptera det framlagda anslagsförslaget, som nu under så många timmar har debatterats och analyserats här i kammaren. Beträffande vissa detaljer i detta biståndsprogram utformning har jag emellertid som motionär en avvikande uppfattning gentemot det statsutskottets utlåtande som vi i dag har att ta ställning till.

Den första frågeställning som jag vill beröra gäller motionsparet I: 869 och II: 1122 under punkt 2, där vi motionärer har hemställt att Sverige bör representeras i världsbankens konsortier för Indien och Pakistan. Enligt utskottets utlåtande är Sverige numera genom observatörer företrätt i dessa konsortier. Så var emellertid inte fallet när sakuppgifter för den här aktuella motionen infordrades.

Enligt uppgift konstituerades en konsultativ grupp för länderna Kenya, Tanzania och Uganda i december 1967. Då hade enligt proposition 101 under de fem biståndsåren 1962—1967 t. ex. Tanzania redan beviljats 14 procent av ett totalanslag på drygt 310 miljoner. Det var 44 miljoner i krediter och gåvor. När det då anges i proposition 101 att man i växande utsträckning söker betrakta en biståndsrörelse som ett svenskt bidrag till en aktivitet för vilken mottagarlandet bär ansvaret och att den svenska insatsen skall vara integrerad i mottagarlandets utvecklings-

Ang. det statliga utvecklingsbiståndet, m. m.

ansträngning — då är det sannerligen hög tid att Sverige kommer med i dessa konsortiegrupper, som har till uppgift att skapa »nära samarbete mellan långivare och låntagare». De 36 miljonerna till Sudan och de 12 miljonerna till Tunisien som beviljades under den nämnda femårsperioden motiverar också svensk representation i de planerade institutioner av konsultativ karaktär som berörs i propositionen.

Sudan har tidigare berörts här i debatten, och på våra banker låg i dag en god SIDA-information — Journalister om u-landsbistånd i Östafrika. I denna skrift erinrades bl. a. om att Sudan fortfarande är landet där, som också påpekats av andra talare, ett omfattande religions-, språk- och raskrig fortfarande pågår, ett krig som det inte talas så mycket om men som orsakat stort lidande för många människor. Enligt en annan källa förs där sedan fem år ett inbördeskrig, i vilket cirka en halv miljon människor dödade. Det är ett krig av sådan omfattning att militärutgifterna enligt samma uppgift uppgår till nästan hälften av landets budget.

Till detta land har svenskt u-landsbistånd gått, och landet är numera att anse som huvudmottagarland. En halv miljon människor lär gömma sig i bushen, och cirka 150 000 är flyktingar i grannländerna — i Centralafrikanska republiken, i Kongo och i Uganda.

Informationen om dessa Sudanflyktingar är ytterst sparsam. Pressen och andra massmedia har också svårt att få fram nyheter från en landsdel dit det är hart när omöjligt att få visum. Men från dem som flytt från Sudan och nu finns i flyktinglägren kommer livstecken. Jag har t. ex. fått brev från ett flyktingläger med önskemål om medel till mat, kläder, medicin och stipendier för 50 studenter. Detta brev — ett av många — är ett talande dokument om svårigheterna beträffande praktisk planläggning och hjälp åt flyktingar. I brevet anges ett stort antal platser i

nordöstra Kongo där flyktingar från Sudan lever under miserabla förhållanden — Isiro, Niangara, Rangandi med flera exotiska namn. Flyktingarna söker sig ibland med risk för sina liv tillbaka till de öde byarna i södra Sudan för att leta efter mat. Men de vågar tydligen inte stanna i sitt hemland utan flyr över gränsen åter in i Kongo.

Jag är, herr talman, övertygad om att problemen kring flyktingarna från södra Sudan med fördel kunde tas upp till allvarlig diskussion i de konsultativa grupper eller konsortier som berörs i proposition 101. Men vilka av dessa institutioner som redan finns och vilka som är planerade kan inte avläsas i propositionen. Därför ansåg vi motionärer det motiverat att föreslå att Sverige blir representerat i dessa konsortier och konsultativa grupper för bl. a. Indien och Pakistan, grupper som bildats under Världsbankens ledning. Dessa länder är ju prioriterade i det statliga biståndet, och därför är ett svenskt deltagande väl motiverat.

Vi anser också att den svenska representationen bör vara betydligt fastare knuten till vederbörande konsultgrupper än vad en observatör är. Den som har erfarenhet från internationella konferenser och överläggningar vet att en observatör har en rätt vag och konturlös ställning i jämförelse med en ordinarie delegat och ledamot av en kommission.

I såväl Pakistan som Etiopien deltar för övrigt Sverige enligt proposition 101 som part i en samfinansieringsoperation med Världsbanken och dess dotterorgan, Internationella utvecklingsfonden, IDA. Detta förhållande hade också motiverat ett tidigare deltagande i de konsultativa grupperna eller konsortierna, där samordning av hjälp och värdefullt utbyte av information mellan biståndslämnande länder och mottagarlandet äger rum.

SIDA har ju också i sin petita för budgetåret 1968/69 påtalat skillnaderna beträffande arbetet i de konsultati-

Ang. det statliga utvecklingsbiståndet, m. m.

va grupperna och konsortierna. Det påpekas bl. a. att i konsortierna tar deltagarna på ett mer preciserat sätt ställning till sin verksamhet i landet i fråga — man preciserar och samordnar sina biståndsinsatser för att få fram en god utvecklingsplanering och en ändamålsenlig ekonomisk politik. Eftersom konsortierna ej fattar beslut om bistånd, är det alltså endast fråga om diskussioner beträffande vilka åtgärder som kan vara bäst lämpade för att öka biståndets effektivitet. Världsbanken har också enligt uppgift sett denna verksamhet som en av sina viktigaste uppgifter.

Herr talman! Enligt statsutskottets utlåtande har motionärernas hemställan om svensk representation i konsortier för Indien och Pakistan redan tillmötesgått. Jag tycker att det skulle vara intressant att höra, om utskottets talesman har någonting att anföra på den punkten. Jag vill emellertid uttala som ett önskemål, att Sverige som jämte Holland bl. a. blivit största bidragsgivaren när det gäller pengar och personal till FN-organens program för tillhandahållande av s. k. biträdande experter, också i fortsättningen genom delegater skall bli representerat i första hand i huvudmottagarländerna för svenskt bistånd i den samarbetsform som skapats genom de konsortier som bildats i Världsbankens regi.

Jag har tills vidare på denna punkt inte något yrkande.

Jag vill vidare anföra ett par synpunkter med anledning av punkten 9 angående forskning och motionerna I: 1 och II: 5 samt följdmotionerna I: 868 och II: 1121 angående utredning beträffande lämpligaste ämnesomfattning för inrättande av en första professur i u-landsfrågor.

Den fråga som vi nu behandlar, nämligen om u-landsbiståndet, har en problematik som berör inte bara de fysiska nödsituationerna, även om vi alla vet att de omedelbara hjälpaktionerna måste dominera i den akuta situationen. U-landsbistånd är också att medverka

i en samhällsteknisk och social omställningsprocess för hela eller delar av kontinenter. Det måste då betyda att vi — det biståndslämnande landet — finner former för en biståndsverksamhet som visserligen snabbt men ändå i trohet mot folkens egna traditioner leder till resultat. Det är mot denna bakgrund som vi motionärer har tillåtit oss att peka på den vetenskapliga forskningens stora betydelse och lagt fram förslag om professur i u-landsfrågor. Sedan vi tagit del av proposition 101 har vi ansett det rimligt att föreslå Kungl. Maj:t att låta verkställa utredning angående lämpligaste ämnesomfattning för professuren i fråga.

Utskottet har avstyrkt motionerna, men det må tillåtas mig att erinra om att under detta år har universitetskanslersämbetet bl. a. haft anledning att ta upp problemställningar beträffande u-landsfrågor och att ämbetet också i sitt remissvar utgår från att SIDA har kontakt med berörda universitetsinstitutioner och framlägger sina behov av belysning av vetenskapliga synpunkter. Det är också intressant att notera att universitetskanslersämbetet i skrivelse till Kungl. Maj:t den 9 februari i år och i förarbetena till denna skrivelse framhållit vikten av vidgad samverkan mellan bl. a. statlig verksamhet och universitetsforskningen. Universitetskanslersämbetet anser att detta inte minst gäller det samhällsvetenskapligt orienterade utvecklingsarbetet på skilda områden. SIDA har anfört ungefär liknande synpunkter och ser gärna att samhälls- och beteendevetenskaplig forskning när det gäller problemen i u-länderna breddas och fördjupas. Men en första professur anser man sig ej kunna förorda bl. a. med hänsyn till »den påtagliga svårigheten att från andra akademiska discipliner avgränsa en sådan professors forskningsområde».

Denna problemställning har nog också föresvävat motionärerna, men vi har sett frågan så att Sverige som föregångsland nu skulle kunna göra en insats ge-

Ang. det statliga utvecklingsbiståndet, m. m.

nom att ställa u-landsproblemen i fokus och ge u-landsforskningen en egen lärostol. Detta skulle naturligtvis inte binda det vittomfattande ämnet u-landsfrågor till en enda disciplin — den effektiva integrationsprincipen slår vi ju vakt om. Enligt mitt förmenande bör en institution som har u-landsforskning som sin huvuduppgift bli till ovärderlig hjälp för vår bistandsverksamhet.

Jag vill i detta sammanhang erinra om att det t. ex. inte finns någon forskning när det gäller immigrationen — invandrarfrågorna. Vi har ju som bekant en viss invandring av oskolad arbetskraft. Den skall utbildas, och detta kan ju också betraktas som ett led i en u-hjälp.

Nu skall det gärna erkännas att den översikt av akademisk forskning och undervisning rörande u-länderna läsåret 1967—1968 som ett studium av respektive universitetskataloger ger, förvisso vittnar om pågående forskningsinsatser inom u-landsfrågefältet. Här finns det dock anledning peka på den av riksbankens jubileumsfond gjorda enkäten beträffande svensk u-landsforskning och enligt vilken en fjärdedel av de 150 tillfrågade institutionerna vid våra universitet och högskolor gav, som det heter, »mer eller mindre konstruktiva förslag om den fortsatta utformningen av en sådan forsknings- och undervisningsgren».

Enligt denna enkät gäller gemensamt för de flesta institutioner att man strävar efter att arbeta under en central administrativ ledning inom ett begränsat geografiskt område för att lättare kunna samordna skilda intressen inom samma projekt. Som lämpligt koordinerande organ och administrativ central för större forskningsobjekt har de kulturet geografiska institutionerna ofta nämnts, eftersom ämnets internationella karaktär samt dess betoning av metodfrågor som ofta har en global giltighet ger ämnet generellt sett en viktig uppgift i fråga om mellanfolkligt samförstånd och internationella bistandsprojekt. Det

finns alltså möjlighet till samordning av vissa forskningsobjekt. Varför inte då till en lärostol i u-landsfrågor?

Till sist, herr talman, vill jag bara peka på det intresse som enligt samma enkät uttalats från flera institutioner om att få hit stipendiater från u-länderna — stipendiater som under ett par års tid kunde beredas tillfälle att forska och studera vid institutionerna. Mot denna bakgrund hälsar jag också med glädje den utredning om utländska studenters utbildningsgång och studiefinansiering som för närvarande pågår. En lösning av detta problemkomplex kan man också beteckna som en del av u-hjälpen. Jag finner det angeläget att understryka att i den grupp av utländska studerande som berörs av denna utredning finns åtskilliga studieinriktade studerande som på grund av olika omständigheter står utanför våra studiesociala bestämmelser och har det ekonomiskt svårt. De bör hjälpas. Deras positiva studieresultat är u-landsbistånd med god utdelning.

Herr talman! Med det sagda kommer jag att yrka bifall till motionerna I: 1 och II: 5 samt följdmotionerna I: 868 och II: 1121.

Herr BJÖRK (s) kort genmäle:

Herr talman! Fröken Stenberg tog upp några frågor som jag kanske är förpliktad att försöka besvara trots den sena timmen. Låt mig först säga några ord om problematiken kring vårt bistånd till Sudan.

Personligen tycker jag att det var psykologiskt olyckligt att denna bistandsinsats kom att göras vid samma tidpunkt som striderna i södra Sudan flammade upp — eller kanske rättare sagt som kunskapen om dessa i och för sig sedan länge pågående strider blivit mera allmänt spridd.

Men låt mig peka på en mycket vidare problematik. Det är ju i och för sig ingalunda något originellt att det pågår inbördesstrider i olika u-länder eller

Ang. det statliga utvecklingsbiståndet, m. m.

att det pågår konflikter mellan olika u-länder. Man kan i själva verket säga att förekomsten av sådana konflikter, som kan vara på rasbasis eller på stambasis eller på nationsbasis, i och för sig är uttryck för underutveckling. Det är när länder har vunnit en hög grad av ekonomisk och politisk stabilitet som de kan hålla fred inom sina gränser och mellan sig och sina grannar. Det måste ändå vara mycket svårt att försöka diskvalificera varje u-land som på ett eller annat sätt är invecklat i en sådan konflikt.

Låt oss notera att Etiopien som sedan gammalt mottar svenskt bistånd befinner sig i vissa konflikter av detta slag. De är kanske inte så allmänt kända, men det är påtagligt att här förekommer en diskriminering inom vissa områden och sannolikt ganska hårda stridigheter. Det förekommer vissa konflikter mellan Kenya och Somalia. Kenya är också ett av våra huvudmottagarländer. Omfattningen är kanske mindre allvarlig. Zambia som vi alla ömmar för hotas för närvarande, skulle jag tro, av ganska allvarliga stammotsättningar, enligt Zambias egen president, och där har förekommit vissa mera begränsade konflikter. Indien och Pakistan, också två huvudmottagarländer, har nyligen varit i krig med varandra. Det har förekommit uppgifter om Indiens behandling av nagafolket, som i och för sig är jämförliga med de uppgifter som förekommit om behandlingen av de svarta i södra Sudan. Man skulle kunna göra listan nästan hur lång som helst. Jag är litet rädd för en viss moraliserande attityd: att man föreställer sig att genom hot om att inte ge hjälp kunna förmå alla u-länder att uppföra sig på ett mänskligt sätt gentemot olika grupper inom sina egna gränser.

Beträffande vårt deltagande i Världsbankens olika konsortier kan jag bara hänvisa till utskottsutlåtandet att vi nu är företrädna i konsortierna för Indien och Pakistan. Statsutskottets första avdelning har fått rätt utförliga föredrag-

ningar om detta, och vi har blivit övertygad av argumenteringen. Jag avstår därför från att gå in på en närmare redovisning i kammaren.

Vad slutligen gäller förslaget om en professur i u-landsfrågor framgår det synnerligen klart av universitetskanslersämbetets yttrande att detta icke är ett realistiskt förslag, eftersom u-landsforskning måste spänna över oerhört många områden. När fröken Stenberg säger att det är önskvärt med en bättre integration och ett starkare samarbete osv. har vi givetvis inga invändningar mot hennes synpunkter. Men motionen handlade just om en professur i u-landsfrågor och måste avslås.

Fröken STENBERG (h) kort genmäle:

Herr talman! Ja, herr Björk, jag är mycket lyhörd för problematiken när det gäller Sudan. Jag anser att vi genom vår bistandsverksamhet skall slå vakt om både norra och södra Sudan. Som det nu är går vårt ekonomiska bistånd till norra delen, medan flyktningarna från södra delen just inte får någonting alls.

Jag har också med intresse lyssnat till vad som har sagts om Sveriges representation i de aktuella konsortierna och att denna representation nu är ordnad. Men jag har faktiskt en kopia av en skrivelse från SIDA till finansdepartementet och utrikesdepartementet. Den är daterad den 21 februari i år och är resultatet av ett styrelsebeslut i SIDA från den 8 december i fjol. I denna skrivelse bestyrker SIDA med erfarenhet från ett konsortiemöte i Paris, där Sverige var företrätt på observatörsplanet, de positiva uppfattningarna om Sveriges medverkan i konsortiearbetet. Jag vill citera en mening, där man säger följande: »Inför Parismötet förelåg en omfattande ekonomisk rapportering med vissa specialutredningar vilka inte alls eller endast delvis med viss eftersläpning delges utanförstående länder.» Jag anser att detta tyder på vad jag

Ang. det statliga utvecklingsbiståndet, m. m.

tidigare framhållit, nämligen det befo-
gade i att ha en mera fast knuten repre-
sentation till konsortierna än på obser-
vatorspanet. SIDA förordar också i den
aktuella skrivelsen att Sverige i fortsätt-
ningen deltar i konsortiearbetet för In-
dien och Pakistan till fromma för bl. a.
SIDA:s planerings- och administrativa
uppgifter. Enligt uppgift i dag har SIDA
inte erhållit svar på den i skrivelsen
gjorda framställningen.

Därför, herr talman, kommer jag att
yrka bifall till motionerna I: 869 och II:
1122 under punkt 2.

Beräffande forskningsmotionerna vill
jag säga att det kanske ändå är på forsk-
nings- och utbildningssidan som vi på
lång sikt kan ge den bästa hjälpen. In-
rättandet av en professor i forskning
kring u-landsfrågan med en efter verk-
ställd utredning fastställd ämnesomfatt-
ning skulle måhända också få en viss
psykologisk effekt, såväl inom som utom
Sverige. Det skulle kanske kunna bli
ett gott exempel, kunna visa vår goda
vilja och vårt försök till framsynthet
genom att med en professor påtagligt
prioritera u-landsforskning, det forsk-
ningsproblem som kanske är det mest
brännande i den värld som i FN-sam-
manhang brukar betitlas som »The
Smallest World, the Greatest Family».
Därför, herr talman, vidhåller jag mitt
yrkande.

Herr BLOMQUIST (h):

Herr talman! Flera talare har i dag
givit uttryck för sin starka sympati med
den opinionsgrupp som den gångna vec-
kan utgjort ett ovanligt inslag på Riks-
dagsplan. Jag instämmer i denna sym-
patiyttring. Det går inte att ta miste på
allvaret och övertygelsen hos dessa fas-
tande studenter.

Deras opinionsyttring ger oss åter an-
ledning att tänka över frågan om ung-
domens internationella engagemang och
hur det skall kunna kanaliseras av de
politiska partierna. Frågan var ju ak-

tuell för oss senast häromveckan när vi
diskuterade händelserna i Båstad. Vi
kommer förvisso att uppleva allt fler
uttryck för detta engagemang, och jag
ser det som en ytterst viktig angelägen-
het att vi politiker på allvar tillsammans
med representanter för de intensivt en-
gagerade ungdomsgrupperna söker lösa
frågan, hur vi skall föra in detta inter-
nationella engagemang i det politiska li-
vet så att det verkligen bär frukt.

Utgångspunkten måste enligt min
mening vara att vi äldre verkligen ac-
cepterar allvaret i ungdomens visade
medvetande om att det är de själva som
skall leva i morgondagens värld och att
det är de som skall bära ansvaret för
det svenska och internationella samhäl-
lets vidare utveckling. Det borde kan-
ske inte heller vara så svårt för oss
att förstå att de kan känna sig tvingade
att reagera när de tycker att den nuva-
rande ordningen i vårt samhälle på
vissa punkter riskerar deras egna möj-
ligheter att leva i och bygga upp ett
rättfärdigt samhälle och en rättvis inter-
nationell ordning, eller när de ser idéer
hotade som de själva en gång vill till-
lämpa. Så som vårt arbete i riksdagen
många gånger presenteras av massme-
dia är det kanske inte heller konstigt
om de tycker att vi inte förmår se de
vida perspektiven, de internationella
försörjningsfrågorna, som är av så livs-
avgörande betydelse för nästa genera-
tion.

Herr talman! Det har talats mycket
redan i denna stora och svåra fråga i
dag; många kloka och djupsinniga ord,
många ord av mindre dignitet. Tvenne
fakta har flera gånger framhållits, fakta
som dock ej kan upprepas för ofta till
dess de definitivt har gått in i hela fol-
kets medvetande. Här har våra ung-
domliga opinionskämpar rätt, nämligen
dessa fakta, att försörjningssituationen i
världen blir allt allvarligare och att
folkökningen sker allt snabbare. Siffran
7 miljarder år 2000 bör etsas in hos
varje människa. Vidare är det ett fak-
tum att jämsides med en fortskridande

Ang. det statliga utvecklingsbiståndet, m. m.

sänkning av den genomsnittliga levnads- och försörjningsstandarden i u-länderna, har hjälpen från i-länderna stagnerat.

Proposition nr 101 och statsutskottets utlåtande nr 128 torde med sitt innehåll motsvara u-hjälpsfrågans ställning hos vårt folk. Det är dock viktigt att framhålla, som redan gjorts — jag tror det var av herr Holmberg och sedan ytterligare understruket av fru Ulla Lindström, som jag för övrigt tackar för ett som vanligt inspirerande anförande — att det beslut vi i dag fattar inte får ha någon slutgiltig prägel över sig. Det är i stället utgångspunkten för allt större insatser.

Jag beklagar, herr talman, att det inte varit möjligt att nå politisk enighet om ett snabbare uppnående av enprocentmålet och ett större anslag till u-hjälpen för nästa budgetår. Jag kommer att rösta med mittenpartiernas förslag såsom varande det minst otillfredsställande förslaget.

Jag tänker nu inte gå in i olika detaljer av utlåtandet, men jag har varit med på flera motioner och vill bara försöka att helt kort framföra några synpunkter i anslutning till några av dem.

Fältverksamheten utförd av vad som kallas enskilda organisationer handlar om det arbete, som främst missionsorganisationerna och kooperationen utför. Dessa föreslås nu för nästa budgetår få disponera 7 miljoner kronor, alltså en höjning på 1 miljon.

Men vad som kan vara viktigare på längre sikt är vad utskottet skriver på s. 45. Där står att SIDA har för avsikt att ge bidrag till en del av organisationernas driftskostnader i initialskedet. När man vet att t. ex. de olika missionerna har möjlighet att administrera långt fler projekt än de nu gör under förutsättning av hjälp med driften, får man verkligen hoppas att denna nya princip inom SIDA för bidragsgivning ger ökade möjligheter för de enskilda organisationerna till allt större insatser. Siffran 7 miljoner får då givetvis inte

vara så helig, att den ej kan ändras. Här ges plats för allt större anslag.

I en motion har jag framfört synpunkter på SIDA:s informationsverksamhet. Departementschefen har fört upp anslaget från föreslagna 350 000 kronor till 600 000 kronor, något som man hälsar med glädje. Summan är ju i och för sig alldeles för liten med tanke på det verkligt stora informationsarbete som fordras för att upplysa och väcka vårt folk.

Jag beklagar att man har överfört informationsanslaget från rubriken Allmänna kostnader till Rekrytering och utbildning av fältpersonal. Visst behövs en effektiv information för att rekrytera personal till bistandsverksamheten, men oändligt mycket viktigare är att göra allt fler människor medvetna om världssituationen och de krav som denna situation ställer på oss i vårt land. Det är förusättningen för all vidareutveckling av biståndshjälpen. Om informationsverksamheten inte förstärks, har vi inga möjligheter att komma längre än till det vi beslutar i dag.

Herr talman! Jag vill inskränka mig till detta och slutar med att anknyta till vad fru Lindström sade till sist i sitt anförande. Jag uppfattade att hon yttrade ungefär följande: Kom ihåg att det vi beslutar om i dag är ett minimiåtagande. Det skall ligga till grund för en vidare utveckling av vårt bistånd. Hon tillade, att redan nu vore det förståeligt om vi kunde vänja oss vid att avstå en del av vår standardökning och kanske redan nästa år på allvar ompröva u-hjälpsfrågan.

Jag instämmer. Kanske opinionen i landet är mer positiv än vad vi har för oss i det här huset. Jag hoppas att det upprop som vi fått i kammaren i kväll är ett uttryck för detta. Studenterna har fått sällskap av biskopar och universitetsrektorer. Men akademikerna torde inte vara ensamma. De breda lagren av inte minst ungdomen har genom sina organisationer visat var de står i denna fråga.

Ang. det statliga utvecklingsbiståndet, m. m.

Herr PETERSSON, ERIK FILIP, (fp):

Herr talman! När man lyssnar på denna långa debatt och även tänker på vad som sägs utanför detta hus, får man en bestämd föreställning om att vi här behandlar ett mycket både omfattande och svåröverskådligt problemområde.

Jag skall inte, herr talman, fördjupa mig i några mer ingående resonemang. Jag vill bara kort och gott konstatera, att som en bakgrund till vad vi sysslar med i dag är det hälsosamt, att det erinras om att de förhoppningar vi ställde på 1960-talet inte har blivit infriade. 1960-talet har i stället blivit stagnationens och tillbakagångens årtionde.

Proposition nr 101 har en mycket värdefull och intressant skildring av just denna bakgrund. Det konstateras som en beklaglig sammanfattning, att klyftan i ekonomiskt hänseende mellan fattiga och rika länder fortsätter att vidgas. Som exempel nämns att ökningen av inkomsten per capita i u-länderna inte uppgår till mer än 1/30-del av vad fallet är i industriländerna. Utvecklingen av handeln under senare år mellan u-länder och industriländer visar en liknande tendens till u-ländernas nackdel. Minskningen i deras köpkraft motsvaras varje år av inmot hälften av de utvecklade ländernas statliga bistånd. De underutvecklade ländernas skuldbörda, som år 1955 uppskattades till 50 miljarder kronor, hade 1966 stigit till 200 miljarder. Räntorna hotar att 1970 bli nästan lika stora som hela lånebeloppet till u-länderna.

Man kan mot bakgrund härav fråga sig, hur industriländernas bistånd har utvecklats. Det totala biståndsflödet var 1961 nära 9/10-dels procent av nationalprodukten men sjönk till omkring 6/10-dels procent år 1966. Man kan därför våga påstå, att det är u-länderna som hjälper industriländerna genom att sälja billiga råvaror, genom att köpa dyra industrivaror och genom att betala räntor.

För att förstå allvaret i utvecklingen bör vi även ta med den allvarliga be-

folkningsutvecklingen i u-länderna. Jag är rädd för att vi har svårt för att få ett verkligt begrepp om vad detta betyder och vilka konsekvenser det medför, både ekonomiskt och försörjningsmässigt framöver. Det är därför inte att förvåna sig över att unga människor, som i framtiden kommer att möta dessa oerhörda problem i betydligt närmare och större format än vi i dag gör, tar denna fråga med största allvar.

Det är välgörande att i propositionen läsa, att biståndet skall betraktas som en fast del i vår utrikespolitik. Där konstateras också, att de senaste årens väpnade konflikter nästan utan undantag har uppstått mellan fattiga folk, och risken för fortsatta förvecklingar tilltar snabbt. Därför måste de rika ländernas hjälp öka snabbt. Den hittills långsamma takten, för att inte säga tillbakagången, inger därför oro, och man frågar sig: Skall de privilegierade folken för sent upptäcka sitt ansvar?

Vi kan aldrig tänka oss en framtid utan solidaritet och jämlikhet mellan alla folk. De i dag fattiga folkens förkovran och fredliga framtid har en avgörande inverkan på vilka öden vi i vårt land kommer att möta.

De två praktiska vägar man givetvis måste vandra är att öka livsmedelstillgången och att försöka dämpa takten i befolkningstillväxten. Vandringen kan bli både lång och mödosam och måste ske parallellt med en ekonomisk-teknisk och social tillväxt i allmänhet. Det är mot bakgrund av detta som vi har att ta ställning i dag.

När vi nu skall ställa in siktet sju år framåt i tiden är en rullande treårsplan en framgång jämfört med hittillsvarande förhållanden. Det ger stadga åt den långsiktiga planen. Svagheten är emellertid samtidigt, att huvudprincipen om minst lika stora anslagshöjningar varje budgetår som året förut binder planeringen vid en lägre ram än den som man slutligen måste komma fram till om målet en procent skall uppnås år 1974/

Ang. det statliga utvecklingsbiståndet, m. m.

75. Om man velat ha en fastare plan hade metoden, att sikta till ett 25-procentigt påslag varje år, passat bättre. Nu finns risken att biståndets storlek påverkas av den statsfinansiella situationen. Att ta igen en eftersläpning vid periodens slut kan bli mycket besvärligt.

En viktig del av vår u-landsverksamhet är informationen till vårt eget folk. Man kan inte förneka att det finns ett visst motstånd till en ökning av bistandsverksamheten, och jag tror att den till stor del bygger på felaktig och bristande information. Den satsning på upplysning som man föreslår torde därför få betraktas som alldeles otillräcklig.

Jag skulle vilja ge ett exempel på hur det gick till när u-landsverksamheten började i detta land. Det var när den kristna missionen för snart 100 år sedan startade sin pionjärverksamhet. Denna möttes till en början av stor skepsis och mycken tvekan. Men vad gjorde man? Jo, de som hade ansvaret genomkorsade landet i olika riktningar, höll möten, visade bilder från missionsfältet, samlade in pengar och skapade en aktiv medverkan och ansvars känsla för sin verksamhet. Därmed lade man ett fast underlag, så att missionsverksamheten kunde överleva de kritiska åren och utvecklas till vad den i dag är, nämligen en i allra bästa mening praktisk u-landsverksamhet vid sidan om den evangeliska uppgiften.

Jag vill, herr talman, sluta med att uttala den förhoppningen att vår målsättning måtte bli att få hela svenska folket aktivt med oss i våra strävanden för denna — som jag betraktar det — allra största samhällsuppgift vi för närvarande har att syssla med.

Herr SÖRENSON (fp):

Herr talman! Det är inte så ofta som debatterna här i riksdagen direkt och uttalat fotas på en idépolitisk grund. Så är emellertid förhållandet i kväll. I re-

feratet av propositionen säger utskottet bl. a. så här: »Kravet på en internationell politik, som präglas av solidaritet med de fattiga folken, grundas på uppfattningen att de bättre lottade har en moralisk plikt att bistå de sämre ställda.»

När man diskuterar frågan om u-landshjälp är det i eminent grad fråga om värderingar. Det är fråga om politisk vilja och om sensitivitet för världsnöden och världssvälten. Alltså om politisk moral.

Två invändningar möter man då man argumenterar för ett utvecklingsbistånd som är kraftigare än det vi hittills varit med om.

Den ena invändningen anfördes av herr Dahln i hans inledningsanförande till denna debatt: Folk vill inte. Den andra invändningen har under debatten på olika sätt betonats: Det är i nuvarande läge inte samhällsekonomiskt möjligt att göra så mycket mer.

Vill inte folk i vårt land? Ja, inte vill väl alla. Det är ju en allmän erfarenhet att man kan vilja ett i ett samtal eller i en debatt, då ansvaret liksom avpersonifieras, men då uppgiften blir konkret och det svider en smula i det egna skinnet, då svalnar entusiasmen lätt och vacklar viljan gärna.

Men nu vill många i vårt folk mer än vad vi någonsin har velat. Nu är tiden inne för de ansvariga organen att fånga in den vind, som blåser i vårt folk och som på vissa områden blåser med stor kraft. Dagens oro, som det har talats så mycket om här, är i viss utsträckning ett uttryck för en stark besvikelse inför den långsamhet när det gäller höjningen av vårt u-landsbidrag, som vi ådagalägger här i riksdagen.

Troligen kan man aldrig räkna på en stark vilja på bredden hos vårt folk till ett ökat u-landsbidrag. Jag tror att det i hög grad beror på riksdagen och beslutet i kamrarna, vad som kommer att ske. Det är en fråga om att här visa engagemang och energiskt ge uttryck åt den solidaritet, som propositionen ta-

Ang. det statliga utvecklingsbiståndet, m. m.

lar om. Jag tror — vilket också har antytts från flera håll — att det här är fråga om en tillvänjningsprocess. Jag tror att vi klarar denna tillvänjning bättre än vad många politiker väntar sig. Vi har i vårt land varit med om en utveckling efter kriget av rent fantastisk art, där en tillvänjning till helt nya idéer om hur samhället skall fungera har ägt rum. Jag tror att denna tillvänjning är möjlig om vi satsar effektivt och klokt på vad man kallar för en klar upplysning.

Det har från skilda håll antytts att en satsning liknande TV-satsningen i samband med högertrafikomläggningen skulle göras. Det är bara en parallell — i övrigt är förhållandena inte likartade. Men så viktig är denna sak att vi, om vi menar allvar med att hävda att denna fråga är en prioritetsfråga för oss, bör vara beredda till en så kraftig satsning, att vårt folk maktar den omställning som blir följden om vi skall ta ett verkligt ansvar för u-länderna.

Den andra invändningen som reses var alltså denna: Föreligger inte här avgörande samhällsekonomiska hinder?

Här har meningarna varit delade. Finansministern säger, att vi inte kan göra mer. Låt bli att resa till utlandet så mycket som vi gör, håll tillbaka utvecklingen av vår välfärd — då finns möjligheter till ökad u-hjälp, men i övrigt kan inte mycket göras.

Tio professorer i nationalekonomi i vårt land har nyligen uttryckt sin solidaritet med de grupper som kräver: Gör mer! De menar att några avgörande hinder för en snabbare utbyggnad av hjälpinsatserna inte finns.

Jag skall vid denna sena timme inte diskutera denna sak, som för övrigt är mycket svår. Jag noterar att här står uppgift mot uppgift. När jag har försökt så gott jag har kunnat att tränga in i denna sak, har jag slutligen efter att ha svängt hit och dit kommit till det resultatet, att vill vi verkligen, så har vi även ekonomiska möjligheter att göra mer än vad vi för närvarande gör.

Det synes mig alltså i hög grad vara en fråga om vad vi här i riksdagen vill och gör, och det är en envis fråga av inte små dimensioner, den som gäller vårt u-landsbistånd. Jag vågar tala med frimodighet om den moraliska dimensionen, eftersom den har anförts i propositionen. Det moraliska ansvar som vi har tror jag måste utgöra den djupast liggande drivkraften till vårt agerande. Den principen är fastslagen av regeringen.

Då kan man fråga sig: varför är det sådan oro bland folket som vi för närvarande upplever, kanske framför allt i vissa ungdomsgrupper?

Ja, man tycker att de slutsatser som regeringen drar av sin deklaration — att vi har ett moraliskt ansvar för dem som är sämre lottade än vi — är klena. Allt större grupper, både ungdom och andra, menar att politikerna — det är vi det — inte tar frågan på tillräckligt djupt allvar. Sju år för att nå upp till en procent, det tycker man är en lång tid. Och en procent av bruttonationalprodukten är inte så väldigt mycket mot bakgrunden av det oerhört allvarliga läge vår värld befinner sig i.

Jag har väckt en motion nr 791 — herr Rimmerfors har väckt den i andra kammaren — som förordar att vi med det snaraste skall inrikta oss inte på en men på två procent av bruttonationalprodukten. Jag har fullständigt klart för mig att procenttänkandet i och för sig inte leder till en lösning av de frågor det här gäller. Att handelspolitiska och en mängd andra problem spelar in och har stor betydelse är alldeles uppenbart. Men jag tror samtidigt att frågan om procentmålet har stor betydelse för vårt folk — det ger nämligen uttryck för vad politikerna vill och inte vill. Och man har känslan att vi för närvarande inte vill tillräckligt mycket.

Varför två procent? Jag skall försöka vara koncentrerad eftersom timmen är sen.

Fru Lindström drev med stor kraft in i oss i sitt anförande: Det förhållandet

Ang. det statliga utvecklingsbiståndet, m. m.

att vi för närvarande inte har möjligheter till en större satsning beror på att vi i begynnelsen av 60-talet inte levde oss in i vårt internationella ansvar. Vi borde nu säga: »Det misstaget skall vi inte göra om, tiden är nu inne för oss att i den ekonomiska samhällsplaneringen för 70-talet ta med en ökad kraftig satsning för u-länderna.» Vi måste nu inta en riktig och solidarisk hållning.

Jag har en gång här i kammaren blivit anklagad för att argumentera på ett sätt och sedan dra felaktiga slutsatser; det är mycket troligt att så skedde. I eminent grad tycker jag att utskottet här gjort sig skyldigt till precis det felslutet — man har talat mycket positivt om motionen och gång på gång i sin skrivning betonat: »Enprocentmålet är inget slutmål, vi måste gå vidare», men sedan säger man: »Det är för tidigt att nu tala om två procent.»

Tala om någon annan procentsats då! Men om vi inte skall falla i samma dike som nu — och i slutet på 70-talet nödgas konstatera att när vi planerade ekonomiskt för 70-talet tog vi inte med det ansvar vi hade för hjälp till u-länderna — så måste vi nu säga oss: Två procent är vad vi anser att Sverige skall ge, det måste vara ett riktmärke för hela vår ekonomiska planering. Vi borde alltså bifalla den motion som har antytt att vi under 70-talet om möjligt bör uppnå tvåprocentmålet.

Det sägs ofta, herr talman, att utvecklingen är snabb i vår tid. Jag tror att detta gäller just om utvecklingsbiståndet. Uppvaknandet inför innebörden av solidaritet med världsgemenskapen är snabbt. Detta är någonting att tacka för och glädjas över, någonting för oss politiker att ta på allvar. Kraven på en handlingskraftig politik här i riksdagen reses allt intensivare. Jag är övertygad om att det inte är övergående fenomen vi har upplevt på sistone — de kommer att förstärkas, om vi i riksdagen inte är beredda att ta dem på större allvar.

För tidigt att tala om två procent,

säger utskottet. Det är snarare i senaste laget att tala därom! Tiden är, tror jag, knapp både här hemma och där ute. Det är nu som ett kraftfullt politiskt agerande för större u-hjälp behövs. Då behövs en målsättning av den art som jag försökte antyda i min motion. Jag vill medverka till varje agerande, som vill ta ett större ansvar för den värld i vilken vi lever och som innebär att vi svenskar måste lära oss att något hålla tillbaka våra oerhörda krav på en hög materiell standard. Vi måste ta hänsyn till det lidande och den nöd som finns i världen.

Herr talman! Det är mot den ovan antydda bakgrunden som jag väckt motionen, och det är mot den bakgrunden som jag kommer att yrka bifall till motion 791.

Herr TISTAD (fp):

I den digra bunt av utskottsutlåtanden som vi behandlar i dag ligger omedelbart efter statsutskottets utlåtande nr 128 om det statliga utvecklingsbiståndet ett betydligt tunnare häfte, som också får beröras i denna debatt. Det är bevillningsutskottets betänkande nr 41, och jag skall uteslutande uppehålla mig vid det.

Betänkandet behandlar två motionspar, som går ut på att genom ändringar i den svenska skattelagstiftningen stimulera svenska investeringar i utlandet. Vad problemet närmast gäller är att effektivt hindra dubbelbeskattning.

Den svenska skattelagstiftningen bygger på principen att internationell dubbelbeskattning skall undvikas genom bilaterala dubbelbeskattningsavtal. Nu har vi inte sådana avtal med alla länder. Vi saknar bl. a. dubbelbeskattningsavtal med många av utvecklingsländerna.

För att begränsa olägenheterna härav infördes 1966 i vår skattelagstiftning regler om avräkning av utländsk skatt mot skatt i Sverige. Reglerna kan sägas innebära att en inkomst, som här-

Ang. det statliga utvecklingsbiståndet, m. m.

rör från utlandet, bara beskattas en gång, men efter den skattesats som gäller i den stat som tar ut den högsta skatten.

För avräkningsrätten gäller vissa begränsningar. Bl. a. får ett svenskt moderbolag inte avräkna skatt, som ett dotterbolag har betalat.

En annan sak är emellertid allvarligare. För att en utländsk skatt skall kunna avräknas måste den vara faktiskt erlagd. Detta innebär att om den utländska staten efterskänker skatten — vilket inte är ovanligt när det gäller u-länder som vill dra till sig investeringar — så reduceras avräkningsbeloppet i motsvarande mån. Med andra ord tar svenska staten i sådant fall ut det belopp som den utländska staten har efterskänkt.

Om ett u-land för att dra till sig en investering beslutar att efterskänka skatten för det investerande företaget helt eller delvis under längre eller kortare tid, anser landet uppenbarligen att den verksamhet som företaget bedriver eller kommer att bedriva i landet är ägnad att främja landets ekonomiska utveckling och att den passar in i landets egen utvecklingsplan. Det är då angeläget att inte vi i Sverige förtär effekten av den stimulans, som u-landet vill ge företaget genom skattebefrielsen, genom att i stället ta ut motsvarande skatt av företaget här hemma.

Till utskottets betänkande har fogats en gemensam borgerlig reservation. Vi uttalar där, att vårt land bör intensifiera ansträngningarna att få till stånd dubbelbeskattningsavtal med u-länderna. Naturligtvis kommer detta under alla förhållanden att ta tid. Under lång tid framöver kommer det därför att finnas länder med vilka vi saknar sådana avtal. De skatteavräkningsregler som vi införde 1966 bör därför revideras, så att inte förmånen av skattefrihet i ett u-land till någon del upphäves genom att beskattning i stället sker i Sverige.

Herr talman! Jag kommer senare att

yrka bifall till den reservation som är fogad till bevillningsutskottets betänkande nr 41.

Herr NYMAN (fp):

Herr talman! Det har talats och skrivits en hel del om splittringen i den svenska u-hjälpen. Det är nog som generaldirektör Michanek själv framhåller i en artikel: »Vi är överens om att splittringen av verksamheten och av förvaltningen är stor. Utredningar har gjorts, regering och riksdag har agerat för att successivt skapa bättre instrument för en effektiv verksamhet. Verket är inte färdigt. Alla är överens om att vilja koncentrera — i princip.»

Men alla intresserade vill ha koncentration på olika saker. För min del har jag i motionen I: 849 också velat föreslå en viss koncentration av det svenska u-landsbiståndet, nämligen att SIDA:s målsättning i fråga om forskning och utvecklingsarbete för proteinframställning i likhet med familjeplanering blir en av huvuduppgifterna i framtiden.

Jag har tre år i rad försökt att göra min stämma hörd i detta angelägna ärende: ökad svensk satsning på bioteknologisk forskning och utveckling för framställning av protein på mikrobiell väg som ett led att avvärja den hungerkatastrof, som fler och fler i vårt folk börjar inse verkligheten av och vill avvärja. Varje år har dessa motioner vänligt avslagits med hänvisning till vad som görs.

För budgetåret 1968/69 har SIDA beräknat medel för forskning inom mikrobiologi och bioteknik inklusive födoämneslagring till ett belopp av 1,5 miljon kronor. Med dessa medel kommer vi inte långt med tanke på det stora behovet.

Professor Carl-Göran Hedén, RIFO:s vice ordförande, som är bekant för de flesta av oss, anser att det finns många möjligheter att komma till rät-

Ang. det statliga utvecklingsbiståndet, m. m.

ta med världssvälten, men bara om vi satsar verkligt hårt. Han anser att mikroorganismer av olika slag kommer att bli en av framtidens verkligt stora äggvitekällor. Den äggvita som mikroorganismerna ger har ofta visat sig ha mycket högt näringsvärde. Produktions-takten är enormt snabb, och processen kräver ringa utrymme.

Vårt lands insats för ökad forskning och utvecklingsarbete för proteinframställning på såväl mikrobiell väg som på annat sätt, t. ex. genom avfettat fiskproteinkoncentrat, odling av alger osv., borde i en långtidsplan för det statliga utvecklingsbiståndet få samma vikt och satsning som t. ex. familjeplaneringen. Jag tror att vårt land genom sin utvecklade forskning och kemiska industri har stora förutsättningar för detta.

Herr talman! Grupper av vårt lands ungdom demonstrerar och ger uttryck för uppfattningen, att vår u-landshjälp skall öka snabbare än vad regering och partier föreslår. Enligt min uppfattning är mittenpartiförslaget med dess dubbel så stora ökning av anslaget till SIDA än vad utskottet föreslår och dessutom vårt förslag om snabbare framtida tillväxt ett praktiskt alternativ.

Jag har främst velat tala för motionerna I: 849 och II: 1098, vari vi yrkar att de ekonomiska, tekniska och organisatoriska förutsättningarna för en intensifierad bioteknologisk forskning och ett ökat utvecklingsarbete för framställning av protein på mikrobiell väg och på andra vägar skall utredas, samt att i långtidsplanen för det statliga utvecklingsbiståndet medel inräknas för nämnd forskning och utveckling och att i SIDA:s målsättning forskning och utvecklingsarbete för proteinframställning i likhet med familjeplanering blir en av huvuduppgifterna.

Statsutskottet framhåller vid behandlingen av dessa motioner, att nya insatser för forskningsstöd planeras inom bl. a. området för livsmedelsförsörjning, däribland bioteknologiskt och mikro-

biologiskt forsknings- och utvecklingsarbete för framställning av protein.

I förhoppning om att SIDA skall fullfölja en sådan prioritering med ökade insatser skall jag därför inte nu yrka bifall till motionerna, ehuru jag anser att de medel som budgeterats för kommande år, 1,5 miljon kronor, är alldeles för litet och minst borde tiodubblas.

Däremot kommer jag att yrka bifall till samtliga reservationer, där mitt namn står med.

Herr BRUNDIN (h):

Herr talman! Även jag vill uttala min sympati för de demonstrerande unga människor, som vi har sett på riksdagshusplan under de senaste dagarna. Deras agerande styrs bl. a. av en fast förankrad broderskapskänsla för de nödlidande människorna i utvecklingsländerna. De känner förtvivlan över de nödlidande människornas situation och vanmakt över att inte kunna gripa in och göra allt det som de tycker borde göras. Jag är glad och tacksam för att dessa ungdomar ännu engagerar sig så hårt för sina ideal, för världssolidariteten och för den internationella broderskapstanken. Vårt stora ansvar ligger nu i att ge detta ungdomens engagemang möjlighet till utlopp i praktiskt arbete mot orättvisor i världen, mot förtryck och mot våld.

När ungdomen inte får utlopp för sitt engagemang inom de etablerade partierna, söker den sig till grupper utanför dessa. De politiska partierna, ungdomsförbunden och studentförbunden har inte helt lyckats att ge denna ungdom möjlighet att få utlopp för sitt engagemang inom dessa organisationers ram. Den främsta uppgiften måste då vara att med alla medel försöka kanalisera detta starka engagemang till och in i de demokratiska partierna och att visa, att det där finns gehör för att vi från Sverige skall göra stora insatser för dem som har det svårt. Vi måste

Ang. det statliga utvecklingsbiståndet, m. m.

vara beredda att ge ett demokratiskt alternativ till alla dem som nu fjärrar sig från demokratin i sin kamp för rättvisa. De demokratiska partierna måste motverka de vänsterledare som helt skrupelfritt utnyttjar ett ungdomligt engagemang för sina odemokratiska syften. Dessa har vi ingen användning för, men ungdomens känsla för världen — den måste vi ta vara på och föra fram så att den får fritt utlopp i praktisk politik.

Huvudfrågan i denna debatt är anslagshöjningens storlek. Har vi råd att anslå 100 miljoner kronor mer än vad utskottet har föreslagit? Vill vi ge detta högre belopp?

Det är ett par av de frågor som ställs, och mitt svar är ja på båda frågorna. Vi har råd, och vi vill. Men dessa båda frågor är för dagen av något mindre relevans än följande: Har vi möjlighet att — i huvudsak i bilateral form — ge ytterligare 100 miljoner kronor på ett meningsfullt sätt?

Jag måste på basis av de redovisningar som gjorts beträffande den svenska biståndsverksamheten konstatera, att vi i dag saknar personella, administrativa och organisatoriska förutsättningar för en biståndsverksamhet utöver utskottets förslag. När jag därför snart — tror jag — kommer att rösta med utskottet, är det under den absoluta föresatsen, att vi skall göra allt som är möjligt för att utnyttja de i utskottsskrivningen försiktigt nämnda möjligheterna att söka nå *inte* slutmålet, utan etappmålet — en procent av bruttonationalprodukten — tidigare än vad utskottet nu vågat binda sig för. Detta förutsätter att man snabbt söker bygga upp de organisatoriska, administrativa och personella resurserna samtidigt som man bedriver en så intensiv upplysningsverksamhet som möjligt beträffande u-landsproblematiken.

Då, när vi kan kombinera de två förutsättningarna, att vi har råd och att vi vill, med den tredje förutsättningen, att vi också har de nödiga instru-

menten tillgängliga, då kan vi snabbare bygga upp vår biståndsverksamhet.

Herr KAIJSER (h):

Herr talman! Vi är alla överens om behovet att ägna kraftansträngningar till att utjämna klyftan mellan de fattiga och de rika länderna. Vi kan ha olika uppfattningar om hur vårt arbete att nå detta mål skall läggas upp, och man kan även ha olika uppfattning om hur mycket man för dagen bör satsa på denna uppgift.

En av stridsfrågorna i dag gäller hur stort det statliga bidrag skall vara som vi i år skall satsa — 100 miljoner kronor mer eller mindre. För oss ter sig det beloppet ganska stort. I det stora sammanhanget är det obetydligt, ungefär 2 promille av det totala resursflöde om cirka 55 miljarder kronor, som år 1966 beräknas flyta över till u-länderna. För den totala hjälpinsatsen betyder dessa 100 miljoner alltså inte mycket. Men ändå — 100 miljoner extra satsade på riktiga projekt kan ha en mycket betydelsefull effekt, kan utgöra ett väsentligt utillskott. Men viktigare är dock frågan hur man skall kunna åstadkomma att de stora pengar som satsas verkligen gör så stor nytta som möjligt.

Hur mycket är det som når u-länderna av allt det som vi satsar? Det är mycket svårt att veta det. Det är så mycket som fastnar i administration, i resor, i konferenser o. s. v., för att nu bara ta några av de sidospår på vilka pengarna rinner i väg. Vi satsar mycket via FN:s olika organ. Vi ställer mycket mera medel till dessa organs förfogande än vi egentligen skulle behöva. Det är möjligt, ja, kanske sannolikt, att det är riktigt att en så stor del av vår hjälp går denna väg.

Om man bortser från vissa ideella organisationer, som sedan mer än ett sekel samlat erfarenheter om verksamhet bland u-ländernas befolkning, saknas ju hos oss inom vårt nya ämbetsverk mångårig erfarenhet av sådant

Ang. det statliga utvecklingsbiståndet, m. m.

arbete till skillnad från förhållandena i många andra länder, tidigare kolonialmakter, vilka obestriddligen lärt sig en hel del om de folk som bebor deras förutvarande kolonier. Vårt satsande på multilaterala program, administrerade genom olika FN-organ, har sålunda delvis en praktisk motivering. Vi kan räkna med att våra insatser får dra nytta av den erfarenhet som samlats inom Förenta Nationernas olika organ. Delvis har denna väg att ge våra bidrag också en ideologisk bakgrund, i det den syftar till att markera vår vilja att stärka FN:s verksamhet.

Men det får inte göra oss blinda för att också de internationella organens arbete på fältet inte är utan brister. Det har påpekats många gånger tidigare, men det kan vara berättigat att göra det nu också. Det har också gjorts gällande att dessa FN-organ inte är så helt motståndskraftiga mot påverkningar från vissa medlemsstater. Detta påstående är anmärkningsvärt därför att det skulle rycka undan ett av motiven för att vi i så hög grad lämnar vår hjälp via FN. Det har också påståtts att vissa mottagarländer föredrar bilateral hjälp — FN-hjälpen har mer eller mindre uttryckligt angetts vara en förklädd USA-hjälp.

Också de projekt som administreras genom FN kostar pengar i administration. I propositionen uppges att administrationen inom FN tar 17 procent av projektkostnaderna. Man tillägger visserligen att härvid också täcks utgifter för programplanering, projektövervakning, resultatvärdering och annat som »med visst fog» kan hänföras till biståndet. När man därjämte får uppgiften att av den totala personalen hos FN-organen, som för närvarande torde uppgå till 25 000 personer, cirka 80 procent helt eller huvudsakligen sysslar med bistånd och andra u-landsfrågor, förstår man att mycket pengar måste försvinna den vägen.

Man kan också konstatera att även om det finns inom u-landsarbetet verksam-

ma tjänstemän — de må vara amerikaner eller svenskar, anställda i FN-organ eller i SIDA — som är idealister, så är de inga filantroper. De finner sig väl till rätta i den överklassmiljö, i vilken de lever i u-landet och som de knappast kan uppnå någon motsvarighet till i hemlandet. Bara för ett par timmar sedan hörde jag talas om någon som har sett nya bostäder för administratörer i något u-land. De var så lyxigt inrättade, att den här rapportören kände sig obehaglig till mods när han såg dem. Dessa bostäder har också uppförts för bidraget till u-landshjälpen.

Jag kan i detta sammanhang inte underlåta att fundera över en av våra utvecklingskrediter till Tanzania, som gäller just ett sådant projekt. Det kan vara ett nödvändigt projekt och är kanske också välplanerat, men många gånger kan ett dylikt projekt bli lyxbetonat.

De initiativ som har tagits från svensk sida inom olika FN-organ och som syftar till en bättre samordning mellan dessa och en effektivisering av verksamheten där visar — såvitt jag kan förstå — att den kritik som framförts inte är främmande för dem som har att handlägga dessa ärenden. Dessa initiativ är värda all uppskattning.

Alla vet att våra egna bilaterala projekt många gånger har varit mindre lyckade. Jag behöver därför inte dröja vid detta. Många befattningshavare inom SIDA saknar det psykologiska handlag som behövs för att arbetsmiljön skall bli god, kontakten med mottagarlandets befolkning gynnsam samt verksamheten och andan tillfredsställande. Jag vet en plats där man inom ett missionsanknutet arbete hade drivit fram en mångsidig verksamhet i nära kontakt mellan de anställda och ortens folk. När SIDA:s folk övertagit administrationen försvann inom något år genom byråkratisk stelhet och psykologisk ofullkomlighet hos ledningen hela kontakten, samhörighetskänslan och förtroendet hos ortsbefolkningen.

Vad som är sanning i polemiken mel-

Ang. det statliga utvecklingsbiståndet, m. m.

lan intendenten Kai Curry-Lindahl och avdelningschefen Anders Forsse — ett inlägg i denna har publicerats senast i dag — är svårt för en lekman att bedöma. En annan biolog med erfarenhet från en flerårig verksamhet i Östafrika har visat mig bilder av ökenliknande landskap, som uppstått efter åtgärder som vidtagits enligt råd av främmande experter. Alldeles utan grund torde inte den Lindahlska kritiken vara.

Över huvud taget förefaller det som om vår u-landsadministration arbetar föga effektivt. SIDA är ett ungt ämbetsverk, ännu utan fasta och väl fungerande rutiner. Administrativa ofullkomligheter irriterar. Det tycks vara svårt att få svar på brev till SIDA. Detta har sagts förr, även av mig i denna kammarare. Det har sagts av personer som hört sig för om anställning i SIDA och det har sagts och upprepats många gånger av dem som arbetar ute på fältet. Jag vet att man inom SIDA är känslig för denna kritik och att man försöker komma till rätta med problemet. Men hittills tycks man inte ha lyckats på ett sätt som kan anses helt tillfredsställande.

Man har också kritiserat dyra expertresor till långt avlägsna länder, resor som varar några få dagar och säkerligen är angenäma avbrott i expertens vardagstillvaro, men utan möjlighet att ge honom tid att tränga in i problemen på fältet. Sådana resor tar onödigt mycket på de penningmedel som skall hjälpa u-länderna.

Jag skall inte här dröja vid det haltande samarbetet mellan SIDA och UD och då särskilt UD:s beskickningspersonal i mottagarländerna. Herr Virgin har redan berört denna fråga och vad som av den frågan har behandlats i reservation 7.

Över huvud taget intar SIDA — såvitt jag kan förstå — som ämbetsverk en säregen ställning i svensk förvaltning. Sedan gammalt är det endast UD som inom svensk förvaltning haft särställ-

ningen att vara ett centralt ämbetsverk för utrikesrepresentationen samtidigt som ett departement. SIDA är däremot, enligt min mening, ett självständigt centralt ämbetsverk av den art som av gammal hävd är karakteristisk för svensk statsförvaltning. Jag vill bara ställa frågan hur den självständigheten kan förenas med att SIDA:s generaldirektör samtidigt är ordförande i en interdepartemental beredning i Kungl. Maj:ts kansli. Jag tycker att den ordningen ur principiell synpunkt inte är riktig.

Slutligen ett ord om enskilda investeringar, samarbete mellan staten och näringslivet, paketprojekt osv., som varit föremål för diskussion många gånger tidigare i dag. Varför är man trots allt fortfarande så misstänksam mot alla enskilda investeringar? Med den statliga u-landshjälpen försöker man ju åstadkomma institutioner av olika slag i samarbete med mottagarlandet, där det senare så småningom självt skall överta hela driften och alla kostnaderna. Det man får leder alltså till nya utgifter för mottagarlandet.

Hur skall det få pengar till det? Näringslivets investeringar kan hjälpa till att skapa en producerande industri som både kan ge avkastning och lönande sysselsättning åt invånare i mottagarlandet. Inom vissa mottagarländer försöker man genom skattelättnader dra till sig sådana främmande investeringar, även om vi sedan med vår skattelagstiftning försöker motverka effekten av den »moroten», vilket herr Tistad nyss talade om. Dessa skattelättnader visar ju i alla fall att man mycket gärna vill ha sådana investeringar från det enskilda näringslivet.

Vi har ju också själva på senare tid fått se hur väsentligt det är att i vårt eget land kunna få in främmande kapital för att våra industrier skall kunna hållas i gång. Se t. ex. på Oscaria, Vargön, Billmans och andra företag. Varför skall vi vara så skeptiska mot sådana

Ang. det statliga utvecklingsbiståndet, m. m.

utländska insatser i u-länderna, när vi vet att vi själva så väl behöver sådana här i landet?

Herr talman! Herr Virgin har redan framfört de yrkanden som också jag vill ställa.

Herr LUNDBERG (h):

Herr talman! När statsrådet Lange den 6 februari i år i New Delhi gav den svenska inledande deklarationen vid UNCTAD-konferensen använde han en omskrivning av en gammal internationell slogan »trade not aid». Herr Langes omskrivning var »trade and aid».

Får jag härmed i debattens slutskede föreslå en ny version, som väl torde svara mot våra intentioner, som de kommit till uttryck både i propositionen och i utskottets utlåtande: »Trade and aid and aid to trade».

När jag hörde herr Dahln i sitt inledningsanförande tala om tullar och importspärrar och nödvändigheten av att avskaffa dessa och så säga, att det stora problemet är att våra uppoffringar kommer att ske på det handelspolitiska området, då var jag i princip helt ense med honom. Jag tror det är rätt. Detta utesluter självfallet inte inom överskådlig tid direkt statlig hjälp, men när herr Björk värderar de handelspolitiska insatserna genom uttryck som »handelspolitisk illusionism» och »sopa problemen under mattan», så måste jag konstatera att herr Björks syn på problemet stämmer illa med min och — som jag förstår av replikskiftet — med herr Dahlens syn.

Gårdagens debatt över ämnet UNCTAD, som jag tyvärr missade, ägnade det största utrymmet åt frågan om preferenser och supplementär finansiering. När jag nu kommer med några reflexioner i anslutning till UNCTAD och temat »aid to trade» — hjälp att driva handel — så skall jag försöka undvika upprepningar.

Hur skall denna hjälp till ökad han-

del i praktiken utföras? Om den saken råder kanske icke full enighet. Att avskaffa tullar, särskilda skattepålagor på u-landsvaror och andra icke tariffära handelshinder — om detta råder inga delade meningar. Men sedan lägger man enligt min åsikt väl stor tonvikt på några andra åtgärder, som dels är oprövade, dels prövade med föga framgång.

Jag har redan här i kammaren i samband med kaffeavtalets antagande anfört några kritiska synpunkter på ämnet råvaruavtal, synpunkter avsedda att ställa under debatt, när ett råvaruavtal med möjlighet till någorlunda framgång skall arbetas fram och, då detta sker, vilken *långsiktig målsättning* man måste ha. Jag anser det vara av vikt att vi inte bara gör allmänna uttalanden färgade av sympati för u-länderna men föga förpliktande, utan att vi mera bestämt definierar våra principer. Det går inte att okritiskt säga att vi ansluter oss till Algerstadgan. Jag skall här be att få göra en mindre uppräknings ur originaltexten till denna stadga. Efter att ha konstaterat att avtalet beträffande kakaoböner skall vara klart 1967 och beträffande socker tidigt år 1968 — vilket alltså inte blivit fallet för någondera varan — säger man att råvaruavtal skall slutas snarast för oljefrö och vegetabiliska oljor, bananer, gummi, te, sisal och hårda fibrer. Vidare säger man att lämpliga åtgärder snarast skall vidtagas i fråga om järnmalm, nickel, tobak, bomull, vin, citrusfrukter, magnesium, peppar, »mica» — jag vet faktiskt inte vad det är — shellack och tungsten.

Skulle bara hälften av detta förverkligas, skulle vi vara inne i en ur utrikeshandelssynpunkt helt omöjlig situation, där lösningar och stelheter i sista hand skulle ekonomiskt drabba hårdast just dem som det var avsikten att hjälpa. Detta är min bergfasta övertygelse, grundad på 30 års arbete i import- och handel med råvaror.

Att dämpa stora prissvängningar är ett mål för råvaruavtal och att avveck-

Ang. det statliga utvecklingsbiståndet, m. m.

la stora råvaruöverskott ett annat. För en av de här aktuella råvarorna, kakao-bönor, tror jag att en sund handel med ärliga informationer från de stora producenterna bäst löser problemet med prissvängningar. Från producenternas sida åberopas ett våldsamt prisfall för några år sedan, men man glömmer då den skuld som den dåvarande ledningen för Ghana hade genom att den helt enkelt hade bedragit den internationella handeln genom falska informationer.

Den skiss till kakaoavtal som jag har haft tillfälle att ta del av och som jag också från handelns synpunkt kunde godkänna, kan vara ett instrument att begränsa prissvängningar till ungefär ± 12 procent från ett tänkt jämviktsläge. Men i dag vill producenterna säkert inte gå med på det gamla diskuterade jämviktspriset, när man i verkligheten får bra mycket bättre betalt. Och så har det hela troligen tills vidare fått vila — och som jag ser det, i dag utan någon särskild skada. Det enda vore om en ovanligt god skörd 1969/70 ånyo skulle aktualisera ärendet och man då inte någorlunda snabbt kunde få fram ett beslut som kunde föras ut i praktiskt arbete.

Tillskapandet av buffertlager tänkes ingå i råvaruavtal. Buffertlager är en möjlig åtgärd för att kortsiktigt stabilisera en varumarknad, men det instrumentet måste användas med största försiktighet, om det inte skall göra ont värre. En råvaras naturliga väg till slutlig konsumtion inkluderar ganska stor lagerhållning hos handeln och industrin i importländerna. Så är fallet i alla fria och hyggligt fungerande marknader. Då bär alltså förbrukarsidan en ganska stor del av bördan med lagring. Men vid störningar, statsingripanden, osäkerhet för framtiden eller stora överskott från en säsong till nästa flyttas lagerhållningen över på producenterna och ökar deras redan förut tunga börda. Det är en truism att säga att det är totalkostnaden fram till konsumenten som avgör

varans pris och att ett lågt pris ökar konsumtionen. Man får försöka finna den billigaste metoden för lagerhållning. Om buffertlager endast avlyfter t. ex. den europeiska förädlingsindustrin en stor del av dess lagerhållning, är ingenting vunnet och säkert blir det inte billigare.

Ja, herr talman, sådana här synpunkter kan förefalla tråkiga och färglösa när opinionen kräver och kräver och kräver åtgärder av olika slag, men nog torde realistiska analyser göra bättre nytta än yviga deklarationer.

Jag ber att i detta sammanhang få citera en mening ur den bästa summering jag läst efter UNCTAD, nämligen Gunnar Heckschers i Ekonomisk revy: »Förhandlingarna uppvisade knappast ett enda exempel på en sådan analys av problemen, som är nödvändig för att utvecklingsländerna och industriländerna skall kunna enas om gemensamma ansträngningar.»

Detta var en ganska hård kritik, och lika hård var den på några andra punkter. Vad beträffar det framtida arbetet, skriver herr Heckscher, och jag instämmer: »Tonvikten borde emellertid flyttas från de stora konferenserna till dess permanenta maskineri i utvecklingsstyrelsen och dess organ. De närmaste åren kan bli avgörande i fråga om möjligheterna att uppnå ett praktiskt värdefullt samarbete mellan industriländerna å ena sidan och u-länderna å den andra, ett samarbete i vilket alltså även de östeuropeiska staterna skulle kunna bli engagerade.»

Av ett sådant arbete hoppas jag verkligen att praktiska resultat successivt skall komma fram, präglade av realism och befriade från det önsketänkande som ur propagandasynpunkt kanske kommer att för mycket dominera stora utåtriktade konferenser.

Herr talman! Jag vill nu säga ett par ord om en helt annan sak. I propositionen finns på sidan 15 och följande en redogörelse för enprocentmålets in-

Ang. det statliga utvecklingsbiståndet, m. m.

nebörd. Jag vill uppriktigt tacka för detta klarläggande. Det irriterade mig mycket att vi tidigare talade förbi varandra, vi menade olika saker med enprocentmålet. Vi förbisåg också skillnaderna mellan vår definition och vissa internationella siffror. Här föreligger nu en god upplysning i ämnet, och det är angeläget att slå fast att vår definition är strikt: en procent av bruttonationalprodukten till marknadspris. Detta skall vara netto efter avdrag av inflytande såväl räntor som amorteringar. Denna nettoberäkning betyder i dag inte så mycket. Men redan 1975 ger innebörden av nettoberäkningen en extra ökning av 50 miljoner kronor för att sedan efter hand ytterligare stiga om vi fortsätter efter samma principer.

Dessutom avser vi med vår definition enbart det statliga biståndet. Detta gör att vi ur internationell synvinkel når enprocentmålet redan 1972, eftersom de privata investeringarna ingår i den internationella beräkningen.

Till sist, herr talman, några stillsamma ord om förmåga och vilja att snabbare öka anslagen. Jag tar då som utgångspunkt följande citat ur »professorsuttalandet», alltså de tio nationalekonomernas deklaration: »Så har samhällsekonomska argument anförts mot kravet att snabbt öka det svenska biståndet till en procent av bruttonationalprodukten. Man har anförts dels att det inte finns internt samhällsekonomiskt utrymme, dels att hänsyn till betalningsbalansen utgör ett absolut hinder för en snabb ökning av u-landshjälpen. Vi vill härmed deklarera att några sådana absoluta hinder inte föreligger. U-landshjälpens storlek är i grunden ett prioriteringsproblem. Det avgörande är hur vi värderar ökad u-landshjälp i förhållande till andra reformer och därmed till ökad privat och offentlig konsumtion och inhemska investeringar.

En snabb ökning av u-landshjälpen skapar naturligtvis ekonomisk-politiska

problem, likaväl som annan reformverksamhet. Det finns emellertid ekonomisk-politiska medel till förfogande för att komma till rätta med dessa problem om viljan verkligen finns.»

Jag instämmer helt i detta. Samtidigt måste jag konstatera att jag personligen står tomhant rent budgettekniskt sett. Jag har inte som fru Ulla Lindström någon röstning vid bestämmande av spritpriserna att falla tillbaka på. Inte heller anser jag det till fyllest att instämna i fru Lindströms kanske något publikfriande önskemål om ett par hundra miljoner kronor extra i januari. I och för sig kan jag instämna, men kommer ändå inte ifrån dagens problem: att icke formellt kunna stödja det högre anslagsyrkandet.

Jag vill liksom herr Blomquist gjorde för en stund sedan ta fasta på vad fru Lindström sade om programmet som ett minimimål och på möjligheterna »att varje särskilt år väcka förslag om påfyllnad». Detta skulle enligt fru Lindström gå, om vi hade »god vilja och spänstig ekonomi». Jag instämmer. Hur vi skall få en spänstig ekonomi skall jag dock inte diskutera i natt.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, yttrade herr talman, att med anledning av vad därunder yrkats propositioner komme att framställas särskilt beträffande vartdera momentet av utskottets i förevarande punkt gjorda hemställan.

Sedermera gjordes enligt de angående mom. 1 förekomna yrkandena propositioner, först på bifall till utskottets hemställan samt vidare på bifall till motionerna I: 523 och II: 563, såvitt nu vore i fråga; och förklarades den förra propositionen, som upprepades, vara med övervägande ja besvarad.

Därpå bifölls på gjord proposition utskottets hemställan i mom. 2.

*Punkten 2***Ang. biståndsvägar och samordning**

I denna punkt hade utskottet hemställt,

1. att riksdagen måtte avslå motionerna I: 869, av fröken Stenberg, och II: 1122 av herr Nordstrandh, om svensk representation i vissa världsbankskonserter,

2. att riksdagen måtte avslå motionen I: 867, av fru Segerstedt Wiberg och herr Holmberg, i vad den avsåge samverkan mellan de nordiska länderna,

3. att riksdagen måtte godkänna vad i statsrådsprotokollet anförts beträffande biståndsvägar och samordning.

I motionerna I: 869 och II: 1122 hade anhållits, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte uttala, att Sverige borde representeras i Världsbankens konsortier för Indien och Pakistan.

Fröken STENBERG (h):

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till motionerna I: 869 och II: 1122.

Herr BJÖRK (s):

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, yttrade herr talmannen, att med anledning av vad därunder yrkats propositioner komme att framställas särskilt beträffande varje moment av utskottets i förevarande punkt gjorda hemställan.

Därefter gjordes enligt de rörande mom. 1 framkomna yrkandena propositioner, först på bifall till utskottets hemställan samt vidare på bifall till motionerna I: 869 och II: 1122; och förklarades den förra propositionen, vilken förnyades, vara med övervägande ja besvarad.

På gjord proposition bifölls härefter vad utskottet hemställt i mom. 2 och 3.

*Punkten 3***Ang. biståndets medel och metoder**

I denna punkt hade utskottet hemställt,

1. att riksdagen måtte avslå motionerna I: 865, av herrar Dahln och Bengtson, samt II: 1119, av herrar Hedlund och Wedén, i vad de avsåge fortsätta strävanden på det handelspolitiska området,

2. att riksdagen måtte avslå motionerna I: 865 och II: 1119, i vad de avsåge s. k. paketbistånd,

3. att riksdagen måtte godkänna vad i statsrådsprotokollet anförts beträffande biståndets medel och metoder.

I motionerna I: 865 och II: 1119 hade anhållits, såvitt nu vore i fråga, dels att riksdagen måtte i anslutning till vad i motionerna anförts uttala angelägenheten av att Sverige fortsatte strävandena på det handelspolitiska området, bland annat i vad avsåge supplementär finansiering och råvaruavtal, dels att riksdagen i anslutning till vad i motionerna anförts om önskvärdheten av vidgad samverkan mellan stat och näringsliv måtte uttala, att s. k. paketbistånd borde användas i ökad utsträckning.

Vid punkten hade reservation avgivits av herrar *Virgin* (h), *Axel Andersson* (fp), *Kaijser* (h), *Nyman* (fp), *Bengtson* (cp), *Ottosson* (h), *Sundin* (cp), *Bohman* (h), *Eliasson* i Sundborn (cp), *Nihlfors* (fp), *Gustafsson* i Skellefteå (fp), *Antonsson* (cp), *Ullsten* (fp) och *Petersson* (h), vilka ansett,

dels att utskottets yttrande i viss angiven del bort hava den lydelse, reservationen visade,

dels att utskottet bort under 2 hemställa, att riksdagen måtte bifalla motionerna I: 865 och II: 1119, i vad de avsåge s. k. paketbistånd, och giva Kungl. Maj:t till känna vad reservanterna anförde,

dels ock att utskottet, vid bifall till yrkandet beträffande 2, bort under 3

Ang. biståndets ämnes- och länderinriktning

hemställa, att riksdagen i övrigt måtte godkänna vad i statsrådsprotokollet anförts beträffande biståndets medel och metoder.

Herr DAHLÉN (fp):

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till reservationen.

Herr BJÖRK (s):

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter herr talmannen yttrade, att med anledning av vad därunder yrkats propositioner komme att framställas särskilt beträffande varje moment av utskottets i förevarande punkt gjorda hemställan.

På gjord proposition bifölls utskottets hemställan i mom. 1.

Därefter gjorde herr talmannen enligt de avseende mom. 2 förekomna yrkandena propositioner, först på bifall till utskottets hemställan samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den vid punkten avgivna reservationen i förevarande del; och förklarade herr talmannen, efter att hava upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Dahlén* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 128 punkten 3 mom. 2, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den vid punkten avgivna reservationen i förevarande del.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositio-

nen ånyo upplästes, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Dahlén* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 76;

Nej — 66.

Därjämte hade 1 ledamot tillkännagivit, att han avstode från att rösta.

Sedermera bifölls på gjord proposition utskottets hemställan i mom. 3.

Punkten 4**Ang. biståndets ämnes- och länderinriktning**

I propositionen nr 101 hade bland annat förordats, att principen om koncentration av biståndet till ett fåtal huvudmottagarländer skulle fasthållas. Till den grupp av stater — de s. k. huvudmottagarländerna — till vilka olika slag av svenska insatser koncentrerades, räknades nu — med något olika betoning inom olika delar av programmet — Tunisien, Tanzania, Kenya, Etiopien, Sudan, Pakistan och Indien. Betydande svenska biståndsresurser tillfördes även länder utanför denna krets av stater.

I detta sammanhang hade utskottet behandlat

dels de likalydande motionerna I: 863, av herr *Ahlmark*, och II: 1125, av herr *Ullsten*, vari anhöllits, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte hemställa, att a) Zambia måtte bli ett av de s. k. huvudmottagarländerna för svensk u-landshjälp, b) omedelbara kontakter måtte tagas med Zambias regering angående en snabb utbyggnad av den svenska biståndsverksamheten i Zambia samt c) att en plan härför måtte framläggas för nästa års riksdag,

dels ock de likalydande motionerna

I: 865, av herrar *Dahlén* och *Bengtson*, samt II: 1119, av herrar *Hedlund* och *Wedén*, vari yrkats, såvitt nu vore i fråga, att riksdagen skulle uttala, att Zambia borde vara ett av de prioriterade länderna.

Utskottet hade i den nu ifrågavarande punkten på återopade grunder hemställt, att riksdagen med bifall till Kungl. Maj:ts förslag och med avslag å motionerna I: 863 och II: 1125 samt I: 865 och II: 1119, de två sistnämnda såvitt nu vore i fråga, måtte godkänna vad i statsrådsprotokollet anförts beträffande biståndets ämnes- och länderinriktning.

Reservation hade anförts av herrar *Axel Andersson* (fp), *Nyman* (fp), *Bengtson* (cp), *Sundin* (cp), *Eliasson* i Sundborn (cp), *Nihlfors* (fp), *Gustafsson* i Skellefteå (fp), *Antonsson* (cp) och *Ullsten* (fp), vilka ansett, att utskottets yttrande bort i viss del erhålla den lydelse, som i reservationen angivits, samt att utskottet bort hemställa, att riksdagen i anledning av motionerna I: 863 och II: 1125 samt I: 865 och II: 1119, de två sistnämnda såvitt nu vore i fråga, hos Kungl. Maj:t måtte hemställa, att omedelbara kontakter måtte tagas med Zambias regering angående en utbyggnad av den svenska biståndsverksamheten i Zambia och i övrigt godkänna vad i statsrådsprotokollet anförts beträffande biståndets ämnes- och länderinriktning.

Herr **DAHLÉN** (fp):

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till reservationen.

Herr **BJÖRK** (s):

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, gjorde herr talmannen jämlikt därunder förekomna yrkanden propositioner, först på bifall till utskottets hemställan samt vidare på an-

Ang. biståndets omfattning

tagande av det förslag, som innefattades i den vid punkten avgivna reservationen; och förklarade herr talmannen, sedan han upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig anse denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Ahlmark* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 128 punkten 4, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den vid punkten avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo uppläst, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Ahlmark* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 98;

Nej — 40.

Därjämte hade 3 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Punkten 5

Ang. biståndets omfattning

I propositionen nr 101 hade bland annat erinrats om att det från statsmakternas sida redan vid upprepade tillfällen uttalats, att det svenska utvecklingsbiståndet borde bringas att uppnå en sådan volym, att anslagen till biståndssändamål på statens budget mot-

Ang. biståndets omfattning

svarade en procent av bruttonationalprodukten (BNP). I propositionen hade föreslagits, att riksdagen skulle fatta ett principbeslut av innebörd, att vägen till enprocentmålet skulle tillryggaläggas på sju år och att målet sålunda skulle vara uppnått budgetåret 1974/75.

Denna målsättning innebar, att statsmedel genom budgetanslag m. m. för internationellt utvecklingsarbete i form av bidrag till internationella organisationer, gåvor och lån budgetåret 1974/75 skulle uppgå till ett sammanlagt belopp motsvarande en procent av BNP till marknadspris enligt svensk definition. Vid beräkning av detta belopp borde avdrag göras för sådana amorteringar, räntebetalningar och andra återbetalningar, som hänförde sig till tidigare svensk biståndsgivning.

För att det angivna enprocentmålet skulle vara uppnått budgetåret 1974/75 framstode enligt propositionen en anslagsökning på i genomsnitt 25 procent per år som behövlig. Den slutgiltiga anslagsnivån bleve beroende av BNP:s tillväxt i löpande priser. Anslagsökningen för budgetåret 1968/69 förutsattes belöpa sig till sammanlagt 100 miljoner kronor och innebar en ökning med cirka 25 procent i förhållande till innevarande budgetårs anslag om sammanlagt cirka 404 miljoner kronor.

I detta sammanhang hade utskottet behandlat

dels de likalydande motionerna I: 157, av herr *Holmberg m. fl.*, och II: 208, av herr *Bohman m. fl.*, vari hemställts, såvitt nu vore i fråga, att i motionerna intagen plan för uppnående av enprocentmålet för det svenska utlandsbiståndet budgetåret 1974/75 måtte antagas som riktlinje för utlandsbiståndets fortsatta utveckling,

dels de likalydande motionerna I: 213, av fru *Lindström* och herr *Hansson*, samt II: 271, av fru *Eriksson* i Stockholm och herr *Svensson* i Kungälv, vari anhöllits såvitt nu vore i fråga,

att riksdagen vid sin behandling av långtidsplan för internationell hjälpverksamhet måtte föreslå Kungl. Maj:t att tillämpa en anslagsmetodik, varigenom anslagsökningarna inom planens ram sattes i direkt procentuell relation till bruttonationalprodukten,

dels de likalydande motionerna I: 523, av herr *Werner*, och II: 563, av herr *Hermansson m. fl.*, vari yrkats, såvitt nu vore i fråga, att riksdagen skulle uttala sig för att målsättningen en procent av bruttonationalprodukten i utlandsbistånd borde uppnås under loppet av de tre nästföljande budgetåren,

dels de likalydande motionerna I: 791, av herr *Sörenson*, och II: 1025, av herr *Rimmerfors*, vari föreslagits, att riksdagen som riktpunkt för det svenska utvecklingsbiståndet på längre sikt skulle uttala sig för en två-procentig del av den svenska bruttonationalprodukten att om möjligt uppnås under 1970-talet,

dels ock de likalydande motionerna I: 865, av herrar *Dahlén* och *Bengtson*, samt II: 1119, av herrar *Hedlund* och *Wedén*, vari anhöllits, såvitt nu vore i fråga, att riksdagen måtte antaga den plan för utvecklingsbiståndets ökning, som framlagts i motionerna och som bland annat innebar, att det statliga utvecklingsbiståndet skulle ökas så att enprocentmålet uppnåddes senast budgetåret 1972/73, vilket av motionärerna beräknats förutsätta årliga anslagsökningar med i genomsnitt 235 miljoner kronor (för budgetåret 1968/69 förordades i motionerna en anslagsökning med sammanlagt 200 miljoner kronor, dvs. 100 miljoner kronor mer än Kungl. Maj:ts förslag).

Utskottet hade i den nu förevarande punkten av angivna orsaker hemställt,

1. att riksdagen måtte avslå motionerna I: 791 och II: 1025,

2. att riksdagen i anledning av motionerna I: 213 och II: 271, i vad de avsåge anslagsmetodiken, måtte giva

Kungl. Maj:t till känna vad utskottet anfört,

3. att riksdagen med bifall till Kungl. Maj:ts förslag och med avslag å motionerna I: 157 och II: 208, I: 523 och II: 563 samt I: 865 och II: 1119, samtliga motioner såvitt nu vore i fråga, måtte godkänna vad i statsrådsprotokollet anförts beträffande biståndets omfattning och vägen till enprocentmålet.

Reservationer hade avgivits

a) av herrar *Axel Andersson* (fp), *Nyman* (fp), *Bengtson* (cp), *Sundin* (cp), *Eliasson* i Sundborn (cp), *Nihlfors* (fp), *Gustafsson* i Skellefteå (fp), *Antonsson* (cp) och *Ullsten* (fp), vilka ansett, att utskottets yttrande bort i vissa angivna delar hava den lydelse, reservationen visade, samt att utskottet bort under 3 hemställa, att riksdagen i anledning av Kungl. Maj:ts förslag, med bifall till motionerna I: 865 och II: 1119 och med avslag å motionerna I: 157 och II: 208 samt I: 523 och II: 563, samtliga motioner såvitt nu vore i fråga, måtte giva Kungl. Maj:t till känna vad reservanternas anfört beträffande biståndets omfattning och vägen till enprocentmålet;

b) av herrar *Virgin* (h), *Kaijser* (h), *Ottosson* (h), *Bohman* (h) och *Petersson* (h), vilka ansett, att utskottets yttrande i viss del bort hava den lydelse, som i reservationen angivits, samt att utskottet bort under 3 hemställa, att riksdagen i anledning av Kungl. Maj:ts förslag, med bifall till motionerna I: 157 och II: 208 och med avslag å motionerna I: 523 och II: 563 samt I: 865 och II: 1119, samtliga motioner såvitt nu vore i fråga, måtte giva Kungl. Maj:t till känna vad reservanternas anfört beträffande biståndets omfattning och vägen till enprocentmålet.

Herr **DAHLÉN** (fp):

Herr talman! Jag yrkar bifall till reservation a.

Ang. biståndets omfattning

Herr **VIRGIN** (h):

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till reservation b.

Herr **WERNER** (vpk):

Herr talman! Jag yrkar bifall till motionerna I: 523 och II: 563.

Herr **SÖRENSON** (fp):

Herr talman! Jag yrkar bifall till motionerna I: 791 och II: 1025.

Herr **BJÖRK** (s):

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, yttrade herr talmannen, att med anledning av vad därunder yrkats propositioner komme att framställas särskilt beträffande varje moment av utskottets i förevarande punkt gjorda hemställan.

Härefter gjordes enligt de rörande mom. 1 framkomna yrkandena propositioner, först på bifall till utskottets hemställan samt vidare på bifall till motionerna I: 791 och II: 1025; och förklarades den förra propositionen, som upprepades, vara med övervägande ja besvarad.

Därpå bifölls på gjord proposition utskottets hemställan i mom. 2.

I vad gällde mom. 3, fortsatte herr talmannen, hade yrkats

1:o) att utskottets hemställan skulle bifallas;

2:o), av herr *Dahlén*, att det förslag skulle antagas, som innefattades i den av herr Axel Andersson m. fl. vid punkten avgivna reservationen;

3:o), av herr *Virgin*, att kammaren skulle godkänna det förslag, som innehölls i den av honom m. fl. vid punkten anförda reservationen; samt

4:o), av herr *Werner*, att utskottets hemställan skulle bifallas med den ändring, som föranleddes av bifall till motionerna I: 523 och II: 563, såvitt nu vore i fråga.

Ang. organisatoriska frågor

Sedermera gjorde herr talmannen propositioner enligt berörda yrkanden och förklarade sig finna propositionen på bifall till utskottets hemställan vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Dahlén* begärde votering, i anledning varav herr talmannen upptog vart och ett av de återstående yrkandena med hemställan, huruvida kammaren ville antaga detsamma till kontraposition i den förestående omröstningen; och förklarade herr talmannen sig anse de härå avgivna svaren hava utfallit med övervägande ja för deras åsikt, som ville till kontraposition antaga bifall till herr *Dahlén*s yrkande.

Herr *Virgin* äskade emellertid votering om kontrapositionens innehåll, i anledning varav och sedan till kontraposition därvid antagits bifall till det av honom framställda yrkandet, uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som till kontraposition i huvudvoteringen angående statsutskottets utlåtande nr 128 punkten 5 mom. 3 antager det förslag, som innefattas i den av herr Axel Andersson m. fl. vid punkten avgivna reservationen, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har till kontraposition i nämnda votering antagits det förslag, som innefattas i den av herr *Virgin* m. fl. vid punkten avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo uppläst, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Virgin* begärde rösträkning, verkställdes nu votering

medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 43;

Nej — 28.

Därjämte hade 71 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

I följd härav uppsattes, upplästes och godkändes för huvudvoteringen en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 128 punkten 5 mom. 3, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den av herr Axel Andersson m. fl. vid punkten avgivna reservationen.

Sedan denna voteringsproposition ånyo uppläst, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Dahlén* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 77;

Nej — 42.

Därjämte hade 24 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Punkten 6

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 7**Ang. organisatoriska frågor**

I förevarande punkt hade utskottet hemställt

1. att riksdagen måtte avslå motionerna I:157, av herr Holmberg m. fl., och II:208, av herr Bohman m. fl.,

Ang. organisatoriska frågor

ävensom I: 866, av herr Holmberg m. fl., och II: 1118, av herr Bohman m. fl., i vad de avsåge samordningsorgan,

2. att riksdagen måtte avslå motionerna I: 158, av herrar Lundberg och Blomquist, samt II: 209, av herrar Werner och Rubin, om biståndsattachéer,

3. att riksdagen med bifall till Kungl. Maj:ts förslag och med avslag å motionerna I: 865, av herrar Dahln och Bengtson, samt II: 1119, av herrar Hedlund och Wedén, ävensom I: 866 och II: 1118, i vad de avsåge översyn av biståndsorganisationen, måtte godkänna vad i statsrådsprotokollet anförts beträffande organisatoriska frågor.

I motionerna I: 157 och II: 208 hade anhållits, såvitt nu vore i fråga, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte hemställa om utredning rörande inrättande av ett samordningsorgan mellan de biståndsgivande myndigheterna, riksdag, näringsliv, mission och andra humanitära organisationer.

I motionerna I: 865 och II: 1119 hade yrkats, såvitt nu vore i fråga, att riksdagen skulle i anslutning till vad i motionerna anförts uttala sig för en översyn av SIDA:s ställning i administrativt hänseende och att därvid särskilt borde beaktas lämpligheten av att göra biståndsverksamheten till en del av den svenska utrikesförvaltningen med ett särskilt statsråd i ledningen för denna del av verksamheten inom utrikesdepartementet.

I motionerna I: 866 och II: 1118 hade föreslagits, såvitt nu vore i fråga, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t skulle hemställa om en översyn av den svenska biståndsorganisationens ställning.

Reservationer hade avgivits

a) av herrar *Virgin* (h), *Axel Andersson* (fp), *Kaijser* (h), *Nyman* (fp), *Bengtson* (cp), *Ottosson* (h), *Sundin* (cp), *Bohman* (h), *Eliasson* i Sundborn (cp), *Nihlfors* (fp), *Gustafsson* i Skellefteå (fp), *Antonsson* (cp), *Ullsten*

(fp) och *Petersson* (h), vilka ansett, att utskottets yttrande bort i viss del hava den lydelse, som i reservationen angivits, samt att utskottet bort under 1 hemställa, att riksdagen måtte bifalla motionerna I: 157 och II: 208 samt I: 866 och II: 1118, i vad de avsåge utredning om inrättande av ett samordningsorgan, och giva Kungl. Maj:t till känna vad reservanterna anförts;

b) av herrar *Virgin* (h), *Axel Andersson* (fp), *Kaijser* (h), *Nyman* (fp), *Bengtson* (cp), *Ottosson* (h), *Sundin* (cp), *Bohman* (h), *Eliasson* i Sundborn (cp), *Nihlfors* (fp), *Gustafsson* i Skellefteå (fp), *Antonsson* (cp), *Ullsten* (fp) och *Petersson* (h), vilka ansett, att utskottets yttrande i viss angiven del bort erhålla den lydelse, reservationen visade, samt att utskottet bort under 3 hemställa, att riksdagen måtte i anledning av Kungl. Maj:ts förslag och med bifall till motionerna I: 865 och II: 1119 samt I: 866 och II: 1118, i vad de avsåge översyn av biståndsorganisationen, giva Kungl. Maj:t till känna vad reservanterna anförts.

Herr DAHLÉN (fp):

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till reservationerna a och b.

Herr BJÖRK (s):

Herr talman! Jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter herr talmannen yttrade, att med anledning av vad därunder yrkats propositioner komme att framställas särskilt beträffande varje moment av utskottets i förevarande punkt gjorda hemställan.

Därefter gjordes i enlighet med de rörande mom. 1 förekomna yrkandena propositioner, först på bifall till utskottets hemställan samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den av herr *Virgin* m. fl. vid punkten avgivna, med a betecknade reservation; och förklarades den förra

Anslag till fältverksamhet

propositionen, vilken förnyades, vara med övervägande ja besvarad.

På gjord proposition bifölls sedermera utskottets hemställan i mom. 2.

Vidare gjordes enligt de avseende mom. 3 framkomna yrkandena propositioner, först på bifall till utskottets hemställan samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den av herr Virgin m. fl. vid punkten avgivna, med b betecknade reservationen; och förklarades den förra propositionen, som upprepades, vara med övervägande ja besvarad.

Punkten 8

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 9**Anslag till fältverksamhet**

Kungl. Maj:t hade föreslagit riksdagen att till Fältverksamhet för budgetåret 1968/69 anvisa ett reservationsanslag av 180 000 000 kronor.

Under denna punkt hade utskottet behandlat

dels de likalydande motionerna I: 1, av fröken *Stenberg m. fl.*, och II: 5, av herr *Nordstrandh*,

dels de likalydande motionerna I: 36, av herrar *Lundberg* och *Svenungsson*, samt II: 53, av herr *Werner m. fl.*,

dels de likalydande motionerna I: 55, av herr *Werner*, och II: 52, av herr *Hector m. fl.*,

dels de likalydande motionerna I: 157, av herr *Holmberg m. fl.*, och II: 208, av herr *Bohman m. fl.*, såvitt nu vore i fråga,

dels de likalydande motionerna I: 453, av herrar *Yngve Nilsson* och *Blomquist*, samt II: 660, av herr *Nilsson* i Bästekille och fru *Heurlin*,

dels de likalydande motionerna I: 849, av herr *Nyman*, och II: 1098, av herr *Nelander*,

dels de likalydande motionerna I: 851, av herr *Eric Gustaf Peterson*

m. fl., och II: 1101, av herr *Nelander m. fl.*,

dels de likalydande motionerna I: 865, av herrar *Dahlén* och *Bengtson*, samt II: 1119, av herrar *Hedlund* och *Wedén*, såvitt nu vore i fråga,

dels de likalydande motionerna I: 866, av herr *Holmberg m. fl.*, och II: 1118, av herr *Bohman m. fl.*,

dels de likalydande motionerna I: 868, av fröken *Stenberg*, och II: 1121, av herr *Nordstrandh*,

dels motionen II: 142, av herr *Berglund* och herr *Hamrin* i Jönköping,

dels motionen II: 143, av herr *Nilsson* i Agnäs,

dels motionen II: 837, av herr *Rimmerfors*,

dels ock motionen II: 1126, av herr *Werner m. fl.*

I motionerna I: 1 och II: 5 hade anhallits, att riksdagen måtte besluta, att en professur i u-landsfrågor skulle inrättas vid något av våra universitet.

I motionerna I: 55 och II: 52 hade yrkats, att riksdagen som humanitär hjälp och återuppbyggnad åt anfallna och ödelagda områden i Vietnam, skulle anvisa dels 10 000 000 kronor till Demokratiska Republiken Vietnam, dels 10 000 000 kronor till Sydvietnams nationella befrielsefront.

I motionerna I: 157 och II: 208 hade föreslagits, såvitt nu vore i fråga, att ett familjeplaneringsinstitut skulle inrättas i enlighet med de riktlinjer och principer, som angivits i motionerna, samt att målinriktad forskning med anknytning till u-länderna skulle beredas utrymme inom det statliga u-landsbiståndet.

I motionerna I: 865 och II: 1119 hade hemställts, såvitt nu vore i fråga,

att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t uttala vad i motionerna anförts om familjeplaneringen (av huvudsaklig innebörd att den svenska projektverksamheten på området ständigt borde vidgas, samtidigt som Sve-

Anslag till fältverksamhet

rige borde verka för att familjeplanering finge ökat utrymme i de multilaterala organens biståndsverksamhet och vidga sitt samarbete med den internationella familjeplaneringsorganisationen (IPPF),

att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte uttala vad i motionerna föreslagits beträffande utredning om ett institut för u-ländernas marknadsplanering,

att riksdagen måtte dels besluta att utöver vad i propositionen nr 101 föreslagits ytterligare anvisa till Förenta Nationernas flyktingkommissariat (UNHCR) samt till Förenta Nationernas hjälporganisation för Palestina-flyktingar (UNRWA) tillsammans 10 400 000 kronor (2 miljoner dollar) att fördelas av SIDA, dels till utbildning av rhodesiska flyktingar anslå 2 000 000 kronor att användas på sätt som i motionerna anförts, samt

att riksdagen dels i anledning av vad i motionerna anförts måtte besluta att till Frivilliga organisationers fredskårer anslå 2 000 000 kronor, dels i anslutning till vad i motionerna anförts om villkoren för bidrag till de frivilliga organisationernas verksamhet måtte uttala sig för en liberalisering av dessa.

I motionerna I: 866 och II: 1118 hade anhållits, såvitt nu vore i fråga, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte hemställa, att stödet till missionens och de humanitära organisationernas verksamhet i utvecklingsländerna måtte förbättras samt att reglerna för den statliga bidragsgivningen måtte omprövas.

I motionerna I: 868 och II: 1121 hade yrkats, att riksdagen skulle uttala, att Kungl. Maj:t efter verkställd utredning angående lämpligaste ämnesomfattning borde framlägga förslag om inrättande av en första professur i u-landsfrågor.

Utskottet hade i den nu föredragna punkten på anförda skäl hemställt,

1. att riksdagen måtte avslå motionerna I: 157 och II: 208 samt I: 866 och

II: 1118, i vad de avsåge inrättandet av ett familjeplaneringsinstitut,

2. att riksdagen måtte avslå motionerna I: 865 och II: 1119, i vad de avsåge uttalande om familjeplaneringen,

3. att riksdagen måtte avslå motionerna I: 1 och II: 5, angående inrättandet av professur i u-landsfrågor,

4. att riksdagen måtte avslå motionerna I: 157 och II: 208 samt I: 866 och II: 1118, i vad de avsåge målinriktad forskning,

5. att riksdagen måtte avslå motionerna I: 849 och II: 1098, angående bioteknologisk forskning och proteinframställning,

6. att riksdagen måtte avslå motionerna I: 868 och II: 1121, angående utredning om professur i u-landsfrågor,

7. att riksdagen måtte avslå motionerna I: 865 och II: 1119, i vad de avsåge utredning om ett institut för u-ländernas marknadsplanering,

8. att riksdagen måtte avslå motionerna I: 453 och II: 660, angående export av överskottslager av fisk,

9. att riksdagen måtte avslå motionerna I: 55 och II: 52, angående bistånd till Vietnam,

10. att riksdagen måtte avslå motionerna I: 865 och II: 1119, i vad de avsåge ytterligare medelsanvisning till Förenta Nationernas flyktingkommissariat (UNHCR) och Förenta Nationernas hjälporganisation för Palestina-flyktingar (UNRWA),

11. att riksdagen måtte avslå motionerna I: 865 och II: 1119, i vad de avsåge medelsanvisning till utbildning av rhodesiska flyktingar,

12. att riksdagen måtte avslå motionerna I: 36 och II: 53, angående bidrag till enskilda organisationer,

13. att riksdagen måtte avslå motionerna I: 851 och II: 1101, II: 142, II: 1126, I: 865 och II: 1119 samt I: 866 och II: 1118, de fyra sistnämnda i vad de avsåge villkoren för bidrag till enskilda organisationer,

14. att riksdagen måtte avslå motio-

Anslag till fältverksamhet

nen II: 143, angående kompensation för beskattade gåvor till enskilda organisationer,

15. att riksdagen måtte avslå motionerna I: 865 och II: 1119, i vad de av såge medelsanvisning till frivilliga organisationers fredskårer,

16. att riksdagen måtte avslå motionen II: 387, angående riktlinjerna för individuell stipendiering,

17. att riksdagen måtte med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 865 och II: 1119, såvitt nu vore i fråga, till Fältverksamhet för budgetåret 1968/69 på driftbudgeten under tredje huvudtiteln anvisa ett reservationsanslag av 180 000 000 kronor.

Vid punkten hade avgivits fem särskilda, med 7, 8, 9 a, 9 b och 10 betecknade reservationer.

I reservationen 7, beträffande *familjeplanering*, hade herrar *Virgin* (h), *Kaijser* (h), *Ottosson* (h), *Bohman* (h), *Ullsten* (fp) och *Petersson* (h) ansett, att utskottets yttrande bort i viss del hava den lydelse, som i reservationen angivits, samt att utskottet bort under 1 hemställa, att riksdagen måtte bifalla motionerna I: 157 och II: 208 samt I: 866 och II: 1118, i vad de avsåge inrättandet av ett familjeplaneringsinstitut, och giva Kungl. Maj:t till känna vad reservanterna anfört.

I reservationen 8, beträffande *exportfrämjande bistånd*, hade herrar *Virgin* (h), *Axel Andersson* (fp), *Kaijser* (h), *Nyman* (fp), *Bengtson* (cp), *Ottosson* (h), *Sundin* (cp), *Bohman* (h), *Eliasson* i Sundborn (cp), *Nihlfors* (fp), *Gustafsson* i Skellefteå (fp), *Antonsson* (cp), *Ullsten* (fp) och *Petersson* (h) ansett, att utskottets yttrande bort i viss angiven del erhålla den lydelse, denna reservation visade, samt att utskottet bort under 7 hemställa, att riksdagen måtte bifalla motionerna I: 865 och II: 1119, i vad de avsåge utredning om ett institut för u-ländernas marknadspla-

nering, och giva Kungl. Maj:t till känna vad reservanterna anfört.

Reservationerna 9 a, 9 b och 10 voro följdrreservationer till reservationen a vid punkten 5 i utlåtandet.

Herr **VIRGIN** (h):

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till reservation 7.

Fröken **STENBERG** (h):

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till motionerna I: 1 och II: 5 samt I: 868 och II: 1121.

Herr **WERNER** (vpk):

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till motionerna I: 55 och II: 52.

Herr **DAHLÉN** (fp):

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till reservation 8.

Herr **BJÖRK** (s):

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, yttrade herr talmannen, att med anledning av vad därunder yrkats propositioner komme att framställas särskilt beträffande varje moment av utskottets i förevarande punkt gjorda hemställan.

I vad gällde *mom. 1*, fortsatte herr talmannen, hade yrkats dels bifall till utskottets hemställan, dels ock att det förslag skulle antagas, som innefattades i den av herr *Virgin* m. fl. vid punkten avgivna, med 7 betecknade reservationen.

Därefter gjorde herr talmannen propositioner enligt dessa båda yrkanden och förklarade sig anse propositionen på bifall till utskottets hemställan vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Virgin* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given

Anslag till multilateralt finansiellt utvecklingsbistånd

varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 128 punkten 9 mom. 1, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den av herr Virgin m. fl. vid punkten avgivna, med 7 betecknade reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo upplästs, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr Virgin begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 93;

Nej — 39.

Därjämte hade 11 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Sedermera bifölls på gjord proposition utskottets hemställan i mom. 2.

Vidare gjordes enligt de rörande mom. 3 framkomna yrkandena propositioner, först på bifall till utskottets hemställan samt vidare på bifall till motionerna I:1 och II:5; och förklarades den förra propositionen, vilken förnyades, vara med övervägande ja besvarad.

På särskilda propositioner bifölls därpå vad utskottet hemställt i mom. 4—6.

Ytterligare gjordes jämlikt de avseende mom. 7 förekomna yrkandena propositioner, först på bifall till utskottets hemställan samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den av herr Virgin m. fl. vid punkten avgivna, med 8 betecknade reservatio-

nen; och förklarades den förra propositionen, som upprepades, vara med övervägande ja besvarad.

Härefter bifölls på gjord proposition utskottets hemställan i mom. 8.

I vad anginge mom. 9 gjordes propositioner, först på bifall till utskottets hemställan samt vidare på bifall till motionerna I:55 och II:52; och förklarades den förra propositionen, vilken förnyades, vara med övervägande ja besvarad.

Slutligen bifölls på särskilda propositioner vad utskottet i mom. 10—17 hemställt.

Punkterna 10—12

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 13**Anslag till multilateralt finansiellt utvecklingsbistånd**

Kungl. Maj:t hade i propositionen nr 101 bland annat föreslagit riksdagen att till Multilateralt finansiellt utvecklingsbistånd för budgetåret 1968/69 anvisa ett reservationsanslag av 112 672 000 kronor.

Anslaget var i gällande riksstat uppfört med 69 980 000 kronor och utnyttjades för bidrag till Internationella utvecklingsfonden (IDA), Internationella livsmedelsprogrammet (WFP) och Asiatis-ka utvecklingsbanken. Under nästa budgetår avsåges anslaget jämväl täcka kostnaderna för svenska leveranser i enlighet med 1967 års konvention om livsmedelshjälp.

I propositionen nr 102 hade Kungl. Maj:t föreslagit riksdagen att godkänna Sveriges anslutning till den internationella uppgörelse om IDA:s allmänna kapitalökning, som blivit slutgiltig efter avlåtandet av propositionen nr 101.

I detta sammanhang hade utskottet behandlat dels de likalydande motio-

Anslag till multilateralt finansiellt utvecklingsbistånd

nerna I: 98, av herr *Nyman m. fl.*, och II: 144, av herr *Rimmerfors*,

dels de likalydande motionerna I: 865, av herrar *Dahlén* och *Bengtson*, samt II: 1119, av herrar *Hedlund* och *Wedén*, såvitt nu vore i fråga,

dels ock motionen II: 1123, av fru *Sjövall m. fl.*

I motionerna I: 865 och II: 1119 hade anhängits, såvitt nu vore i fråga, dels att riksdagen måtte besluta att utöver vad som föreslagits i propositionerna 101 och 102 lämna ytterligare bidrag till Internationella utvecklingsfonden (IDA) för nästa budgetår med 15 600 000 kronor (3 miljoner dollar) samt till Internationella livsmedelsprogrammet med 21 000 000 kronor (4 miljoner dollar), dels att riksdagen med anledning av motionerna måtte uttala, att Sverige borde taga initiativet till en miljardfond för livsmedelshjälp samt att Sverige om en sådan inrättades skulle bidra med 100 miljoner kronor årligen till denna fond.

Utskottet hade i den nu ifrågavarande punkten på återopade grunder hemställt,

1. att riksdagen måtte med bifall till Kungl. Maj:ts förslag i propositionen nr 102 bemyndiga Kungl. Maj:t att till Internationella utvecklingsfonden (IDA) avgiva en officiell förklaring av innebörd, att Sverige, på villkor och sätt som angivits i statsrådsprotokollet över finansärenden den 5 april 1968, skulle förbinda sig att inom ramen för överenskommelsen om påfyllnad av Internationella utvecklingsfondens resurser för perioden 1968/69—1970/71 lämna bidrag till fonden med ett sammanlagt belopp motsvarande 29 640 000 dollar,

2. att riksdagen måtte med bifall till Kungl. Maj:ts förslag i propositionen nr 101 och med avslag å motionerna I: 865 och II: 1119, såvitt nu vore i fråga,

a) bemyndiga Kungl. Maj:t att vid-

taga erforderliga åtgärder för att lämna bidrag till Internationella utvecklingsfonden för åren 1968—1970 motsvarande sammanlagt 51 000 000 dollar, fördelade med 14 000 000 dollar på budgetåret 1968/69, 17 000 000 dollar på budgetåret 1969/70 och 20 000 000 dollar på budgetåret 1970/71,

b) godkänna Sveriges utfästelse att till Internationella livsmedelsprogrammet för vart och ett av åren 1969 och 1970 lämna bidrag i form av livsmedel och kontanter motsvarande 3 000 000 dollar,

3. att riksdagen måtte med bifall till Kungl. Maj:ts förslag i propositionen nr 101 bemyndiga Kungl. Maj:t att träffa överenskommelse med Internationella livsmedelsprogrammet om administrationen av Sveriges livsmedelshjälp enligt 1967 års konvention om livsmedelshjälp,

4. att riksdagen måtte avslå motionen II: 1123, angående livsmedelsforskning,

5. att riksdagen måtte med bifall till Kungl. Maj:ts förslag i propositionen nr 101 och med avslag å motionerna I: 865 och II: 1119, såvitt nu vore i fråga, till Multilateralt finansiellt utvecklingsbistånd för budgetåret 1968/69 på driftbudgeten under sjunde huvudtiteln anvisa ett reservationsanslag av 112 672 000 kronor,

6. att riksdagen måtte avslå motionerna I: 98 och II: 144, angående villkor i samband med livsmedelshjälp,

7. att riksdagen måtte avslå motionerna I: 865 och II: 1119, i vad de avsåge en miljardfond till livsmedelshjälp och svenska bidrag till en sådan fond.

Vid punkten hade avgivits två särskilda med a och b betecknade reservationer.

I reservationen b, beträffande *livsmedelsfond*, hade herrar *Axel Andersson* (fp), *Nyman* (fp), *Bengtson* (cp), *Sundin* (cp), *Eliasson* i Sundborn (cp), *Nihlfors* (fp), *Gustafsson* i Skellefteå (fp), *Antonsson* (cp) och *Ullsten* (fp)

ansett, att utskottets yttrande i viss del bort erhålla den lydelse, som i reservationen angivits, samt att utskottet bort under 7 hemställa, att riksdagen med bifall till motionerna I: 865 och II: 1119, såvitt nu vore i fråga, måtte giva Kungl. Maj:t till känna vad reservanterna anför om svenskt initiativ till en miljardfond för livsmedelshjälp och svenska årsbidrag till en sådan fond.

Herr DAHLÉN (fp):

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till reservationen b.

Herr BJÖRK (s):

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, yttrade herr talmannen, att med anledning av vad därunder yrkats propositioner komme att framställas först särskilt angående mom. 1—6 av utskottets i förevarande punkt gjorda hemställan samt därefter särskilt rörande mom. 7.

På gjord proposition bifölls vad utskottet i mom. 1—6 hemställt.

Därefter gjordes enligt de avseende mom. 7 framkomna yrkandena propositioner, först på bifall till utskottets hemställan samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den av herr Axel Andersson m. fl. vid punkten avgivna, med b betecknade reservationen; och förklarades den förra propositionen, som upprepades, vara med övervägande ja besvarad.

Punkten 14

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 15

Ang. investeringsgarantier

I bilaga 3 till propositionen nr 101 hade Kungl. Maj:t under återopande av utdrag av statsrådsprotokollet över handelsärenden den 15 mars 1968 och

Ang. investeringsgarantier

i anslutning till den i propositionens huvuddel föreslagna långtidsplanen för det statliga utvecklingsbiståndet, föreslagit riksdagen att dels godkänna de av handelsministern därvid förordade riktlinjerna för statliga garantier för investeringar i u-länderna, dels medgiva, att staten intill ett belopp om 400 miljoner kronor finge åtaga sig betalningsansvar i form av garanti för investeringar i u-länder.

I detta sammanhang hade utskottet behandlat följande motioner, nämligen dels de likalydande motionerna I: 865, av herrar *Dahlén* och *Bengtson*, samt II: 1119, av herrar *Hedlund* och *Wedén*, såvitt nu vore i fråga,

dels de likalydande motionerna I: 866, av herr *Holmberg m. fl.*, och II: 1118, av herr *Bohman m. fl.*, såvitt nu vore i fråga,

dels motionen I: 867, av fru *Segerstedt Wiberg* och herr *Holmberg*, såvitt nu vore i fråga,

dels ock de likalydande motionerna I: 870, av herr *Werner*, och II: 1120, av herr *Hermansson m. fl.*

I motionerna I: 865 och II: 1119 hade anhållits, såvitt nu vore i fråga, att investeringsgarantier i princip måtte kunna gå till alla u-länder.

I motionerna I: 866 och II: 1118 hade yrkats, såvitt nu vore i fråga, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t skulle hemställa, att investeringsgarantier i princip måtte kunna beviljas i alla u-länder.

I motionerna I: 870 och II: 1120 hade föreslagits, att riksdagen skulle avslå det i Kungl. Maj:ts proposition nr 101 föreslagna systemet med statliga garantier för privata kapitalinvesteringar i u-länder.

Utskottet hade i den nu förevarande punkten av angivna orsaker hemställt,

1. att riksdagen måtte med bifall till Kungl. Maj:ts förslag och med avslag å motionerna I: 865 och II: 1119, I: 866

Ang. investeringsgarantier

och II: 1118 samt I: 870 och II: 1120, de fyra förstnämnda såvitt nu vore i fråga, godkänna de i statsrådsprotokollet över handelsärenden den 15 mars 1968 förordade riktlinjerna för statliga garantier för investeringar i u-länder,

2. att riksdagen måtte med bifall till Kungl. Maj:ts förslag medgiva, att staten intill ett belopp av 400 miljoner kronor finge åta sig betalningsansvar i form av garanti för investeringar i u-länder,

3. att riksdagen måtte avslå motionen I: 867, såvitt nu vore i fråga.

Reservation hade anförts av herrar *Virgin* (h), *Axel Andersson* (fp), *Kajiser* (h), *Nyman* (fp), *Bengtson* (cp), *Ottosson* (h), *Sundin* (cp), *Bohman* (h), *Eliasson* i Sundborn (cp), *Nihlfors* (fp), *Gustafsson* i Skellefteå (fp), *Antonsson* (cp), *Ullsten* (fp) och *Petersson* (h), vilka ansett, att utskottets yttrande i viss del bort erhålla den lydelse, som i reservationen angivits, samt att utskottet bort under 1 hemställa, att riksdagen måtte i anledning av Kungl. Maj:ts förslag, med bifall till motionerna I: 865 och II: 1119 samt I: 866 och II: 1118 och med avslag å motionerna I: 870 och II: 1120, de fyra förstnämnda såvitt nu vore i fråga, godkänna de i statsrådsprotokollet förordade riktlinjerna för statliga garantier för investeringar i u-länder, dock med den ändringen, att sådana garantier i princip skulle kunna avse alla u-länder.

Herr **DAHLÉN** (fp):

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till reservationen.

Herr **WERNER** (vpk):

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till motionerna I: 870 och II: 1120.

Herr **BJÖRK** (s):

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, yttrade herr talmannen, att med anledning av vad därunder yrkats propositioner beträffande utskottets i förevarande punkt gjorda hemställan komme att framställas först särskilt angående mom. 1 samt därefter särskilt rörande mom. 2 och 3.

I vad gällde mom. 1, fortsatte herr talmannen, hade yrkats

1:o) att utskottets hemställan skulle bifallas;

2:o), av herr *Dahlén*, att det förslag skulle antagas, som innefattades i den vid punkten avgivna reservationen; samt

3:o), av herr *Werner*, att kammarerna skulle bifalla motionerna I: 870 och II: 1120.

Därefter gjorde herr talmannen propositioner enligt berörda yrkanden och förklarade sig anse propositionen på bifall till utskottets hemställan vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Dahlén* begärde votering, i anledning varav och sedan till kontraposition därvid antagits bifall till det av honom framställda yrkandet uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 128 punkten 15 mom. 1, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den vid punkten avgivna reservationen.

Sedan kammarernas ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo upplästes, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

**Om åtgärder på beskattningsområdet för att stimulera svenska investeringar
i u-länderna**

Då emellertid herr *Virgin* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 75;

Nej — 67.

Därjämte hade 1 ledamot tillkännagit, att han avstode från att rösta.

På gjord proposition bifölls sedermera vad utskottet hemställt i mom. 2 och 3.

**Om åtgärder på beskattningsområdet för
att stimulera svenska investeringar
i u-länderna**

Föredrogs ånyo bevillningsutskottets betänkande nr 41, med anledning av motioner angående det svenska biståndet till u-länderna m. m.

Till behandling i ett sammanhang hade utskottet upptagit följande motioner, nämligen

1) de likalydande motionerna I: 174, av herr *Holmberg m. fl.*, och II: 231, av herr *Bohman m. fl.*, i vilka yrkats, att de förslag rörande beskattningen, som framlagts i motionen I: 157 skulle beaktas vid utformningen av den svenska biståndsverksamheten;

2) de likalydande motionerna I: 627, av herrar *Bengtson* och *Ahlmark*, samt II: 822, av herrar *Ullsten* och *Wedén*, i vilka anhöllits, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte begära förslag till åtgärder i syfte att, genom undanröjande av brister i den nuvarande svenska skattelagstiftningen, stimulera svenska investeringar i utvecklingsländerna.

Utskottet hade i det nu föreliggande betänkandet på anförda skäl hemställt, att riksdagen måtte avslå

1) motionerna I: 174 och II: 231, samt

2) motionerna I: 627 och II: 822.

Reservation hade avgivits av herrar *Yngve Nilsson* (h), *Sundin* (cp), *Gösta Jacobsson* (h), *Lundström* (fp), *Tistad* (fp), *Magnusson* i Borås (h), *Gustafsson* i Göteborg (fp), *Vigelsbo* (cp), *Boo* (cp) och *Öhvall* (fp), vilka på åberopade grunder ansett, att utskottet bort hemställa, att riksdagen med anledning av motionerna I: 174 och II: 231 samt I: 627 och II: 822 i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte begära förslag till sådana ändringar i skattelagstiftningen, att det ekonomiska samarbetet med u-länderna underlättades.

Herr TISTAD (fp):

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till reservationen.

Herr ERICSSON, JOHN, (s):

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, gjorde herr talmannen jämlikt därunder förekomna yrkanden propositioner, först på bifall till utskottets hemställan samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den vid betänkandet avgivna reservationen; och förklarade herr talmannen, efter att hava upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Tistad* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad bevillningsutskottet hemställt i sitt betänkande nr 41, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den vid betänkandet avgivna reservationen.

Ang. sekretesskydd för innehållet i polisregister

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo upplästs, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Tistad* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 76;

Nej — 66.

Därjämte hade 1 ledamot tillkännagivit, att han avstode från att rösta.

Vid förnyad föredragning av konstitutionsutskottets memorial nr 19, angående uppskov med behandlingen av vissa ärenden, bifölls vad utskottet i detta memorial hemställt.

Ang. sekretesskydd för innehållet i polisregister

Föredrogs ånyo konstitutionsutskottets utlåtande nr 21, i anledning av proposition med förslag till lag angående ändring i lagen om polisregister jämte följdmotioner.

I detta utlåtande hade konstitutionsutskottet behandlat Kungl. Maj:ts proposition nr 117 (justitiedepartementet), vari föreslagits, dels att 10 § lagen den 9 april 1965 (nr 94) om polisregister m. m. skulle erhålla beteckningen 11 §, dels att i samma lag skulle införas en ny paragraf, 10 §, av följande lydelse: »Den som i sin tjänst eller med stöd av denna lag fått del av uppgift ur polisregister om annans personliga förhållanden får icke obehörigen yppa vad han sålunda erfarit. Bryter någon uppsättligen eller av oaktsamhet häremot, dömes till böter eller fängelse i högst ett år, om gärningen ej är belagd med straff i brottsbalken.»

I samband med propositionen hade väckts två likalydande motioner, nämligen I: 959, av herr *Ernulf* och fru *Segerstedt Wiberg*, samt II: 1216, av herr *Hamrin* i Jönköping, i vilka motioner anhållits, att den föreslagna tystnadsplikten endast skulle gälla uppgifter ur säkerhetspolisens register.

Utskottet hade i det nu föredragna utlåtandet av angivna orsaker hemställt, att riksdagen med avslag på motionerna I: 959 och II: 1216 måtte bifalla propositionen nr 117.

Reservationer hade avgivits

1) av herr *Torsten Andersson* (cp), fru *Segerstedt Wiberg* (fp) samt herr *Tistad* (fp) och herr *Hamrin* i Jönköping (fp), vilka på anförda skäl ansett, att utskottet bort hemställa, att riksdagen med bifall till motionerna I: 959 och II: 1216 för sin del måtte antaga propositionens lagförslag med ändringen, att 10 § erhöles i reservationen angiven lydelse; ävensom

2) av herrar *Hernelius* (h), *Nelander* (fp) och *Wennerfors* (h), vilka likväl ej antytt sin åsikt.

Fru **SEGERSTEDT WIBERG** (fp):

Herr talman! I konstitutionsutskottets utlåtande nr 21 föreslås lagstadgad tystnadsplikt för den som i sin tjänst fått del av uppgifter i säkerhetspolisens eller annat polisregister.

Redan nu gäller som bekant tystnadsplikt beträffande såväl säkerhetspolisens register som övriga polisregister. Nu vill departementschefen och utskottet införa en lagstadgad tystnadsplikt för såväl säkerhetspolisens som övriga polisregister. Beträffande övriga polisregister lämnas ingen som helst motivering för denna lagstadgade tystnadsplikt. Riksdagen föreslås alltså inskränka informationsfriheten utan att orsaken till denna inskränkning anges. Inte heller sägs i propositionen något om att den nuvarande ordningen är förenad med olägenheter. Detta förefaller mig

Ang. sekretesskydd för innehållet i polisregister

vara det minsta man kan begära — i synnerhet när en proposition framläggs så sent att utskottsbehandlingen måste bli summarisk, vilket också debatten i denna sena timme måste bli, även om vi tvingas att hålla den.

Redan nu är som alla vet tystnadsplikten omfattande. Jag kan inte förstå att man då måste ha så bråttom med en ändring, eftersom departementschefen själv i propositionen signalerar en allmän översyn över sekretessen. Vad är orsaken? Jag vet inte om utskottets ordförande kan ge besked om orsaken till denna brådska som inte är motiverad.

Slutligen vill jag be utskottets ordförande definiera begreppen »behörigen» och »obehörigen» vilka står i lagförslaget. När är någon i sin tjänst behörig eller obehörig att lämna upplysningar? Och vad åsyftas egentligen med enskilda personliga förhållanden? Den enskilda tjänstemannen skall tydligen nu efter eget bedömande avgöra när en uppgift är av intresse, exempelvis i spanings-sammanhang. Det är orimligt att begära att han skall våga ta risken av en felbedömning vid utlämnandet av en uppgift. För honom blir det mycket tryggare att avstå från att alls lämna ut uppgiften. Vem skall då rikta kritik mot honom? Sekretessen ger honom skydd, offentlighetsprincipen är satt ur funktion.

Det är mot denna verkan av den föreslagna lagen som vi har reserverat oss, och jag ber, herr talman, att få yrka bifall till reservationen 1.

Herr ERNULF (fp):

Herr talman! Offentlighetsprincipen har alltid varit en viktig grundsats i vårt offentliga liv. Riksdagen har också visat sig angelägen att inte i onödan tillåta användandet av hemligstämpeln. Jag vill därför i egenskap av motionär i denna fråga säga några ord i anslutning till fru Segerstedt Wibergs inlägg. Med hänsyn till den sena timmen skall jag nöja mig med att omnämna en enda

situation där den föreslagna regeln enligt min mening i onödan inskränker offentligheten.

Domstolarna besöks ofta av tidningsreporters som inför en brottmålssession vill ta del av förekommande brottmålshandlingar. I brottmålsakterna finns utöver förundersökningsprotokoll, stämning, kriminalregister och annat vid många domstolar inte sällan också utdrag ur polisregister. Det är självfallet att när det gäller utdrag ur säkerhetspolisens register skall den lagstadgade och föreslagna tystnadsplikten gälla. Men jag reagerar mot att departementschefen utan närmare motivering vill utvidga detta till att gälla alla polisregister.

För närvarande är det visserligen på det sättet att domstolarnas befattningshavare vid en strikt tillämpning av sekretessreglerna kanske inte borde låta tidningsmännen ta del av registerutdragen. Men om man vet att målet kommer att handläggas inför öppna dörrar — och det alltså inte blir fråga om hemligstämpling — har praxis varit att tidningsmännen får ta del av utdragen. Jag skall inte nu närmare gå in på detta. Men jag vill nämna det förhållandet att anonymitetsskyddet förhindrar att efterforskningar görs i fråga om vem som har låtit vederbörande tidningsman ta del av handlingarna.

Men när vi nu — som propositionen föreslår — skall få en lagstadgad tystnadsrätt beträffande polisregister blir förhållandet annorlunda. Om en befattningshavare vid en domstol då låter en tidningsman ta del av brottmålshandlingar, där utdrag ur polisregister finnes, kan polisen göra efterforskningar. Anonymitetsskyddet för meddelaren bryts, vilket med andra ord synes innebära att domstolarna måste finna en metod för att se till att dessa polisregister — i regel med ganska oskyldigt innehåll — inte får komma till tidningsmännens kännedom. Kanske måste man då strikt tillämpa sekretesslagen och stoppa all förhandsinformation ur

Ang. sekretesskydd för innehållet i polisregister

handlingar som formellt är sekretessbelagda för förhandlingen i målet. Detta får väl då ske t. ex. genom att man, så snart ett polisregister inkommer, lägger in akten i ett särskilt skåp, till vilket tidningsmännen endast kan få tillgång under uppsikt. Detta är ett orimligt förhållande enligt min mening. Man vinner ingenting med detta. Inga olägenheter har, såvitt jag vet, försports med den nuvarande ordningen. Vad jag här anfört är ett exempel på hur pressens nyhetsbevakning genom den föreslagna lagstadgade tystnadsplikten beträffande samtliga polisregister i onödan skulle inskränkas.

Jag skulle kunna ta andra exempel men vill inte uppta tiden med detta. Jag vill, herr talman, yrka bifall till reservationen 1.

Herr **PETTERSSON, GEORG, (s):**

Herr talman! Jag fick en fråga om vem som kan vara behörig eller obehörig att lämna ut handlingar. Jag tror inte jag behöver försöka ge någon förklaring om vem som kan vara det ena eller det andra. Behörig är dock den som man har beslutat skall lämna ut handlingar. Obehörig är den som icke har denna rätt men som ändå gör det. Om han lämnar ut en handling till en tidningsman kan man inte efterforska vem som har gjort det.

Här har det sagts att när det gäller säkerhetspolisens register är det självklart att det skall vara sekretessbelagt. Men de andra polisregistren innehåller också uppgifter som, om de sprids ut på detta sätt, kan vara mycket besvärande för en människa. Man bör i varje fall ha »koll» på denna utlämning. Där kommer man in på behörighet och obehörighet.

Vi skulle kunna diskutera detta länge, men man överdriver sina önskemål från tidningshåll när vi alltså här vill skapa ett skydd för den enskilda människan beträffande det som återfinns i olika polisregister.

Jag ber, herr talman, med den motivering som i övrigt finns både i propositionen och i utskottets utlåtande att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr **ERNULF (fp)** kort genmäle:

Herr talman! Låt mig fråga konstitutionsutskottets ärade ordförande om han kan nämna något exempel där nuvarande regler och praxis, som medgett tidningsmännen att ta del av polisregistren, har lett till någon olägenhet. Har inte nuvarande praxis och regler förorsakat olägenheter, då finns det inte skäl att inskränka offentlighetsprincipen.

Fru **SEGERSTEDT WIBERG (fp)** kort genmäle:

Herr talman! Får jag be konstitutionsutskottets ordförande att ange var det finns en motivering i propositionen eller i utskottsutlåtandet om att det behövs en ändring och att det föreligger någon olägenhet med nuvarande ordning?

Herr **PETTERSSON, GEORG, (s)** kort genmäle:

Herr talman! När det gäller bl. a. säkerhetspolisens register ligger motiveeringen i att man har återgivit namn i tidningarna. Det bör alltså skapas ett skydd mot sådant, ty man har inte hittills kunnat efterforska hur tidningen hade fått vetskap om dessa namn. När man dessutom vet att samma förhållande kan råda för andra polisregister, då bör det gälla samtliga. Det finns ingen anledning att göra undantag för det ena eller det andra.

Herr **ERNULF (fp)** kort genmäle:

Herr talman! När det gäller säkerhetspolisens register står kanske landets säkerhet på spel. Det är ingen tvekan om att vi alla vill ha en lagstad-

Ang. sekretesskydd för innehållet i polisregister

gad tystnadsplikt där. Frågan gäller emellertid övriga polisregister. Där sätter man inte statens säkerhet på spel, och där finns det inte tillräckliga skäl för lagstadgad tystnadsplikt.

Fru **SEGERSTEDT WIBERG** (fp) kort genmäle:

Herr talman! I propositionen utvecklas först något om säkerhetspolisens register. Därefter står det bara, att en lagstadgad tystnadsplikt skall emellertid enligt statsrådets mening avse alla slags polisregister. Polisregistren är emellertid mycket omfattande och innehåller sannerligen inte något för rikets säkerhet menligt. Det är den enda motivering som ges, och detta kan inte godtas som någon verklig motivering.

Herr **PETTERSSON, GEORG**, (s) kort genmäle:

Herr talman! Att en människa förekommer i ett polisregister behöver ju i och för sig inte innebära att vederbörande begått något brott eller anses innebära en säkerhetsrisk. Den frågan har ju diskuterats tidigare. Här gäller det att skydda den enskilda människan, så att hennes namn inte på ett otillbörligt sätt lämnas ut till allmänheten via tidningarna. Då man inte har rätt att utlämna namn ur polisregistret.

Herr **BJÖRK** (s):

Herr talman! Efter att ha lyssnat till detta meningsutbyte förefaller motivet för justitieministerns förslag ganska klart. Det gäller att skydda privatlivets helgd. Det är ett område där inte minst liberalerna med stor energi hävdar att de vill slå vakt om den enskildes intressen. Därför förvånar det mig att liberalerna nu säger att de bara vill skydda statens intressen. Den enskildes intresse tycks det alltså inte vara så noga med den här gången.

Häri instämde fru *Wallentheim* (s).

Fru **SEGERSTEDT WIBERG** (fp) kort genmäle:

Herr talman! Jag efterlyser fortfarande något exempel på att denna restriktivitet behöver införas. Jag vet inte på vad sätt vi förklarat att man skall skydda statens intresse mer än enskilda personers förhållanden. Men jag vill ha ett motiv för att detta har trätts för när. Det finns ju också skäl för att man under spaningsarbete kan behöva lämna ut upplysningar, men detta kommer att försvåras, eftersom den enskilde polismannen knappast kan veta när han är behörig eller inte behörig att lämna ut en upplysning ur polisregistret. Konstitutionsutskottets ordförande kunde icke heller exemplifiera detta på ett tillfredsställande sätt.

Herr **ERNULF** (fp) kort genmäle:

Herr talman! Till herr Björk vill jag säga att visst vill vi liberaler liksom herr Björk själv, förmodar jag, skydda den enskildes privata förhållanden och integritet. Men när vi har en regel som inte har visat sig utgöra någon olägenhet i detta avseende, skall vi inte bryta offentlighetsgrundsatsen, ty den är också, det är vi väl överens om, herr Björk, en viktig grundsats.

Herr **HERNELIUS** (h):

Herr talman! Min reflexion efter denna debatt är att det kanske är nyttigt att sammanträda på nätterna för då blir uppenbarligen debatterna livligare och inläggen kortare.

Det var inte för att säga detta jag begärde ordet, utan det var för att än en gång understryka att det om säkerhetspolisens register inte råder någon meningsskiljaktighet. Om de övriga registren måste jag däremot säga att jag ställer mig mycket frågande. Jag har en gång av vår nådiga regering utsetts som expert i hithörande frågor. Det var möjligen ett förhastat val. Jag kan faktiskt trots detta icke klara ut riktigt

Ang. sekretesskydd för innehållet i polisregister

vad propositionen syftar till och vad avsikten har varit beträffande övriga register. Därav, herr talman, den blanka reservationen.

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter herr talmannen jämlikt därunder framkomna yrkanden gjorde propositioner, först på bifall till utskottets hemställan samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den av herr Torsten Andersson m. fl. vid utlåtandet avgivna reservationen; och förklarade herr talmannen, efter att hava upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Fru *Segerstedt Wiberg* begärde voting, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad konstitutionsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 21, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den av herr Torsten Andersson m. fl. vid utlåtandet avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo upplästs, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid fru *Segerstedt Wiberg* begärde rösträkning, verkställdes nu voting medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 89;

Nej — 27.

Därjämte hade 23 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Vid förnyad föredragning av konstitutionsutskottets utlåtande nr 22, i anledning av proposition med förslag till lag angående ändring i lagen om inskränkningar i rätten att utbekomma allmänna handlingar (i viss del), bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

På framställning av herr talmannen beslöts att handläggningen av återstående ärenden å föredragningslistan skulle uppskjutas till ett annat sammanträde.

Tillika beslöts, på framställning av herr talmannen, att å föredragningslistan för morgondagens sammanträde bevillningsutskottets betänkande nr 44, statsutskottets utlåtande nr 133, bevillningsutskottets betänkande nr 45, statsutskottets utlåtande nr 132, bankoutskottets utlåtanden nr 43 och 52, utrikesutskottets memorial nr 10, bankoutskottets utlåtanden nr 47 och 48 samt bevillningsutskottets betänkande nr 47 i nu nämnda ordning skulle uppföras näst efter statsutskottets utlåtande nr 131.

Anmäldes och godkändes bankoutskottets förslag till riksdagens skrivelser:

nr 290, till styrelsen för Stiftelsen Riksbankens jubileumsfond angående verkställd granskning av stiftelsens verksamhet och förvaltning under år 1967; samt

nr 291, till Konungen i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om fortsatt giltighet av likviditets- och kassakvotlagen den 25 maj 1962 (nr 256), m. m.

Anmäldes och bordlades

bankoutskottets utlåtanden:

nr 49, angående regleringen för budgetåret 1968/69 av utgifterna under huvudtiteln Riksdagen och dess verk m. m.;

nr 50, i anledning av skrivelse från styrelsen för riksdagens förvaltningskontor angående tilläggspension till avdelningssekreteraren Åke Gyllenram;

nr 51, i anledning av skrivelse från fullmäktige i riksgäldskontoret angående familjepension åt fru Helfrid Wigen; och

nr 53, i anledning av skrivelse från styrelsen för riksdagens förvaltningskontor angående viss ersättning för

deltagande i interparlamentariskt möte jämte motion.

Justerades protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 02.05.

In fidem

Bengt Lambe

/Solveig Gemert